

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН
Vajdaság Autonóm Tartomány
TARTOMÁNYI OMBUDSMAN
Autónomna Pokrajina Voivodina
POKRAJINSKÝ OMBUDSMAN

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН
Provincia Autonomă Voivodina
OMBUDSMANUL PROVINCIAL
The Autonomous Province of Voivodina
THE PROVINCIAL OMBUDSMAN

ИЗВЕШТАЈ

ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

ЗА 2007. ГОДИНУ

1. УВОД	1
1.1 Уводна реч.....	1
1.2 Општи преглед деловања Покрајинског омбудсмана у 2007. години.....	4
1.3 Основне карактеристике институције омбудсмана уопште, и Покрајинског омбудсмана	7
1.4 О природи институције омбудсмана	9
1.5 Поступак покрајинског омбудсмана по појединачним представкама	10
1.6 Околности које оптерећују рад институције	12
1.7 Структура и организација институције	14
2. ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	16
2.1 Учешће националних мањина у органима јавне власти	16
2.1.1 Структура запослених у органима управе	16
2.1.2 Савети за међунационалне односе	17
2.1.3 Национални савети националних мањина	18
2.2 Службена употреба језика и писама националних мањина	20
2.2.1 Извештај о остваривању права на службену употребу језика и писама припадника националних мањина у матичарским службама на територији АПВ.....	22
2.3 Образовање на језицима националних мањина	23
2.3.1 Основно образовање	23
2.3.2 Средње образовање.....	25
2.3.3 Двојезичне и вишејезичне основне и средње школе у АП Војводини	25
2.4 Активности из области заштите права националних мањина.....	38
3. РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	40
3.1 Увод.....	40
3.2 Општи показатељи (структура представки)	41
3.3 Насиље над женама	42
3.3.1 Подаци о насиљу	42
3.3.2 Мрежа институција „Живот без насиља“ на територији АП Војводине	43
3.3.3 Сигурна кућа.....	45
3.3.4 СОС телефони	45
3.3.5 Медији	45
3.3.6 Препоруке	46
3.4 Жене и породични односи.....	46
3.4.1 Препоруке	47
3.5 Право на здравствену заштиту	47
3.6 Право на рад.....	48
3.6.1 Препоруке	49
3.7 Жене и дискриминација на тржишту рада	49
3.7.1 Извештај Инспекције рада	50
3.7.2 Оглашавање потреба за запошљавањем у огласима објављеним у огласним новинама Националне службе за запошљавање „Послови“.....	51
3.7.3 Препоруке	53
3.8 Учешће жене и места одлучивања/доношења одлука	53
3.8.1 Препоруке	54
3.8.2 Равноправност полова у покрајинским органима.....	54
3.8.3 Запослени у установама чији је оснивач АП Војводина	55
3.8.4 Препоруке	56
3.9 Институционални механизми за постизање равноправности полова на територији АП Војводине	57
3.9.1 Препоруке	58
3.9.2 Локални механизми за остваривање равноправности полова.....	58
3.9.3 Препорука	58
3.10 Примењивање одлуке о равноправности полова – извештаји покрајинских секретаријата и институција	59
3.10.1 ПРЕПОРУКЕ.....	66
3.11 Обука запослених у покрајинским органима «Примена одлуке о равноправности полова»	66

3.12	АКТИВНОСТИ У ОБЛАСТИ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА У 2006. ГОДИНИ	67
3.13	ОКВИРНИ ПЛАН ЗА БУДУЋНОСТ.....	68
3.13.1	<i>Насиље над женама и у породици</i>	68
3.13.2	<i>Тржиште рада</i>	68
3.13.3	<i>Учешће жена на местима одлучивања у АП Војводини</i>	69
3.13.4	<i>Људска права жена</i>	69
4.	ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ПРАВА ДЕТЕТА У 2007. ГОДИНИ.....	70
4.1	УВОД.....	70
4.2	НАЈЧЕШЋЕ ГРУПЕ ПРЕДСТАВКИ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПРАВА ДЕТЕТА	71
4.2.1	<i>Право на образовање (члан 28. Конвенције о правима детета)</i>	74
4.2.2	<i>Здравље и здравствена заштита (члан 24. Конвенције)</i>	81
4.2.3	<i>Социјална заштита (члан 26. Конвенције); Заштита деце без родитеља (члан 20); Заштита деце са сметњама у развоју (члан 23)</i>	83
4.2.4	<i>Уместо закључка</i>	87
4.3	МРЕЖА ОМБУДСМАНА ЗА ДЕЦУ У ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ.....	87
4.3.1	<i>Циљ пројекта</i>	87
4.3.2	<i>Ток и реализација активности</i>	87
4.3.3	<i>Закључак</i>	92
4.4	ВРШЊАЧКА МЕДИЈАЦИЈА	92
4.4.1	<i>Прва пројектна година – наставак</i>	92
4.4.2	<i>Друга пројектна година – први део</i>	93
4.4.3	<i>Закључци и препоруке</i>	94
4.5	РЕАЛИЗОВАНЕ АКТИВНОСТИ	94
4.6	ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ.....	96
5.	ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ	97
5.1	ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ.....	97
5.2	ОСТВАРИВАЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА У 2007. ГОДИНИ.....	97
5.3	ЗАШТИТНИЦИ ПРАВА ПАЦИЈЕНАТА У ВОЈВОДИНИ	98
5.3.1	<i>Број притужби</i>	99
5.3.2	<i>Разлози због којих се жале пацијенти</i>	99
5.4	ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА НОВЧАНУ НАКНАДУ ЗА ВРЕМЕ НЕЗАПОСЛЕНОСТИ	100
5.4.1	<i>Мишљење упућено Националној служби за запошљавање – филијала Нови Сад</i>	100
5.5	НОВИНСКИ ТЕКСТОВИ /МЕДИЈСКИ ЛИНЧ/.....	101
5.5.1	<i>Повреда права на приватност</i>	101
5.6	ЗАТВОРИ НА ТЕРИТОРИЈИ АПВ	102
5.6.1	<i>Казнено-поправни завод у Сремској Митровици</i>	104
5.6.2	<i>Казнено-поправни завод у Сомбору</i>	104
5.6.3	<i>Окружни затвор у Новом Саду</i>	105
5.6.4	<i>Окружни затвор у Панчеву</i>	105
5.6.5	<i>Окружни затвор у Зрењанину</i>	105
5.7	ИЗВЕШТАЈ О ПОСЕТАМА ОПШТИНАМА РАДИ ПРИЈЕМА СТРАНАКА	106
5.8	ИЗВЕШТАЈ СА РЕГИОНАЛНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ "ЧУВАРИ ПРАВА" САРАЈЕВО 19.10.2007.ГОДИНЕ	107
6.	РАД ПОДРУЧНИХ КАНЦЕЛАРИЈА.....	108
6.1	ИЗВЕШТАЈ О РАДУ КАНЦЕЛАРИЈЕ У СУБОТИЦИ.....	108
6.2	ИЗВЕШТАЈ О РАДУ КАНЦЕЛАРИЈЕ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА У ПАНЧЕВУ	109
6.2.1	<i>Представке грађана</i>	109
6.2.2	<i>Поступање по представкама</i>	110
6.2.3	<i>Друге активности</i>	111
7.	ПРЕДМЕТИ – СТРУКТУРА, СТАТИСТИКА, ЗАКЉУЧЦИ	112
7.1	СТРУКТУРА ОРГАНА НА КОЈЕ СЕ ГРАЂАНИ ЖАЛЕ	113
7.1.1	<i>Територијална структура</i>	115
7.2	ОБЛАСТИ.....	117
7.2.1	<i>Општи послови</i>	117
7.2.2	<i>Заштита права детета</i>	117
7.2.3	<i>Заштита права националних мањина</i>	118

7.2.4 Равноправност полова.....	118
7.3 ОКОНЧАЊЕ ПРЕДМЕТА.....	118
7.4 ТЕЛЕФОНСКИ ПОЗИВИ И ПОСЕТЕ.....	119
8. ПРИМЕРИ ПРЕДМЕТА.....	121
8.1 ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ – РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА.....	121
8.1.1 Учешће жена на местима одлучивања.....	121
8.1.2 Дискриминација на радном месту.....	123
8.1.3 Насиље у породици.....	125
8.2 ПРИМЕРИ ПРЕДСТАВКИ - ОПШТА ПИТАЊА.....	127
9. САРАДЊА СА ДРУГИМ ОМБУДСМАНИМА, УЧЕШЋЕ НА КОНФЕРЕНЦИЈАМА, ОКРУГЛИМ СТОЛОВИМА И СЕМИНАРИМА.....	134
9.1 Учешће на округлом столу у Црној Гори.....	135
9.2 ИЗВЕШТАЈ О УЧЕШЋУ НА РЕГИОНАЛНОМ СЕМИНАРУ НА ТЕМУ "САРАДЊА ВЛАСТИ И ЦИВИЛНОГ СЕКТОРА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПРАВА МАЂИНА".....	136
9.3 ИЗВЕШТАЈ О СТУДИЈСКОЈ ПОСЕТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА АП ВОЈВОДИНЕ И ЛОКАЛНИХ ОМБУДСМАНА СРБИЈЕ ЕВРОПСКОМ ИНСТИТУТУ ЗА ОМБУДСМАНА (EUROPEAN OMBUDSMAN INSTITUTE).....	137
9.4 ИЗВЕШТАЈ О УЧЕШЋУ НА КОНФЕРЕНЦИЈИ "ЗАШТИТА И УНАПРЕЂЕЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА: ОДГОВОРНОСТИ И ЕФЕКТИВНА ПРАВНА СРЕДСТВА".....	138
9.5 ИЗВЕШТАЈ О ПОСЕТИ ОМБУДСМАНУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ.....	139
9.6 ИЗВЕШТАЈ О УЧЕШЋУ НА 11. ГОДИШЊОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ ЕВРОПСКЕ МРЕЖЕ ОМБУДСМАНА ЗА ДЕЦУ (ENOC), НА ТЕМУ: "ПОДРШКА ДЕЦИ СА СПЕЦИЈАЛНИМ ПОТРЕБАМА".....	140
9.7 ИЗВЕШТАЈ О СТУДИЈСКОЈ ПОСЕТИ ОМБУДСМАНУ СЛОВАЧКЕ РЕПУБЛИКЕ.....	141
9.8 Учешће на мултирегионалном програму "РЕШАВАЊЕ КОНФЛИКАТА".....	134
9.9 ИЗВЕШТАЈ СА ОКРУГЛОГ СТОЛА "УЛОГА ОМБУДСМАНА У ЗАШТИТИ ПРАВА ДЕТЕТА – ПОСТОЈЕЋИ ЗАКОНСКИ ОКВИР, ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАЦИ".....	142
9.10 ИЗВЕШТАЈ СА СЕМИНАРА "ДЕЦА И МЕДИЈИ".....	143
10. ПРОЈЕКАТ „ОМБУДСМАН КАО МЕДИЈАТОР”.....	146
10.1 Циљеви пројекта.....	146
10.2 Корисници пројекта у 2007. години.....	146
10.3 Представници општинских тела.....	147
10.4 Представници мреже „Живот без насиља”.....	147
10.5 Средњошколци.....	147
10.6 Носиоци и партнери у реализацији пројекта.....	147
10.7 Активности и резултати пројекта у 2007. години.....	147
10.8 Наставак пројекта у 2008. години.....	148
11. ПРОЈЕКАТ „СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА И ЉУДСКА ПРАВА НОВИНАРА У ВОЈВОДИНИ У 2007. ГОДИНИ”.....	150
11.1 Потребне / разлози за спровођење истраживања.....	150
11.2 Циљ истраживања.....	150
11.3 Задачи истраживања.....	151
11.4 Циљна група.....	151
11.5 Партнерске институције и особље укључено у истраживање.....	151
11.6 Активности спроведене током 2007.....	152
11.7 Планиране активности током 2008.....	152
11.8 Очекивани утицај истраживања (током 6-12 месеци након његовог објављивања).....	152
12. ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН И МЕДИЈИ.....	153
12.1 Покрајински омбудсман у јавности.....	153
12.1.1 Промовисање рада институције.....	153
12.2 ОГЛАШАВАЊЕ ПО ПРЕДСТАВКАМА ГРАЂАНА/КИ.....	157
12.3 ОГЛАШАВАЊЕ ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ О ДНЕВНО АКТУЕЛНИМ ДОГАЂАЈИМА.....	158
12.4 Годишњи и посебни извештаји.....	159
12.5 Начини комуникације са јавношћу.....	159
12.5.1 Саопштења, најаве и позиви медијима.....	159
12.5.2 Прес клипинг (праћење написа и извештаја у медијима).....	159

12.5.3 Редовна тематска гостовања у електронским медијима.....	162
12.5.4 Особље задужено за односе са јавношћу	163
12.5.5 Штампани материјал и публикације.....	163
12.5.6 Веб-сајт Покрајинског омбудсмана.....	164
12.6 СТАТИСТИКА МЕДИЈСКИХ АКТИВНОСТИ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА У 2007. ГОДИНИ.....	164
12.7 ПЛАНОВИ ЗА 2008. ГОДИНУ.....	166
13. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ	167
14. ПРИЛОЗИ	168

1. УВОД

Др Петар Теофиловић

1.1 Уводна реч

Почетком 2007. године спроведени су парламентарни избори, након ступања на снагу новог Устава Републике Србије крајем 2006. године, а затим је уследио дуготрајан, спор и недовољно ефикасан процес спровођења радњи прописаних Уставним законом о спровођењу Устава РС.¹ Многа актуелна питања у области људских и мањинских права остала су у сенци политичких дешавања и тензија које су потиснуле у други план већину других ургентних питања. Старање о људским правима и слободама, како у погледу доношења потребних закона, тако и у погледу њихове примене у пракси, нису била приоритет надлежних органа. Уопштено говорећи, 2007. годину карактерише стагнација или кашњење у предузимању мера неопходних за подизање нивоа и унапређење стања људских права. У појединим областима људских права може се говорити о опадању нивоа њихове заштите и уживања. Овај проблем је посебно изражен у области уређивања и ефективног спровођења прописа од значаја за успостављање и јачање система заштите права мањинских националних заједница.

Поједини важни закони од значаја за подизање квалитета заштите људских права, које је већ требало донети, нису усвојени ни 2007. године. Нацрт закона о равноправности полова није упућен Скупштини на усвајање и поред најаве да ће то бити учињено током 2007. године. Тиме, и поред успостављања тела за старање о овим правима на свим, а посебно на покрајинском нивоу, на којем је у овој области и највише учињено у протеклом периоду, читав систем заштите равноправности полова остаје недовршен и доводи у питање његово даље јачање и развој. Исто важи и за нацрт дуго најављиваног закона против дискриминације – о два постојећа нацрта овог закона су током 2007. године организоване и јавне расправе. Иако на вербалном нивоу постоји консензус о томе да је неопходно усвајање овог закона у што краћем року, током 2007. године нису учињени одлучнији кораци да се формулише коначни предлог и упути Скупштини РС на усвајање. Исто важи и за закон о избору националних савета, који је требао да буде донет пре четири године, за закон о невладиним организацијама који већ седам година чека на усвајање да би заменио у сваком погледу застареле и већ тешко применљиве прописе, као и за закон о омбудсману за права детета.² Осим тога, иако постоји потреба за доношењем новог Закона о заштити података о личности, јер је постојећи застарео и неадекватан са становишта сврхе – заштите личних података грађана - ни тај закон није донет, нити је било активности у том правцу. Иако је Покрајински омбудсман и током 2007. године у више наврата позивао надлежне органе да припреме и упуте у Скупштину РС одређене прописе, у погледу унапређења и допуне правне регулативе у овој области током прошле

---

¹ Службени гласник РС, бр. 98/2006.

² Нацрт овог закона припремљен је пре три године, и од тада је као предлог закона три пута упућиван у Скупштину на усвајање, а два пута до сада је повлачен из процедуре. Последњи пут је упућен Скупштини на усвајање у децембру 2007. године, али ће, по свему судећи, због пада Владе РС почетком 2008. године и заказивања избора на свим нивоима за мај 2008. године, тај предлог поново бити повучен.

године је учињено веома мало. Таква неажурност надлежних органа за последицу има слабљење правне сигурности, као и поверења грађана у способност и вољу институција система да примењују постојеће прописе и ефективно и ефикасно штите људска права.

Такво стање се негативно одразило на област људских и мањинских права. Широке зоне остају нерегулисане, или регулисане прописима који су застарели, непотпуни, понекад узајамно противречни, неодговарајући са становишта постизања прокламоване сврхе. Неизграђеност и нестабилност институција доприносе већ дуготрајном неповерењу грађана у њих. С друге стране, запостављена је неопходна подршка јачању већине независних институција, махом уведених у последњих 5 година (као што су Повереник за приступ информацијама од јавног значаја, Савет за борбу против корупције, омбудсмани, ревизор,) које врше надзор над радом појединих државних органа ради сузбијања произвољности, неодговорности, некомпетентности, коруптивне праксе, непотизма, и сл. у њиховом раду, а све то, између осталог, и у функцији заштите и унапређења људских права, и успостављања правне државе и владавине закона. Маћехински однос према тим институцијама изражен је кроз тенденцију да се њихов значај и деловање маргинализују, а понекад чак и да се саме те институције опструирају у нормалном функционисању. То је делимично последица тежње органа власти, пре свега органа управе, али и неких других субјеката као што су политичке партије које свој утицај остварују кроз те органе и јавне службе, да ограниче и умање могућности за ефективну контролу свог рада од стране тих независних институција. Већина нових независних институција се стога и даље у свом раду суочава са изазовима у вези са сопственим статусом, дефинисањем односа са другим државним органима и институцијама, непоштовањем и немогућношћу реализације одлука које доносе, неодговарајућом техничком и кадровском опремљеношћу, неадекватним просторијама и сл. То им у најмању руку значајно отежава рад и намеће бављење многим питањима која су, у принципу, требало да буду регулисана пре него што су те институције започеле са радом.

Током 2007. године забележени су многобројни случајеви испољавања и подстицања нетолеранције према другима, по различитим основима – националном, политичком, по одређеним личним својствима. Такве тенденције, које се испољавају, како кроз крајње неодговоран дискриминаторни јавни дискурс, тако и кроз дискриминаторне поступке, запажа се у бројним сегментима друштва. Посебно је забрињавајуће када томе прибегавају представници органа који су већ по својој позицији дужни да негују демократски дијалог, толеранцију и минимум поштовања у комуникацији, јер таквим својим иступима утичу и на формирање пожељног и прихватљивог модела понашања у најширој јавности. У атмосфери нетолеранције и небриге која се на тај начин подржава знатно је отежано заступање и унапређивање људских и мањинских права, залагање за једнакост и равноправност свих грађана/ки.

У сфери медијских слобода у 2007. години су учестале притужбе медијских посленика на њихов професионални статус и услове рада, што доводи у питање остваривање уставом гарантоване слободе изражавања, слободе медија, и права грађана да буду информисани о питањима од јавног значаја. Забележени су и нови напади на новинаре, као и случајеви онемогућавања њиховог рада и извештавања. У овој области је Покрајински омбудсман у другој половини 2007. године, у сарадњи са катедром и студентима журналистике Филозофског

факултета у Новом Саду, међу новинарима спровео истраживање о различитим питањима од значаја за њихово професионално деловање, статус, и др. Резултати добијени овим истраживањем биће доступни јавности након анализе и обраде.

До краја 2007. године Европски суд за људска права у Стразбуру је донео укупно 16 пресуда по жалбама грађана Србије против рада или одлука различитих државних органа. Већина ових пресуда у корист жалилаца, а против Републике Србије, донета је због неоправдано дугог трајања поступака пред надлежним органима, пре свега судовима, чиме је грађанима било ускраћено право на ефективно правно средство за заштиту њихових права. Тиме се потврђују и оцене о неефикасности и неефективности рада државних органа у области заштите људских права, на шта је Покрајински омбудсман указивао, у више наврата и раније. Овом приликом понављамо и упозорење да неправилан рад државних органа након доношења пресуда којима се држави налаже да надокнади штету жалиоцима пада на терет државног буџета, па тако проистекле трошкове њиховог лошег и/или незаконитог рада практично сnose грађани Републике Србије.

Покрајински омбудсман је у 2007. години уочио да већина органа и других вршилаца јавних овлашћења уредно и у прописаним роковима одговара на упите и захтеве омбудсмана поводом конкретних предмета, и сарађује са њим и у другим активностима као што су пројекти усмерени на унапређивање људских права, промотивне активности, учешће на семинарима и трибинама које ова институција организује, и сл. Запажено је, такође, да је током 2007. године повећан број предмета у којима се неправилност у раду и са њом повезана повреда права грађана/ки отклања и пре него што омбудсман заврши поступак. Повећан је број случајева у којима је орган којем је омбудсман упутио препоруку поступио по њој да би повреда права била отклоњена. То показује да се институција након четири године рада афирмисала и потврдила потребу за постојањем институција за заштиту људских права, како у интересу грађана, тако и саме администрације чијем квалитетнијем раду доприносе и препоруке омбудсмана.

Од позитивних корака у 2007. години потребно је истаћи да је у новембру коначно усвојен Закон о уставном суду, и да је окончан поступак избора 2/3 судија (10 од 15) Уставног суда РС³, чиме су након блокаде рада овог Суда која је потрајала око годину дана најзад успостављени услови да Уставни суд Србије започне, односно настави са радом. Ово је нарочито од значаја у светлу чињенице да је новим Уставом РС уведен и институт уставне жалбе (Устав РС, чл.170 „Службени гласник РС“ бр. 98/2006).⁴ Тиме су грађани добили још једно правно средство за заштиту својих права.

Корак у правцу боље и потпуније заштите људских права учињен је избором републичког Заштитника грађана, којим је након више година заокружен систем институција омбудсмана у Србији на свим нивоима, од локалног, преко покрајинског, до републичког, па треба очекивати да ће сарадња ових институција ће свакако допринети ефикаснијој и потпунијој заштити права грађана. Тиме је

---

³ „Службени гласник РС“ бр.109/2007

⁴ Уставну жалбу, у случајевима када су исцрпљена сва правна средства или за њихову заштиту нису предвиђена друга правна средства, Уставном суду може да изјави свако против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, ако сматра да су њима повређена или ускраћена људска или мањинска права и слободе зајемчена Уставом.

превазиђена досадашња разлика међу грађанима у Србији у погледу расположивих механизма за заштиту њихових права. Наиме, грађани на територији Аутономне Покрајине Војводине су већ четири године раније имали могућност да се обрате Покрајинском омбудсману ради заштите својих права ако су сматрали да су им она ускраћена актима или радњама органа управе и других субјеката који врше јавна овлашћења на територији Покрајине. У десетак општина у Србији грађани су имали могућност да се обрате и локалном омбудсману, док већини та могућност није била доступна до успостављања институције заштитника грађана на републичком нивоу.

1.2 Општи преглед деловања Покрајинског омбудсмана у 2007. години

Покрајински омбудсман наставио је и током 2007. године да проширује делатност, како по обиму, тако и по врсти активности. Број предмета по којима је вођен поступак је, након забележеног смањења у 2006. години, повећан за готово трећину (укупно 605 предмета) и достигао број предмета по којима је институција поступала 2005. године, када је регистрован, до сада, највећи број представки упућених Покрајинском омбудсману. Осим у седишту у Новом Саду, Покрајински омбудсман делује и у подручним канцеларијама у Суботици и у Панчеву. Детаљнији подаци о структури предмета према канцеларијама, областима људских права, општинама, органима на чији рад су се грађани жалили и другим критеријумима приказани су у одговарајућим деловима овог извештаја, а важнији предмети су посебно представљени.

Осим поступања по представкама и по службеној дужности, друге прописане надлежности и са њима повезане активности Покрајинског омбудсмана су веома разноврсне. Институција је носилац неколико дугорочних пројеката у које су укључени и представници других институција у Војводини, или институције омбудсмана из других земаља. Овде истичемо више од 3 године рада на успостављању и развијању мреже органа и институција за сузбијање насиља у породици у оквиру пројекта «Живот без насиља», затим реализацију активности у оквиру друге године пројекта «Омбудсман као медијатор» које Покрајински омбудсман спроводи уз финансијску подршку Министарства иностраних послова Краљевине Норвешке и у сарадњи са канцеларијом норвешке организације Nansen Dialogue Center (Нансен дијалог центар) са седиштем у Београду. Осим тога, Покрајински омбудсман је носилац пројекта „Мрежа омбудсмана за децу Југоисточне Европе“ који финансијски подржава организација „Save the Children Norway“, односно канцеларије за регион Југоисточне Европе са седиштем у Сарајеву. Све активности у три поменута дугорочнија пројекта су до сада успешно реализоване, а ради се на осмишљавању и наставку њиховог спровођења у току наредне године. Подаци о природи и циљевима наведених пројеката, до сада реализованим активностима и оствареним резултатима су представљени у одговарајућим деловима Извештаја за 2007. годину.

Осим дугорочних пројеката, Покрајински омбудсман континуирано делује и на припремању и спровођењу низа краћих или једнократних пројеката, самостално или у сарадњи са другим домаћим и иностраним органима,

организацијама и институцијама. Ти пројекти се односе на различита питања у области људских и мањинских права, на њихово промовисање, на деловање институције омбудсмана у домаћем правном систему и слично. Преглед активности из ове групе активности такође је дат у овогодишњем извештају.

Институција је у све већој мери ангажована у спровођењу анкета и истраживања о различитим аспектима остваривања и заштите људских права. Наиме, један од кључних недостатака у области људских права у Србији је непостојање одговарајућих база података о стању и конкретним кршењима и угрожавањима људских права. Подршка институције или њено непосредно учешће у оваквим истраживањима значајно је и за успостављање дијагнозе тренутног стања, утврђивања обима и интензитета различитих феномена од значаја за стање људских права, за њихову тачнију и обухватнију анализу, као и за осмишљавање стратешких и оперативних активности усмерених на подизање нивоа остваривања и заштите људских права. Покрајински омбудсман са своје стране намерава да током 2008. године успостави трајније видове сарадње са појединим академским институцијама ради прикупљања потребних информација, података и њихове анализе.

Институција Покрајинског омбудсмана је наставила и проширила сарадњу и заједничко деловање са постојећим институцијама омбудсмана у земљи. Локалном омбудсману општине Бечеј, који је основан и започео са радом средином 2007. године, Покрајински омбудсман је пружио помоћ и подршку ради олакшавања почетка рада, поготово имајући у виду специфичности положаја и деловања ове институције. Са становишта активности од интереса за институцију омбудсмана у Србији уопште посебно истичемо позив упућен Покрајинском омбудсману за организовање студијске посете омбудсмана Републике Србије Европском институту за омбудсмана (European Ombudsman Institute) са седиштем у Инсбруку, Аустрија. Ова студијска посета, прва ове врсте организована за омбудсмане из Србије, је реализована почетком јула 2007. године, уз учешће представника 8 институција омбудсмана из Србије (Покрајинског омбудсмана и 7 локалних омбудсмана). Циљеви, садржина и значај ове студијске посете посебно су представљени у овом Извештају.

Осим наставка унапређивања сарадње са институцијама општинских омбудсмана како у АП Војводини тако и у Србији, крајем 2007. године институција је успоставила редовну комуникацију и започела сарадњу са у 2007. години изабраним Заштитником грађана Републике Србије, са којим је поделио стечена искуства у питањима везаним за организацију и деловање институције и друга релевантна питања. Започето је и развијање модела заједничког деловања институција сва три нивоа који је до сада у пракси проверен у неколико наврата.

У институцији се посвећује посебна пажња комуникацији и сарадњи са институцијама омбудсмана из других, претежно европских, али и ваневропских земаља (Аустралија, Канада, Хонг Конг, Кина, Јужна Кореја). До сада је успостављена комуникација на нивоу узајамног слања годишњих извештаја са више од 30 омбудсмана у Европи и свету, с тим да се број институција са којима Покрајински омбудсман размењује извештаје стално увећава сваке године. Увид у деловање и садржину годишњих извештаја других сродних институција у свету, у њихове методе рада и начине поступања, у актуелне проблеме људских права у другим земљама и регионима, и сл. доприноси подизању квалитета рада Покрајинског омбудсмана, као и развијању методологије и критеријума за јасније

сагледавање стања људских права у АП Војводини и Србији. Отвореност за размену мишљења, знања и искустава са другим омбудсменима као и бројним субјектима у самој Србији је, између осталог, резултирала и стварањем значајног фонда публикација у области људских права, који представља значајну базу за рад саме институције, али и потенцијално драгоцен извор грађе за истраживаче, академске и образовне институције, и друге субјекте који се интересују за питања људских права. Покрајински омбудсман планира оспособљавање институције (пре свега у техничком и смештајном погледу) за пружање услуга у погледу коришћења расположиве литературе у области људских и мањинских права ради истраживања и анализа у овој области, и део активности Покрајинског омбудсмана у 2008. години биће усмерен у том правцу.

Покрајински омбудсман је члан са правом гласа у две међународне асоцијације које се баве развојем институције омбудсмана и питањима везаним за људска права: Међународног института омбудсмана (IOI – International Ombudsman Institute; светска асоцијација институција омбудсмана организована по секцијама за поједине континенте), и Европског института омбудсмана (EOI). Осим тога, Покрајински омбудсман има статус посматрача у Европској мрежи омбудсмана за децу (ENOC), и носилац је пројекта успостављања мреже омбудсмана Југоисточне Европе. У оквиру сарадње са EOI у јулу 2007. године реализована је већ поменута студијска посета омбудсмана Србије овом институту, а представници Покрајинског омбудсмана учествовали су у раду конференције ENOC-а у септембру 2007. године, и семинара организованих од стране ове асоцијације. Учешће на међународним конференцијама и семинарима је од великог значаја за праћење савремених токова у области људских права и у вези ове институције, као и за одржавање веза са сродним институцијама у иностранству. Током 2007. године Покрајински омбудсман је учествовао и у раду више регионалних конференција и састанака омбудсмана, а у новембру је реализовао и студијску посету Омбудсману Републике Словачке. Преглед ових активности Покрајинског омбудсмана такође је садржан у Извештају.

Извештај за 2007. годину, као што налаже Одлука о Покрајинском омбудсману,⁵ садржи посебна поглавља посвећена стању у областима равноправности полова, права националних мањина и права детета, које припремају надлежни заменици/це омбудсмана. У поређењу са претходном годином број предмета у области равноправности полова је повећан више од 2,5 пута (23 предмета насупрот 9 у 2006. години), у области права националних мањина је остао исти (по 25), док је опао једино у области заштите права детета (32 насупрот 38 предмета у 2006. години). Укупан број обраћања грађана/ки омбудсману у вези са питањима из посебних области је и већи, али из различитих разлога (ненадлежност омбудсмана, често одустајање од поступка када се ради о насиљу у породици, а у последње време и о „мобингу“ – различитим облицима шиканирања на послу, и др.) број поднетих представки је знатно мањи од укупног броја обраћања. Као и ранијих година, Покрајински омбудсман је у овим областима реализовао више пројеката и многобројне едукативне и промотивне активности усмерене на превенцију и подизање нивоа свести и знања грађана/ки о овим правима и начинима њихове заштите. Континуиране активности и сарадња са низом других субјеката у области равноправности полова су крајем 2007. године резултирале и Нацртом стратегије за сузбијање насиља у породици за АП

---

⁵ Сл. лист АП Војводине, бр. 23/2002.

Војводину. Најзад, и у 2007. години поступано је по представкама лица лишених слободe која казну издржавају на територији АП Војводине. Примери случајева поводом представки ових лица изложени су у Извештају.

Институција је учествовала на већем броју конференција, семинара и округлих столова, у расправама о нацртима правних аката и сл. дајући допринос расправама о актуелним питањима.

Као посебно признање доприносу у заштити људских права и преданом раду на успостављању и развијању институције Омбудсмана у Србији, Београдски центар за људска права је Покрајинском омбудсману, др Петру Теофиловићу, доделио награду „Константин Обрадовић“ за 2007. годину. Ова награда, која се додељује за постигнућа у области заштите и унапређења људских и мањинских права, је истовремено и потврда значаја и квалитета рада Покрајинског омбудсмана као још увек младе институције у правном систему Републике Србије и Аутономне Покрајине Војводине.

1.3 Основне карактеристике институције омбудсмана уопште, и Покрајинског омбудсмана

Институција Покрајинског омбудсмана установљена је Одлуком о Покрајинском омбудсману усвојеном од стране Скупштине Аутономне Покрајине Војводине (“Сл. лист АПВ”, бр.23/2002, 31. децембар 2002. године, ступила на снагу 08. јануара 2003. године) као *независан и самосталан орган* који се стара о заштити и унапређењу људских права и слобода сваког лица зајамчених Уставом, потврђеним и објављеним међународним уговорима о људским правима, законом и прописима Аутономне покрајине Војводине кроз контролу законитости, целисходности и ефикасности рада органа управе и јавних служби.

Једна од функција Покрајинског омбудсмана је поступање у појединачним случајевима поводом индивидуалних представки грађана који сматрају да им је актом или деловањем органа управе прекршено неко право или слобода, или по службеној дужности. Ради што потпунијег испуњавања ове функције, покретање и ток поступка су крајње поједностављени: подношење представки је ослобођено плаћања таксе, а поступак је за странку бесплатан; формални захтеви за подношење представки грађана су сведени на меру која је нужна за покретање и вођење поступка; подносилац представке се обавештава о свакој радњи коју омбудсман предузима током поступка; осим спровођења истраге, омбудсман може да посредује у мирном решавању спорова, што се у оквиру Покрајинског омбудсмана остварује путем поступка медијације.

Осим деловања у случајевима када је већ дошло до наводног кршења неког права или слободe, Покрајински омбудсман има право подношења иницијатива за доношење или измену прописа. Ради остваривања ове функције, Покрајински омбудсман има право да присуствује свим седницама Скупштине и њених одбора, да учествује у скупштинским расправама када се ради о питањима из његове надлежности, и да даје мишљења и препоруке о предлозима прописа у области људских права које Скупштина обавезно разматра.

Покрајински омбудсман обавља и превентивну функцију (нпр. давањем препорука које се не односе само на конкретан случај, него на рад органа управе у свим сличним, будућим случајевима, кроз иницијативу за измену или доношење прописа и давање мишљења и препорука о предлозима који се разматрају у Скупштини АП Војводине и сл.). Одлуком о Покрајинском омбудсману поверене су му и друге функције (едукативна, информативна, промотивна) које за циљ имају заштиту и унапређење људских права, и унапређивање рада управе.

Омбудсману се може обратити свако лице које сматра да му је актом или радњом повређено неко људско право од стране органа управе, организација и јавних служби које обављају управна и јавна овлашћења, а чији је оснивач покрајина или општина. Активна легитимација за подношење представке је постављена широко да би се омогућила доступност институције што ширем кругу физичких и правних лица.

Организација и рад институције детаљније су регулисани интерним актима Покрајинског омбудсмана: Правилник о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у стручној служби Покрајинског омбудсмана, Пословник о раду Покрајинског омбудсмана, Правилник о начину евидентирања регистратурског материјала, његовог чувања, класификације и архивирања, акти о оснивању канцеларија у Суботици и Панчеву, Правилник о обрасцу службене легитимације Покрајинског омбудсмана, његових заменика, саветника и стручних сарадника у канцеларији покрајинског омбудсмана, Правилник Покрајинског омбудсмана о начину употребе службеног возила, а у припреми је правилник за регулисање поступања Покрајинског омбудсмана у односима са јавношћу.

Првог Покрајинског омбудсмана Скупштина АП Војводине изабрала је 24.09.2003. у складу са чланом 5. Одлуке о Покрајинском омбудсману, а у складу са чл. 6. Одлуке на предлог омбудсмана је касније изабрано 5 заменика/ца омбудсмана утврђених Одлуком. Од 5 заменица/ца троје је задужено за посебне области (права националних мањина, права детета и равноправност полова). Најмање један заменик/ца мора да буде из реда мање заступљеног пола, а један мора да буде припадник неке од националних мањина.⁶ Покрајински омбудсман и заменици/це су изабрана лица. Омбудсмана предлаже најмање 30 посланика, или скупштински одбор надлежан за питања организације и рада управе, а бира га Скупштина АПВ двотрећинском већином гласова од укупног броја посланика.⁷ Заменике предлаже омбудсман, а бира их Скупштина простом већином од укупног броја посланика.⁸

Прве три просторије за рад обезбеђене су 15. јануара 2004. године, од када је институција започела редован рад са странкама. Према Одлуци о Покрајинском омбудсману и Правилнику о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у стручној служби Покрајинског омбудсмана, укупан број сарадника у институцији би требало да буде 27. На крају 2007. године укупан број сарадника је износио 14, што значи да и након четири године од успостављања институције број запослених није премашио 50% од потребног персоналног састава утврђеног одговарајућим актима. Због ограничења у погледу запошљавања нових сарадника у покрајинским органима, током 2007. године није било могућности да се у

---

⁶ Чл. 6. ст. 1. и 2. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁷ Чл. 5. ст. 1. и 2. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

⁸ Чл. 6. ст. 3. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

институцији запосли додатни број сарадника диктиран сталним повећањем обима и врсте послова и задатака које чине мандат Покрајинског омбудсмана.

1.4 О природи институције омбудсмана

Институција омбудсмана се по сврси, делокругу, начину рада и дејству аката које доноси разликује од осталих органа власти, и по томе заузима специфично место у систему државних органа. Најкраће речено, ова институција контролише законитост, целисходност и ефикасност рада органа управе и јавних служби ради заштите људских права и слобода од повреда које ти органи могу да учине у свом раду.⁹ У систему органа одговарајућег нивоа у упоредном праву, а због специфичности функција омбудсмана које не спадају ни у једну од три класичне гране државне власти (законодавна, судска и извршна власт), ова институција представља нову, посебну грану власти која је самостална и независна, како од осталих органа власти, тако и од утицаја било којих других органа или појединаца. Као институција која првенствено надзире рад извршне власти, и која има и могућност иницијативе за измену или доношење прописа у питањима из њене надлежности, омбудсман је део укупног система државних органа и истог је ранга као и други органи одговарајућег нивоа.

У погледу односа са другим органима државне власти, основни модел у упоредном праву је следећи:

- У већини земаља, парламент (скупштина) је орган који по утврђеној процедури и по испуњењу утврђених услова бира и разрешава омбудсмана, а по правилу и његове заменике. Годишњи и посебни извештаји омбудсмана се подносе парламенту. Поступак парламента након подношења извештаја је по правилу посебно дефинисан законом или пословником парламента, и у детаљима се разликује од земље до земље. Ипак, оно што је заједничко готово свим државама које су увеле ову институцију је да се због потребе обезбеђивања стварне, а не само формалне независности и самосталности у раду институције омбудсмана, због природе његове делатности, као и садржине извештаја које подноси (који се примарно односи на рад органа које контролише), за извештаје омбудсмана у највећем броју земаља не гласа, односно, они не подлежу усвајању или неусвајању од стране парламента. Ови извештаји се по правилу третирају као информација о раду органа управе и о стању људских права, а расправа о извештају се у већини земаља води о проблемима на које се у њему указује ради евентуалног формулисања мера и активности усмерених на отклањање тих проблема.
- У погледу односа са извршном влашћу, суштина се огледа у томе да омбудсман контролише рад органа управе и јавних служби. Овлашћења која омбудсман има у том погледу у односу на органе управе обухватају првенствено спровођење истраге, вођење поступка посредовања (медијације) између органа управе и грађана са циљем отклањања повреда

---

⁹ Лоше управљање, незаконито, несавесно или произвољно деловање органа управе по правилу се испољавају (и) као различити видови кршења људских права.

права и слобода, како би се повреда отклонила мирним путем, односно без учешћа судова, у поступку бржем и бесплатном за странку и, у случајевима када поступак посредовања није био успешан, сачињавања препорука, предлога, мишљења и слично, које доставља највишим органима власти са циљем указивања на критичне тачке у раду извршне власти, као и медијима ради упознавања јавности са кршењима људских права и органима који их крше.

- Једна од најважнијих специфичности ове институције огледа се у томе да акти које омбудсмани доносе нису обавезујући. У недостатку обавезне снаге аката омбудсмана, притисак јавности на органе извршне власти путем медија представља средство којим се посредно тежи поштовању његових препорука у циљу законитог и правилног рада органа управе, као и заштити и поштовању грађанских права и слобода.
- У погледу односа са судовима, који су самостални и независни у свом раду, омбудсмани по правилу немају никаква надзорна овлашћења над њиховим пресудама. У неким правним системима омбудсмани имају могућност да надзиру рад судске администрације и реагују у случајевима одуговлачења и дуготрајности поступака. Ретки су случајеви када се омбудсманима дају и нешто шира овлашћења у односу на судове.¹⁰ Парламентарни омбудсмани не заступају странке пред судовима.

Институција Покрајинског омбудсмана је заснована на истим принципима као и сродне институције у другим земљама. Нужно је нагласити да поступак у Скупштини АП Војводине поводом поднетих извештаја Покрајинског омбудсмана није дефинисан ни Одлуком о Покрајинском омбудсману, нити Пословником Скупштине. Стога је у недостатку принципијелног решења препоручљиво утврдити тај поступак бар једним од ових аката да се не би поступало различито од случаја до случаја и то,0 имајући у виду функцију, улогу и место коју ова институција има у систему органа власти у упоредном праву.

1.5 Поступак покрајинског омбудсмана по појединачним представкама

Омбудсману се може обратити свако ко сматра да му је актом или радњом повређено неко људско право од стране органа управе, организација и јавних служби које обављају управна и јавна овлашћења, а чији је оснивач покрајина или општина. Под условима утврђеним Одлуком о Покрајинском омбудсману, могу му се у име грађана обратити и трећа лица, невладине организације, удружења или организације.¹¹

Рок за подношење представке је једна година од дана учињене повреде, неправилности или доношења акта у спорној ствари. Омбудсман је дужан да по

---

¹⁰ Шири овлашћења у овом погледу имају нпр. Омбудсмани Словеније, Босне и Херцеговине, Републике Српске, међународни Омбудсперсон на Косову, али их у пракси не користе, или их користе веома ретко.

¹¹ Чл. 19. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

представци поступи, (одлучи о започињању поступка, или о одбацавању представке) у року од 30 дана од дана подношења представке.

Представка се подноси у писаном облику, укључујући и све видове електронске комуникације, без посебне форме, а може се изјавити и усмено на записник. Представку може поднети и лице лишено слободе у запечаћеној коверти. На захтев подносиоца представке омбудсман је дужан да сачува тајност његових личних података.¹² У досадашњој пракси ове институције, коришћени су сви поменути начини. Ради олакшавања грађанима да поднесу представке Покрајински омбудсман у раду користи једноставан формулар који садржи питања од значаја за покретање и вођење поступка. Формулар је доступан и на веб страници Покрајинског омбудсмана, тако да грађани могу да подносе представке и без путовања до места где ова институција има своје канцеларије, односно без слања поштом. Приликом пријема представки електронском поштом проверава се идентитет подносиоца ради спречавања могућих злоупотреба путем лажног представљања.

Омбудсман по правилу покреће поступак када је искоришћено редовно правно средство за отклањање повреда на које подносилац указује, односно, ако не постоји правно средство за отклањање повреде на коју подносилац указује. У изузетним случајевима поступак ће бити покренут и ако овај услов није испуњен, и то, уколико би окончање поступка по редовним правним средствима представљало опасност за заштиту људских права.¹³ Ако је поводом истог предмета у току поступак пред неким другим надлежним органом (нпр. пред судом, или пред локалним омбудсманом у општинама које су га увеле), Покрајински омбудсман по правилу неће водити поступак паралелно са тим органима.

Ако представка испуњава услове за поступање, омбудсман доноси одлуку о покретању истраге и о томе обавештава подносиоца представке и орган управе на чији се рад представка односи.¹⁴ Одлуком о Покрајинском омбудсману прописани су случајеви када ће омбудсман одбацити представку.¹⁵

Ако по завршетку истраге сматра да нема повреде људских права нити неправилног поступања органа, омбудсман о томе обавештава подносиоца представке и орган управе на чије се поступање представка односила.¹⁶ Ако пак по завршетку истраге утврди да је повређено неко људско право, или је учињена неправилност у раду обавестиће о томе подносиоца представке, орган управе на чије се поступање представка односила и непосредно виши орган који су дужни да у року од 15 дана доставе своје примедбе. По протеклу тог рока омбудсман може да обустави даље поступање ако је орган управе отклонио повреду људских права, или да сачини коначно мишљење, предлог или препоруку и обавести о томе подносиоца представке и орган управе на чији се рад мишљење, предлог или препорука односи, као и непосредно виши орган. Орган управе је дужан да у року од 15 дана обавести омбудсмана о мерама које су предузете поводом мишљења, предлога или препоруке.¹⁷

---

¹² Чл. 23. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹³ Чл. 24. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹⁴ Чл. 26. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹⁵ Чл. 25. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹⁶ Чл. 31. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹⁷ Чл. 32. и 33. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

Ако орган управе не поступи у складу са мишљењем, предлогом или препоруком омбудсмана, или не обавести омбудсмана о предузетим мерама на отклањању повреда, омбудсман о томе обавештава органе који надзиру њихов рад, а ако ни након тога надлежни органи не предузму мере омбудсман о томе обавештава Скупштину и Извршно веће АП Војводине, односно, одговарајуће општинске органе, а може о томе да обавести и јавност путем средстава јавног информисања.¹⁸

Поводом утврђених неправилности у раду органа управе, Покрајински омбудсман може:

- предложити органима управе поновно спровођење поступка у складу са законом;
- предложити правила понашања за унапређење рада и поступања са грађанима;
- поднети захтев за привремено обустављање извршења коначног акта;
- иницирати покретање дисциплинског поступка против службеног лица за које је истрагом утврдио да је одговорно за повреду у конкретном случају или против лица које је ометало истрагу;
- иницирати код надлежног јавног тужиоца покретање прекршајног или кривичног поступка.

Омбудсман може да покрене поступак и по сопственој иницијативи. Поступак је и у тим случајевима исти као и поводом индивидуалних представки.¹⁹

1.6 Околности које оптерећују рад институције

На основу чл. 4. ст. 1. Одлуке о Покрајинском омбудсману, омбудсман оснива локалне канцеларије у Суботици и Панчеву, а може их оснивати и у другим местима на територији Покрајине. Покрајински омбудсман је до сада основао две подручне канцеларије: у Суботици одлуком од 10.01.2004. а у Панчеву одлуком од 25.08.2004. године. Осим оснивања подручних канцеларија у ова два места у АП Војводини, у плану је отварање још једне подручне канцеларије у Сремској Митровици. Циљ отварања то подручне канцеларије је да се обезбеди лакши приступ грађана институцији и оперативније деловање Покрајинског омбудсмана. Наиме, Срем је једини од 3 региона Војводине у којем Покрајински омбудсман нема подручну канцеларију, а у општинама и градовима у Срему до сада није успостављена ни једна институција локалног омбудсмана (које је у АП Војводини до сада увело 5 од укупно 45 јединица локалне самоуправе). Након увида у стање и разговора са представницима локалних власти у неколико сремских локалних заједница у другој половини 2006. године, закључено је да постоји потреба отварања подручне канцеларије Покрајинског омбудсмана на подручју Срема, и да се она отвори у Сремској Митровици. Међутим, и поред постојања воље локалних власти да подрже оснивање ове подручне канцеларије, та замисао није могла да буде спроведена због општих

---

¹⁸ Чл. 34. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

¹⁹ Чл. 20. и чл. 36. Одлуке о Покрајинском омбудсману.

ограничења у погледу запошљавања нових сарадника у покрајинским органима, односно због тога што за ту сврху нису била одобрена средства у буџету Покрајинског омбудсмана за 2007. годину.

Осим кадровске непопуњености, рад институције отежава и чињеница да ни током 2007. године није дошло до усклађивања покрајинских прописа од значаја за остваривање функција и овлашћења Покрајинског омбудсмана са Одлуком о Покрајинском омбудсману. Поменута питања, идентификована у пракси, су до сада била решавана *ad hoc*, или су остала нерешена. Будући да се ради о питањима која су од значаја за правилно позиционирање институције Покрајинског омбудсмана у постојећи систем покрајинских (и других) органа, за обезбеђивање њене самосталности и независности, као и за њено нормално функционисање, потребно их је решити на принципијелан начин, односно, ускладити друге покрајинске прописе са одредбама Одлуке о Покрајинском омбудсману и природом ове институције у упоредном праву.

Предлог измена Статута Аутономне Покрајине Војводине по којем би нормативно стање било усклађено са фактичким тако што би Покрајински омбудсман био изричито наведен као један од органа АП Војводине, иако припремљен у лето 2005. године, још није уврштен у дневни ред Скупштине АПВ. Ни Пословник Скупштине АПВ још није допуњен у складу са Одлуком о Покрајинском омбудсману, у смислу прописивања поступака поводом предлога и извештаја омбудсмана, због чега је током 2007. године Покрајински омбудсман припремио и почетком 2008. године Скупштини упутио предлог измена и допуна Пословника, али предлог није уврштен у дневни ред.

Осим неусклађености већине постојећих прописа са чињеницом постојања ове институције, ни приликом доношења нових аката чија решења утичу на статус Покрајинског омбудсмана не узимају се у обзир специфичности и потреба за обезбеђивање независног и непристрасног деловања институције. Тако Одлука о покрајинским службеницима, која прешироком формулацијом у чл. 1. обухвата и Покрајинског омбудсмана, садржи решења која могу да доведу у питање поједине аспекте од значаја за независност институције.²⁰ При томе институцији није био достављен предлог Одлуке о покрајинским службеницима, да би могла благовремено да поднесе амандмане на поједине чланове тог акта.

Најзад, и ове, као и претходних година, указујемо на недовољну сарадњу Покрајинског секретаријата за финансије са Покрајинским омбудсманом. Недостаци се огледају у одсуству консултација приликом планирања буџета за наредну годину, а било је конкретних ограничења у начину коришћења већ усвојеног буџета од стране Скупштине АП Војводине. Пошто се ово може схватити као задирање у организациону, кадровску и/или функционалну независност институције, у будућности би требало радити на побољшању комуникације са буџетским корисницима. Овоме треба додати да многа питања од значаја за односе различитих органа и за адекватно позиционирање ове

---

²⁰ Тако нпр. чл. 55. Одлуке прописује да конкурсну комисију, која спроводи интерни оглас и конкурс за пријем кандидата на слободна радна места у покрајинским органима, именује руководиоца покрајинског органа, с тим да је један члан комисије покрајински службеник из стручне службе за управљање људским ресурсима. Имајући у виду да је службеник ове службе део извршне власти (покрајинске управе) чији рад контролише Покрајински омбудсман, овим је отворена могућност утицаја извршне власти на персонални састав, а тиме индиректно и на рад институције омбудсмана која у том погледу свакако треба да буде независна од оне гране власти коју треба да контролише.

институције, нису уређена постојећим прописима, па се о њима одлучује на неформалан начин, без утврђених процедура и критеријума, уз занемаривање места и улоге омбудсмана.

Седиште институције у Новом Саду је почетком 2007. године пресељено у нове просторије у згради на Булевару Михајла Пупина 25. Број додељених просторија одговара стандардима за тренутни број запослених у овом покрајинском органу, и са тог становишта представља побољшање у односу на раније стање. Међутим, приликом додељивања расположивог простора покрајинским органима нису узете у обзир потребе за запошљавањем нових сарадника, за чим постоји реална потреба већ дуже време (током 2006. године повећање броја сарадника било је онемогућено због ограниченог канцеларијског простора). Током 2007. године је примање нових сарадника било ограничено због буџетског планирања према броју запослених у новембру 2006. године, а не према систематизованим, односно реалним кадровским потребама институције. Неколико месеци након пресељења почетком 2007. године Покрајински омбудсман је радио под отежаним условима у поређењу са оним који су постојали до краја 2006. године, будући да су радови и набавке везани за обезбеђивање техничких услова за рад институције (телефонске везе, интранет и приступ интернету) потрајали неколико месеци, а неки, нпр. набавка намештаја потребног за смештај архиве и других материјала, још увек нису потпуно реализовани.

1.7 Структура и организација институције

Према Одлуци о Покрајинском омбудсману, у институцији осим запослених сарадника/ца ради и 6 изабраних лица (омбудсман и 5 заменика/ца). Овде изнети подаци односе се само на запослене сараднике.

Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у стручној служби Покрајинског омбудсмана број: ОМ-127/2005 од 14.09.2005. године (у даљем тексту: Правилник), за обављање послова у седишту и ван седишта Покрајинског омбудсмана, систематизовано је двадесет седам (27) радних места. Због повећаног обима послова, Покрајински омбудсман је доставио на мишљење Одбору за организацију управе и локалну самоуправу, измене и допуне Правилника, у којима је, поред прецизирања описа послова постојећих радних места, предвиђено повећање извршилачких радних места са 27 на 34, од којег броја су 2 радна места предвиђена за отварање канцеларије ван седишта Покрајинског омбудсмана, у Сремској Митровици. Одбор је 22.10.2007. год. доставио мишљење којим је намера повећања броја запослених у систематизацији Покрајинског омбудсмана оцењена као нецелисходна. И поред тога што мишљење Одбора не обавезује институцију Покрајинског омбудсмана, планиране и неопходне измене систематизације су одложене до даљњег.

На основу постојећег Правилника, од 27 систематизованих радних места, за 23 радна места предвиђена је висока стручна спрема, а за 4 радна места средња стручна спрема. У 2007. год. запослено је на неодређено време 14 извршилаца (12 са високом стручном спремом, 2 са средњом стручном спремом), а због замене одсутних запослених на дуже време (порођајно, одслужење војног рока, обављање функције у другом секретаријату, повећања обима послова), на

одређено време радила су 3 извршиоца (2 лица са високом стручном спремом, 1 са средњом стручном спремом). Од наведеног броја свих сарадника који су били запослени у институцији, било на неодређено или на одређено време, 13 запослених је женског и 4 мушког пола.

Посебна пажња посвећује се стручном усавршавању бираних и запослених лица, које се обавља кроз учешће на конгресима, семинарима у земљи и иностранству, обуку преко курсева страних језика, и других видова стручног усавршавања од значаја за компетентно и ефикасно обављање послова и задатака из надлежности институције, што доприноси успешнијем остваривању функција Покрајинског омбудсмана.

2. ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Золтан Гобор

2.1 Учешће националних мањина у органима јавне власти

2.1.1 Структура запослених у органима управе

У циљу побољшања структуре запослених у органима управе Покрајински омбудсман је још 2005 године упутио препоруке свим органима управе АП Војводине, као и свим локалним самоуправама на територији покрајине. Садржај тих препорука се односио на то да се приликом заснивања радног односа са новим запосленима који испуњавају услове за одређено радно место, нарочито води рачуна о запошљавању припадника/ца националних заједница. На овај начин би се обезбедила релативно одговарајућа заступљеност припадника/ца различитих националних заједница у органима управе сразмерно њиховом уделу у укупном броју становника на територији Аутономне Покрајине Војводине, у циљу поштовања међународних и домаћих прописа који регулишу ову материју.

Чланом 15. Одлуке о Покрајинском омбудсману (Сл. Лист АПВ бр. 23/2002, 5/2004, 16/2005) између осталог прописано је да заменик омбудсмана задужен за заштиту права националних мањина прати примену међународних стандарда и закона о правима националних мањина, прикупља информације о примени закона и других прописа, надгледа праксу и континуирано прати остваривање права националних мањина у различитим областима друштвеног живота.

У складу са тим овлашћењима почетком ове године упућен је допис надлежној служби Извршног већа АП Војводине, као и оним општинама, у којима је поред српског у службеној употреби и језик националне мањине, са молбом да обавесте Покрајинског омбудсмана о броју запослених који су засновали радни однос у органима управе у току 2007. године, и о националној структури новопримљених радника.

Према добијеним подацима, у покрајинским органима број новозапослених лица у 2007. години је 106, с тим да су у табеларном делу као новозапослена заведена и она лица, која су или прелазила из једног у други покрајински орган, или им је радни однос до тада мировао или био у прекиду. У односу на овај број од 120 лица национална структура је следећа: Срба/Српкиња 40, Хрвата/Хрватица 4, Мађара/Мађарица 4, Црногораца/Црногорки 2, Украјинац 1, Мађар/Буњевац 1, Румуна/Румунки 2, Југословена/Југословенки 2, неопредељени/ неопредељене 4, док за 60 лица надлежна служба нема тражени податак.

Што се градова и општина тиче, подаци о националном саставу новопримљених радника су тражени од 39 локалних самоуправа, и то од оних, на

чијим територијама је поред српског у службеној употреби и језик неке од националних мањина. Податке је доставило 29 општина, у којима је укупно у току 2007. године радни однос засновало 247 лица, од тога 176 Срба, 28 Мађара, 2 Хрвата, 11 Словака, 3 Румуна, 2 Русина, 1 Ром, 1 Бугарин, 1 Буњевац, 8 Југословена, 14 неодређених.

Детаљан табеларни преглед наведених података чини саставни део овог дела извештаја.(видети прилог бр.1)

2.1.2 Савети за међунационалне односе

Нови Закон о локалној самоуправи ("Службени гласник РС", бр.129/07), у основи, на сличан начин регулише питање оснивања савета за међунационалне односе, као и претходни Закон о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије" бр. 9/02), само што је у односу на њега нешто детаљнији.

Према чл. 98. Закона, остаје обавеза јединица локалне самоуправе да у национално мешовитим срединама оснују савет за међунационалне односе. По садашњој регулативи, чланови ових самосталних радних тела су представници српског народа и представници националних мањина, док је ранија формулација гласила: «представници свих националних и етничких заједница». Што се надлежности тиче, оне су остале исте, а супротно сугестијама Покрајинског омбудсмана изнетим у извештају за 2006. годину, те надлежности нису детаљније уређене. То практично значи да и убудуће постоји опасност од преплитања или подударња са надлежностима националних савета националних мањина.

Делокруг савета се не мења, тако да ће они и даље разматрати питања остваривања, заштите и унапређивања националне равноправности. Осим скупштина јединица локалне самоуправе и извршни органи су дужни да предлоге свих одлука које се тичу националне равноправности претходно доставе на мишљење савету, што у претходном закону није било изричито наведено.

Делокруг, састав, избор чланова и начин рада савета за међунационалне односе уређује се одлуком скупштине јединице локалне самоуправе, која се доноси већином гласова од укупног броја одборника, у складу са статутом. Новост је да се одлуке у савету доносе консензусом.

Питање предлагача за избор чланова савета је према ст. 7. члана 98. закона само делимично решено: када се ради о националним мањинама које имају основане националне савете, представнике своје мањине ће предложити ова тела. Међутим, није одређено које тело треба да предложи представнике српског народа, који су, према новом закону, равномерно заступљени у саветима за међунационалне односе. У погледу састава, ни српски народ, ни представници неке националне мањине не могу имати већину чланова савета, а равномерну заступљеност треба да обезбеди начин предлагања и избора чланова. Претходни закон није садржавао овакву одредбу, али ни она – сама по себи – неће решити проблем који се у пракси јавља, а на који је указано и у прошлогодишњем извештају. У случају националних мањина (са основаним националним саветом), предлагач чланова је познат, док ће представнике српског народа, у зависности од одлуке скупштине јединице локалне самоуправе и полазећи од досадашње праксе, моћи да предложу сами одборници, политичке странке, групе грађана, Српска православна црква, невладине организације и други.

Остало је недоречено још једно важно питање. Савети за међунационалне односе, по свему судећи, ни у свом будућем раду неће имати сигурну финансијску потпору за свој рад, пошто се ни нови закон не бави њиховим финансирањем. Нису одређени ни остали неопходни елементи који би обезбедили услове рада савета, па је оправдана бојазан да савети у пракси неће испунити очекивања, имајући у виду чињеницу да у већини општина ова тела немају ни радне просторије.

Нови Закон о локалној самоуправи из 2007. године не мења у одређивању суштине савета за међунационалне односе. Остаје одредба да се ова тела оснивају у национално мешовитим јединицама локалне самоуправе, а то су оне, у којима припадници једне националне мањине чине више од 5% од укупног броја становника, или припадници свих националних мањина чине више од 10%, према последњем попису становништва у Републици Србији.

Уколико су повређена права припадника српског народа и националних мањина представљених у савету, ово радно тело има право да пред Уставним судом покрене поступак за оцену уставности и законитости одлуке или другог општег акта скупштине, а пред Врховним судом Републике Србије може покренути поступак за оцену сагласности општих аката скупштине са статутом.

У прелазним и завршним одредбама законе са, између осталог, прописује да ће новоизабрана скупштина јединице локалне самоуправе ускладити свој статут са законом најкасније у року од 90 дана од дана свог конституисања. Локални избори су расписани за месец мај, након тога треба да се конституишу скупштине, којима је остављен рок за усклађивање статута, те је велика вероватноћа да ће се до краја 2008. године примењивати Закон о локалној самоуправи из 2002. године. У пракси, дакле, остају шаролика решења и досад уочени недостаци, од којих неки, нажалост, ни након почетка примене новог закона неће бити отклоњени (делом питање предлагача и начина избора чланова савета, а у целини извори финансирања и остали елементи, који би обезбедили стабилне услове за рад савета).

У складу са чланом 98. Закона о локалној самоуправи од укупно 45 општина на територији Војводине, 4 општине немају обавезу да формирају Савет за међунационалне односе (Опово, Пећинци, Рума и Сремска Митровица). Од 41 мултиетничких општина за које постоји ова законска обавеза, сагледавајући податке из различитих извора, остало је још 7 општина које нису основале савете. То су: Ириг, Кула, Мали Иђош, Панчево, Сента, Србобран и Сремски Карловци. Општине, иначе, нису ажурне у обавештавању Покрајинског секретаријата за локалну самоуправу, и због тога овај орган званично располаже само подацима од краја 2005. године. Према овим подацима одлуку о формирању савета је донело 26 општина, а чланови тог тела су до тада били именовани у свега 15 општина.

2.1.3 Национални савети националних мањина

Закон о заштити права и слобода националних мањина („Службени лист СРЈ”, број 11/2002.) предвидео је оснивање националних савета националних мањина, као облика мањинске самоуправе у области културе, информисања, образовања и службене употребе језика и писама националних мањина. Ради остваривања права на самоуправу у овим областима и Устав Републике Србије

чланом 75. је потврдио могућност формирања националних савета националних мањина, у складу са законом.

Према чл. 19. Закона о заштити права и слобода националних мањина:

"Савет је правно лице.

Савет има најмање 15 а највише 35 чланова, у зависности од укупног броја припадника националне мањине, који се бирају на период од четири године.

Савет доноси свој статут и буџет у складу са Уставом и законом.

Савет се финансира из буџета и донација.

Регистар изабраних савета води надлежни савезни орган.

Савет представља националну мањину у области службене употребе језика, образовања, информисања на језику националне мањине и културе, учествује у процесу одлучивања или одлучује о питањима из тих области и оснива установе из ових области.

Органи државе, територијалне аутономије или јединице локалне самоуправе, приликом одлучивања о питањима из става 7. овог члана, затражиће мишљење савета.

Савет се може обратити органима власти из става 8. овог члана у вези са свим питањима која утичу на права и положај националне мањине.

Део овлашћења из области поменутих у ставу 7. овог члана може се поверити саветима, а држава ће обезбедити финансијска средства потребна за вршење ових надлежности.

При утврђивању обима и врсте овлашћења из става 10. овог члана води се рачуна и о захтеву националног савета.

Савети ће се формирати на принципима добровољности, изборности, пропорционалности и демократичности.

Изборна правила о избору националних савета ће се регулисати законом."

Тим законом је предвиђено да ће националне савете, до доношења посебног закона о избору чланова савета, бирати скупштине електора, што ће уредити савезни орган надлежан за права мањина. Први национални савети националних мањина су и формирани на основу Правилника о начину рада скупштине електора за избор савета националних мањина, који је 2002. године донео министар за људска и мањинска права. Тим националним саветима је у међувремену истекао мандат од 4 године, а избор нових чланова није регулисан, јер још увек није донет одговарајући закон. На тај начин су постојећи национални савети доспели у недефинисан положај, они сада *ex lege* не постоје, а нису прописана правила за избор новог састава.

Покрајински омбудсман је већ прошле године упозоравао да је неопходно што пре усвојити нови закон којим ће се у потпуности уредити ова област, првенствено у погледу начина избора чланова савета, као и у погледу одређивања надлежности савета и њиховог сигурног и трајног финансирања. Упркос чињеници да је израђено више радних верзија закона о националним саветима, још увек није донет пропис који би детаљно и прецизно уредио ову област.

Закон о заштити права и слобода националних мањина је прописао и оснивање Савезног савета националних мањина (сада републичког). Савезни савет никада није основан, али је, додуше са извесним закашњењем, формиран Републички савет за националне мањине, који чине представници Владе и председници националних савета националних мањина. Међутим, упркос

поновљеним захтевима националних савета, републички савет није ниједном заседао од децембра 2005. до октобра 2006. године. Почетком јануара 2007. године образован је и Покрајински савет националних заједница, на чијем је челу председник Извршног већа Аутономне Покрајине Војводине, а чине га чланови Извршног већа и председници оних националних савета који имају седиште на територији Покрајине.

Средином децембра 2007. године основан је Национални савет немачке националне мањине. Тако сад са седиштем на територији Војводине делује укупно 9 савета: Национални савет мађарске националне мањине, Национални савет русинске националне мањине, Национални савет словачке националне мањине, Национални савет румунске националне мањине, Хрватско национално вијеће, Буњевачки национални савет, Национални савет украјинске националне мањине, Национални савет македонске националне мањине, и Национални савет немачке националне мањине. Осим тога, национални савети бугарске и ромске националне мањине имају своје канцеларије на територији покрајине..

2.2 Службена употреба језика и писама националних мањина

Према Закону о заштити права и слобода националних мањина и *Одлуци о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина на територији Аутономне Покрајине Војводине* ("Службени лист АПВ" бр. 8/03 од 22. маја 2003. године) предвиђена је обавеза исписивања јавних натписа и назива на подручјима на којима су у службеној употреби и језици националних мањина као што су: називи места и други географски називи, називи улица и тргова, називи органа, саобраћајни знаци, обавештења као и упозорења за јавност и други јавни натписи.

ПРИМЕР 1.

Писменим представкама Покрајинском омбудсману се обратила невладина организација која је истакла да одређене општине у АП Војводини, конкретно општина Алибунар, Бела Црква, Пландиште, Сечањ, Зрењанин и Житиште, не поштују одредбе горе наведеног закона, односно називи места, називи улица и тргова, називи органа, саобраћајни знаци, обавештења као и упозорења за јавност и други јавни натписи нису исписани на језицима који су у службеној употреби у тим општинама. Након увида у приложену документацију, Покрајински омбудсман је упутио следећу препоруку општинама:

Општинска управа Сечањ

"Покрајински Омбудсман у смислу чл. 15. и чл. 36. у вези чл. 33 ст. 1 ал. 2. Одлуке о Покрајинском омбудсману ("Сл. лист АП Војводине" бр. 23/02), упућује следећу

ПРЕПОРУКУ

Неопходно је на територији општине Сечањ увести, сходно утврђеним језицима у службеној употреби према Статуту општине Сечањ, вишејезичне натписе места, називе улица и тргова, називе органа и организација, саобраћајних знакова, обавештења и упозорења за јавност и других јавних натписа.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Покрајинском омбудсману се представком обратила невладина организација «Иницијатива младих за људска права», у којој нас обавештавају да је након спроведеног истраживања на терену, утврђено да одређени број општина у Војводини не примењује Статут општине у делу који се односи на службену употребу језика и писма националних мањина.

Употреба језика и писама националних мањина на делу територије јединице локалне самоуправе, уколико су они у службеној употреби у тој локалној самоуправи регулисана је Законом о службеној употреби језика и писама ("Сл. гласник РС" бр. 45/91), Законом о заштити права и слобода националних мањина ("Сл. лист СРЈ" бр. 11/02 и 57/02), као и Одлуком о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина на територији АП Војводине ("Сл. лист АП Војводине" бр. 8/03).

Доношењем Одлуке о ближем уређивању појединих питања употребе језика и писама националних мањина на територији Аутономне покрајине Војводине предвиђено је обавезно увођење језика и писама националних мањина у службену употребу на ужем делу јединице локалне самоуправе, уколико проценат припадника те мањине, према резултатима последњег пописа становништва достиже 15% у укупном броју становништва јединице локалне самоуправе, на основу чега би се тај језик увео у равноправну службену употребу на територији јединице локалне самоуправе.

Имајући у виду да је Статутом општине Сечањ предвиђена службена употреба српског језика, а равноправно се употребљавају и ћирилично и латинично писмо, затим мађарског језика и писма и румунског језика и писма, неопходно је ускладити обавезу употребе службеног језика и писама и поставити нове табле са називима места, називима улица и тргова, називима органа и организација, саобраћајних знакова, обавештења и упозорења за јавност, као и других јавних натписа."

Препоруке су послате свим наведеним општинама, са истим текстом. У исто време је послат и захтев на основу члана 26 Одлуке о покрајинској управи ("Службени лист АПВ", број 21/2002) и документације у предмету, Покрајинском секретаријату за прописе, управу и националне мањине да се изврши надзор над службеном употребом језика и писама у горенаведеним општинама.

Покрајински секретаријат нас је обавестио да је 18.05.2007. године расписан конкурс за расподелу трансферних средстава општинама у којима је

језик и писмо националне мањине у службеној употреби. Такође, управни надзор ће бити спроведен од стране Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине да би се утврдило да ли је поступљено по правоснажним решењима о додели трансферних средстава.

2.2.1 Извештај о остваривању права на службену употребу језика и писама припадника националних мањина у матичарским службама на територији АПВ

Покрајински омбудсман је упутио допис матичним службама градских и општинских управа у којима је у службеној употреби неки од мањинских језика. На основу чл. 15. ст.1. Одлуке о Покрајинском омбудсману (Сл.лист АПВ бр. 23/2002, 5/2004, 16/2005), из које произилази овлашћење Покрајинског омбудсмана за прикупљање информација о примени закона и других прописа у области заштите права националних мањина, од матичарских служби затражени су одређени подаци које се тичу примене важећих прописа.

Од 39 општина у којима је у службеној употреби неки од мањинских језика 24 општине су доставиле приложени образац, док из 15 општина ни након два месеца нису одговорили на молбу Покрајинског омбудсмана (Ада, Апатин, Бач, Бачка Топола, Бачки Петровац, Бела Црква, Бечеј, Жабал, Ковачица, Нова Црња, Опово, Пландиште, Сомбор, Сремска Митровица, Тител). Од неких локалних самоуправа добијени су непотпуни подаци, тако нпр. Општина Нови Кнежевац није доставила податке за 2006. годину, док неке општине, као што су Озаци и Шид, нису навели укупан број издатих докумената, што отежава упоређивање.

На основу добијених података може се закључити да је на мањинским језицима издато највише извода из Матичних књига, и то на мађарском језику. У 2006. години у 24 локалне самоуправе издато је укупно 366.794 извода из Матичних књига, од тога 8.203 на неком од језика националних мањина, док је у 2007. години од 458.441 извода из Матичних књига 10.473 било на мањинским језицима. Што се тиче уверења из Матичних књига, у 2006. години укупно је издато 4.159 таквих уверења, и то 113 на језицима националних мањина. У 2007. години број уверења који су се издали на мањинским језицима био је знатно већи: од 5.586 уверења на неком од језика националних мањина издато је 233. Уверење о држављанству је у 2006. години од укупно 166.643 у 2.876 случајева издато на мањинским језицима, а у 2007. години тај однос је био 185.679 наспрам 3.116. Од надлежних градских и општинских служби тражен је податак и о томе колико је првостепених управних поступака вођено и на којим језицима. У 2006. години укупно је спроведено 3.272 таквих поступака, од тога 49 на мањинским језицима, док је у 2007. години од 2.976 случајева 14 вођено на мађарском, и 21 на осталим мањинским језицима.

Из наведеног се може закључити да, иако се повећао број докумената издатих на језицима националних мањина, тај број је још увек несразмерно мали у односу на укупан број издатих извода и уверења, што значи да националне мањине у малом проценту користе то своје право.

Детаљан табеларни преглед података по општинама и по језицима чини саставни део овог извештаја.(видети прилог бр.2)

2.3 образовање на језицима националних мањина

Покрајински омбудсман сматра да је неопходно указати на чињеницу да у основном и средњем образовању, на територији АП Војводине, постоји недостатак стручних кадрова по профилима за извођење пре свега стручних предмета на језицима националних мањина као што су професори информатике, математике, физике и др.

На основу података добијених из Покрајинског секретаријата за образовање и културу АПВ, закључено је следеће:

2.3.1 Основно образовање

Основно образовање и васпитање у АП Војводини се остварује у 45 општина, у 344 редовних основних школа. У школској 2007/2008. години у први разред основне школе у АП Војводини уписано је 19.230 ученика. У односу на прошлу школску годину, укупан број ученика је повећан за 942 ученика или 4,9 одсто.

Настава на српском језику у редовним основним школама заступљена је у свих 45 општина у АП Војводини, у 326 основних школа. Овом наставом је обухваћено 16.603 ученика првог разреда. У односу на прошлу школску годину, број ученика се повећао за 874 или 5,27 %.

Настава на мађарском језику у редовним основним школама заступљена је у 27 општина у АП Војводини, у 78 основних школа. Наставом на мађарском језику обухваћено је 1.945 ученика првог разреда. У односу на прошлу школску годину, број ученика се повећао за 90 или 4,63 %. За мање од 15 ученика мађарске националности настава се остварује у 19 школа.

Настава на словачком језику у редовним основним школама заступљена је у 13 општина у АП Војводини, у 18 основних школа. Овом наставом је обухваћено 407 ученика првог разреда. У односу на прошлу школску годину, број ученика се повећао за 4 или 0,99%. За мање од 15 ученика словачке националности настава се остварује у 2 школе

Настава на румунском језику у редовним основним школама заступљена је у 9 општина у АП Војводини, у 18 основних школа. Овом наставом је обухваћено 171 ученик првог разреда. У односу на прошлу школску годину, број ученика се смањио за 22 или 11,4%. За мање од 15 ученика румунске националности настава се остварује у 8 школа.

Настава на русинском језику у редовним основним школама заступљена је у три општине (Врбас, Жабалъ и Кула), у три основне школе. Овом наставом је обухваћено 70 ученика првог разреда. У односу на прошлу школску годину, број ученика се повећао за 8 или 11,43%.

Настава на хрватском језику у редовним основним школама заступљена је у једној општини (Суботица) у 5 основних школа. Наставом хрватског језика обухваћено је 34 ученика првог разреда. У односу на прошлу школску годину, број ученика се смањио за 12 или 26,09%. За мање од 15 ученика хрватске националности настава се остварује у 3 школе.

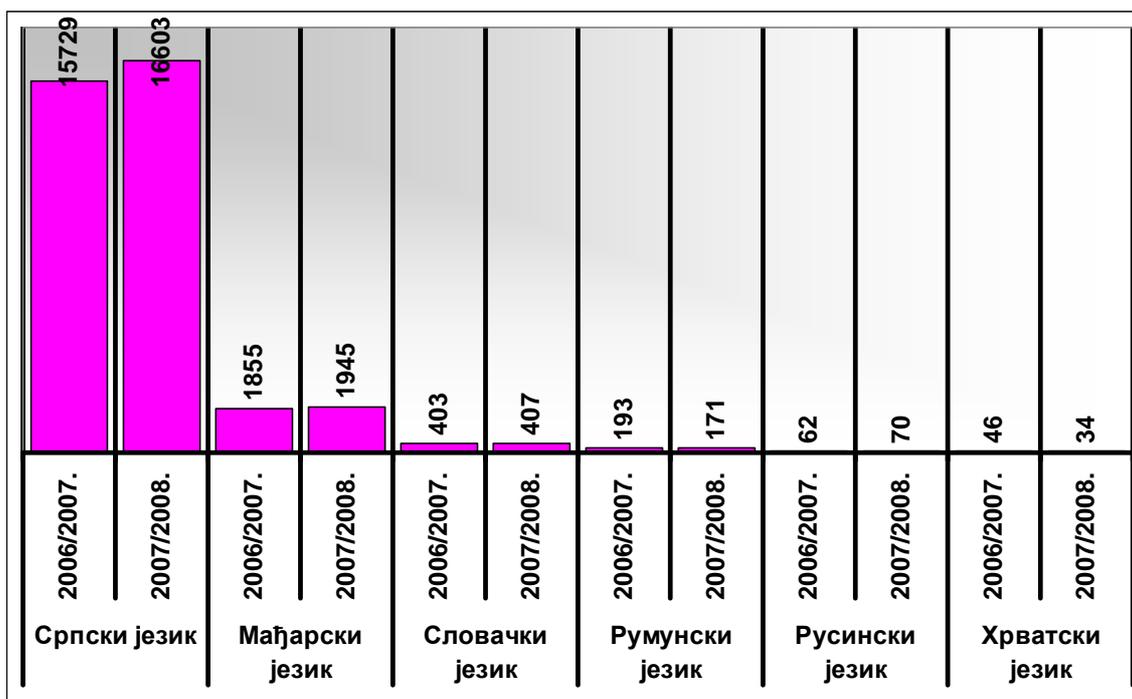
Украјински језик са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе са по два часа седмично у првом разреду остварује се у три општине (Врбас, Кула и Нови Сад) и у шест основних школа. Укупан број ученика Украјинаца уписаних у први разред основне школе у школској 2007/2008. години је 37 који похађају наставу на српском наставном језику. Украјински језик са елементима националне културе учи 13 ученика првог разреда, што је за 9 ученика више у односу на прошлу школску годину.

Ромски језик са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе са по два часа седмично у првом разреду остварује се у 12 општина (Ада, Бач, Бачка Паланка, Вршац, Жабаљ, Кикинда, Нови Бечеј, Нови Сад, Озаци, Србобран, Сремска Митровица, и Суботица) и 23 основне школе. Укупан број ученика Рома уписаних у први разред основне школе у школској 2007/2008. години је 1.023. На српском наставном језику наставу похађа 946 ученика ромске националности или 92,47%, на мађарском наставном језику 50 или 4,89%, на словачком наставном језику 7 или 0,68%, на румунском наставном језику 19 или 1,87% и на русинском наставном језику 1 или 0,09%. У школској 2007/2008. години, ромски језик са елементима националне културе учи 171 ученик првог разреда, или 19,89% више у односу на прошлу школску годину.

У школској 2007/2008. години нема у првом разреду ученика који уче бугарски језик са елементима националне културе.

У школској 2007/2008.години нема у првом разреду ученика који уче македонски језик са елементима националне културе.

Упоредни преглед ученика првог разреда по наставним језицима у односу на школску 2006/2007. и 2007/2008. годину

2.3.2 Средње образовање

2.3.2.1 Трогодишње средње школе у АП Војводини

У Аутономној Покрајини Војводини у 73 средње школе су уписани ученици у први разред трогодишњег образовања за образовне профиле 11 подручја рада. Трогодишње образовање је организовано на српском и мађарском наставном језику.

У школама на српском наставним језику уписано 4.930 ученика. У односу на претходну школску годину је смањен број уписаних ученика за 768.

У школама у којима се настава реализује на мађарском језику уписано је 532 ученика. У односу на претходну школску годину број уписаних ученика је мањи за 94.

2.3.2.2 Четворогодишње средње школе у АП Војводини

На територији Аутономне Покрајине Војводине у 116 средњих школа су уписани ученици у први разред за образовне профиле у четворогодишњем трајању у гимназије, стручне школе, мешовите и уметничке школе.

Ученицима је дата могућност да наставу похађају на српском језику или на мађарском, словачком, румунском, русинском и, почев од ове школске године, на хрватском језику .

На четворогодишње школовање је уписано 15.581 ученика. У односу на претходну школску годину број уписаних ученика је мањи за 387.

У школама на српским језику уписано је 14.071 ученика.

У школама у којима се настава изводи на мађарском језику уписано је 1.332 ученика

У школама у којима се настава изводи на словачком језику уписан је 81 ученик.

У школама у којима се настава изводи на румунском језику је уписано 66 ученика.

У школи у којој се настава изводи на русинском језику је уписано 16 ученика.

У току 2006/2007. школске године, наставу на језицима националних мањина похађало је 2.659 ученика 8. разреда, од којих је 2.042 ученика (76,79%) наставило да се школује на матерњем језику и у средњој школи у школској 2007/2008. години..

2.3.3 Двојезичне и вишејезичне основне и средње школе у АП Војводини

2.3.3.1 Правни оквир

2.3.3.1.1 Међународни документи

Најважнији међународни документ у области права националних мањина на образовање има европски, регионални карактер. Овде се, пре свега, мисли на Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина усвојену у оквиру Савета

Европе 1995. године, која својим 12., 13. и 14. чланом обавезује државе потписнице да предузму мере у области образовања и истраживања за неговање културе, језика и вере својих националних мањина и да створе могућности за оспособљавање наставника и приступ уџбеницима на језицима националних мањина, признају право припадника националних мањина на оснивање приватних институција за образовање и оспособљавање, право на учење матерњег језика и одвијање наставе на матерњем језику у областима где су они насељени у знатнијем броју. Међутим, иако једино правно обавезујућа, Оквирна конвенција има пре свега програмски карактер, а државе је, углавном ако то желе, саме прихватају и ратификују.

Документ Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС) под називом Хашке препоруке о праву националних мањина на образовање (1996. година), нуде обрасце и норме које су за државе правно необавезујуће и имају више политичку снагу.

2.3.3.1.2 Позитивно правни прописи Републике Србије

Као посебан део Устава Републике Србије одређен је део под називом "Права припадника националних мањина". Чланом 79 Устава одређено је право припадника националних мањина на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина, као и могућност оснивање приватних образовних установа.

Образовање на језицима националних мањина уређено је законима Републике Србије о заштити права и слобода националних мањина, основама система образовања и васпитања, друштвеној бризи о деци, основној, средњој, вишој школи и универзитету.

Закон о заштити права и слобода националних мањина ("Службени лист СРЈ", бр. 11/2002) чланом 13 одређује права припадника националних мањина на школовање. Припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања. За остваривање овог права може се прописати одређени минималан број ученика, с тим да тај број може да буде мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања. Образовање на језику националне мањине не искључује обавезно учење српског језика.

Законом о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 62/2003, 64/2003, 58/2004 и 62/2004.) прописано је да су "грађани Републике Србије једнаки у остваривању права на образовање и васпитање, без обзира на пол, расу, националну, верску и језичку припадност, узраст, физичку и психичку конституцију, социјално и културно порекло, имовно стање, политичко опредељење или друго лично својство". Према члану 7 за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује се на матерњем језику, а само изузетно може остваривати и на српском језику. Када се образовно-васпитни рад остварује на језику националне мањине, користе се уџбеници и наставна средства у складу са посебним законом. Припадници националне мањине у образовно-васпитном раду могу да користе уџбенике из матичне државе, на основу одобрења министра.

Према члану 46 овог закона, у образовним установама забрањене су активности којима се угрожавају, омаловажавају или дискриминишу групе и појединци по основу расне, националне, језичке, верске или полне припадности,

физичке или психичке конституције, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења, као и подстицање таквих активности

Законом о основној школи ("Службени гласник РС", бр. 50/92 и 22/2002) предвиђено је, у члану 5, право припадника националних мањина да наставни план и програм остварују на матерњем језику или двојезично уколико се за упис у први разред пријави најмање 15 ученика, а овај број може бити и мањи уколико се прибави сагласност министра просвете. Истим чланом Закона утврђено је да уколико се наставни план и програм реализују на српском језику ученици, припадници националних мањина слушају предмет Матерњи језик са елементима националне културе.

Закона о средњој школи ("Службени гласник РС", бр. 50/92, 24/96, 23/2002 и 25/2002.) садржи сличне одредбе о праву припадника националних мањина да наставни план и програм остварују на матерњем језику или двојезично, а у члану 27 прописује да је настава језика са елементима националне културе факултативни облик образовно-васпитног рада.

Закона о друштвеној бризи о деци ("Службени гласник РС", бр. 49/92, 29/93, 53/93, 67/93, 28/94, 47/94, 25/96 и 29/2001.) у члану 44 предвиђа је да се предшколско васпитање и образовање у Републици Србији може остваривати и на језицима националних мањина, а да начине и услове остваривања основа програма васпитно-образовног рада на језицима мањина прописује министар надлежан за послове просвете.

Закон о високом образовању ("Службени гласник РС", бр. 76/2005) у члану 80 предвиђа да високошколска установа може организовати и изводити студије, односно, поједине делове студија и организовати израду и одбрану докторске дисертације, на језику националне мањине и на страном језику, у складу са статутом. Високошколска установа може остваривати студијски програм на језику националне мањине и страном језику уколико је такав програм одобрен, односно акредитован. Чланом 86 утврђена су права и обавезе студент високошколске установе, а између осталог утврђено је право студента на образовање на језику националне мањине, у складу са законом.

Закон о уџбеницима и другим наставним средствима (Службени гласници РС", бр. 29/93 и 62/2006) утврђује да се уџбеници штампају и на језицима националних мањина.

Такође, Законом о делатностима од општег интереса у области културе ("Службени гласник РС", бр. 49/92.) утврђено је да су "општи интереси у области културе програми из области културе других народа и народности и старање о заштити њихове културне баштине".

2.3.3.2 Основни подаци

Према последњем попису становништва из 2002. године, на територији АП Војводине живи 2.031.992 становника, а од тога 710.185 припадника националних мањина. Најбројнија мањина на територији АП Војводине су Мађари (290.207), Хрвати (56.645), Словаци (56.637), Румуни (30.419), Роми (29.057), Буњевци (19.766), Русини (15.626), Македонци (11.785), Украјинци (4.635), Немци (3.154), Чеси (1.648) и други.

У АП Војводини постоји 117 основних и 44 средње двојезичне и вишејезичне школе. Језици националних мањина на којима се одвија настава у тим школама су: мађарски, словачки, румунски и русински, а у 4 основне школе (у Суботици, Таванкуту и Ђурђину) и на хрватском. Занимљиво је да се и поред значајног броја ученика/ца ромске националне заједнице у основним школама не одвија настава на ромском језику.

2.3.3.3 Упитник за двојезичне и вишејезичне основне и средње школе у АПВ

Развој и унапређење свеукупног образовања националних мањина доприноси унапређењу општег образовног статуса друштва и директно доприноси развоју капацитета самих мањинских заједница. С обзиром на националну структуру становништва, у АП Војводини многе образовне установе упоредо раде на језицима националних мањина.

У АП Војводини постоје 117 двојезичне и вишејезичне основне и 44 двојезичне и вишејезичне средње школе. Искуство говори да у тим школама често недостаје кадар одговарајућег образовања и познавања језика националних мањина, као и да се јављају проблеми везани за недостатак уџбеника и друге потребне литературе. У циљу прецизније идентификације поменутих проблема у овим школама, а ради предузимања потребних иницијатива и мера у њиховом отклањању, Покрајински омбудсман је, у складу са овлашћењима заменика покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина утврђених Одлуком о Покрајинском омбудсману ("Службени лист АПВ", бр. 23/2002, 5/2004, 16/2005), у 2007. години саставио упитник и спровео испитивање у основним и средњим школама. Упитник је прослеђен у свих 117 основних школа и све 44 средње школе, а на њега је одговорило 100 средњих школа односно 35 средњих школа.

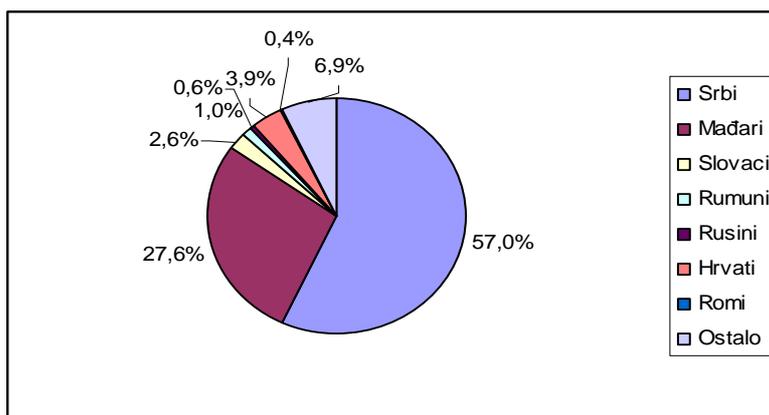
2.3.3.3.1 Извештај о резултатима упитника за средње школе

2.3.3.3.1.1 Структура ученика

Укупан број ученика у средњим школама у којима се настава одвија на језицима националних мањина износи 23.656, од тог броја 13.495 су српске националности, 6.535 мађарске, 914 хрватске, 615 словачке, 240 румунске, 139 русинске, 91 ромске националности, док у преосталих 1.627 спадају остале националности (муслиманска, црногорска, буњевачка, југословенска, неизјашњени итд.). Национална структура ученика приказана је у графику 1.

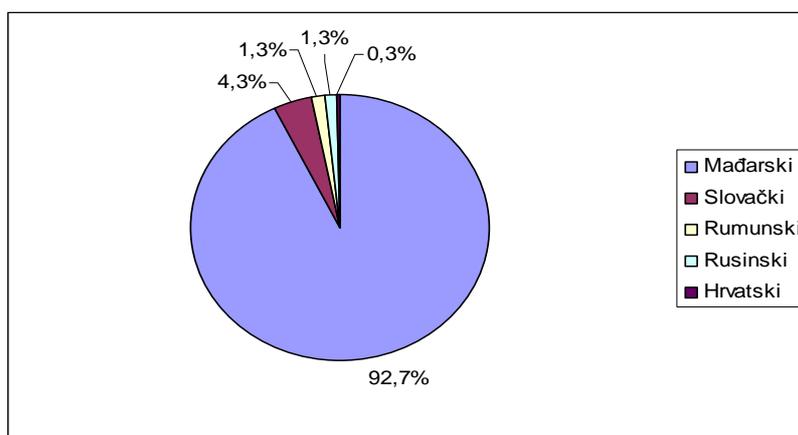
На питање како се кретао број ученика који слушају наставу на језицима националних мањина у протеклих пет година, 31,4% школа наводи да се број ученика смањило, 14,3% да се број ученика повећао, 25,7% да број ученика варира из године у годину, а 22,9% да је број ученика остао исти (две школе нису одговориле).

Графикон 1. Национална структура ученика

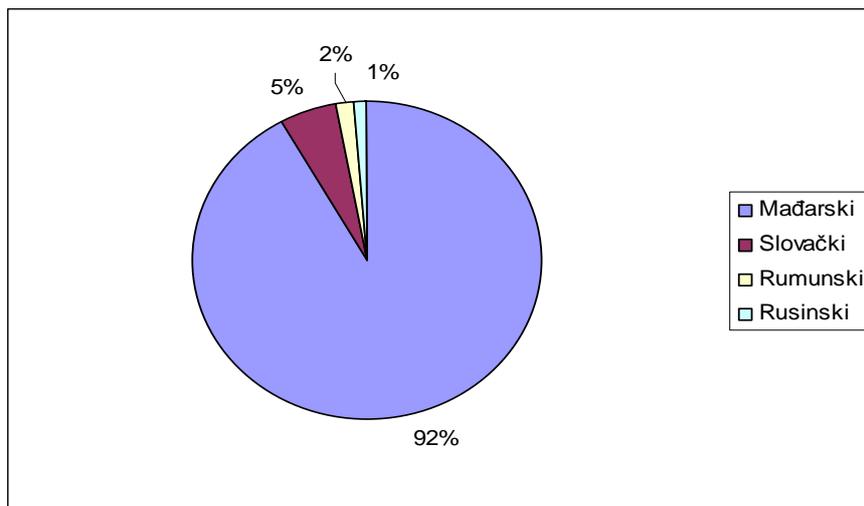
Језици националних заједница на којима се изводи настава у овим школама су мађарски, словачки, румунски, русински и хрватски. У 35 школа има укупно 302 одељења на језицима националних мањина и то 280 одељења на мађарском, 13 на словачком, по 4 на румунском и русинском и 1 одељење на хрватском језику. Графикон 2. приказује процентуалну заступљеност одељења на језицима националних мањина у школама.

Графикон 2. Одељења на језицима националних заједница

Укупан број ученика који слуша наставу на језицима националних мањина је 6.370, од тога 5.853 ученика слуша наставу на мађарском језику (92% од укупног броја ученика који слушају наставу на језицима националних мањина – Графикон 3.), 340 на словачком, 107 на румунском и 70 на русинском (недостају подаци о броју ученика који слушају наставу на хрватском језику).

Графикон 3. Заступљеност ученика који слушају наставу на језицима националних мањина

Може се, дакле, уочити да један број ученика припадника националних мањина не слуша наставу на матерњем језику. Највише је ученика мађарске националне припадности који слушају наставу на матерњем језику (90%), док око половине ученика других националних припадности слуша наставу на матерњем језику (55% ученика словачке националности, 50% ученика русинске и 45% ученика румунске националности).

2.3.3.3.1.2 Наставни кадар

Међу наставним кадром према одговорима школа преовлађују професори и наставници, а у појединим школама наставу изводе и инжењери, медицинске сестре, стручни сарадници и апсолвенти одређених профила.

Школе процењују да је у 82,9% случајева професионална структура запослених који изводе наставу на језицима националних мањина адекватна, а у 14,3% неадекватна (1 без одговора). Разлог због којег поједине школе процењују свој наставни кадар као недовољно адекватан је непознавање језика националне мањине од стране појединих наставника, због чега се настава појединих предмета изводи на српском језику. Међутим, иако више од 80% школа процењује свој наставни кадар као адекватан, више од половине школа тврди да им поједини кадрови недостају (54,3%). Међу кадровима који недостају су професори и наставници готово свих предмета, али у највећем броју случајева то су професори енглеског језика (у 6 школа), математике (5 школа), физике (4 школе), латинског, музичког и психологије (по 3 школе), као и дипломирани инжењери (2 школе). Основни разлози због којих поједини кадрови недостају, према проценама школа су: недостатак кадрова са знањем језика националних мањина на тржишту рада, незаинтересованост кадрова за рад у мањим срединама и мали фонд часова које би поједини кадрови имали.

Проблем недостатка кадрова школе решавају најчешће на тај начин што ангажују апсолвенте одређених профила са знањем језика националних мањина или запошљавају професоре који не познају језик и предају на српском. Поједине школе распоређују наставни кадар у сарадњи са суседним школама.

Предлози које су школе дале као могућност за решавање проблема недостатка кадрова могу се сумирати у следећем: Мотивисати младе

(стипендијама, већом квотом при упису на факултете страних језика) за одабир дефицитарних занимања, мотивисати младе (припаднике националних мањина) за останак у земљи, умрежавање школа у циљу изналажења решења на нивоу града и едукације на језицима националних мањина на различитим факултетима.

2.3.3.3.1.3 Уџбеници и пратећа школска литература

На питање да ли ученици користе уџбенике на језицима националних мањина одговори су: у 31,4% случајева ДА, у 60% случајева само у појединим предметима и у 3 школе (8,6%) НЕ. Највише недостају уџбеници стручних предмета, али и понеки уџбеник општеобразовних предмета (у зависности од школе до школе).

Ученици углавном имају могућност коришћења пратеће школске литературе на језицима националних мањина у ваннаставним активностима (82,9% школа се тако изјаснило), а 17,1% школа је навело да ученици немају могућност да прате литературу на језицима националних мањина. Док неке школе наводе да им је библиотека добро опремљена, неке говоре да ученици имају могућност да прате дату литературу преко интернета, а неке истичу да таква литература код нас не постоји или да је разлог за недостатак литературе то што у школи постоје тешкоће у организовању ваннаставних активности услед великог броја ученика-путника.

У 7 школа организује се настава на језику друштвене средине у виду изборног предмета, док у преосталим школама нема таквог вида наставе. Језици друштвене средине на којима се одвија изборна настава су хрватски (гимназија „Светозар Марковић“, Суботица), мађарски (Пољопривредно-техничка школа, Кањижа), румунски (гимназија, Ковачица и гимназија „Борислав Петров-Браца“ у Вршцу), словачки (гимназије у Ковачици и Бачком Петровцу) и српски (пољопривредна школа у Футогу и гимназија у Новом Кнежевцу). Разлог због којег у појединим школама није организована изборна настава на језицима друштвене средине, а који се најчешће помиње, јесте незаинтересованост ученика (34,8% таквих одговора), док се међу другим разлозима могу срести објашњења да је српски језик као језик друштвене средине заступљен у редовној настави, те да у школама постоји велики број ученика путника, да се ради у две смене и да су ученици преоптерећени редовним наставним планом и програмом.

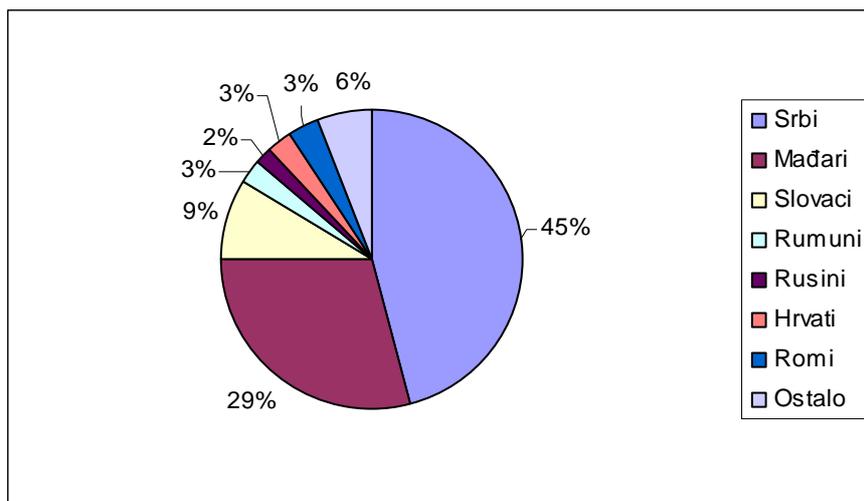
2.3.3.3.1.4 Сарадња са другим институцијама

Сарадњу са Националним саветом националних мањина школе су процениле као задовољавајућу у 67,7% случајева, као крајње незадовољавајућу у 19,4% случајева и као изузетно добру у 12,9% случајева.

2.3.3.3.2 *Извештај о резултатима упитника за основне школе*

2.3.3.3.2.1 Структура ученика

Укупан број ученика на узорку од 100 школа износи 46.007, од тог броја 19.850 су српске националности, 12.697 мађарске, 3.732 словачке, 1.474 ромске националности, 1.147 хрватске, 1.262 румунске, 694 русинске, а 2.564 ученика/ца су других националности (муслиманска, црногорска, буњевачка, југословенска, неизјашњени итд.). Национална структура ученика приказана је у графику 1.

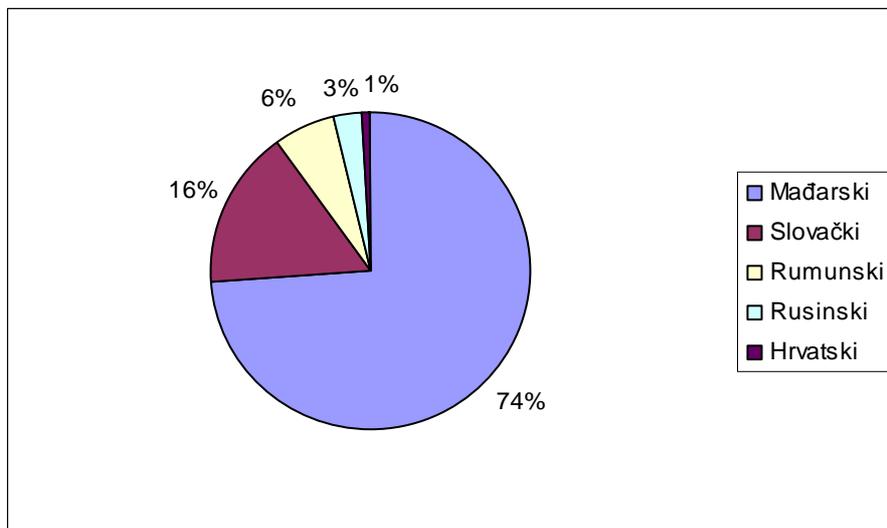
График 1. Национална структура ученика/ца

Када се пореде структура ученика основних и средњих школа у односу на националну припадност уочава се да је она приближно иста. Међутим, процентуална заступљеност ученика/ца мађарске националности готово је непромењена (29% у основној школи, а 27,5% у средњој), док је проценат ученика других националности нижи у средњим него у основним школама. Интересантан је податак да у средњим школама готово и да нема ученика/ца ромске националности (0,4%) док их је у основним школама 3%.

На питање како се кретао број ученика који слушају наставу на језицима националних мањина у протеклих пет година, 43,8% школа наводи да се број ученика смањило, 3,1% да се број ученика повећао, а 52,1% да се њихов број не мења значајно. Иако се близу половине основних и средњих школа изјаснило да се број ученика у последњих 5 година смањило, половина школа се изјашњава да се број ученика не мења значајно, односно да се негде и повећао. На основу тога могло би се закључити да је тенденција смањења ученика националних мањина у школама у складу са тенденцијом да се број ученика у школама генерално смањује услед пада natalитета. Занимљиво је да су се средње школе у већој мери изјасниле да се број ученика у последњих 5 година повећао (14,3%), што би могло значити да је међу ученицима у последњих 5 година дошло до повећања интересовања за наставак школовања на матерњем језику или да су се у средњим школама побољшали услови за школовање ученика/ца националних мањина.

У основним школама настава се одвија на следећим језицима националних мањина: мађарски, словачки, румунски, русински и хрватски. У 100 основних школа има укупно 1.219 одељења на језицима националних мањина (878 одељења на мађарском језику, 185 одељења на словачком, 99 одељења на румунском, 37 одељења на русинском и 20 одељења на хрватском језику). (Графикон 2. приказује колика је процентуална заступљеност ученика/ца који слушају наставу на језицима националних мањина).

Графикон 2. Заступљеност ученика који слушају наставу на језицима националних мањина

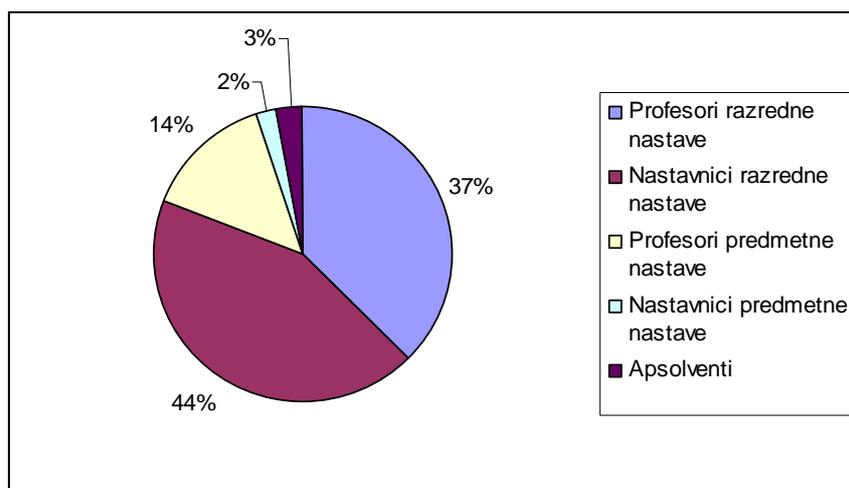

Дакле, док у основним школама 1% ученика у односу на укупан број ученика/ца – припадника/ца националних мањина слуша наставу на хрватском, у средњим школама се настава уопште не одржава на хрватском језику.

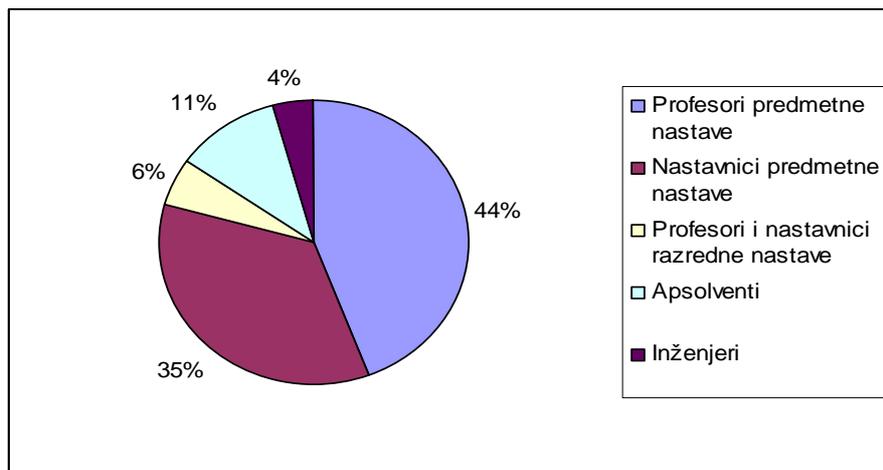
2.3.3.3.2.2 Наставни кадар

Као и код средњих школа и у основним школама међу наставним кадром преовлађују професори и наставници, али има и апсолвената и инжењера. Структура наставног кадра нижих разреда (I-IV) основних школа приказана је графиконом 3, а структура наставног кадра у вишим разредима (V-VIII) приказана је у графикону 4.

Графикон 3. Структура наставног кадра нижих разреда основне школе

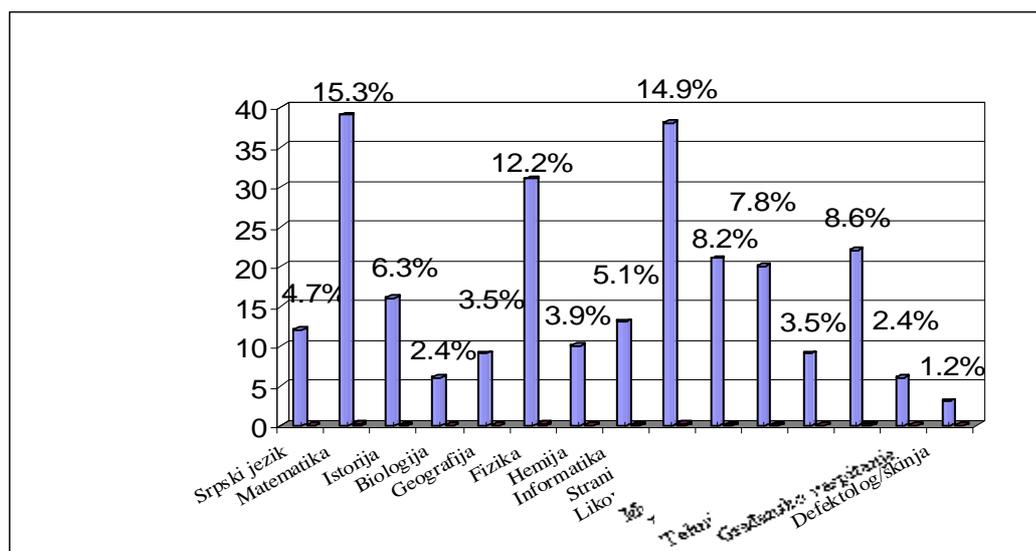
Графикон 4. Структура наставног кадра виших разреда основне школе

Школе су у 76,5% процениле свој наставни кадар адекватним (кадар поседује одговарајући ниво и профил образовања и говори језик националне мањине), а у 23,5% неадекватним (неки кадрови недостају, док други не познају језик националне мањине). На питање - коме школа даје предност приликом запошљавања, уколико се на конкурс не пријави кандидат са одговарајућим факултетом и знањем језика, 77,7% школа је одговорило да ће предност дати апсолвентима одговарајућег факултета са знањем језика, 12,8% ће предност дати кандидату са завршеним факултетом без знања језика националне мањине, а међу преосталих 8,5% одговора било је оних који су рекли да се до сада нису суочавали са таквом ситуацијом, да је конкурс и избор кандидата законски регулисан, те да је само мањи број кадра нестручан.

У 78,8% школа недостаје неки стручан кадар (што је за 24,5% више него у средњим школама), а у 21,2% школа заступљени су сви потребни кадрови. Приказ кадрова који недостају дат је у графикону 5.

Графикон 5. Предмети за које недостаје стручан кадар

Кадрови који у највећој мери недостају су професори и наставници математике (15,3%), страних језика (14,9%) и физике (12,2%). У школама сматрају

да је основни разлог због ког не постоји довољан број кадрова тај што одређених кадрова ни нема на тржишту рада (58%), као и због тога што је слаба заинтересованост за рад у сеоским срединама (7%), те мали фонд часова (7%). Проблем недостатка кадрова решава се исто као и у случају средњих школа - ангажују се апсолвенти одређених профила са знањем језика националних мањина или запошљавају професори који не познају језик и предају на српском, те се, у неким случајевима, запошљавају и инжењери одређених профила. Разлог због ког је број наставног кадра који недостаје већи у основним него у средњим школама, највероватније је последица незаинтересованости за рад у мањим сеоским срединама, будући да се средње школе углавном налазе у градовима.

Међу предлозима за решавање проблема недостатка кадрова поред оних које су навеле средње школе (стипендије, мотивација за останак у земљи, умрежавање школа) дати су предлози да се омогуће доквалификације и преквалификације постојећег кадра, као и да се уведу двосмерни факултети.

2.3.3.3.2.3 Уџбеници и пратећа школска литература

У односу на средње школе, у основним школама ситуација са уџбеницима је нешто боља. Наиме, у 91% случајева школе су одговориле да се уџбеници на језицима националних мањина користе у свим предметима, док у 9% случајева фале уџбеници појединих предмета. У 90% случајева недостаје литература из грађанског васпитања, а у 60% случајева недостају уџбеници историје, математике и страног језика. У 50% случајева уџбеници који недостају су језик друштвене средине и биологија. У односу на друге уџбенике, најбоље су обезбеђени уџбеници математике и музичке културе (недостају у 20% случајева). Пратећа школска литература је обезбеђена такође у 91% случајева. Међутим, школе тврде да се дата литература не штампа на румунском језику и да постоји проблем у њеној набавци (нпр. литература на словачком се прибавља преко контаката у Словачкој). Као већи проблем од самог недостатка појединих уџбеника, школе наводе лоше преводе и кашњење уџбеника из штампе, као и непостојање превода тестова на такмичењима што у великој мери дискриминише ученике националних мањина и ставља их у неповољнији положај у односу на ученике већинске популације.

Настава на језику друштвене средине у виду изборног предмета одвија се у 34% школа. Као разлог због ког у 66% школа нема таквог вида наставе, наводи се да је језик друштвене средине (у већини случајева је то српски језик) обавезан предмет у школама, а тамо где није (20% случајева) нема заинтересованих за то (неке школе су спровеле анкете за ученике и родитеље, док неке школе закључују да заинтересованих нема јер сами родитељи и ученици нису показале иницијативу за то). Настава на језику националне мањине као изборни предмет одвија се у 53% школа. Као разлози због којих се овај предмет не предаје као изборни наводе се слаба заинтересованост ученика и родитеља и недостатак финансијских средстава или је разлог то што се редовна настава иначе одвија на језицима мањина.

2.3.3.3.2.4 Сарадња са другим институцијама

У табели 1. приказано је како су школе процениле сарадњу са другим институцијама.

Табела 1. Процена сарадње школа са другим институцијама

Институција	Степен сарадње (процент одговора)		
	Незадовољавајући	Задовољавајући	Изузетно добар
Национални савет националних мањина	28%	51%	21%
Градска управа за образовање	7%	52%	41%
Општински секретаријат за образовање	8%	53%	39%
Покрајински секретаријат за образовање и културу	9%	49%	42%
Покрајински секретаријат за управу, прописе и националне мањине	16%	58%	26%
Завод за унапређење образовања и васпитања	21%	62%	17%
Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања	17%	67%	16%

2.3.3.4 Проблеми у образовању ученика на језицима националних мањина

Проблем у образовању ученика на језицима националних мањина који је истакла половина испитаних и средњих и основних школа је недостатак уџбеника и стручне литературе, као и недостатак “добрих” уџбеника. Неке школе су навеле да уџбеници на српском језику нису прилагођени ученицима који наставу слушају на другом језику (будући да се користе уџбеници српског као матерњег језика). Недостатак кадрова је препознат као проблем у трећини испитаних школа. Истиче се затим недовољно познавање српског језика од стране ученика чији је матерњи језик неки други језик, али и непознавање језика националних мањина од стране ученика српске националности који живе у срединама са већинским становништвом друге националности. Такође, поједине школе истичу тенденцију смањења броја ученика који желе да се школују на језицима националних мањина, те неусклађеност закона са овом појавом. Коначно, као проблем се наводи и немогућност даљег школовања ученика на језицима националних мањина услед чега добар део ученика наставља школовање у иностранству. Поред тога истиче се да сами ученици имају проблема при упису на факултете будући да се пријемни испити организују углавном на српском језику. Поменуто је и да се како у школама, тако и у целокупном друштву, не води рачуна о осећањима ученика и њиховом сналажењу у школама као мањинском делу популације.

Ови проблеми могу се поделити у следеће области:

- наставни кадар (недостатак наставног кадра, незаинтересованост за рад у мањим сеоским срединама)
- уџбеници и пратећа школска литература (кашњење из штампе, немогућност избора уџбеника и издавача, неадекватни преводи, недостатак уџбеника за поједине предмете, непостојање пратеће школске литературе на неким језицима и тешкоће у њеној набавци, непревођење тестова на такмичењима и сл.)
- факултетско образовање (настава се не одвија на језицима националних мањина што онемогућава наставак школовања ученицима националних мањина на матерњем језику).

2.3.3.5 Предлози за решавање проблема у образовању ученика на језицима националних мањина

Школе су навеле своје предлоге као могуће начине за превазилажење поменутих проблема:

- учешће државе у финансирању превода и штампања уџбеника на језицима националних мањина
- одобрити коришћење уџбеника из иностранства (земаља на чијим језицима се одвија настава у нашим школама)
- приликом штампања нових издања више пажње посветити садржају уџбеника (често је превод лош и неприлагођен), а не сликама и корицама које удвостручују цену уџбеника
- организовати конкурсе за писање уџбеника и обезбедити већи број издавача (уџбенике тренутно штампа само један издавач)
- штампати уџбеник српског језика као нематерњег језика

- организовати наставу на језицима националних мањина и на факултетима
- организовати припрему ученика за упис на факултете у Србији
- направити базе података за наставни кадар на језицима националних мањина у школама
- стипендирати дефицитарни наставни кадар
- увести двосмерне факултете
- омогућити доквалификацију и преквалификацију постојећег кадра на основу квалитета, историје и традиције формирати мрежу школа, с посебним освртом на гимназије, јер управо оне дају националним мањинама неопходно опште образовање и ослонац у култури

2.4 Активности из области заштите права националних мањина

АКТИВНОСТИ ЗАМЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У 2007. ГОДИНИ		
Датум и место одржавања	Тема састанка, семинара, конференције	Организатор
Београд, 24.01.2007.	Округли сто „Положај права националних мањина у Србији-правна неутемељеност и предлог Модела закона о заштити права националних мањина у Србији”	Центар за истраживање етничитета, Београд
Нови Сад, 30.01.2007.	Потписивање Меморандума о сарадњи	Центар за истраживање етничитета, Београд и Покрајински омбудсман, Нови Сад
Нови Сад, 20.02.2007.	Округли сто «Избор чланова савета за међунационалне односе»	Центар за развој цивилног друштва, Зрењанин
Вишеград, 13.04.2007.	"Имплементација права националних мањина у мултиетничким срединама"	Центар за истраживање етничитета, Београд
Нови Сад, 23.08.2007.	Сусрет са представницима Високог представника за заштиту људских права при Уједињеним нацијама	Покрајински омбудсман, Нови Сад

Нови Сад, 20.09.2007.	"Унапређење права националних мањина у Србији"	Новосадска новинарска школа, Нови Сад
Бања Лука Република Српска 10.10.2007.-12.10.2007.	Посета Омбудсману Републике Српске	Омбудсман Републике Српске
Нови Сад 08.11.2007.	«Евалуација стања међуетничких односа код младих у Војводини»	Педагошки завод Војводине
Нови Сад 30.11.2007.	"Еврорегионализација у Југоисточној Европи"	Скупштина Асоцијације мултиетничких градова Југоисточне Европе, Нови Сад

3. РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА

Даница Тодоров

3.1 Увод

Република Србија је у 2007. години први пут извештавала по Конвенцији о уклањању свих облика дискриминације жена пред Комитетом УН на основу иницијалног извештаја за период 1992-2003. године.

У препорукама Комитета је истакнут значај домаћег законодавства, а посебно одредбе Устава, који „садржи државне гаранције за равноправност жена и мушкараца и развој политике једнаких могућности (чл. 15) као и могућност увођења посебних мера за постизање пуне равноправности (чл. 21), затим обавезу да се обезбеди равноправност и заступљеност жена и мушкараца као и припадника националних мањина у Народној скупштини“. Ипак, Комитет сматра да законодавни оквир за заштиту од дискриминације жена није довољан и да је спровођење постојећих закона слабо. Изражена је забринутост због постојаности укоревених, традиционалних, патријархалних стереотипа у вези са улогама и обавезама жена и мушкараца у породици, а такође због распрострањености насиља над женама и девојчицама. Комитет је, између осталог, изразио забринутост и због недовољне заступљености жена на местима доношења одлука, као и системске индиректне дискриминације жена у области запошљавања.²¹

На жалост, Влада Србије током 2007. године није испунила обавезу широке дистрибуције закључних коментара да би се грађани/ке, укључујући државне званичнике, политичаре, посланике и организације за заштиту женских и људских права, обавестили о корацима који су до сада предузети да би била обезбеђена правна и стварна равноправност полова. Закључне коментаре Комитета УН за уклањање дискриминације жена превео је Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова и дистрибуирао их државним телима која се баве равноправношћу полова, покрајинским органима и женским невладиним организацијама.

Стање женских људских права, као и старање државних органа о њиховом остваривању и заштити било је у сенци политичких збивања, блокаде рада институција, нарочито парламента који због доношења Устава и парламентарних избора није радио готово осам месеци. После одржавања избора уследили су тромесечни преговори о образовању владе, а рад парламента обележен је кашњењем у доношењу закона, док Нацрт закона о равноправности полова није ни стигао у скупштинску процедуру, иако је из Министарства рада и социјалне политике, у чијем је окриљу образован сектор за равноправност полова, обећано да ће закон бити најхитније предложен на усвајање.²² Скупштина АП Војводине је

---

²¹ Види <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw38/cc/Serbia.pdf>; www.psrzrp.vojvodina.sr.gov.yu

²² Закон о равноправности полова је антидискриминациони закон и ближе уређује уставно право на равноправност полова, а полази од стандарда утврђених међународним конвенцијама и другим прописима.

у јуну 2007. године, упутила предлог овог закона Народној Скупштини Републике Србије, али закон до краја године ипак није усвојен, као ни Национални план активности за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности (2007-2010) који је припремљен још 2006. године.

На самом крају 2007. године усвојен је нови Закон о локалним изборима²³ у којем је одредба о тзв. изборним квотама сада тако формулисана да се захтева да на листама буде само 30 одсто мање заступљеног пола, чиме се не обезбеђује да у општинским скупштинама заиста и буде жена, јер више нема обавезе утврђивања редоследа на листама.

У јесен 2007. године Министарство рада и социјалне политике организовало је две националне конференције о насиљу над децом и над женама у породици и објавило закључке међу којима се истиче обавеза доношења државне стратегије за борбу против насиља над женама у породици, које је веома распрострањено. Упркос уочљиве промене ставова јавности и институција, жртве мало пријављују насиље, подаци су још непотпуни, а казнена политика према насилницима релативно је блага.

Забрињава и то што је упркос променама у правном систему у погледу равноправности полова, развијена, најчешће прикривена, дискриминаторна пракса која спречава једнако учешће жена у свим областима живота и развоја друштва. Упркос мерама за подстицање запошљавања, жене преовлађују међу незапосленима, а самохране мајке су угрожене ризиком сиромаштва од осталих²⁴. Запослене жене зарађују мање од мушкараца²⁵. У малом проценту жене су власнице непокретне и покретне имовине, а огромна већина их је оптерећена непризнатим, бесплатним радом у кући.²⁶

3.2 Општи показатељи (структура представки)

Дискриминација и кршење начела равноправности полова најчешћа је у подручју запошљавања и рада, у породичним односима (насиље над женама и децом), при неравноправном уделу родитеља у бризи и васпитању деце и одлукама о поверавању деце (најчешће се додељују мајкама), у политичком животу (мања заступљеност жена), у образовању и у медијима.

Од укупно представки у 2007. години, жене су поднеле 237 представки (39%) а лично или телефонски обратило се још око 880 грађанки, што је благо

²³ Закон о локалним изборима („Службени гласник РС“ бр. 129/2007)

²⁴ Домаћинства где је носилац жена, угрожене су од осталих, будући да је њихов релативни ризик сиромаштва изнад просечног (9,3%). Други извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији, 2007. г. стр. 28

²⁵ Информација о положају жена у АП Војводини, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, 2004.

²⁶ Родне разлике на нивоу свакидашњег живота остају још увек веома изражене у домену репродуктивног рада (неплаћени кућни рад, старање и нега). Жене без обзира на то да ли су запослене или не, и колико образоване, обављају апсолутно највећи део послова у домаћинству» Благојевић др М. Родни барометар – друштвени положај и квалитет живота жена и мушкараца, 2006. "Према подацима РЗС, два од три лица која обављају помоћни рад у домаћинству (формално непризнат рад) су женског пола". Други извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији, 2007.г. стр. 73

повећање броја обраћања жена Покрајинском омбудсману. Жене су се у највећем броју жалиле због проблема у вези са радним односима, пензијама и социјалним давањима, нерешеног стамбеног питања и лоших услова становања. Жене се жале на сиромаштво, тачније на незапосленост, недовољне приходе или непостојање прихода. Није занемарљив број оних које недостатак финансијских средстава наводе као разлог због којег не могу да покрећу и воде судске поступке да би заштитиле своја права. Ипак, највише притужби и током 2007. године односило се на породичне проблеме који произилазе из развода брака и поверавања деце на бригу и старање, због насиља у породици, тако да се центри за социјални рад појављују као службе на које се жене често жале. У области равноправности полова било је 23 представке и све су у току 2007. године биле решене.²⁷

3.3 Насиље над женама

Покрајински омбудсман је као и претходне године, позивајући се на промене у законодавној сфери, затим на потребу прикупљања података за годишњи извештај и на сарадњу институција у оквиру мреже «Живот без насиља» тражио од институција на свим нивоима извештаје о томе шта су током 2007. године чиниле, у оквиру својих надлежности, у области насиља у породици и заштити жртава породичног насиља.

Податке су доставиле 2 од 7 полицијских управа на територији АП Војводине, затим 36 од 44 органа за прекршаје, 18 од 22 општинска тужилаштва, 26 од 30 општинских судова и 30 од 44 центра за социјални рад. На основу прикупљених података, мада и овога пута непотпуних, пошто их нису доставиле све институције, забележено је благо повећање броја регистрованих случајева насиља у породици у односу на 2006. годину.

3.3.1 Подаци о насиљу

Само две *Полицијске управе МУП-а* доставиле су податке те је њихова репрезентативност ограничена. Ове две управе имале су 810 пријава и у свим случајевима су интервенисале. У 343 случаја починиоци су упозорени, 45 их је приведено, а 16 задржано због заштите жртве. Већина жртава биле су особе женског пола (387), а међу починиоцима насиља преовлађују мушкарци (465).

Органи за прекршаје забележили су 1.137 случајева насиља (1.063 у 2006. г.), а поступак покренули у 1.083 случаја. Изречена је 671 казна, превасходно новчаних – 617 (казна затвора - 27 и опомена - 27). Већина жртава су жене - 708, а већина починилаца су мушкарци – 872.

Општинска јавна тужилаштва евидентирала су 669 случаја насиља (668 у 2006.г.). Према њиховој евиденцији међу изреченим мерама највише је условних казни - 117, затим 29 казни затвора, 24 новчане казне и 15 судских опомена. У 438 случајева жртва је женског пола. Број починилаца мушког пола драстично је већи у односу на жене – 446 насупрот 23.

Општински судови су забележили 494 случаја насиља процесуирана према Кривичном закоником и 101 случај према Породичном закону, а донето је

---

²⁷ Примери дати на стр. 132-136 Извештаја.

307 пресуда (у 2006.г. од 548 забележених случајева казна је изречена 251 пут). Већина казни су условне -194, затим 39 новчаних и 37 казни затвора. Жена – жртва било је 551. Мушкарци починиоци насиља преовлађују – било их је 480. Судови су у 2007. години изrekli 115 мера безбедности, укључујући 44 забране приближавања жртви и 15 налога за иселење из породичне куће или стана, што је велико повећање у односу на претходну годину (9 забрана приближавања и 1 иселење).

Од 44 *Центра за социјални рад* упитник састављен на основу Правилника о евиденцији и документацији о лицима према којима је извршено насиље у породици и о лицима против којих је одређена мера заштите од насиља у породици²⁸ је попунило њих 25. У 2007. години они су имали 1.350 пријава насиља. Корисници/це најчешће траже психолошку помоћ – у 770 случајева, а затим правну помоћ – 537. Према евиденцији центара за социјални рад међу жртвама преовлађују особе женског пола – 821, а највећи број их је у средњој старосној доби – између 30 и 39 година. Међу жртвама насиља у породици било је 263 малолетне особе. Од укупног броја случајева готово половина (647) односила се на пријаве за наношење телесних повреда. Полицији су насиље пријавиле 502 жртве, а према сазнањима центара процесуирано је кроз прекршајни поступак 23, према Кривичном законуку 185, а према Породичном 111 случајева.

Институције углавном нису одговорале на питања о међусобној сарадњи у решавању појединачних случајева и превенцији насиља у породици. Полиција са центрима за социјални рад покушава да обезбеди смештај за жртве и обавештава их у случају кривичног дела насиља у породици. Према оцени полиције основни проблеми огледају се у непостојању дежурних радника центра у дане викенда и после подне, непредузимање мера из њихове надлежности и неизлазак на терен. Ни судије за прекршаје не излазе у вечерњим сатима поводом довођења лица уз захтев за покретање прекршајног поступка. Предмети се споро решавају, а казне су благе, због чега би, према мишљењу полиције, предност требало давати решавању поступака са елементима насиља у породици, увести целодневна дежурства и поштрити казнену политику. Кад је реч о тужилаштвима проблеми се огледају у дугом доказивању и тражењу од полиције да допуне пријаве и прикупљају потребна обавештења, а могли би да буду превазиђени поштовањем чл. 46 Закон о кривичном поступку, изласку тужилаца на лице места и њиховој специјализацији за насиље у породици. Полиција сарађује релативно добро са општинским судовима, али сматра да је казнена политика према извршиоцима кривичних дела блага, да је број повратника велик, те да судски поступци дуго трају, а да би ови проблеми могли да се превазиђу строжом казненом политиком и давањем приоритета случајевима насиља у породици.

3.3.2 Мрежа институција „Живот без насиља“ на територији АП Војводине

Покрајински омбудсман покренуо је оснивање мреже институција које се баве насиљем у породици како би подстакao ефикасност у поступању у појединачним случајевима и превенцији. Промене у кривично-правној и грађанско-правној регулативи погодиле су стварању услова за бољу сарадњу надлежних институција, али и након тога Покрајински омбудсман је наставио

²⁸ Правилник је објављен 30.06.2005. године («Службени гласник РС» бр. 56/05)

проактивно да ради на њиховом повезивању на територији АП Војводине. У више од половине општина делују општински стручни тимови²⁹ у којима су све институције које се баве овом проблематиком, од центара за социјални рад, преко полиције, органа за прекршаје, тужилаштва, судова, домова здравља, образовних установа, до локалних органа власти. Потписан је Меморандум о сарадњи у мрежи „Живот без насиља” и успостављена стална сарадња са покрајинским координационим тимом, у којем су, осим омбудсмана и неколико покрајинских секретаријата. Сарадња је добровољна и равноправна, а покрајински тим организује едукативне активности и кампање за повећање осетљивости јавности. Крајњи циљ је да се побољша приступ проблему насиља у породици, развије мрежа, успостави партнерство и размењују добре праксе. Намера је такође да тимови подстакну локалне власти на предузимање мера превенције, а државу на брже увођење неопходних инструмената као што су сос телефони и склоништа за жртве насиља. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова³⁰ подржава центре за социјални рад из мреже наменским новчаним средствима за активности у области насиља у породици, а и Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику је у 2007. години подржао два центра. Захваљујући постојању ове мреже већ другу годину Покрајински омбудсман прикупља податке о насиљу у породици, учествује у консултацијама о решавању појединачних случајева, прикупља и размењује податке³¹. У 2007. години почела је припрема покрајинске Стратегије за борбу против насиља у породици и насиља над женама у чему су учествовали и представници мреже „Живот без насиља“. Наиме, Закључком Извршног већа АП Војводине из децембра 2006. године Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова био је задужен да у сарадњи са Покрајинским омбудсманом, као и другим надлежним покрајинским секретаријатима, изради стратегију за борбу против насиља у породици и насиља над женама у АП Војводини. У складу са тим у августу је почела израда Стратегије формирањем радне групе независних стручњака/киња, представника/ца институција (центара за социјални рад, судова, тужилаштва и полиције), као и активиста/киња невладиних организација. Први Нацрт стратегије представљен је у децембру, а усвајање овог документа очекује се у 2008. години. Представљање Стратегије било је својеврсна јавна расправа о овом документу у којој су учествовали представници свих општинских тимова из мреже „Живот без насиља“, представници покрајинских секретаријата, стручњаци/киње и невладине организације.

Три године за редом покрајински органи и чланови мреже „Живот без насиља“ укључују се у обележавање светске кампања «16 дана активизма против насиља над женама». У 2007. години у обележавање 25. новембра – међународног

²⁹ Тимови постоје у општинама: Апатин, Бач, Бачка Топола, Врбас, Кула, Мали Иђош, Србобран, Сремска Митровица, Жабаљ, Тител, Инђија, Рума, Пећинци, Ковачица, Панчево, Сомбор, Стара Пазова, Суботица, Шид, Сечањ, Опово, Бечеј, Кањижа, Вршац, Нови Сад

³⁰ Покрајински координациони тим у оквиру мреже „Живот без насиља” чине: Покрајински омбудсман, Покрајински секретаријати за рад, запошљавање и равноправност полова, затим за здравство и социјалну политику, за демографију, породицу и друштвену бригу о деци, за образовање и културу, као и за спорт и омладину.

³¹ Покрајински омбудсман је у 2007. години приредио и штампао посебан извештај о насиљу над женама под називом „Насиље над женама у породици – пут до решења“ у којој су објављени подаци свих институција о насиљу у породици и резултати рада мреже „Живот без насиља“, а налазе се и на сајту: www.ombudsmanapv.org.yu

дана уклањања насиља над женама укључили су се и председник и поједини посланици Скупштине АП Војводине. Тим поводом у Скупштини АП Војводине била је отворена изложба фотографија о насиљу у породици коју је приредио Савет Европе поводом своје кампање „Зауставимо насиље над женама“.

3.3.3 Сигурна кућа

Сигурна женска кућа (прихватилиште, прихватна станица и саветовалиште против насиља у породици) у Новом Саду је за сада једина у Војводини, а може да прими 10 жена и 15 деце. За годину дана колико ради, услуга саветовања телефоном на иницијативу странке пружена је у 540 случајева, док је саветодавни рад обављен са 150 особа (39 жена и 42 деце) смештених у кући и са 69 жена ван сигурне куће. Основни критеријуми за смештај у кућу су: било која врста насиља, женина угроженост од насиља и расположиви ресурси заштите, као и њен психофизички статус.³²

С последњим даном 2007. године у прихватилишту Сигурне куће боравило је 81 особа. У кући су биле смештене и две жене са децом који имају пребивалиште ван Новог Сада, а још 10 жена из других општина у Војводини обратило се ради смештаја за који су постојали разлози, потврђени код надлежних центара за социјални рад, али нису смештене јер су локалне самоуправе одбиле да снесу трошкове. Овај проблем би био превазиђен уколико би сигурне куће биле укључене у систем установа социјалне заштите. Иначе, током 2007. године Извршно веће АП Војводине је у Зрењанину потписало уговор о реализацији пројекта „За нашу децу“, односно о изградњи Сигурне куће – склоништа за жене и децу жртве породичног насиља.³³

3.3.4 СОС телефони

На територији АП Војводине делује 6 СОС телефона³⁴ - у Апатину, Новом Саду, Панчеву, Сомбору, Суботици и Вршцу. Од тога 2 СОС телефона постоје као службе центара за социјални рад (Апатин и Панчево) док 4 телефона функционишу у оквиру невладиних организација. Само СОС телефон у Апатину доступан је током 24 сата, 7 дана у недељи, док остали услуге пружају неколико сати дневно. Осим телефонског разговора са жртвама насиља, СОС телефони пружају и услугу правног и психолошког саветовалишта.

3.3.5 Медији

Пажњу јавности привукао је случај поводом емисије „48 сати свадба“ која се приказује на првом каналу Радио телевизије Србије. У једној епизоди

---

³² Жене и деца угрожени насиљем не могу бити смештени у кућу у случају тежих психијатријских оболења, предисторије психијатријских поремећаја, покушаја самоубиства, затим зависности од алкохола, дрога и таблета, умерене и теже недовољне менталне развијености, као и перспективе осамостаљења и понављање насиља након интервенције.

³³ Потписници уговора су и градоначелник Зрењанина, центар за социјални рад и Фонд Б92. Вести Б92, 14. мај, www.b92.net

³⁴ У Студији генералног секретара УН о насиљу над женама наглашен је значај сос телефона јер жртвама пружају значајан приступ информацијама и систему подршке. Због честог двоумљења и страха жртве да непосредно затраже помоћ надлежних институција, сос телефон је најчешће први извор подршке и веза са надлежним службама, па је неизоставни део мреже инструмената у броби против насиља над женама.

младожења је изјавио да понекад шамара своју девојку, али да то не утиче на њихову везу. Покрајински омбудсман издао је саопштење у којем је изразио забринутост поводом објављивања емисије и неодговарајућег реаговања поводом отвореног промовисања насиља над женама. Радио телевизија Србије упозорена је на одговорност за садржаје које емитује, те да као јавни медијски сервис треба да осуди кривично дело насиља у породици, а насилничко понашање не приказује као нормално стање. Осим државних институција и медији, нарочито они које финансисрају грађани и грађанке, имају одговорност у борби против насиља у породици и о њему не пишу сензационалистички уз непримерену вулгаризацију жртва насиља. У саопштењу је указано и на то да се у серијалу «48 сати свадба» пропагирају и обнављају родни стереотипи и предрасуде у погледу права и обавеза чланова породице који су у супротности са стандардима које као држава уграђујемо у законе и прописе.

3.3.6 Препоруке

Већина препорука из претходних годишњих извештаја нису остварене тако да Покрајински омбудсман поново препоручује:

1. Доношење Закона о заштити од насиља у породици – обавеза надлежног министарства
2. Дефинисање родно утемељеног насиља у закону ради ефикасније заштите жена-жртва – обавеза надлежног министарства
3. Доношење стратегије заштите од насиља у породици – обавеза Владе РС
4. Израда и усвајање протокола за поступање у случају насиља у породици – обавеза надлежног министарства
5. Доношење стратегије заштите од насиља у АП Војводини – обавеза надлежних секретаријата и Извршног већа АП Војводине
6. Обезбеђивање средстава за превенцију насиља у породици у буџету АП Војводине – обавеза Извршног већа АП Војводине
7. Препоручити јединицама локалне самоуправе финансирање програма заштите од насиља у породици – обавеза Извршног већа АП Војводине
8. Подстицати обуку новинара/ки за недискриминаторно извештавање поводом случајева насиља над женама и у породици – обавеза Извршног већа АП Војводине.

3.4 Жене и породични односи

Жене се веома често жале на тешкоће у породичним односима, највероватније због тога што носе велик део терета родитељских обавеза. То се нарочито односи на самохране мајке које немају довољну подршку државе. Њихов положај један је од показатеља на који начин и колико држава брине о запосленима са родитељским обавезама и деци³⁵. Породице са једним родитељем

---

³⁵ Показатељи бриге државе за запослене са родитељским обавезама: положај самохраних родитеља/мајки, економско-социјални положај разведених жена и неплаћени рад у кући. «Материнство или родитељство» Група за промоцију женских политичких права» стр. 2

суочавају се са економским тешкоћама и живе испод просека породица са оба родитеља и уз то имају већи ризик сиромаштва³⁶.

Одлука о равноправности полова предвиђа у члану 15 могућност посебне подршке самохраним родитељима са децом до три године живота³⁷ али за сада није искоришћена пошто за те намене није било новца, односно, Извршно веће АП Војводине није издвајало средства за посебне облике социјалне заштите.³⁸

Право жене на породилско одсуство сматра се једним од основних права која обезбеђује помирење професионалних и породичних обавеза³⁹. Међутим, Закон о раду не одређује време трајања радног односа као услова за стицање права на породилско одсуство, нити благовремено обавештавање послодавца о трудноћи због чега су жене већ приликом пријављивања за посао изложене питањима која нису у вези са обављањем посла, него са могућом будућом трудноћом, те су у периоду када могу да рађају изложене прикривеној дискриминацији на тржишту рада.

Породилско одсуство може да користи и отац, али само када је мајка спречена да се после порођаја стара о детету. Овакво решење не предвиђа могућност договора између родитеља о томе ко ће бринути о детету, посебно у случајевима када се жена осећа спремном и жели да се врати на посао. Одсуство ради неге детета могу да користе, како мајке, тако и очеви, након три месеца од порођаја, али у пракси ово право очеви веома ретко користе, а разлози због којих је то тако нису истражени, нити држава уводи мере којима би их подстакла да у већој мери деле породичне обавезе.

3.4.1 Препоруке

1. Прикупљање и обрађивање података о самохраним родитељима – обавеза Министарства рада и социјалне политике.
2. Оснивање фонда за помоћ породица са једним родитељем – обавеза Владе Србије, односно надлежног министарства.

3.5 Право на здравствену заштиту

Транзициони период утицао је на то да право на лечење, не само за жене, него и за целокупно становништво буде угрожено, што утиче на опште здравствено стање целокупне популације. Иако је почела реформа здравства и донете различите мере за побољшање квалитета здравствене заштите, за одређене прегледе и интервенције чека се дуго, а тек се назиру промене у погледу

---

³⁶ Домаћинства где је носилац разведен/разведена имају ризик сиромаштва нешто изнад просечног (12,4%). Други извештај о имплементацији стратегије за смањење сиромаштва у Србији, 2007. г. стр. 29

³⁷ Одлука о равноправности полова ("Службени лист АПВ" бр. 14/04) чл.15 ст.1: "У циљу заштите самохраног родитеља са децом до три године живота, покрајински орган може предвидети посебна средства за побољшање њиховог материјалног положаја."

³⁸ Извештај Покрајинског секретаријата за здравство и социјалну политику за 2007. упућен Покрајинском омбудсману.

³⁹ Директива ЕУ о родитељском одсуству – трајање радног односа, као услова за породилско одсуство, не сме бити дуже од годину дана.

прикупљања података који између осталог, треба да покажу како жене користе систем здравствене заштите.

Према подацима Покрајинског завода за јавно здравље⁴⁰ половину укупног морбидитета од 239.643 регистрованих дијагноза свих служби за здравствену заштиту жена у Војводини чини група болести мокраћно-полног система (53,6%), фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом налазе се на другом месту, а најчешћа дијагноза је *лица која траже здравствене услуге ради прегледа и испитивања* (41,3%). Трудноћа, рађање и бабиње са 4,6%, налази се на трећем месту. Тумори са уделом од 3,5% укупно регистрованога морбидитета налазе се на четвртном, а заразне и паразитарне болести са 3,4% налазе се на петом месту. Већ неколико година нема битнијих промена осим у редоследу најчешћих узрока оболевања код жена. На првом месту су *злоћудни тумори дојке*, а следе *инфаркт мозга* и *хронична запаљења крајника*.

Службе за здравствену заштиту жена постоје у свим окрузима Војводине, али је недовољан број лекара. Просечно, у Војводини један лекар обезбеђује здравствену заштиту за 7.201 жену (препоручује се однос од 6.500 жена на једног лекара). Међутим, у појединим окрузима, број жена на једног лекара знатно је већи од препорученог стандарда (средњег банатски округ 10.108 жена на једног лекара, севернобанатски округ 8.998 жена на једног лекара, а сремски округ 7.601 жена на једног лекара).

Забрињавају подаци да висок проценат жена у периоду када могу да рађају не користи средства против нежељеног зачећа, те да Србија има једну од највећих стопа абортуса. Ова појава, као и узроци ниског наталитета у АП Војводини још нису довољно истражени. Једна од позитивних мера која се примењује од почетка 2006. године јесте законска одредба којом држава делимично финансира лечење стерилитета које је у прошлој години искористило око 200 парова.

С обзиром на то да је најављен почетак превентивних прегледа жена због ризика оболевања од рака дојке и грлића материце може се констатовати да је препорука Покрајинског омбудсмана у том погледу прихваћена, али да препорука о увођењу сексуалног образовања на свим нивоима школовања још није прихваћена од стране надлежног Министарства.

3.6 Право на рад

У АП Војводини у 2007. години било је запослено 529.000 особа⁴¹ од којих су 43% жене. У односу на просек за претходну годину укупна запосленост је повећана за 0,25% а број жена у радном односу порастао је за 0,76%. Прошле године је први пут у последњих неколико година број незапослених смањен за око 22 одсто. Од 215.339 незапослених особа 52,10% су жене, од којих је готово 58 одсто дугорочно незапослено, а нешто више од половине их је први пут тражило запослење. Просечна дужина чекања на запослење код жена износи 55 месеци. Две трећине жена је запослено у предузећима, установама и задругама, а 28% њих су предузетнице или су запослене код предузетника. На жалост, незапосленима се у већем проценту нуде послови на одређено време, женама нешто више, јер се на

---

⁴⁰ Стање здравља у АП Војводини 2007

⁴¹ Информација о стању запослености и незапослености у АП Војводини у периоду јануар-децембар 2007. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова

одређено време запослило чак 68,27% жена. Истовремено попуњено је 88,66% расположивих радних места.

Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова почео је припрему Програма за подстицање запошљавања и samozapoшљавања жена у АП Војводини која треба да допринесе решавању проблема незапослености. Ради тога су током 2007. године прикупљени подаци о samozapoшљавању жена. Покрајинска служба за запошљавање наводи да су у условима јавних позива за samozapoшљавање жене наведене као једна од приоритетних категорија, али евиденције о броју запослених жена спровођењем неког посебног програма не постоје⁴². Осим Гаранцијског фонда АП Војводине и конкурса за издавање гаранција за дугорочно кредитирање програма за почетни бизнис, не спроводе се други програми и посебне мере за запошљавање жена, али код конкурса Фонда за развој Војводине жене имају предност у односу на мушкарце. Подаци Фонда из 2007. године показују да је у укупном броју захтева и одобрених кредита било 22% жена.

3.6.1 Препоруке

1. Развијати и доследно спроводити подстицајне мере за укључивање жена на тржиште рада – обавеза Владе Србије и Националне службе за запошљавање
2. Развијати и подстицати програме сталног образовања и преквалификације у складу са потребама тржишта рада – обавеза Националне/Покрајинске службе за запошљавање
3. Донети и спроводити подстицајне мере за samozapoшљавање и предузетништво жена – обавеза надлежних министарстава/секретаријата, националне/покрајинске службе за запошљавање, као и фондова за развој

3.7 Жене и дискриминација на тржишту рада

Закон о раду⁴³ забрањује непосредну и посредну дискриминацију приликом запошљавања, али се жртве, у већем проценту су то жене⁴⁴ прикривене дискриминације на основу пола и година живота, због тешкоћа у доказивању дискриминације, ретко одлучују да је пријављују инспекцијама рада или покрећу спорове пред судом.

---

⁴² Упитник за израду програма за подстицање запошљавања и samozapoшљавања жена у АП Војводини, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, 2007. година

⁴³ Закон о раду (“Службени гласник РС” бр. 61/05) чл.18 “Забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.”

⁴⁴ Истраживање дискриминације на територији АП Војводине, Извештај Покрајинског омбудсмана за 2006. годину

Сексуално узнемиравање⁴⁵ на послу је тема о којој се јавно недовољно говори, првенствено због жртава које су у већини случајева жене и не желе јавно да износе своја искуства. У последње време јављају се и мушкарци који се жале на тзв. мобинг, односно на узнемиравање и шиканирање на радном месту. Законом о раду⁴⁶ забрањено је сексуално узнемиравање, али је, на жалост, терет доказивања на жртви, па оне ретко одлучују да туже напаснике.

3.7.1 Извештај Инспекције рада

На захтев Покрајинског омбудсмана Инспекторијат за рад при Министарству рада и социјалне политике доставио је појединачне извештаје 3 одсека и 4 одељења инспекције рада у АП Војводини у 2007. години.

У извештају Одсека инспекције рада за **Севернобачки округ** није било пријава због дискриминације на основу члана 18-21 Закона о раду⁴⁷, тако да по том основу нису ни обављани инспекцијски надзори.

Одељење инспекције рада за **Јужнобачки округ** је имало два захтева, од којих се један односио на дискриминацију жене на основу пола, а други је окарактерисан као посредна дискриминација. У првом случају извршен је надзор код послодавца, узете су изјаве од руководиоца и особа које је подносиатељка захтева навела као сведоке. Међутим, они су изјавили да није било дискриминације од стране претпостављеног, а како запослена није имала материјалне доказе, инспектор рада је запослену поучио о могућностима остваривања права пред судом или уз помоћ синдикалних организација које се баве овом проблематиком, а послодавцу указао на обавезу поштовања забране дискриминације запослених. Поводом тврдњи 20 запослених, различитог пола и старости, да их послодавац шиканира и дискриминише тиме што их је распоредио у друго место рада, сместио у неусловну просторију, без радних задатака где чекају шта ће се са њима десити, инспекција је извршила надзор током којег су недостаци у примени мера безбедности и здравља на раду откљоњени, а запослени распоређени да обављају послове за које су закључили уговоре о раду. Према оцени Инспекције рада у Јужнобачком округу, највећу тешкоћу код оваквих захтева причињава немогућност доказивања и непостојања материјалних доказа. Поступак се спроводи узимањем изјава обе стране, а уколико су супротне, инспектор рада нема могућности да предузима управне мере.

На подручју **Западнобачког округа** инспекција се сусреће са примерима тзв. позитивне дискриминације као мере заштите националних мањина и етничких заједница где није било потребе за интервенцијом. Међутим, транзиција је проузроковала друге проблеме због покушаја нових власника предузећа да

⁴⁵ Сексуално уцењивање и узнемиравање се најчешће дефинише као чин насиља, дискриминације (родно засноване) повреде права на достојанство и права на заштиту личног интегритета, а у вези са сфером рада и запошљавања, одређује се и као повреда права на рад, одговарајуће услове рада и заштиту на раду. (Европска социјална повеља; Директива о једнаком третману мушкараца и жена у погледу запошљавања, образовних програма, унапређења и услова рада).

⁴⁶ Закон о раду ("Службени гласник РС" бр. 61/05) чл. 21 "Забрањено је узнемиравање и сексуално узнемиравање. Узнемиравање, у смислу овог закона, јесте свако нежељено понашање узроковано неким од основа из чл.18 овог закона које има за циљ или представља повреду достојанства лица које тражи запослење, као и запосленог, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење."

⁴⁷ Закон о раду («Службени гласник РС» бр. 24/05 и 61/05)

смање број запослених по сваку цену. Типичан пример је фабрика „Сунце“ у Сомбору, односно „Витал“ у Врбасу које су неколико десетина запослених упутиле на рад у друго место рада одредивши двократно радно време. Иако ове мере нису противзаконите, инспекција је била мишљења да је послодавац несумњиво шиканирао запослене, мотивисан да они напусте посао без трошкова (отпремнине) за послодавца. У решавању случаја учествовали су министар рада, инспекције и социјално-економски савет АП Војводине. Готово истоветан случај десио се у Оцацима у фирми „Агроопрема“ у којој је нови власник намеравао да запосленима са средњом стручном спремом понуди анекс уговора о раду да обављају послове ноћног чувара у празној згради како би они сами дали отказ. Инспекција тврди да је благовременом интервенцијом спречила дискриминацију. Уочена је такође дискриминација трудница, али инспекција није имала могућности деловања пошто послодавац са женама закључује уговоре о раду на одређено време. После истека таквог уговора и сазнања за постојање трудноће, послодавац не закључује нови уговор, него након протока извесног времена запошљава другу особу. Током 2007. године забележена је само једна пријава сексуалног узнемиравања, али је инспекција закључила да је неоснована. Инспекција сматра да се разлози за непријављивање узнемиравања налазе у обичајима, култури и традицији због чега се особа изложена вербалном или визуелном сексуалном узнемиравању не осећа угроженом.

Одељењу инспекције рада за **Средњобанатски округ** није пријављен ниједан случај дискриминације, а инспектори ни приликом инспекцијских надзора по службеној дужности, нису уочили случајеве дискриминације. Одељењу инспекције у **Јужнобанатском округу** поднета је једна жалба због непосредне дискриминације у погледу услова рада и обима посла, али је утврђено да није било основа за предузимање мера, јер није неспорно утврђена повреда закона. У Одељењу инспекције рада за **Севернобанатски округ** није било непосредних обраћања странака, нити су предузимане мере за спречавање дискриминације. Према посредним сазнањима, на основу оглашавања слободних радних места у новинама, чест је случај да се постављају услови у вези са полом или годинама живота. Младе жене често заснивају радни однос на одређено време тако да евентуална трудноћа није основ за отказ уговора о раду, него истек времена на који је заснован радни однос. Ни Одељење инспекције рада у **Сремском округу** приликом надзора по службеној дужности није утврдило дискриминацију запослених, а није било појединачних обраћања тим поводом. У овој инспекцији сумњају, на основу изјава запослених жена, да у појединим случајевима послодавац не поштује одредбе о посебној заштити од отказа уговора о раду, односно да са прикривеним разлозима отказује уговор о раду запосленој жени за време трудноће. У таквим случајевима странке су упућиване на покретање радног спора и подношење захтева инспекцији за интервенцију што ни у једном случају није учињено.

3.7.2 Оглашавање потреба за запошљавањем у огласима објављеним у огласним новинама Националне службе за запошљавање „Послови“

Покрајински омбудсман је у раздобљу од 23. јануара до 31. јула 2007. године пратио огласе за запошљавање у огласним новинама службе за запошљавање „Послови“ са намером да се сагледа пракса оглашавања слободних

радних места, односно могућности конкурисања особа оба пола на сва радна места. Начин оглашавања слободних радних места може да проузрокује дискриминацију. У овом раздобљу у 7 војвођанских филијала Националне службе за запошљавање (Нови Сад, Суботица, Кикинда, Панчево, Сомбор, Сремска Митровица и Зрењанин) објављено је 1.670 огласа. У 77 огласа се појављују занимања у женском роду, што је свега 4,66% од укупног броја објављених огласа. Највећи број радних места која су изричито намењена женама, односно 55, била су места спремачица (чистачица, хигијеничарка, сервирка-спремачица и тд.). Слободна радна места у женском роду огласила су:

- предузећа и радње: 15
- образовне установе: 45
- државна тела и институције: 4

Списак занимања у женском роду оглашених у листу «Послови»

спремачица	вешерка-курирка
сервирка	секретарица
медицинска сестра	хигијеничарка
виша медицинска сестра за извођење наставе	медицинска сестра у вртићу-јаслице
чистачица	продавачица
васпитачица	сервирка у вртићу
кројачица, кројачица-шивачица	куварица-сервирка
конобарица-шанкерица	собарица
радница за одржавање хигијене	кафе куварица-спремачица
продавачица медицинских средстава- здрава храна	жена за вођење домаћинства

Огласи у којима је јасно истакнуто да се за оглашено радно место могу јавити особе оба пола

"Мегапласт" – Сремски Карловци	радник/-ца на машини
"Абакус линк" доо – Нови Сад	идеалан/на кандидат/кандидаткиња
Средња медицинска школа – Суботица	спремачица - спремач

У гласилу Националне службе за запошљавање «Послови» највише је огласа образовних установа које сразмерно имају и највише огласа о слободним радним местима која су у женском роду. Занимања у оквиру високе стручне спреме обавезно су у мушком роду (иако жене чине већину запослених у образовним установама), док су она за које се тражи нижа стручна спрема, а ту је реч углавном о помоћном особљу, у женском роду. Готово сва занимања у објављеним огласима могла би бити наведена у женском роду, али то највероватније није случај због тога што номенклатура занимања предвиђа мушки род, али и схватања да је то неутрална норма која не претпоставља дискриминацију, утолико пре што се у пракси потврђује кроз велик број жена у сектору образовања. Пракса оглашавања и запошљавања искључиво жена у области неге и одржавање хигијене, показује да мушки род у огласима за

слободна радна места не може бити схваћен као неутралан, те да је неопходно мењати и прописе и праксу како би се отклониле дискриминаторне одредбе и пракса на тржишту рада.

3.7.3 Препоруке

1. Законски уредити питање заснивања/отказивања радног односа на одређено време у случају трудноће у светлу демографско-популационе политике – обавеза Министарства рада и социјалне политике/Владе Републике Србије
2. Упућивати упозорења и препоруке послодавцима на законске обавезе у вези са спровођењем начела равноправности полова и законску забрану дискриминације, узнемиравања и сексуалног узнемиравања на послу – обавеза Инспекције рада
3. Успоставити праксу оглашавања слободних радних места уз назнаку оба граматичка рода – обавеза институција и службе за запошљавање
4. Користити оба граматичка рода за сва радна места у покрајинским органима – обавеза органа АП Војводине

3.8 Учешће жене и места одлучивања/доношења одлука

Иако жене чине већину становништва у АП Војводини (51,52%), њихова заступљеност у структурама власти је обрнуто пропорционална њиховом учешћу у укупном становништву и образовној структури. Одређени помак у отклањању неравноправности жена и мушкараца на местима одлучивања постигнут је усвајањем *Закона о избору народних посланика, Закона о локалним изборима, Одлуке о избору посланика у Скупштину АП Војводине* у којима су се први пут нашле одредбе о квотама за мање заступљени пол⁴⁸ што у пракси представља начин за испуњење обавеза за отклањање дискриминације жена.⁴⁹ Захваљујући томе у Скупштини АП Војводине је 23 посланице, или 19,17%. Скупштина АПВ има једну потпредседницу, а жене су председнице 3 од укупно 20 скупштинских одбора. У локалним скупштинама је 23,29% жена - одборница, функцију председника општине обавља 9% жена, у 16 општина жене су начелнице

⁴⁸ Закон о избору народних посланика ("Службени гласник РС" бр. 35/2000; 69/02; 57/03; 72/03; 18/04; 85/05; 101/05) у чл. 40а прописује да на свакој изборној листи међу свака четири кандидата/киње по редоследу на листи мора бити по један кандидат – припадник/ца оног пола који је мање заступљен, а укупно на изборној листи мора бити најмање 30% кандидата мање заступљеног пола. Исто правило важи и у Закону о локалним изборима ("Службени гласник РС" бр. 33/02; 37/02; 42/02; 72/03; 101/05). Одлука о избору посланика у Скупштину АП Војводине ("Службени лист АПВ" бр. 12/04) предвиђа исто правило о сваком четвртном кандидату на листи и најмање 30% мање заступљеног пола у делу Одлуке по којем се 60 посланика бира према пропорционалном изборном систему, док у делу Одлуке о избору 60 посланика по већинском изборном систему, ово правило није уведено.

⁴⁹ Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена у чл. 2 тражи да се "следе, на све одговарајуће начине и без одлагања, политику елиминисања дискриминације жена" те да настоје "укључити начело једнакости мушкараца и жена у своје државне уставе или друга одговарајућа законодавства" као и да обезбеде "практично спровођење овог начела". Чл. 7 каже да ће "државе потписнице предузети све могуће мере да уклоне дискриминацију жена у политичком и јавном животу земље."

општинске управе, али је зато од око 5 хиљада службеника/ца у општинским управама, запослено око 3 хиљаде жена што чини 62 одсто.⁵⁰ Међутим, крајем децембра 2007. године Народна Скупштина Републике Србије усвојила је Закон о локалним изборима („Службени гласник РС“ бр. 129/2007) који видљиво умањује функционисање изборних квота, јер не постоји обавеза која би осигурала да у општинским скупштинама заиста и буде жена. Наиме, чланом 20 новог Закона предвиђено је да на изборној листи мора бити најмање 30% кандидата мање заступљеног пола на листи, а члан 43 предвиђа да ће подносилац изборне листе најкасније у року од 10 дана од објављивања укупних резултата избора, доставити изборној комисији податке о томе којим кандидатима са изборне листе се додељују добијени одборнички мандати, тако да на њима не мора бити жена, јер више нема обавезе да на сваком четвртном месту мора бити представник мање заступљеног пола, односно жена.

3.8.1 Препоруке

1. Донети Закон о равноправности полова и у њему уредити обавезу равномерне заступљености жена и мушкараца у структурама власти – обавеза Владе и Народне Скупштине РС
2. Обезбедити равномерну заступљеност мушкараца и жена у извршној власти и органима управљања у институцијама чији је оснивач АП Војводина – обавеза Извршног већа АП Војводине.

3.8.2 Равноправност полова у покрајинским органима

Према подацима које је прикупио и обрадио Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова⁵¹ жене чине више од две трећине (71,59%) запослених у покрајинским секретаријатима. Када је реч о постављеним лицима, њихов удео се креће изнад две петине (40,26%). Од укупно 77 постављених лица⁵² 31 су жене, а смо их је 2 са овлашћењима заменика/ца (20%) наспрам 8 мушкараца (80%). Заступљеност жена на помоћничким функцијама износи 43,10% (укупно 25 жена), док су мушкарци постављени на исте функције у 56,90% случајева. На нивоу Извршног већа АП Војводине (свих 18 секретаријата заједно) заступљеност жена и мушкараца међу постављеним лицима је уравнотежена и испуњава минималне стандарде родне равноправности (40,26% жена и 59,74% мушкараца). Међутим, у три секретаријата нема ниједне жене међу постављеним лицима, а исто толико секретаријата међу постављеним лицима нема ниједног мушкарца.

Неравномерна заступљеност жена и мушкараца је најизраженија када је реч о изабраним лицима, односно члановима и чланицама Извршног већа АПВ

⁵⁰ Једна жена је на позицији председнице општине, тј. градоначелнице, у 4 општине жене обављају функцију заменика/це председника општине. У 26 општина жене обављају дужност секретара/ке општине. Информација о заступљености жена у органима одлучивања у АПВ, 2004

⁵¹ Информација о равноправности полова у покрајинским органима, ПС за рад, запошљавање и равноправност полова

⁵² Под постављеним лицима подразумевамо: помоћнике/-це са овлашћењима заменика/-це, помоћнике/-це, шеф/-ица Кабинета председника, саветника/-цу председника, саветника/-цу потпредседника, секретара/-ка радног тела и шеф/-ца Протокола.

где је учешће жена 6,25%, а мушкараца 93,75%. Истовремено, жена нема на функцијама председника или потпредседника Извршног већа.

У службама у оквиру Извршног већа међу запосленима је више жена. У 18 покрајинских секретаријата запослено је укупно 602 лица, од којих 431 жена (71,59%) и 171 (28,41%) мушкарац. У четири секретаријата учешће мушкараца у укупном броју запослених је мање од 10%⁵³, док у четири прелази 40%, а у осталим секретаријатима се креће између 17% и 40 одсто.

У периоду од 2004. до 2007. године, од укупно 141 новозапосленог лица 81 (57,45%) су жене, а 60 (42,55%). Уколико број жена унапређених на боље послове посматрамо у односу на укупан број жена запослених у покрајинским секретаријатима (416) проценат унапређених жена износи 14,18%, а мушкараца 14,97% на основу чега се може закључити да пол не представља чинилац за напредовање у служби, односно да приликом унапређења не постоји дискриминација на основу пола.

3.8.3 Запослени у установама чији је оснивач АП Војводина

Међу запосленима у установама чији је оснивач АП Војводина заступљеност жена и мушкараца је равномерна. Међутим, жена је знатно мања међу постављеним лицима, председницима/цама управних одбора и члановима/цама управних одбора и креће се испод 30%, док у надзорним одборима заступљеност жена прелази 30%. При томе, ситуација у појединим установама се знатно разликује у односу на просек, односно изражено је недовољно учешће жена. У укупно 15 установа⁵⁴ чији је оснивач АП Војводина запослено је 194 лица, од чега 103 (53,09%) жене и 91 мушкарац (46,91%). <Мушкарци су на највишим руководећим функцијама у 12 установа (80%), а жене у 3 (20%).⁵⁵ На помоћничким функцијама, жена је 30%, а мушкараца 70%. На челу 11 од укупно 14 управних одбора установа, фондова, јавних предузећа и установа чији је оснивач покрајина налазе се мушкарци (78,57%), док жене обављају функцију председнице управних одбора у 3 случаја (21,43%). Међу председницима/ама надзорних одбора заступљеност је равномернија, тако да је жена (38,46%) и мушкараца (61,54%). У чланству управних одбора, жене су заступљене са 26,67%, док су мушкарци знатно чешће именовани у поменуте одборе и њихово учешће износи 73,33%. Иако се заступљеност жена у управним одборима горе наведених установа приближава минималном стандарду родне равноправности (30%), ситуација се значајно разликује у управним одборима појединачних установа. У чак 4 управна одбора нема ниједне жене, у 2 управна

⁵³ У Покрајинском секретаријату за приватизацију, предузетништво и мала исредња предузећа међу запосленима нема мушкараца у ПС за демографију, породицу и друштвену бригу о деци запослен је 1 мушкарац (7,69%), у ПС за прописе, управу и права националних мањина запослено је 5 мушкараца (8,93%) и у ПС за рад, запошљавање и равноправност полова запослен је 1 мушкарац (8,33%).

⁵⁴ Упитник су попунили: Канцеларија покрајинског омбудсмана, Фонд за развој пољопривреде, Фонд за пружање помоћи избеглим, прогнаним и расељеним лицима, Фонд за развој непрофитног сектора АП Војводине, Фонд за подршку инвестиција у Војводини, Гаранцијски фонд АП Војводине, Фонд за развој АП Војводине, Фонд за капитална улагања, Завод за равноправност полова, Педагошки завод Војводине, Завод за културу Војводине, Покрајински завод за спорт, Дирекција за робне резерве, Канцеларија за инклузију Рома и Канцеларија за европске послове.

⁵⁵ У погледу образовне структуре 16,67% мушкараца има VIII степен, а 83,33% VII степен, а све жене су са VII степеном стручне спреме.

одбора жене чине једну петину чланства, а у још два њихова заступљеност не прелази 15%. Кад је реч о надзорним одборима, учешће жена у укупном чланству износи 39,29% а мушкараца 60,71%. Међутим, треба напоменути да у надзорним одборима 4 установе нема ниједне жене, док мушкарци нису заступљени у надзорним одборима 2 установе.

У управним и надзорним одборима институција чији је оснивач АП Војводина⁵⁶ видљиво је равномерније учешће жена и мушкараца. У управним одборима жене су заступљене са 44,05%, а мушкарци са 55,95%. Однос је још уравнотеженији у надзорним одборима: 48,15% жена и 51,85% мушкараца. Међутим, када се погледа полна структура директора/ки институција, евидентно је да мушкарци чине апсолутну већину (72,73%), док заступљеност жена на овим положајима не достиже минималне стандарде родне равноправности и износи 27,27%.

Један од девет показатеља за утврђивање напретка у унапређењу уједначеног учешћа жена у областима доношења одлука на основу Пекиншке декларације⁵⁷ јесте и учешће жена у различитим областима деловања јавних служби (директори/ке, управни и надзорни одбори) органа, институција и јавних предузећа чији је оснивач држава, регионална и локална самоуправа. Према подацима које је прикупио Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова⁵⁸ у јавним предузећима чији су оснивачи јединице локалне самоуправе на функцији директора/ки има свега 10,8% жена. Кад је реч о јавним предузећима чији је оснивач Скупштина АП Војводине нема значајнијих разлика. Од укупно 4, жена је директорка једног предузећа. Како током 2007. године није било активности које би допринеле променама ка већем учешће жена на управљачким позицијама у јавним предузећима још су актуелне препоруке из претходног Извештаја.

3.8.4 Препоруке

1. Отклонити дискриминацију жена у погледу равномерне заступљености оба пола у покрајинским органима.
2. Размотрити и изменити одлуке о именовању чланова Управних одбора фондова, установа и институција чији је оснивач АП Војводине, ради обезбеђења равномерне заступљености оба пола у покрајинским органима – Извршно Веће АП Војводине, покрајински органи, Комисија за кадровска и административна питања
3. Подстицати мерама позитивне акције равномерно запошљавање жена и мушкараца у органима управе на свим нивоима – обавеза Влада Србије/Извршно веће АПВ

---

⁵⁶ Галерија ликовне уметности, Поклон збирка Рајка Мамузића, Српско народно позориште, Музеј савремене уметности Народно позориште у Суботици, Спомен збирка Павла Бељанског, Музеј Војводине, Архив Војводине, Покрајински завод за заштиту споменика, Позоришни музеј Војводине, Истраживачко развојни институт за низијско шумарство и животну средину, Научни институт за прехранбене технологије.

⁵⁷ Пекиншка акциона платформа, 1995

⁵⁸ Извршно веће АП Војводине је размотрило и усвојило у новембру 2006. године Информацију о заступљености жена и мушкараца у јавним предузећима у АП Војводини коју је сачинио Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова.

4. Изменити и допунити оснивачка акта у јавним предузећима ради остваривања равномерне заступљености жена и мушкараца у органима јавних предузећа – обавеза Скупштине АП Војводине
5. Изменити и допунити одлуке о оснивању јавних предузећа ради остваривања равномерне заступљености жена и мушкараца у органима јавних предузећа – обавеза скупштина општина
6. Обезбедити равномерну заступљеност жена и мушкараца у органима управљања у јавним предузећима, установама, дирекцијама, фондовима, заводима, канцеларијама и другим организацијама чији је оснивач Скупштина АП Војводине – обавеза ресорних покрајинских секретаријата

3.9 Институционални механизми за постизање равноправности полова на територији АП Војводине

У АП Војводини од 2002. постоји Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, формиран је Савет за равноправност полова као стручно, саветодавно тело, док је у Скупштини АП Војводине установљен Одбор за равноправност полова. Исто тако, Скупштина АП Војводине је донела Одлуку о покрајинском омбудсману и изабрала заменицу за равноправност полова.

Доношењем Декларације и Одлуке о равноправности полова 2004. године заокружен је систем институционалних механизма⁵⁹ на покрајинском нивоу и уједно остварен правни оквир за остваривање родне равноправности на територији АП Војводине у областима које су у надлежности Покрајине. Одлука о равноправности полова једини је правни акт у Србији који се односи на родну равноправност, а њен главни задатак је усмеравање и подржавање извршних власти да примењују и спроводе програме и законе који унапређују положај жена и доприносе равноправности полова. Покрајински омбудсман је током 2006 истражио како се примењује Одлука о равноправности полова и закључио да покрајински органи недоследно и непотпуно примењују ову Одлуку и да не постоји довољан ниво разумевања концепта родне равноправности. због чега би требало организовати обуку за руководиоце и запослене у покрајинским органима.⁶⁰ Такође, у АП Војводини делује и Покрајински завод за равноправност полова (Одлука о оснивању донета 2004.г.) који од 2007. године има и неопходне материјалне услове за рад.

---

⁵⁹ Механизми за постизање равноправности полова имају за циљ стварање, промовисање, заговарање и спровођење недискриминативних политика у погледу родне припадности. Механизам је владина обавеза и инструмент владе за постизање пуне равноправности мушкараца и жена на основу међународних докумената као што су Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979), Пекиншка Акциона Платформа (1995) и Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1325 (2000). Основни елементи националних механизма су тела основана и финансирана од стране влада, национални планови акције, закон о равноправности полова или закони о забрани дискриминације, као и заштитници/це (омбудсмани, омбуди) за равноправност полова

⁶⁰ Покрајински омбудсман је у децембру 2007. године уз подршку Мисије ОЕБС у Србији организовао три једнодневна семинара о родној равноправности и примени Одлуке о равноправности полова.

3.9.1 Препоруке

1. Доследно примењивати и пратити примену Одлуке о равноправности полова – обавеза Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова и Извршно већа АП Војводине.
2. Обезбедити средства у буџету АП Војводине за спровођење Одлуке о равноправности полова – Извршно већа АП Војводине.
3. Припремити План акције за жене у АП Војводини - Секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова/Извршно веће АП Војводине.

3.9.2 Локални механизми за остваривање равноправности полова

На територији АП Војводине, у 20 општина делује комисија/тело за равноправност полова који добијају подршку Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова, како едукативну, тако и финансијску. Један од проблема је тај што рад ових тела није уређен општинским статутима, него одлукама, због чега постоји могућност да престанком мандата скупштина општина, престану да постоје и тела за равноправност полова.

Придружујући се осталим механизмима за равноправност полова у АП Војводини, Покрајински омбудсман је у августу 2007. године упутио Влади Републике Србије, Односно Министарству за државну управу и локалну самоуправу поводом Промена Закона о локалној самоуправи препоруку за увођење локалних механизма за равноправност полова указујући на важност принципа равноправности и неопходност стварања услова за равноправно учешће у одлучивању на локалном нивоу о свим питањима од значаја за грађане/грађанке.

3.9.3 Препорука

Ради делотворног спровођења међународних стандарда у области равноправности полова, неопходно је да на свим нивоима одлучивања буду установљени механизми за остваривање родне равноправности. Из тог разлога на нивоу АП Војводине установљени су институционални механизми који се у оквиру својих надлежности баве питањима равноправности полова, а један од сегмената у том процесу јесте оснивање комисија за равноправност полова на нивоу локалне самоуправе као и јачање њихових капацитета за спровођење делатности на остваривању равноправности жена и мушкараца. Имајући у виду да се управо у локалној заједници доносе одлуке које најдиректније утичу на свакодневни живот жена и мушкараца неопходно је на овом нивоу власти успоставити одговарајуће механизме који ће помагати локалној самоуправи да принцип родне равноправност угради у своје стратегије програме и пројекте.

Упркос одсуства законске регулативе и непостојања обавеза локалне самоуправе да питању родне равноправности приступају на институционалан начин, до сада је постигнут значајан успех у овој области. У АП Војводини у 20 општина делују комисије/савети за равноправност полова које су многобројним активностима до сада показале да су значајан чинилац у осмишљавању и остваривању локалне политике. Међутим, за њихов успешан развој и превазилажење препрека са којима се суочавају у раду, као и због оснивања ових

механизма у општинама у којима још не постоје, неопходно је да се утврди законска обавеза органа локалне самоуправе да установе поменута тела.

Покрајински омбудсман сматра да је израда Нацрта закона о локалној самоуправи изузетна прилика да Влада Републике Србије, поступајући у складу са Уставом Републике Србије и ратификованим међународним документима (Конвенција о уклањању свих облика дискриминације жена, Пекиншка платформа за акцију и др.) поштујући принцип родне равноправности, као темељне претпоставке демократског друштва и предуслов за европске интеграције, подстакне и подржи политику увођења механизма за равноправност полова на нивоу локалне самоуправе. Зато је неопходно да се у поменутом Нацрту закона предвиди законска обавеза органа локалне самоуправе да оснују механизме за остваривање родне равноправности. На тај начин би Република Србија показала да је остваривање родне равноправност њено стратешко опредељење и потврдила своју одлучност у испуњавању међународно преузетих обавеза.

Успостављањем законских могућности и обавеза био би убрзан процес успостављања тела за равноправност полова у Републици Србији који је почео 2002. године када је мисија ОЕБС-а у нашој земљи покренула пројекат „Лица за родну равноправност и једнаке могућности“ а наставио се Препорукама Министарства за државну управу и локалну самоуправу од 2002. године и Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова од 2004. године, за формирање локалних механизма за родну равноправност.

Овом приликом указујемо да и Предлог закона о равноправности полова који је Скупштина АП Војводине усвојила 05.06.2007. године и као овлашћени предлагач упутила Народној Скупштини, садржи члан који установљава обавезу органа локалне самоуправе да, између осталог, оснивају механизме за равноправност полова у циљу спровођења политике једнаких могућности и унапређења равноправности полова.

Такође, истичемо да се у Закључним коментарима које је Комитет Уједињених нација за уклањање дискриминације жена издао у јуну ове године поводом разматрања Иницијалног извештаја Републике Србије о спровођењу Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена истиче неопходност сарадње са локалним властима у спровођењу ових препорука.

Установљавањем механизма за родну равноправност на локалном нивоу били би створени услови за ефикаснију примену принципа родне равноправности што би представљало допринос унапређењу рада органа јавне управе, приближавање потребама грађана/грађанки и тиме њиховој већој демократичности.

3.10 Примењивање Одлуке о равноправности полова – извештаји покрајинских секретаријата и институција

Одлука о равноправности полова⁶¹ требало би да осигура поштовање и подстицање равноправности полова и кажњавање дискриминације на основу пола

---

⁶¹ Одлука о равноправности полова (“Службени лист АПВ” бр.14/04)

у свим областима друштвеног живота на територији АП Војводине. Одлука о равноправности полова ближе одређује права на равноправност грађанки и грађана које гарантује Устав Републике Србије, дефинише начин остваривања овог права у АП Војводини и утврђује посебне мере за постизање равноправности жена и мушкараца у областима као што су образовање, култура, рад и запошљавање, социјална и здравствена заштита, као и учешће у јавном и политичком животу. Документ такође садржи казнене одредбе за повреду права на равноправност полова, али Одлука је тешко спроводива пошто није предвиђено обезбеђивање новца у покрајинском буџету за те намене.

На основу Одлуке о Покрајинском омбудсману⁶² од покрајинских органа затражени су 2006. године извештаји о њеном спровођењу. На основу информација прикупљених на тај начин Покрајински омбудсман је дошао до сазнања да се Одлука не спроводи на задовољавајући начин и у прошлом извештају препоручио покрајинским органима да доследно спроводе Одлуку о равноправности полова и учине буџет АП Војводине родно осетљивим ради стварања могућности за остварење мера које предвиђа Одлука о равноправности. У 2007. години извештаји су затражени само од неколико покрајинских секретаријата ради сагледавања стања у области равноправности полова.

Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова доставио је годишњи извештај о раду сектора за равноправност полова у којем је наведено да су припремљене информације о положају Ромкиња у АП Војводини, затим о активностима женских невладиних организација у АП Војводини и о равноправности полова у покрајинским органима. Закључком Извршног већа АП Војводине из децембра 2006. године Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова био је задужен да у сарадњи са Покрајинским омбудсманом, као и другим надлежним покрајинским секретаријатима изради стратегију за борбу против насиља у породици и над женама у АП Војводини. У складу са тим у августу је почела израда Стратегије формирањем радне групе независних стручњака/киња, представника/ца институција (центара за социјални рад, судова, тужилаштва и полиције), као и активиста/киња невладиних организација. Први Нацрт стратегије представљен је у децембру, а усвајање овог документа очекује се у 2008. години.

Према одлуци о равноправности полова („Службени лист АП Војводине“ бр.14/2004) Секретаријат је у октобру 2007. године почео са припремом програма за подстицање запошљавања и samozapoшљавања жена у АП Војводини који је намењен незапосленим женама, посебно дугорочно незапосленим, самохраним родитељима, женама са села, женама са инвалидитетом, Ромкињама, женама које су проглашене технолошким вишком и онима које су старије од 50 година. Почела је, осим тога, израда Извештаја о равноправности полова за период 2004-2006. година који обухвата различите области друштвеног живота са циљем добијања свеобухватног увида у положај жена и мушкараца у Војводини и препознавања области у којима је неравноправност најизраженија.

Секретаријат је учествовао у кампањи „16 дана активизма против насиља над женама“, припремљен је предлог пројекта „Ка политици родно осетљивог буџетирања у Војводини“, а спроведен је и конкурс за доделу Годишњег признања у области равноправности полова које је у 2007. години припало Зрењанинском едукативном центру.

⁶² Одлука о покрајинском омбудсману («Службени лист АПВ» 23/02, 05/04, 16/05)

У протеклој години настављена је подршка унапређењу рада општинских комисија за равноправност полова⁶³, а подржане су појединачне активности у области превенције породичног насиља и пружања подршке жртвама.⁶⁴ Финансијску подршку добило је и 15 невладиних организација које се баве унапређењем положаја жена и афирмацијом принципа родне равноправности. Покрајински секретаријат организовао је конференцију СОС телефона за жене и децу жртве насиља у Војводини, затим конференцију под називом „Ромкиње у Србији: поглед унапред“, а учествовао је на састанку земаља југоисточне Европе у Бугарској: Ка новом регионалном моделу против насиља у породици, као и на конференцији Скупштине европских регија о једнаким могућностима за жене и мушкарце.

Покрајински секретаријат за здравство и социјалну заштиту известио је као и претходне године да Народна Скупштина Републике Србије још није разматрала Предлог Скупштине АП Војводине за измене и допуне Закона о здравственом осигурању о висини накнаде зараде у случају привремене спречености за рад због болести и компликација у вези са одржавањем трудноће са 65% на 100% од основе за накнаду зараде. Осим тога, предложено је увођење права на два поступка лечења стерилитета биомедицински потпомогнутим оплођењем на терет здравственог осигурања.

Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику има обавезу да у сарадњи са одговарајућим здравственим установама предложи програм за рано откривање неколико болести, између осталог и за рано откривање рака грлића материце, дојке и колоректалног карцинома. Током 2007. године обезбеђена су средства за неколико важних пројеката, између осталог и за флуорографисање најугроженијих категорија становништва у Војводини. Под покровитељством Секретаријата настављено је одржавање манифестације «Базар здравља – пут ка здрављу» која промовише здраве стилове живота, током којих су обављани и најосновнији прегледи, углавном у вези са масовним незаразним болестима, док су жене обучаване за рано откривање карцинома дојке⁶⁵.

У вези са утицајем промена у законодавној сфери на остваривање права и квалитет здравствених услуга на територији АП Војводине, Секретаријат подсећа да су донета три нова закона - о здравственој заштити, о здравственом осигурању и о коморама здравствених радника⁶⁶, али упозорава да ни после две године нису на снагу ступили сви прописи за спровођење ових закона, тако да ће ефекти промена бити видљиви тек у наредном периоду када ће подацима располагати службе које прате здравствено стање становништва и рад здравствене службе, пре свих Институт за јавно здравље Војводине и Заводи за јавно здравље, здравствена инспекција, а такође и Покрајински завод за здравствено осигурање.

⁶³ Финансијска средства добиле су комисије у Врбасу, Панчеву, Кањижи, Чоки, Иригу и Житишту.

⁶⁴ Подршку су добили центри за социјални рад у Апатину, Панчеву, Ковиљу, Кањижи, Вршцу и Новом Бечеју.

⁶⁵ Одлука о равноправности полова ("Службени лист АПВ" бр. 14/04) чл. 16: "Посебним програмом заштите за поједине категорије становништва, односно врсте болести које су специфичне за Покрајину, може се уредити спровођење здравствене заштите жена којим ће се нарочито обухватити здравствено саветовање у вези са планирањем породице, контрацепцијом, трудноћом и материнством, као и превенција и лечење обољења којима су посебно изложене жене."

⁶⁶ "Службени гласник РС" бр. 107/05

Када је реч о социјалној и заштити жена од насиља у породици, Покрајински секретаријат је подсетио да у складу са Одлуком о посебним облицима социјалне заштите у АП Војводини («Службени лист АПВ» бр.17/2002) подржава иновативне пројекте усклађене са Стратегијом реформе социјалне заштите, те да су заштита од насиља, као и здравствено просвећивање проблемска подручја за која се обезбеђују средства у складу са наведеном Одлуком. У току 2007. године обезбеђена су средства за активности у два Центра за социјални рад⁶⁷. Исто тако, Секретаријат је обезбедио више од милион и по динара за стручно усавршавање запослених у центрима за социјални рад, између осталог, за обуку у области превенције насиља у породици и родно заснованог насиља, за рад са починиоцима насиља, као и за обуке из медијације. У погледу примене члана 15. став 1. Одлуке о равноправности полова⁶⁸ на основу члана 24. став 1 тачка 1 Закона о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине («Службени гласник РС» број 6/02), Извршно веће АП Војводине донело је одлуку о посебним облицима социјалне заштите у АП Војводини, а као и претходне године нису утврђена друга права у овој области, нити посебна средства за побољшање материјалног положаја ради заштите самохраног родитеља са децом до три године живота.

У погледу примене става 2. члана 15. Одлуке о равноправности полова, у складу са чланом 9. Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана⁶⁹ којим је право на привремени смештај у прихватилиште и прихватну станицу утврђено као право о чијем се обезбеђивању стара општина, односно град, Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику финансијски подржава пројекте који се односе на поменуте активности у складу са проценом њихових ефеката на квалитет социјалне заштите становништва. Секретаријат је указао на то да центри за социјални рад обезбеђују женама жртвама партнерског и породичног насиља услуге током редовног радног времена и 24 часовног дежурства, а поједини центри и специјализоване услуге за жртве насиља у породици.

Покрајински секретаријат за демографију, породицу и друштвену бригу о деци је тежиште својих активности и током 2007. године усмерио на

⁶⁷ Пројектом „Корак испред“ који се бави пројектовањем и израдом апликације за унос и обраду података обезбеђено је праћење, анализа и спречавање насиља у породици уз помоћ целодневне ИТ комуникације између Центра за социјални рад и Полицијске управе у Сомбору. Подаци су доступни искључиво професионалцима Центра и припадницима интервентне јединице полиције на пословима насиља у породици, а база података садржи информације о појавама насиља, пријавама, рецидивима и породичним посебностима што доприноси ефикасности у међуресорском третману насиља у породици. Пројекат „Интервенција на заустављању насиља у породици“ Центра за социјални рад у Ковину био је усмерен на обуку стручњака/киња, сензибилисање локалне заједнице о насиљу у породици, успостављање усклађене сарадње, као и образовања акционих тимова ради успостављања мреже професионалаца и активиста која ће радити на заустављању породичног насиља. Пројектом су обухваћени представници институција, чланови/це локалног тима мреже „Живот без насиља“ и представници медија. Одржано је осам једнодневних семинара, а пројекат је окончан израдом меморандума који обавезује све учеснике на институционалну сарадњу.

⁶⁸ Одлука о равноправности полова (“Службени лист АПВ” бр. 14/04) чл. 15: “У циљу заштите самохраног родитеља са децом до три године живота, покрајински орган може предвидети посебна средства за побољшање њиховог положаја. Центри за социјални рад на територији Покрајине могу оснивати телефоне за помоћ женама жртвама партнерског и породичног насиља и прихватилишта за жене жртве породичног насиља.”

⁶⁹ Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана (“Службени гласник РС” бр. 36/91, 79/91, 53/93, 67/93, 46/94, 48/94, 52/96, 29/01, 84/04, 101/05 и 115/05)

остваривање мера утврђених Програмом демографског развоја.⁷⁰ У области планирања породице, а ради очувања и унапређења репродуктивног здравља младих, Секретаријат је ширио мрежу саветовалишта за младе, као једне од пронаталитетних мера, организовао обуку стручњака, уводио нове образовне и промотивне активности у саветовалиштима и материјално опремао просторије за рад при домовима здравља⁷¹. Отворена су саветовалишта у Суботици, Новом Саду, Зрењанину, Сомбору, Бечеју, Инђији, Бачкој Тополи, Руми, Сремској Митровици, Вршцу, Панчеву и Врбасу. За саветовалишта у Бачу, Бачком Петровцу и Новом Кнежевцу одржани су семинари за здравствено васпитни рад са младима чији су полазници били стручни тимови и будући вршњачки едукатори у школама. Остваривањем ове мере спроводи се члан 16. Одлуке о равноправности полова, јер се обуком адолесцената/киња у вези са контрацепцијом, трудноћом и материнством/родитељством доприноси планирању породице и здравијем потомству, а дугорочно и ублажавању проблема недовољног рађања у АП Војводини.

Покрајински секретаријат за образовање и културу је обавестио само о томе да је у 2007. години Извршно веће АП Војводине усвојило Одлуке о упису кандидата ромске националне мањине на факултете у оквиру Универзитета у Новом Саду, затим на високе школе струковних студија чији је оснивач АП Војводина, као и Одлуку о упису кандидата са инвалидитетом на високе школе и факултете у школској 2007/2008. години. На основу ових Одлука уписано је 43 кандидата – 16 особа са инвалидитетом и 27 припадника ромске националне мањине. У студентским центрима смештено је 12 студената ромске националне мањине. На жалост, у извештају није дата полна структура уписаних студената/киња и корисника/ца услуга студентских центара. Секретаријат се није осврнуо на своје надлежности да даје мишљење у поступку доношења наставних планова и програма за основну и средњу школу, иако је у прошлогодишњем извештају речено да у веома кратком року прибавља мишљење стручне комисије Педагошког завода Војводине и одговарајућих националних савета о наставним плановима из предмета за националне мањине, али да није имао могућности да се консултује и са секретаријатом надлежним за остваривање равноправности полова и да ће убудуће настојати да поштује члан 6. Одлуке о равноправности полова⁷². И током 2007. године Секретаријат је пратио стање у предшколском, основном и средњем образовању и ученичком и студентском стандарду, нарочито у остваривању права деце, ученика и студената припадника националних мањина на школовање на матерњем језику, али те информације не садрже податке о полној структури ученика и студената, пошто Секретаријат не прикупља такву врсту података.

⁷⁰ Тим програмом се обезбеђује регресирање дела трошкова у предшколској установи за треће и четврто рођено дете, родитељски додаток за прво дете, новчана помоћ породицама у којима се роде, близанци, односно тројке, или четворке.

⁷¹ По 200.000 динара издвојено је за опремање саветовалишта у Бачкој Паланци, Бачу, Бачком Петровцу и Новом Кнежевцу. Секретаријат је по 100.000 динара доделио саветовалиштима у Новом Саду, Зрењанину, Сомбору и Инђији, а по 50.000 динара саветовалиштима у Сремској Митровици, Руми, Бечеју и Бачкој Тополи.

⁷² Одлука о равноправности полова, чл. 6: “Покрајински орган управе надлежан за образовање у поступку давања мишљења о наставним плановима и програмима за основно и средње образовање, консултује покрајински орган управе надлежан за остваривање равноправности полова.”

Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине доставио је тражене податке о учешћу мушкараца и жена у полагању правосудног и стручног испита, као и испита из страног и језика националне мањине. Тако је у 2007. години правосудни испит положило 80 жена и 73 мушкарца, а стручни испит укупно 559 жена и 411 мушкараца, док су испит из страног и језика националне мањине полагале 24 жене и 8 мушкараца. Покрајински секретаријат је посебно указао на то да досадашњи програми у области заштите националних мањина, реализовани у оквиру надлежности овог секретаријата, нису за циљну групу имали жене у мањинским заједницама.

Секретаријат за спорт и омладину је наставио санацију, адаптацију и опремање спортских објеката у школама чиме су значајно побољшани услови за бављење физичким активностима ученика, спортиста и рекреативаца. Један од приоритета је већи обухват спортом деце школског узраста, а најзначајнији пројекат у 2007. години био је изградња нових отворених спортских игралишта у свим општинама у Војводини за шта је обезбеђено 200 милиона динара. Настављено је финансирање омладинских невладиних организација и реализација Акционог плана политике за младе. Трећу годину за редом Секретаријат поклања пажњу већем укључивању жена у спорт, те сваке године објављује конкурс «Афирмација женског спорта» којим се финансирају пројекти за укључивање жена у спортске активности. На тај начин су материјално помагани клубови који у свом саставу имају женске селекције. У 2007. години нагласак је био на додатном усавршавању жена у спорту, а с обзиром на то да је женски спорт недовољно заступљен подстичу се пројекти који укључују женску популацију.

Према подацима **Покрајинског секретаријата за науку и технолошки развој** у *Бази података научних радника у АП Војводини* је укупно 2.625 истраживача – 1.215 жена (46,29%) и 1.410 (53,71%) мушкараца. У пројектима од значаја за науку и технолошки развој АП Војводине, које суфинансира Секретаријат, учествује 467 истраживача – 205 жена (43,90%) и 262 мушкарца (56,10%)⁷³. У суфинансираним краткорочним примењеним пројектима од стратешког значаја за развој АП Војводине учествовало је 169 истраживача – 77 жена (45,56%) и 92 мушкарца (54,44%). Покрајински секретаријат је суфинансирао и учешће 143 научно-истраживачка радника на научним скуповима и усавршавању у иностранству, од којих је 85 жена (59,44%) и 58 мушкараца (40,56%). У изради стратегије „Основни правци технолошког развоја АП Војводине“ учествовало је 29 истраживача – 9 жена (31,03%) и 20 мушкараца (68,97%).

У оквиру **Покрајинског секретаријата за привреду** реализују се четири од 14 приоритетних програма привредног развоја Војводине. У два програма менаџери пројекта су жене (Шема пословне стандардизације и сертификације и Пројекат развоја наугичког туризма). У оквиру овог секретаријата реализује се и пројекат «Најбоље из Војводине» којим такође руководи жена. Програм подршке

⁷³ У области техничко-технолошких наука учествовало је 100 истраживача – 33 жене (33%) и 67 мушкараца (67%). У области природно-математичких наука је 82 истраживача – 46 жена (56,10%) и 36 мушкараца (43,90%), а у правно-економским 21 истраживач – 11 жена (52,38%) и 10 мушкараца (47,62%). У пројектима у области медицинских наука учествовало је 74 истраживача – 32 жене (43,24%) и 42 мушкарца (56,76%), затим биотехничких наука укупно 103 истраживача – 37 жена (35,92%) и 66 мушкараца (64,08%) док је у пројектима у области друштвено-хуманистичких наука учествовало 87 истраживача – 46 жена (52,87%) и 41 мушкарца (47,13%).

промоцији извоза до сада је расписао шест конкурса за субвенционисање наступа војвођанских компанија на европским сајмовима. Од укупно 99 уговора, 24 је закључено са компанијама чији су директори жене, а у области развоја туризма подржана су четири пројекта којима управљају жене. На жалост, **Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство** до сада није прикупљао податке разврстане према полу, нити је имао програме и пројекте који су се односили на унапређење положаја жена и мушкараца и остваривање равноправности полова, али је, како се напомиње у извештају, у пракси о томе водио рачуна. Ни **Покрајински секретаријат за приватизацију, предузетништво, мала и средња предузећа** не располаже подацима у вези са учешћем жена у приватизацији и предузетништву, оснивању и вођењу малих и средњих предузећа, као и о програмима и активностима из угла једнаких могућности и равноправности полова.

Фонд за развој АП Војводине доставио је податке о одобреним кредитима који су намењени физичким лицима. У 2007. години реализована је нова кредитна линија и то за финансирање програма оживљавања текстилне индустрије у којој су већински запослене жене. Од укупног броја одобрених кредита жене су добиле 22% (1% мање него 2006.г.), а вредност зајмова била је 21% од укупне вредности свих одобрених зајмова, али су у оквиру програма за отпочињање бизниса чак 40% кредита добиле жене.

Конкурс	Број захтева	Број одобрених кредита	Број поднетих захтева жена	Број одобрених кредита женама	Вредност одобрених кредита	Вредност одобрених кредита женама	Учешће жена у одобреним кредитима	Учешће жена у одобреним средствима
Дугорочно кредитирање старт уп програма за радно неактивне особе	92	92	37	37	91.493.770	35.016.890	40%	38%
Дугорочно кредитирање пољопривреде	276	272	47	47	331.755.000	56.348.000	17%	17%
Дугорочно кредитирање развоја воћарства и виноградарства	65	65	14	14	76.118.900	16.978.000	22%	22%
Краткорочно кредитирање това јунади	34	34	4	4	73.441.805	14.800.00	12%	20%
УКУПНО	467	463	102	102	572.809.475	123.142.890	22%	21%

Гаранцијски фонд АП Војводине је током 2007. године имао два конкурса за одобравање гаранција за дугорочне кредите који се односе на женско предузетништво. Право да конкуришу имале су искључиво жене – са евиденције националне службе за запошљавање, као и власнице, оснивачице или суоснивачице предузетничке радње, под условом да се налази у првих 36 месеци од оснивања (тзв. Start up). Конкурси су расписани крајем 2006. године, а прве гаранције емитоване током 2007. године и још су актуелне, јер новац није потрошен. До краја 2007. године издато је укупно 52 гаранције, од којих се 21 односи на радно неактивне жене, а 31 на предузетнице. Укупна вредност

емитованих гаранција износи преко 62 милиона динара, а према подацима Фонда уз помоћ ових средстава отворено је 225 нових радних места. Остали конкурси нису били родно опредељени, тако да су и жене и мушкарци имали једнако право да конкуришу за добијање кредита

Гаранцијски фонд је у сарадњи са Покрајинским секретаријатом за рад, запошљавање и равноправност полова одржао промотивне скупове у свим војвођанским општинама, а обезбеђена је обука за поступак конкурисања, израду пословних планова и консултантске услуге и наставиће са конкурсима за женско предузетништво, као и са обуком и информисањем жена о свим активностима Фонда.

3.10.1 ПРЕПОРУКЕ

1. Доследно спроводити Одлуку о равноправности полова – обавеза Извршног већа АПВ, свих покрајинских секретаријата и органа чији је оснивач АПВ
2. Учинити буџет АП Војводине родно осетљивим ради стварања могућности за остварење мера које предвиђа Одлука о равноправности – обавеза Извршног већа АП Војводине

3.11 Обука запослених у покрајинским органима «Примена одлуке о равноправности полова»

Покрајински омбудсман је у децембру 2007. године уз подршку Мисије ОЕБС у Србији организовао семинар о примени Одлуке о равноправности полова за заменике и помоћнике покрајинских секретара и покрајинских институција као и за запослене (саветнике и правнике) у покрајинским секретаријатима, фондовима и институцијама чији је оснивач АП Војводина.

Након анализе података прикупљених у 2006. години о примени Одлуке о равноправности полова оцењено је да се она недоследно и непотпуно спроводи, како у делу који се односи на делокруг рада појединих покрајинских органа, тако и у њиховим актима, а уочено је такође да не постоји разумевање концепта равноправности полова. Покрајински омбудсман је проценио да је обука функционера и запослених у покрајинским органима један од начина за превазилажење овог проблема и побољшање разумевања саме Одлуке и њене важности за остваривање равноправности полова. На семинарима су обрађене следеће теме: институционални механизми за постизање равноправности полова, садржај Одлуке о равноправности полова, важност њене примене и обавезе покрајинских органа, појам рода и важност питања родне равноправности, појам „gender mainstreaming“, појам и основни елементи родне анализе, програм за подстицање равноправности и план акције за остваривање равноправности жена и мушкараца. Семинарима је присуствовало 40 учесника из 22 покрајинска органа и институција

3.12 Активности у области равноправности полова у 2006. години

Датум	Назив	Организатор
фебруар	Регионална конференција «Извештавање по Конвенцији о уклањању свих облика дискриминације жена» Београд	Савет за равноправност полова Владе Србије, Покрајински завод за равноправност полова, Канадска агенција за међународни развој
14-15. мај	Ситуација жена у региону западног Балкана- запошљавање, економски развој, насиље у породици Београд	Регионални центар за мањине
16-17. мај	Конференција «Сарадња жена у земљама подунавског региона Нови Сад	Скупштина АП Војводине
05. јул	Насиље на радном месту Београд	Виктимолошко друштво Србије и Институт за криминолошка и социолошка истраживања
11. јул	Округли сто поводом Светског дана становништва посвећен улози мушкараца у остваривању родне равноправности «Мушкарци на делу» Нови Сад	Фонд за развој непрофитног сектора АП Војводине
19. јул	Конференција «Ромкиње у Србији: поглед унапред» Нови Сад	покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова/Институт за отворено друштво у Будимпешти
24. јул	Промоција истраживања репродуктивног здравља жена са инвалидитетом Београд	НВО «Из круга»
21. септембар	Састанак «Насиље у породици и други облици сексуалног и родно заснованог насиља Београд	UNHCR
21. септембар	Програм подршке успостављању прекограничних механизма упућивања за жртве трговине људима у југоисточној Европи Београд	USAID и ICMPD
24. септембар	Жене у јавној администрацији, ситуација у Србији и Европској унији у прошлости, данас и у будућности Нови Сад	Канцеларија ИВ Војводине за европске послове
25. септембар	Мобинг – распрострањени вид злостављања и узнемиравања на радном месту Нови Сад	Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова

8.октобар	Консултативни састанак поводом програма «Реформа правосуђа и насиље у породици» Нови Сад	Канадска агенција за међународни развој
11. октобар	Регионални састанак о подршци UNIFEM-а у области родне равноправности Београд	UNIFEM
30. октобар	Правна регулатива о насиљу у породици у Србији и међународни стандарди Нови Сад	Покрајински омбудсман
25. октобар	Национална конференција о борби против насиља над женама Београд	Министарство рада и социјалне политике, Сектор за равноправност полова
15-18. новембар	Светска конференција «Жене то могу» Београд	Норвешка народна помоћ
26. новембар	Конференција «Зауставимо насиље у породици» Нови Сад	Скупштина АПВ, Одбор за равноправност полова, ПС за рад, запошљавање и равноправност полова, Покрајински омбудсман и Завод за равноправност полова
12.децембар	Јавна расправа о нацрту Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља Нови Сад	Покрајински омбудсман и ПС за рад, запошљавање и равноправност полова
15.децембар	Регионална конференција о дискриминацији жена	Женски центар за демократију
23-26. децембар	Регионална конференција «Институционални механизми заштите од насиља у породици и њихова примена» Бечићи, Црна Гора	Заштитник људских права Црне Горе и СОС телефон за жене и дјецу жртве насиља

3.13 Оквирни план за будућност

3.13.1 Насиље над женама и у породици

- Наставак подршке Мрежи «Живот без насиља» и институцијама у оквиру општинских тимова (тематски састанци и обука)
- Прикупљање података и рад на бази података
- Промовисање Стратегије у области заштите од насиља у породици у АП Војводини у сарадњи са Покрајинским секретаријатом за рад, запошљавања и равноправност полова

3.13.2 Тржиште рада

- Дискриминација жена на тржишту рада – промовисање мера заштите
- Консултативни састанци са инспекцијом рада у вези са заштитом од дискриминације

- Истраживање у органима општинске и покрајинске управе о дискриминацији на радном месту

3.13.3 Учешће жена на местима одлучивања у АП Војводини

- Поштовање изборних квота за мање заступљени пол и препоруке Комитета УН за уклањање дискриминације жена у области доношења одлука
- Промовисање подједнаке заступљености жена у органима општинске и покрајинске управе

3.13.4 Људска права жена

- Обуке различитих група жена о људским правима и могућностима њихове заштите

4. ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ПРАВА ДЕТЕТА У 2007. ГОДИНИ

Марија Кордић

4.1 Увод

Претходну годину обележила је прва година примене Устава Републике Србије, који по први пут експлицитно садржи одредбу о правима детета, али и поред одредбе, да ће права детета бити заштићена законом, Закон о деци није донет, а пропуштена је и могућност да се као уставни, прокламују основни принципи Конвенције о правима детета. Међутим, активности Владе Републике Србије у овој области постоје, јер је као овлашћени предлагач, упутила (већ трећи) предлог Закона о заштитнику права детета, Скупштини на усвајање (први крајем 2005. па 21.12.2006. и коначно 14.12.2007. године). Доношење овог Закона, односно успостављање додатног механизма контроле остваривања права детета у смислу Конвенције УН о правима детета, је обавеза државе која произилази из чланства у Савету Европе.

Вредно је поменути и то да је јула 2007. године изабран и Заштитник грађана Републике Србије, који према члану 6. Закона о заштитнику грађана, има четири заменика. Према одредби истог члана, Заштитник заменицима преноси овлашћења, водећи рачуна да се обезбеди одређена специјализација за обављање послова из надлежности Заштитника, а нарочито и у погледу заштите права детета. Без обзира на ова два различита концепта заштитника (опште и специјализоване надлежности), а имајући у виду досадашње искуство у раду наше институције на регионалном нивоу, подржавамо и сарађујемо са постојећим локалним омбудсманима у овој области, као и успостављању сваког независног механизма надзора над остваривањем права деце на националном нивоу, а који ће омогућити већа права свој деци у Србији.

При сачињавању овог извештаја поново смо се суочили са одсуством систематизоване базе података. Имајући у виду недостатке оних које води Републички завод за статистику (секретаријати од којих смо тражили податке упућивали су нас на њих, што значи да они своје базе података немају), јер не постављају старосну границу од 18 година⁷⁴, те да се не ради о подацима за претходну годину, већ старијим, без података о нама значајним показатељима, наставили смо са формирањем интерне базе података. Ове године, она се односи на право деце са сметњама у развоју на основно образовање у Војводини, у оквиру редовних и специјалних школа.

Имплементација Стратегије за смањење сиромаштва у Србији који је усвојена 2003. и има за циљ да се до 2010. оно преполови, спроведена је и у општинама у Војводини. Поновили бисмо да је и даље у Србији, чак 150.000 деце испод границе, а још исто толико на самој граници сиромаштва, те је неопходно последније радити на развијању мера из Стратегије.

---

⁷⁴ Подаци говоре да у Србији живи 1.662.029 деце до 19 година старости

У Војводини су најугроженија деца из маргинализованих група, посебно ромска, без родитељског старања, са развојним сметњама, деца избеглице, из руралних средина, чиме су им посебно ограничене могућности, а понекад су и онемогућена да остварују, у смислу Закона и Конвенције, потпуно право на образовање, здравствену и социјалну заштиту. Због тога, те имајући у виду одредбе Одлуке о Покрајинском омбудсману у наставку ћемо се бавити стањем права деце у Војводини које не обухвата све области извештавања о примени Конвенције о правима детета на националном нивоу.

И поред значајног напретка у образовању деце о садржини Конвенције о правима детета, приметно је одсуство образовања родитеља у овој области, као и неспремност надлежних (укључујући и политичаре) на доследну примену и поред декларативне привржености овом циљу.

Претходна година је на жалост, још једна година коју су обележили штрајкови у школама, а јавност је посебно узбуркао извештај међународне организације о стању деце са менталним сметњама у домовима⁷⁵.

4.2 Најчешће групе представки у области заштите права детета

Током 2007. године уочен је већи број анонимних представки, али не у смислу Одлуке да се заштити идентитет подносиоца. Оне се углавном односе на насиље у породици, односно злоупотребе у школама као и притужбе на конкретне професоре или директоре школа. Наводимо пример једне такве анонимне пријаве, којом се указује на бројне наводне малверзације актуелног новоизабраног директора, којима се наводно крше дејја права. Сличне, али потписане пријаве стижу од претходних директора, који често у основи, поред основаних навода, имају нерешене међуљудске односе. Иако овакве представке подлежу одбачају, поступали смо утолико што смо у договору са надлежним просветним инспектором, односно Центром за социјални рад, договорили могућности поступања и тада уступили представку на надлежност.

И даље су најбројније представке родитеља, које садрже притужбе на рад центара за социјални рад. Међутим, уочена је да се, због непознавања одредаба Породичног закона, странке и даље обраћају за сваки проблем у функционисању породичних односа центру уместо суду. Упућивање на суд, странке доживљавају као нерад и незаинтересованост запослених у центру, а често приговарају и на стриктност у тумачењу одредаба о старосној граници деце, посебно код права на изјашњавање о статусним питањима. Постоји и неспремност на поступање по датом упутству, због трошкова које морају да предујме, осуде околине, и слично. Надаље, своје непридржавање поступања по судским одлукама често запостављају, оглушују се на добронамерне савете, а све упућују на пристрасност органа на своју штету. Уочено је и да су узрок неспоразума, између центра и родитеља, ситуација да је родитељ делимично лишен родитељског права, а да центри нерадо улазе у поступке за потпуно лишење у страху да ће у случају да изгубе спор бити у обавези да накнаде судске трошкове. Постоји и неколико случајева, када је један од родитеља, обично мајка, у намери да након развода, као и изласка из претходне заједнице, онемогући бабе и деде да виђају унучад. У

---

⁷⁵ Извештај MDRI (Mental Disability Rights International "Мучење као лечење" - Сегрегација и злоупотреба над децом и одраслима са посебним потребама у Србији)

једном случају је на жалост то било оправдано, јер се радило о сексуалном узнемиравању детета од стране деде, приликом викенд боравка детета у породици оца, због чега је тужилаштво адекватно реаговало по службеној дужности, а одређена је и мера забрана виђања детета. На жалост, сам Центар за социјални рад је реаговао споро и парцијално, због чега му је наложено да поступа у складу са Општим протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања Министарства рада, запошљавања и социјалне политике од 5.9.2005. године.

Помињемо и случај сексуалног злостављања девојчице од стране оца, нама пријављен од надлежног Центра за социјални рад. Епилог је покренути кривични поступак против оца због сексуалног злостављања ћерке, одређена је мера заштите од насиља у породици, дете је измештено у установу на опсервацију, остала деца смештена у сродничку породицу, а покренут је и поступак за лишење родитељског права оца деце. Наша сарадња са Центром се одвијала у првом реду у омогућавању контаката свих надлежних органа у спорним поступцима, а посебно у погледу хитног и адекватног реаговања тужилаштва. На жалост, иако постоји обавеза свих да поступају у најбољем интересу детета у свим активностима које се тичу деце, све чешће остаје нејасна управо обавеза, па и право родитеља да о овом принципу из члана 3. Повеље УН, воде рачуна. Очеви у својим обраћањима указују, да судови, посебно ако је поступајући судија жена, не уважавају мишљење детета, руководећи се тиме да је у интересу детета да остане уз мајку, а да не постоји поуздан механизам контроле, већ само право жалбе родитеља који на то укаже. У неколико случајева су деца (10-тогодишња), сама писала судији, али без ефеката, јер судија није посветила мишљењу детета (дату у Центру) дужну пажњу, па ни саслушала дете, нити га уважила, већ пошла само од мишљења стручног тима у Центру.

Одређен број представки се односи на неостваривање права на субвенционисано плаћање комуналних трошкова, и поред ниских месечних примања, посебно у породицама са више деце и са здравственим проблемима.

У оквиру школа најбројније представке, поред евидентног нарастајућег насиља, односе се и на распоред часова, односно усклађивање просторних капацитета и расположивих кадрова, различитих група деце у оквиру целе школе, а за изборне предмете. То се посебно односи на верску наставу, спортске активности и информатику, па нам се родитељи обраћају са молбом да утичемо на школу да се деци изађе у сусрет тако што ће се настава одвијати у оквиру редовног распореда у континуитету.

Поставило се практично питање непостојања Закона о предшколском образовању (поново је најављено његово доношење у овој години). Наиме, како питање права на предшколско образовање деце са сметњама у развоју није системски решено, јединицама локалне самоуправе је, као оснивачима предшколских установа, остављено да за свако дете организује васпитно-образовни рад у складу са својим могућностима и структуром запослених. Примера ради, у Инђији се од августа 2007. запослени усавршавају у овој области, а индивидуални програми се осмишљавају тако да подстичу развој деце у инклузивним групама са различитим васпитним и развојним циљевима. Иначе,

деца су упућена у развојне припремне групе од стране општинске Комисије за категоризацију⁷⁶.

У школама, се уочава потреба да се умешамо око брзине деловања инспекцијских служби, процене и тумачења одредаба Закона о основама система образовања и васпитања, на пример, да ли је члан комисије који је био присутан при оцењивању на поправном испиту, то могао бити и на поновљеном испиту по жалби ученика. Уочава се да родитељи због пристрасног односа, неповерења у органе управе, потребе да се не одвајају од детета, стављају озбиљне притужбе на рад Комисија за разврставања деце, желећи да она остану у редовним школама, чак и онда кад то није у најбољем интересу детета.

Неколицина родитеља остаје незадовољна одговором бројних органа и инспекција, обично незадовољни безбедношћу у школи и реакцијом управе по том питању. Међутим, у оваквим случајевима се најчешће ради о проблему у комуникацији, на релацији родитељ - школа, иако свака од страна тврди да је спремна на разговор.

У погледу здравствене заштите, постоје оправдани захтеви о изосталој рефундацији трошкова лечења, спорог поступка оверавања здравствених књижица, недоступности информација о остваривању права на здравствену заштиту, неадекватну заштиту, пропусте лекара у лечењу, без повратног одговара Инспекције здравства о поступцима по тужбама по службеној дужности. Међутим, има и неоправданих, када странкама буде образложено одбијање захтева, буду упућене на парницу за накнаду штете, али је оне не покрену јер су свесне исхода.

Честа су и обраћања због неисплаћених алиментација, као и неколико због обустављених поступака за утврђивање очинства (материјалне немогућности мајки да предујме трошкове ДНК анализе у Заводу за трансфузију крви у Новом Саду). Мајке сматрају да би и у парници требало очеве принудно приводити када се не одазову позиву, као и да би трошкови требало да падају на терет туженог, или државе. Тада указују на декларативна залагања државе за пронаталитетну политику (велика обећања, нерешавање оваквог практичног проблема), а то се односи и на случајеве (не)исплате накнаде због породилског одсуства, посебно код предузећа у тешкој финансијској ситуацији, и оним којима прети стечај. Указују и на то, да не могу да траже посао, јер морају да буду уз децу, пошто се налазе у зачараном кругу када желе да упишу децу у вртић (позната је њихова пребукираност), тамо предност имају запослене мајке.

Једно поступање по службеној дужности, у случају сексуалног злостављања млађег од стране старијег дечака у институцији затворене социјалне заштите, указало нам је на проблем да институција није могла у потпуности да поступи у складу са предвиђеном процедуром, иако је то хтела и предузела све врло стручно и благовремено. Наиме, Протокол за заштиту од злостављања и занемаривања, између осталог, предвиђа обавезу Интерног тима, да обавести Екстерни тим, који на регионалном нивоу није формиран. При таквом стању ствари овој институцији је преостало да се обрати Министарству и централној

---

⁷⁶ Иначе само у 11 (од 44) предшколских установа у Војводини постоје дефектолози, углавном логопеди, мада природа проблема код деце захтева и друге специјалности. Према подацима Покрајинског секретаријата за образовање и културу, у 32 општине и толико установа, 204 деце са посебним потребама је у развојним групама у години пред полазак у школу.

евиденцији, као и да се организује и сарађује са свим надлежним институцијама и појединцима у локалној средини.

Посебна група представки се односи и на такозвану "категоризацију" деце. На основу члана 85. Закона о основној школи, формирају се општинске комисије за разврставање деце ометене у развоју, а чине је педијатар, психолог, педагог, дефектолог и социјални радник. Представке родитеља на рад ових комисија, односи се на случајеве када је препоручено да дете настави редовну школу, а представка Канцеларије за ромска питања Општине Кикинда, указивала је да су ромска деца често неоправдано тада дискриминисана, због чега им се ускраћује право на квалитетно образовање под једнаким условима. У конкретном случају се радило о одсуству праве комуникације између институција, али и основаном указивању на појаву да су специјалне школе "ромске школе", а што захтева системско решавање целог друштва. Поменућемо и случај када се по жалби мајке категорисаног детета није решавало, јер није формирана другостепена комисија за више општина, коју предвиђа Закон.

Издајамо као вид квалитетне грађанске иницијативе, предлог становнице МЗ Арадац у Општини Зрењанин, а према Савету МЗ. Наиме, њеном активношћу остварен је пројекат изградње дечјег игралишта, а тиме је охрабрена да иницира изградњу вртића за децу која живе у овом насељеном месту, надамак Зрењанина. На жалост, Савет је дао приоритет другим улагањима, иако ово вишенационално место сада нема ниједно, а некад је имало и словачко и српско забавиште. Позитиван помак је да нас је Савет обавестио да ће питање вртића бити у плану за 2009. годину, ако тада грађани то буду желели.

Расте и број грађана (родитеља), заинтересованих за поступак пред Европским судом за људска права у Стразбуру, када су им исцрпљена сва правна средства у земљи, а углавном се односи на спорове који се односе на мирно уживање имовине и правично суђење у разумном року.

4.2.1 Право на образовање (члан 28. Конвенције о правима детета)

Иако смо указали на мањкавости базе података о деци, најпотпунији подаци постоје о деци у школама⁷⁷, а на основу информације Покрајинског секретаријата за образовање и културу.⁷⁸ Они су посебно детаљни и корисни у погледу права на образовање деце⁷⁹ на неком од језика националних мањина⁸⁰,

⁷⁷ Министарство просвете Републике Србије остварује своју надлежност у основним школама у Војводини, преко Школске управе у Новом Саду, Сомбору и Зрењанину. Подржавајући процес децентрализације и аутономије у раду школских установа, омогућено је и подржано спровођење пројеката инклузије у пракси школа и увођење ромских асистената.

⁷⁸ Тако се основно образовање и васпитање у АП Војводини остварује у 45 општина, у 344 редовних основних школа. У школској 2007/2008. години у први разред основне школе уписано је 19.230 ученика, укључујући и 66 ученика избеглица и 45 ученика интерно расељених. У први разред средњих школа (117), чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина у школској 2007/2008. години је планиран упис 23.643 ученика, а уписано 21.043 ученика (89%).

⁷⁹ Укупан број ученика Рома уписаних у први разред основне школе у школској 2007/2008. години је 1.023.

⁸⁰ У први разред основне школе у АП Војводини ученици се уписују на шест наставних језика: српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику, као и двојезично-на српском и на неком од језика националних мањина. Ромски језик са елементима националне

као и подаци о опредељењу ученика за обавезне⁸¹ и факултативне изборне предмете, којима се задовољавају интереси ученика у складу са могућностима школе, као и садржаје и облике слободних активности⁸².

Да бисмо употпунили податке, у посматраном извештајном периоду, пажњу смо посветили испитивању положаја ученика са физичким/менталним сметњама у развоју (у редовним и специјалним основним школама) у АП Војводини, чији резултати следе у прилогу.

4.2.1.1 Документи који гарантују право на образовање деце са сметњама у развоју

Конвенција о правима детета УН, у члану 2. говори о забрани дискриминације, а у члану 23. каже се да дете са физичким или менталним сметњама у развоју има право на посебну негу, образовање и оспособљавање за рад, који ће му обезбедити потпун и достојан живот и постизање за њега највишег степена самосталности и интеграције. Уставом Републике Србије загарантовано је право на образовање (члан 71), што потврђује и Закон о основама система образовања и васпитања РС, члан 2. став 2. тачка 1.83, а Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, (Сл. гласник РС бр. 33/06) говори о спречавању дискриминације у вези са васпитањем и образовањем у члановима 18. 19. и 20.

Упркос овако загарантованим правима, уз оgradu о непостојању званичних података на нивоу Републике Србије, анализа УНИЦЕФ-а из 2001. године, процењује да је око 85% деце ометене у развоју изван образовног система.

културе, у оквиру изборне наставе са по два часа седмично у првом разреду остварује се у 12 општина (Ада, Бач, Бачка Паланка, Вршац, Жабал, Кикинда, Нови Бечеј, Нови Сад, Озаци, Србобран, Сремска Митровица, и Суботица) и 23 основне школе.

⁸¹ Ученици и родитељи су се опредељивали за изучавање верске наставе и грађанског васпитања у основним школама на територији АП Војводине (крај септембра 2007. године) тако што се за наставу веронауке у првим разредима редовних основних школа определило, уз сагласност родитеља, 11.913 (61,95 %), а за наставу грађанског васпитања 7.317 ученика (38%). У складу са Законом о средњој школи, приликом уписа у први разред ученици су у обавези да изаберу један од изборних предмета (*верска настава* или *предмет етичко-хуманистичког садржаја тј. грађанско васпитање*). 11.481 ученик или 60,42% који наставу похађају на српском језику, се определило за изборни предмет грађанско васпитање, а 7.520 ученика (39,58%) за верску наставу. Од 1.864 ученика који наставу похађају на мађарском језику, 60,30% се определило за грађанско васпитање. Од 81 ученика који наставу похађају на словачком језику, 88,89% се определило за грађанско васпитање. Сви ученици уписани за наставу на румунском језику (66 ученика) и хрватском језику (15 ученика) су се определили за изборни предмет веронаука, док су се сви ученици који наставу похађају на русинском језику определили за грађанско васпитање.

⁸² На основу Правилника о општим и посебним основама школског програма за први разред основног образовања и васпитања (Службени гласник РС – Просветни гласник, број: 4/2003. годину) и Правилника о наставном плану и програму за први и други разред основног образовања и васпитања (Службени гласник РС-Просветни гласник, број: 10/2004 и 20/2004), изборни предмети у првом разреду основног образовања и васпитања у школској 2007/2008. години су: Верска настава, Грађанско васпитање, Од играчке до рачунара, Народна традиција, Рука у тесту - Откривање света, Чуvari природе, Лепо писање, Шах и Матерњи језик са елементима националне културе.

⁸³ Свако има право на образовање и васпитање, без обзира на пол, расу, националну, верску и језичку припадност, узраст, физичку и психичку конституцију, социјално и културно порекло, имовно стање, политичко опредељење или друго лично својство. Основно образовање је обавезно и бесплатно.

4.2.1.2 Опште напомене

На територији Војводине постоји 13 специјалних школа и 57 редовних основних школа са одељењима за ученике са сметњама у развоју (од 344 ОШ). Међу специјалним школама 11 школа образује ученике са менталним сметњама у развоју (школе у Новом Саду, Сремској Митровици, Бачкој Паланци, Сомбору, Суботици, Кикинди, Бечеју, Зрењанину, Старој Пазови, Панчеву и Вршцу), а само у две школе се образују ученици са оштећењем слуха (Суботица и Нови Сад). Ученици са оштећењем вида најчешће су обухваћени редовним школским системом, док су ученици са различитим облицима парализа, мишићном дистрофијом и другим физичким врстама инвалидитета, у највећем броју случајева, смештена у институцијама затвореног типа, у геронтолошким центрима и домовима при специјалним школама.

Ради увида у стање у образовању и васпитавању ученика са сметњама у развоју основношколског узраста на територији Војводине, сачињени упитник смо проследили у свих 70 школа. На упитник је одговорило 65 школа (53 редовне и 12 специјалних), односно 92,8%, што говори о репрезентативном узорку школа и поузданости података.

Према подацима Покрајинског секретаријата за образовање и културу, школске 2006/07 године редовну основну школу у Војводини је похађало 170.470 ученика. На основу прикупљених података, од поменутог броја, 2.974 ученика са сметњама у развоју се школује у специјалним школама и у посебним одељењима при редовним школама (податак базиран на 92,8% од укупног броја школа за децу са сметњама у развоју у АПВ) из чега произилази да ови ученици чине само 2% од укупног броја деце у основним школама АПВ.

Подаци говоре да се специјалне школе оснивају почев од 1957. до 1978. године, пола века након редовних школа, односно од 1905-2005., а у последње три деценије нема нових специјалних школа, док је развој и оснивање редовних школа континуиран. У последњих десет, петнаест година деца са сметњама у развоју укључују се у специјална одељења при редовним школама. Министарство просвете и спорта РС је радило на овом проблему, а последњи званични је рад Експертске групе за образовање деце са посебним потребама из 2002. године.

Да бисмо сагледали какав је тренутан положај у образовном систему деце са сметњама у развоју идентификовали смо неколико кључних области:

- Приступачност школа, архитектонска решења, техничка опремљеност, доступност литературе и информацијама, школским и ваншколским активностима
- Квалитет наставног кадра и њихов однос према ученицима са сметњама у развоју
- Социјална и здравствена заштита ученика
- Породичне прилике деце са сметњама у развоју
- Међусобни однос школа и државних институција (локална самоуправа, секретаријати, министарства)

4.2.1.3 Структура ученика и карактеристике образовног система за ученике са сметњама у развоју

Прикупљени подаци говоре да је у школама, код деце са сметњама у развоју, најзаступљенија лака ментална недовољна развијеност (73,6%), умерена (9,9%), васпитна запуштеност код 5,4% ученика, а вишеструка ометеност код 3,9% ученика. Међутим, ментална недовољна развијеност и васпитна запуштеност чине чак 91,2% укупног броја ученика у специјалним одељењима редовних школа, док иста структура ученика у специјалним школама чини 85,8% у односу на укупан број ученика са сметњама у развоју.

Приметићемо да у редовним школама готово да нема ученика са оштећењем слуха, физичким инвалидитетом и аутизмом.

Имајући у виду да се у Војводини у редовним школама настава изводи на 5 језика, утврђено је да у специјалним школама у већини случајева не постоје посебна одељења за децу на језицима националних заједница, за децу са сметњама у развоју, односно ученици и наставни кадар на поменути језицима. Због овога се може рећи да су ови ученици двоструко дискриминисани.

Иако је, према подацима, 14% од укупног броја ученика ометених у развоју забележено међу припадницима ромске популације, запажа се да су ови ученици најчешће васпитно запуштени, због чега су често неоправдано смештени у посебна одељења и школе.

Чак 82,5% школа одговара да не постоје могућности да њихови ученици пређу у редован школски систем, док је то могуће према одговорима из само 14,3% школа, углавном код васпитно запуштене деце и ученика са граничним интелектуалним способностима. Сви кажу да је то ипак немогуће због неподударности образовних система и програма који је различит у редовној основној школи у односу на ове којима се бавимо, због чега би ова деца била недовољно припремљена за даљи рад. Оваква оправдања указују да су школе и даље за медицински приступ остваривања образовања деце са сметњама у развоју, уместо социјалног модела који би радио на промени система школства. Подаци говоре само о једносмерном преласку, односно из редовног у специјално образовање.

4.2.1.4 Приступачност

Иако чак 81% школа нема обезбеђене рампе, 43% је без рукохвата, 79,4% нема персоналне асистенте, а само једна школа има лифт, чак 65% школа сматра да су просторије прилагођене потребама њихових ученика. Због тога се изводи закључак да школу не похађају деца са телесним инвалидитетом, а да не постоји задовољавајућа свест о потреби и условима за остваривањем једнаких права на остваривање образовања свим ученицима. Изненађујуће је висок проценат задовољних школа по питању опреме, учбеника и наставних средстава. Када се говори о незадовољству, говори се само о застарелим учбеницима који не прате учбенике за редовне школе, да их нема довољно, да се односе само на ученике са интелектуалним сметњама, да немају рачунаре и кабинете.

Иако је обавеза локалне самоуправе да обезбеди бесплатан превоз до и од школе, резултати говоре да је превоз обезбеђен у 58,7% случајева (од тог процента половина школа има комби или школски аутобус), а у једном случају

наставник својим колима превози ученике. У осталим случајевима постоје бесплатне аутобуске карте за ученике и пратиоце.

4.2.1.5 Наставни кадар

Висококвалификовани кадар у анализираним установама чини чак 64% запослених. При редовним школама 50% чине наставници, 35,5% професори и наставници разредне наставе, а 14,5% чине дефектолози (претежно олигофренолози), педагози и психолози.

С друге стране, у специјалним школама олигофренолози чине 37,5% од укупног броја запослених, 19,5% су наставници, 15,5% професори и наставници разредне наставе. Већи је број логопеда и специјалних педагога као и социјалних радника (1,3%), којих у редовним школама скоро да нема, а за разлику од редовних школа у специјалним школама запослени су и социјални радници.

Из података се може уочити да се не разликује само план и програм специјалних и редовних школа, већ и наставни кадар. Док у редовним школама професори и наставници разредне наставе изводе наставу са ученицима нижих разреда, приметили смо да у специјалним школама и посебним одељењима редовних школа они наставу изводе и у вишим разредима. Такође, у специјалним школама дефектолози у великом броју случајева изводе наставу ученицима свих узраста. Тако рецимо, у школама за децу са оштећењем слуха, дефектолози су истовремено стручњаци у својој области, учитељи, наставници.

Стручно усавршавање наставног кадра је могуће у 54% случајева, али се оно углавном заснива на пројектима које иницира НВО. Интересантно је да се само 6,3% школа изјаснило да није задовољно кадром и то превасходно да не постоји кадар за образовање деце на језицима националних заједница. Најчешћи недостајући кадар, у чак 70% одговора, су дефектолози (олигофренолози), социјални радници, наставници, психолози, педагози...

Када се говори о категоризацији деце, 17,5% запослених одговара да категоризација уопште није потребна, 36,5% одговора да је потребна на што ранијем узрасту детета, а 39,7% да је довољна пред полазак детета у школу. Сматра се да проблему категоризације није приступљено на прави начин, тако да би било идеално стручно праћење дететовог развоја од рођења.

Значајан је податак да је 52,4% њихових садашњих ученика похађало припремну годину у редовним предшколским установама, што је вероватно последица увођења обавезног предшколског васпитања. У два случаја постоји и специјализовано одељење у оквиру предшколских установа. Школе су своју сарадњу са предшколским установама оцениле просечном оценом 3,63.

Општи закључак је да међу стручњацима не постоји јединствен став о остваривању оптималног образовања за децу са сметњама у развоју.

4.2.1.6 Социјална и здравствена заштита ученика/ца

На питања у вези са начином и нивоом здравствене заштите ученика са сметњама у развоју добили смо следеће податке: 81% школа види добру слику у остваривању социјалне и здравствене заштите ученика у оквиру својих школа, а посебно податком да су ученици у 93,7% обухваћени систематским прегледом. Ситуација је лошија код ученика са сметњама у развоју када се систематски прегледи одвијају једном или два пута у току школовања.

Упадљиво је одсуство амбуланте и зубне амбуланте при школама. И поред тога, у школама влада мишљење да је здравствена заштита деци приступачна, јер се амбуланте често налазе близу школа, а систематски прегледи и вакцинације су редовни. Примедбе би биле да ни здравствене ни социјалне установе не одговарају на тражену помоћ од стране школа, а оне саме немају довољно стручног кадра.

4.2.1.7 Породичне прилике ученика

Општа слика је да се ради о породицама слабог материјалног стања, јер 73% одговора указује да су то породице корисници материјалне помоћи, 38,1% су дисфункционалне породице, 36,5% чине породице са просечним примањима, 11,1% породице чија су деца у институционалном смештају и самохрани родитељи, 7,9% функционалне породице, 6,3% породице у којима су један или оба родитеља лишена родитељског права и 4,8% је одговорило нешто друго, не наводећи шта.

Имајући у виду ове показатеље, изненађујући је одговор да 81% школа на задовољавајући начин сарађује са родитељима. Главна примедба би била да су родитељи пасивни, односно слабо заинтересовани.

Код ромске популације издвојен је изванредан облик несарадње, односно сарадње на самом почетку, када се обезбеђује право на дечји додаток.

4.2.1.8 Сарадња школа и државних институција

Међу школама је генерално најзаступљенији став да најлошије сарађују са надлежним републичким министарствима. Стога су упућени на локалну самоуправу, која им најчешће пружа финансијску подршку, обезбеђује семинаре и пружа саветодавну услугу.

4.2.1.9 Остало

Посебно осетљив и тренутно актуелни проблем у школама је све присутније насиље. На жалост, чак 30% школа није одговорило на питања која се тичу насиља у школама. Од оних који су одговорили значајан показатељ је да је чак 47,6% школа регистровало појаву насиља, 41,3% школа га не запажа, а у 7,9% случајева постоје само појединачни, блажи случајеви, вербалне агресије и спорадичних инцидената. Најприсутније је физичко (42,9%), следи психичко са 12,7%, а као облици се наводе још и социјална изолација деце, игнорисање, провале и ситне крађе. Школе које су и евидентирале случајеве насиља, то раде кроз дневнике рада, радне белешке и слично.

Значајно је да је 65,1% испитаних школа одговорило да предузимају мере у решавању проблема насиља међу ученицима, најчешће индивидуалне и групне разговоре, саветодавни рад којим су обухваћени и родитељи и ученици. Понегде се примењује и вршњачка медијација, а у пет школа се реализује пројекат “Моја школа – школа без насиља”, а као негативне мере примењују се дисциплинске казне.

У решавању проблема насиља, школе највише сарађују са центрима за социјални рад (65,1% школа), затим са полицијом (46%), са домом здравља (34,9%) и са другим организацијама (12,7%) као што су Црвени крст, Одбор за смањење сиромаштва и невладине организације.

Школе се, у складу са својим могућностима, труде да организују ваннаставне и ваншколске активности. Најчешће организују спортске активности прилагођене способностима ученика, разне културне и уметничке секције, радионице. У неким школама се посебна пажња посвећује обавезним ваннаставним активностима које подразумевају индивидуалне логопедске вежбе, индивидуалне вежбе реедукације психомоторике, корективно – превентивне вежбе и игре.

Екскурзије се организују у 82,5% испитаних школа, рекреативна настава у 25,4%, а школа у природи у 39,7%. Продужени боравак је организован у 31,7% испитаних школа, док у једној школи дневни центар постоји за умерено и теже ментално недовољно развијену децу, а у две школе овај пројекат је у припреми.

4.2.1.10 Закључак и препоруке

Сумирајући податке и добијене резултате, може се закључити да право на образовање деце са сметњама у развоју на територији Војводине, није у потпуности остварено у складу са међународним документима и важећем домаћем законодавством.

Очигледно је, да је кадар који ради са децом ометеном у развоју у великој мери незадовољавајући и неадекватан, а да мало школа у томе заиста види проблем, као и да међу њима не постоји сагласност око тога какав образовни систем је најадекватнији за њихово образовање.

Школе су у највећем броју случајева неприступачне у сваком смислу, а непознавање ситуације и предрасуде према деци са сметњама у развоју присутне су чак и међу наставним и стручним кадром. У редовним школама готово да нема ученика са телесним или сензорним инвалидитетом, мада су то често једине карактеристике које их разликују од осталих вршњака, док у специјалним школама ова деца најчешће не добијају знања и образовање које је на нивоу њихових менталних и практичних способности.

Међу децом са сметњама у развоју има доста деце са васпитном запуштеношћу, која захтевају посебан приступ, али не искључиво смештање у специјална одељења и школе и третман ментално недовољно развијене деце. План и програм у специјалним одељењима и школама, поред тога што се у многеме разликује од плана и програма редовних школа, застарео је и не прати промене карактеристичне за редовни систем.

Деца са сметњама у развоју већином долазе из сиромашних, дисфункционалних породица које су ниског социо-економског и образовно-културног статуса, а тај моменат је често у позадини и ретко се има у виду када се ради на реформи образовања деце са сметњама у развоју.

Школе настоје да деци пруже све активности и услуге које пружају и њиховим вршњацима шире популације, али чини се да то није увек случај и да оне нису увек подједнаког квалитета.

Од државних институција, подршку школама највише пружају институције локалне самоуправе и то првенствено финансијску и едукативну, док је највише критика упућено републичким министарствима. На основу свега горе изнетог, намећу се следеће 3 велике групе препорука:

- Нов приступ образовању деце са сметњама у складу са прокламованим правима и међународним стандардима, посебно водећи рачуна о техничким могућностима школа, зграда, наставних средстава, уџбеника, кадрова, прилагођеног плана и програма у складу са врстама сметњи код деце и др;
- Неопходно је трајно информисати целокупну јавност о овом проблему (на основу података по најављеном Закону о регистру особа/деце са инвалидитетом/сметњама у развоју), а посебно стручну и на крају локалну заједницу која би требало да преузме активнију улогу у овој области. Ова активност би посебно требала да буде усмерена на разбијање присутних предрасуда;
- Пружити свеобухватну (не само материјалну, а недовољну) подршку родитељима (тренутно један од родитеља обично не ради) и постојећем стручном кадру (кроз трајно образовање). Требало би превазићи ситуацију да се ово озбиљно питање решава пројектима уместо системским решењима.

4.2.2 Здравље и здравствена заштита (члан 24. Конвенције)

Закон о здравственој заштити у члану 25. гарантује детету до навршене 18 године живота, право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите. Међутим, овде морамо да кажемо да је то стандард којем тренутно тежимо, посебно имајући у виду Европску повељу о економско-социјалним правима. Тако имамо са једне стране, обавезу општина, према Закону о локалној самоуправи, да организују примарну здравствену заштиту, а да је истовремено Уредбом Министарства здравља о мрежи здравствених установа, извршена рационализација, тако што општине са мање од 10.000 становника не могу бити оснивачи установе примарне здравствене заштите. Тиме је снижен достигнути високи ниво примарне здравствене заштите, посебно у мањим срединама, као и у рубним подручјима у Срему и јужном Банату, који гравитирају Београду, Севернобанатском и Севернобачком округу. Обраћање грађана указује и на недостатак/укидање педијатара у насељеним местима, чиме се такође смањило достигнути стандард ових здравствених услуга.

Желели бисмо да посебно укажемо на постојање важних позитивних примера у здравственој заштити деце у Војводини.

1. У претходном извештајном периоду писано је о акредитацији пројекта Покрајинског Института за здравствену заштиту деце и омладине Нови Сад, а који подразумева права детета као пацијената у складу са одредбама Конвенције УН о правима детета. Ова установа успешно спроводи овај програм, а само до пре пар година психолози су указивали да је рецимо било угрожено право на приватност (члан 16 Конвенције), јер се приликом визита није водило рачуна о томе да дечаци не желе да се скину пред девојчицама и супротно, а таква појава је посебно учестала код систематских прегледа. Пројекат "Деца за почетак" Институт је реализовао у 2007. години, а остварен је у сарадњи са Дечјом болницом у Трсту и Дечјим омбудсманом покрајине Фриули-Венеција-Ђулија, који је предложио институционализацију пројекта кроз сарадњу са нашом

институцијом. У оквиру пројекта је штампана Повеља о правима деце у болници на свим службеним језицима. **Подржавамо циљ институције** у стицању акредитације која гарантује да се права деце у здравствим установама поштују на начин који предвиђа и Конвенција УН о правима детета. Према плану Институт би био прва акредитована здравствена институција на територији Србије, која ће у оквиру медицинског приступа деци пацијентима и њиховим родитељима поштовати у свим аспектима права детета, укључујући и право употребе језика локалне заједнице, поштовање личног, културног и религијског идентитета, приватност, могућност да родитељи још више учествују у процесу одлучивања око медицинског третмана детета, инсистирање да деца буду подвргнута најмање болном и најмање инвазивном третману и слично. Уз све то се подиже и опште прихваћен стандард лечења и здравствене неге.

2. Изградњом нове зграде клинике за хабилитацију и рехабилитацију Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине⁸⁴, престао је да ради Центар за хабилитацију и рехабилитацију "Принциповац" (општина Шид). Објекат, који је био у саставу Института, наменски је изграђен раних 80.-тих година прошлог века, са смештајним капацитетом од 48 постеља за децу и 10 за родитеље/мајке. Приликом нашег обиласка ове установе у октобру 2005. године, на основу запаженог и сугестија Института за хабилитацију и рехабилитацију, **предложили смо** да ова установа, промени статус из здравствене заштите у институцију комбиноване здравствено-социјалне заштите. Предложено је и да би, због тога што у Војводини не постоји институција која се бави васпитањем деце и омладине са поремећајима у понашању, као ни њиховог организованог смештаја и лечења у случају да се ради о зависницима од психоактивних супстанци, ова установа могла служити и тој намени. Према најновијој информацији, Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику, у поступку припреме нове Одлуке о мрежи установа социјалне заштите, у сарадњи са Министарством рада и социјалне политике, предложио је да се ова установа уврсти у мрежу као "Завод за смештај одраслих лица "Принциповац" Шид. Корисници би били одрасла лица ометена у менталном развоју (умерене и теже ометености), капацитета 50 корисника.
3. Према подацима Института за јавно здравље Војводине, током 2007. године постигнут је висок степен обухвата ДТП, ОПВ, БЦГ и ММР вакцином, као и ревакцинацијом ОПВ, ДТП, ДТ и дТ (на предшколском узрасту од 93% до 100%, на школском узрасту од 89% до 100%, а код адолесцената од 95% до 100%). Повећан је обухват ХБ вакцином у узрасту од 12 година и ХиБ вакцином. Институт указује на потребу финансијских средстава у циљу редовног снабдевања свим вакцинама и имунобиолошким препаратима. Овде поново ипак указујемо на присутан проблем у вакцинацији због миграције становништва и непостојање докумената (недостају подаци о претходним вакцинацијама), што је најприсутније код ромске популације.
4. Нездрава исхрана и физичка неактивност, доводи до све већег броја гојазне деце, али и до других поремећаја исхране и метаболизма. Лекари

⁸⁴ Поводом 40-тогодишњице постојања, улагањем ИВ АПВ, у јуну 2007.

Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине, указујући на димензије проблема, наводе да се у Војводини рађа годишње 18.000 беба, да је број деце до 18 година 324.000, да је 15% (48.600) гојазне, а 4% (12.960) деце са метаболичким синдромом. Због тога су у сарадњи са установом "Радосно детињство", иначе највећој предшколској установи у Србији (око 13.000 деце) стручњаци Дома здравља "Нови Сад" и Института за јавно здравље Војводине, одлучили да израде нови јеловник, тако што је у исхрани деце смањено коришћење концентрованих угљених хидрата, тестенина и масноћа, а повећане су количине кориснијих намирница. Сличне кораке предузимају и друге предшколске установе у Војводини, а овај добар пример могао би бити подстрек и за школске кухиње у сарадњи са локалним самоуправама.

4.2.3 Социјална заштита (члан 26. Конвенције); Заштита деце без родитеља (члан 20); Заштита деце са сметњама у развоју (члан 23)

Током 2005. године смо посетили свих шест институција затворене социјалне заштите за децу без родитељског старања и смештај деце са сметњама у развоју, а о стању у поменутиим институцијама за 2007. годину, говоре подаци из изјашњења ових институција по нашем упитнику.

Дом за децу и омладину "Мирослав Антић-Мика" у Сомбору, указује на пад броја деце на смештају у односу на претходну годину, није примљено ниједно дете, 7 деце се вратило у природну средину, а 5 је смештено у хранитељске породице. Иако је смештајни капацитет установе 80 места, у њему је током 2007. године било 35 корисника (а 5 корисника старијих од 18 година). Дечаци су бројнији, њих је 22, док је 13 девојчица. Запажа се, да иако се не ради о установи за децу са сметњама у менталном развоју, 25-оро је ЛМНР, 3-је УМНР корисника, а 7 корисника је психофизички здраво. Установа је уредила виђање деце са блиским особама Одлуком, о томе обавестила и упутне Центре, они се одвијају у складу са њим тако што 19 корисника одржава редовне контакте, 10 повремене, а само 6 корисника је без контаката. Ова установа није задовољна сарадњом са центрима за социјални рад, посебно у погледу индивидуалних програма заштите. Измене Закона о социјалној заштити се у овој установи испољава, као страх запослених за радна места, неедукованост кадра за пружање нових услуга, уз тврдњу да је трансформација установе спора, а капацитети непопуњени, као и неспремност локалне самоуправе да делује у складу са улогом оснивача и друге. За кориснике је обезбеђено летовање и зимовање. Дом је конкурисао код НИП-а за реконструкцију дела зграде у још две стамбене јединице и дневног боравка.

У панчевачком Дому за децу и омладину "Споменак", број деце се са 77 у 2006. смањило на 48 корисника (примљено је само једно дете из хранитељске породице, а отишло чак 29 деце и младих, осамосталило се 5, у породицу се након школовања вратило 13, у хранитељску је отишло 8, а у другу установу је отишло 3-је деце.) 30 дечака и 18 девојчица, углавном из природне породице (27), хранитељске 13, а 5 из друге установе. Са блиским лицима (родитељима, сродницима, хранитељима) редовно контактира 13, повремено 16, а на жалост 19-оро деце нема контакте. Чак 19 деце борави у установи од 1-3 године, а више од 7, њих 13. У установи је код 15 деце постоје елементи поремећаја понашања, а као ЛМНР је категорисано 20 деце, у исто толиком броју су родитељи потпуно или делимично лишени родитељског права. Ревизија индивидуалних планова за децу

је рађена у 2 наврата уз *партиципацију и уважавање мишљења деце*. Мера Министарства о обавезној сагласности за сваки појединачни смештај се посебно одразио на смањење броја деце, уз напомену да се повећао број деце са тешкоћама у развоју. Ова установа се успешно изборила са случајем злостављања, а сви запослени су прошли и тражене едукације.

Извештај Дома за децу и омладину ометену у развоју Ветерник, такође говори о паду броја корисника. Међу 301 корисника, 5 је млађе од 7 година, 94 је старости од 8 до 14, а чак 202 корисника је старости од 15 до 24 године. Међутим, овај пад није условљен изменом Закона о социјалној заштити, пошто је одлука о смештају условљена Мишљењем Министарства рад и социјалне политике о потреби институционалног смештаја. Највећи број корисника је, у складу са природом институције, категорисано као тешко и теже ментално недовољно развијено, нешто мање са умерено ометеношћу. На жалост у овој установи је и даље велики број корисника старости од 24 и преко 55 година живота. Сарадњу са родитељима корисника, Дом оцењује као задовољавајућу, а у доношењу одлука везаних за кориснике одлучује Актив родитеља. Изненађујући је велики број корисника који нема никакав контакт са сродницима, док је он редован само код 134 корисника. Током 2007. године, само се 5 малолетних корисника вратило у биолошку породицу, у другу установу је премештен 1 корисник. Сарадњу са Центрима за социјални рад, овај Дом сматра задовољавајућом, посебно у изради индивидуалних планова, посета корисницима, као и ажурност при прибављању докумената и обезбеђивању права корисника. Поред редовних активности према плану и програму за умерене, теже и тешко ометене кориснике, Дом је у јуну 2007. године применио терапијско јахање као шестомесечну алтернативну терапеутску методу за стотињак корисника. Од октобра је примењен и Монтесори програм, за који је обучено 22 васпитача, који су сад сертификовани учитељи по правилима Монтесори педагогије. За те потребе су формиране и 3 учионице, које практикују индивидуални рад, а разврстане су на млађе умерено ометене кориснике, кориснике са телесним инвалидитетом и млађе теже ометене кориснике. Започето је опремање и тзв. сензорске собе, за индивидуални рад са млађим корисницима. Значајне активности су и у раду Дневног боравка (од 6 до 16,00 часова) за 13 дечака и 10 девојчица са умереном и тежом МНР, а који живе у својим породицама. Ова институција је посебно изјашњавала и о наводима Извештаја МДРИ (Mental Disability Rights International "Мучење као лечење"-Сегрегација и злоупотреба над децом и одраслима са посебним потребама у Србији) у делу који говори о фиксацији (везивању) деце. Према њиховим тврдњама, у установи се она примењује само према двоје деце, према препоруци неуропсихијатра, у фазама наглашеног психомоторног немира и аутоагресивности. О самом начину заштите и поступку упознати су родитељи, старатељ, центар за социјални рад, а води се и евиденција о времену и учесталости поступка.

У дому за децу и омладину "Колевка" из Суботице, током 2007. године је у просеку било од 153 до 160 деце (са 27 нова корисника у 2007.), 155 на дан 31.12.2007. (капацитет установе је 180), а само је 10-оро деце нормалног психофизичког развоја. Пошто у дом долазе деца понекад директно из болнице у њему су упућена из 63 општине/Центра за социјални рад, са којима постоји добра сарадња (тримесечна), посебно на изради индивидуалних планова заштите за децу на смештају и њиховој ревизији. У установи је 5 беба старости до 11 месеци, 19 од 1 до 2 године, од 2-3 16-оро, 3-7 91 дете, а од 7-10 година 24-оро. Од укупног

броја само 10-оро је здраво. У прихватној станици је у трајању од месец дана боравило 37-оро деце. Као доминантан разлог смештаја за 145 деце наводи се спреченост родитеља да врше родитељску дужност, а у 12 случајева родитељско старање је неадекватно. Дневни боравак пружа услуге за 30-оро деце, са подручја општине Суботица, која су вишеструко ометена у развоју, умерено и тешко ментално недовољно развијена, са радним временом од 6,30 до 13,30 часова, организованим превозом деце од куће и назад и уз пратњу васпитача и медицинске сестре. Иновативни програми су засновани на Стратешком плану развоја социјалне заштите Општина Суботица. Овај Дом сматра да би њихово укључивање и сарадња на измени Закона о социјалној заштити, била неопходна, али да је изостала. Пошто је и ова институција поменута у Извештају МДРИ (Mental Disability Rights International "Мучење као лечење"), извештај садржи детаљно изјашњење о сваком од навода из извештаја. Посебно бисмо издвојили одговор који се односи на дете са хидроцефалусом, које није оперисано јер родитељи нису дали сагласност, да је трогодишњак са Хепатитисом Б и Ц смештен у изолациони блок због заразне болести, а да је имао проблем прилагођавања кроз које свако пролази на различите начине. Надаље, у прилог тврдњи да се особље максимално труди и остварује контакт са децом, је и чињеница да постоји велики број лежеће деце, ниједно дете нама декубитус. Чињеница да деца долазе у ову институцију претежно директно из болнице/породилишта (112 њих), такође не представља проблем ове институције, већ шири, друштвени, па и етички проблем (овде би требало посебно имати у виду да је чак 138-оро деце теже и тешко МНР, да редовне контакте са породицом има само 40-оро, а исто толико деце је без контакта). Ову установу издваја и то да се током 2007. године у биолошку породицу вратило 8 деце, да је усвојено 3-је, а чак 12-оро је премештено у хранитељску породицу. Посебно се указује и примедба, да у дому за децу фиксација као метод не постоји, а да се сликаног девојчици са Дауновим синдромом, после obroка, повезују руке пеленама, лагано око грудног коша, јер је то једини начин да она задржи унету храну. Високи стандард услуга и стручни рад у установи, потврђен је у јуну 2007. године, када је обављен стручни надзор Завода за социјалну заштиту АП Војводине, који садржи и предлоге о начину вођења евиденције о раду.

У СОС Дечјем селу "Др Милорад Павловић" Сремска Каменица, на дан 31.12.2007. године, одрасло је 152 деце и младих. Међу њима је 11-оро оспособљено са самостални живот, 20 је студената. У тој години усвојено је 1 дете, у хранитељске породице је отишло 5-оро, а из установе је изашло 27-оро деце. Опште је познато да се ради о установи са најквалитетнијим условима становања, са бројним развојним програмима подршке у складу са интересима деце и младих. Установу карактерише и изузетна јавност рада, отвореност и бројне иницијативе у функцији остваривања најбољег интереса деце/корисника. Међутим, како нема идеалног, и ова институција се суочава са проблемима. Они га називају страхом од пријема деце на старијем узрасту, злостављена, занемарена, болесна и деца улице. Указују да у селу, након 33 године постојања, има бекстава и крађа, као и да је чак 1/3 тренутних становника села боравила на породичном смештају.

И Дом за децу и омладину "Вера Радивојевић" из Беле Цркве, такође указује на пад броја деце на смештају током 2007. године. На дан 31.12.07. било их 69 (од тога нових само 3 корисника), а капацитет од 120 места користило је током године 93 деце. Највише је деце узраста од 8 до 15 године, већина борави

тамо више од неколико година, а чак 11 њих преко 10 година, 5-оро деце има хронична обољења, а чак 41 је категорисано као ЛМНР и они похађају специјалне основну/средњу школу. Редовно контактира са родитељима 21 дете, а 28 је без икаквих контаката. Под непосредним старатељством је 46-оро, током 2007. њих 13 је отишло у хранитељску породицу, а усвојено је 6-оро. Ова установа активно сарађује са центрима за социјални рад, родитељима и старатељима, а за свако дете је урађена ревизија решења о смештају. *Ова установа је указала да су деца активно учествовала и изражавала своје мишљење о томе где и са ким би могли да живе.* За децу су организоване бројне секције, које се обогаћују, а боравила су у Грчкој, на Јастребцу и Копаонику. Успешна сарадња са органима у локалној самоуправи, као и органима на покрајинском и републичком нивоу, омогућава добру интеграцију и социјално функционисање деце у средину у којој живе и уче. У претходној години извршени су грађевински радови и друга материјална улагања на бољем изгледу и опремању простора, а купљен је и комби који омогућава превоз деце када постоји потреба здравствене заштите, спортским и културно забавним активностима деце. На иновативном плану напомињемо да је у школској 2007/08 део дома претворен у интернатски смештај у којем је боравило 93 ученика која имају пребивалиште ван општине а похађају локалне средње школе, а што је важно присуство ученика је позитивно утицало на штићенике Дома. Дневни боравак за социјално угрожену децу, је наставио са радом а, значајно је утицао на побољшање живота ове деце .

Подсећамо да је 2007. година седма година од када су постављени циљеви Репорте социјалне заштите и друга од примене Стратегије коју је Влада Републике Србије усвојила децембра 2005. године. Пошто је један од предлога, реформа установа и развој алтернативних облика заштите, ове институције указују да се често неоправдано и олако уопштено говори о лошем стању у њима, а да сама реформа највише погађа децу и младе као кориснике, те да јој треба приступити поступно, уз уважавања права деце без обзира на порекло, веру, сметње у развоју и слично. У поступку обазривог спровођења смањења броја деце у институцијама, неопходно је додатно разрадити постојеће мере и оснажити локалне самоуправе за пружање услуга дневних боравака, а подстицати програме хранитељства и специјалног хранитељства.

Упоредивши податке из сличног упитника са стањем из 2006. године, уочава се значајан пад броја деце, као и да скоро да није било пријема нове деце, а да установе смештајне капацитете попуњавају развијањем нових активности и дневним боравцима за смештај деце са посебним потребама. Значајно је да су настављени програми "Кућа на пола пута" у Дечјем селу, у панчевачком "Споменку", сличном у Ветернику "Становање уз подршку"(обухваћено 5 корисника током 2007. године), а који су се показали подстицајним за младе, јер им пружају могућност да по напуштању установе, самостално живе, као и да држава подстиче куповину станова за те намене.

Још једном указујемо на потребу запослених за усавршавањем, посебно у области примене Протокола о заштити деце од злостављања, занемаривања и злоупотребе у установама социјалне заштите, као и за рад са децом са поремећајима у понашању, стицање знања из комуникацијских вештина, болестима зависности, емоционалним поремећајима.

4.2.4 Уместо закључка

Поред нагласка на доследној примени Закона и подзаконских аката који се тичу заштите и уопште остваривања права детета, неопходно је у циљу децентрализованог остваривања права, додатно оснаживање локалних самоуправа за доследну имплементацију Локалних планова акција за децу, у општинама где они постоје, те доношење у онима које га нису донеле.

Надаље, неопходно је наставити рад на започетим реформама образовног система (посебно у области специјалног образовања, као и предшколског, који ће се за почетак огледати и коначном доношењу посебног закона) и система социјалне политике и заштите.

Посебно потребно је и континуирано праћење стања здравља деце и младих, како би се осмислили превентивни програми, квалитетна организација и мрежа здравствених установа, као и анализа утицаја окружења на појаву и развој појединих болести код деце. Нагласак је и на додатној едукацији здравствених радника, као и неопходности предузимања системских мера у правцу решавања проблема непостојања личних докумената код ромске популације, што доводи у питање њихово право за здравствену заштиту.

4.3 Мрежа омбудсмана за децу у Југоисточној Европи

Циљна група: постојеће и новоформиране институције омбудсмана (за децу) у региону

Број канцеларија омбудсмана обухваћених у другој години: 11

Идејни творци и партнери: Покрајински омбудсман и норвешка међународна организација *Спасимо децу* (Save the Children Norway)

Предвиђено трајање пројекта: три године уз финансијску подршку

4.3.1 Циљ пројекта

Стварање неформалне мреже омбудсмана за децу која би водила унапређењу ове области у региону. Ово представља уједно и смисао њеног формирања и развоја. Имајући у виду чињеницу да су институције омбудсмана у региону у којој је установљена неформална мрежа омбудсмана релативно младе, да постоје различити модели у практичном суочавању са случајевима кршења права деце, неопходна је чешћа размена искустава између омбудсмана и успостављање стандарда у типичним случајевима појединачног или групног кршења права деце. Верујемо да ће новоформирана мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи то омогућити.

4.3.2 Ток и реализација активности

Будући да је 2007. година уједно и друга година развоја Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи, обилovala је активностима које су, са своје стране, упућивале на њену озбиљност и значај суочавања са питањима која се тичу остварења, примене и заштите децјих права у региону југоисточне Европе.

Формализацију годишњих активности чинила су три сусрета. Ради приближавања питањима која се тичу деце и њихових права, као и околностима које то омогућавају односно отежавају, приказаћемо укратко активности које су обухваћене извештајним периодом.

4.3.2.1 *Први тематски састанак*

Први тематски састанак, чији домаћин је био Покрајински омбудсман, одржан је 5.4.2007. године у Новом Саду, а тема му је била: „Здрава исхрана – здрави стилови живота; Колико је сиромаштво фактор који омета остваривање здравих стилова живота?”

Састанку су присуствовали представници институција омбудсмана из Словеније, Хрватске, Републике Српске, Косова, Федерације БиХ и АП Војводине.

Гости на састанку били су стручњаци који су проблеме здраве исхране и стилова живота, односно сиромаштва као фактора за остваривање здравих стилова живота проучавали из свог аспекта деловања: директор и ендокринолог Института за здравствену заштиту деце и омладине из Новог Сада, два директора ПУ „Дечја радост” из Панчева и директор основне школе у Руми

Гости/предавачи су указали на значај здраве исхране у предшколском, основношколском периоду као и током читавог развојног периода. Том приликом апострофирали су неке сегменте могућег појединачног деловања, схваћених као активан приступ остваривању здравих стилова живота.

Представници омбудсмана су се, са друге стране, усредсредили на извештавање о томе на који начин се остварује здрава исхрана код деце, наводећи притом различите примере из праксе. У Хрватској је донет "Национални план активности за права и интересе деце", који у себе између осталог укључује пропагирање дојења као најбољег начина исхране новорођенчади и одојчади; увођење здраве исхране у предшколске установе, основне и средње школе и домове за децу; пропагирање уноса довољне количине течности и адекватан приступ здравој пијаћој води свој деци као и спречавање излагање деце загађивачима околине у води, храни, земљишту и ваздуху.

Представник институције омбудсмана из Словеније је истакао да је у подручју предшколског, основношколског и средњошколског образовања дефинисано да се исхрана реализује по препорукама нутрициониста. Ово није новина у односу на остале земље региона, али будући да су се омбудсману у Словенији обраћали родитељи са захтевом да се њиховој деци у одређено време године (верски постови) припрема посебна храна, односно да се појединој деци припремају вегетаријански оброци, ово представља искорак. На основу мишљења нутрициониста омбудсман је донео препоруку да би до завршетка пубертета деца требало да се хране разноврсном исхраном. Тек тада се, по њиховом мишљењу, може приступити вегетаријанској (или некој другој) исхрани. С друге стране, указано је и на то да су школе превасходно образовне институције којима је пропратна активност исхрана ученика, док се храна понуђена ученицима, припрема према препорукама стручњака за исхрану.

Будући да је сиромаштво процењено као значајан фактор који утиче на остваривање здравих стилова живота, закључено је да је неопходно утицати на надлежне институције региона југоисточне Европе у областима као што су:

- Превенција обољења и поремећаја исхране код деце

- Остваривање адекватне здравствене заштите деце
- Афирмисање и унапређење неговања здравих стилова живота деце (право на здраву исхрану и могућност њеног избора, доступност и употребу квалитетне пијаће воде, здраво окружење, физичке активности и сл)
- Истицање значаја едукативних, превентивних програма и активности на пољу здравог начина живота у образовном систему и друштву уопште
- Успостављање базе података у овој области
- Рад на успостављању системских решења у овој области

Представници Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи су се сложили да ће посебно радити на побољшању положаја деце и стварног поштовања права деце у овој области, а нарочито деце рањивих група становништва (деца са инвалидитетом и посебним потребама, деца угрожених мањинских заједница, деца сиромашних група, деца без родитељског старања), док ће се сарадња институција омбудсмана у области права детета за здрав начин живота наставити и даље.

4.3.2.2 Други тематски састанак

Одржан је 20.6.2007. године у Новом Саду, а организатор и домаћин је поново био Покрајински омбудсман. Тема другог састанка била је: „Насиље међу децом (праћење кроз институције образовног, социјалног и здравственог система)”. Одабрана тема представљала је рефлексiju дешавања међу децом и младима у институцијама система, што је за последицу имало изузетно интересовање медија. Овај састанак је заправо отворио тему о којој је потребно интензивније и директније говорити, уз континуирано тражење могућих решења.

Састанку су присуствовали представници институције омбудсмана Републике Словеније, републике Хрватске, Републике Македоније, Републике Српске, Републике Црне Горе и АП Војводине. Гости на састанку били су представници ПУ „Радосно детињство” у Новом Саду, Центра за социјални рад „Солидарност” Панчево, Одељења за сузбијање малолетничке деликвенције МУП-а Нови Сад, ОШ „Олга Петров Радишић” у Вршцу, ШОСО „9. мај” у Зрењанину и Саветовалишта за младе при Дому здравља „Нови Сад”.

Указујући све време на вршњачко насиље, које постаје све већи и очигледнији проблем, присутни на састанку су се сложили да ово представља мултидисциплинарни проблем за чије решавање и унапређивање стања деце у региону је потребна сарадња свих институција које се у свом раду баве заштитом права детета.

Посебно је указано на потребу:

- Рада са породицом и васпитно-образовним институцијама
- Утицања на остваривање сарадње између надлежних институција и служби које би се систематски бавиле проблемом вршњачког насиља
- Успостављања методолошки уједначене базе података у овој области
- Рада на успостављању системских решења у овој области
- Афирмисања и унапређивања свих превентивних облика деловања усмерених ка деци и младима у циљу смањења вршњачког насиља

- Развијања едукативних, превентивних програма и активности на пољу остваривања толерантног (вршњачког) суживота у образовном систему и друштву уопште

Указано је на потребу побољшања положаја деце и стварног поштовања права деце у овој области, нарочито деце рањивих група, при чему се превасходно мисли на децу угрожених мањинских заједница, децу сиромашних група, децу која се у кругу вршњака процене као слаба и "подложнија" на насиље. С друге стране, закључено је да организовање оваквих и сличних тематских састанака доприноси идентификовању проблема, размени мишљења и искустава и упознавању са праксом сродних институција у овој области у региону.

4.3.2.3 Друга годишња конференција Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи

Како је раније дефинисано, домаћин годишње конференције у Мрежи омбудсмана за децу у југоисточној Европи је увек друга канцеларија омбудсмана у региону. Овога пута, домаћин II годишње конференције била је канцеларија Заштитника људских права и слобода Црне Горе. Конференција је одржана од 17. до 19. октобра 2007. године у Будви, а теме су биле „Извештавање медија о деци” и „Заштита права деце са посебним потребама”.

Госте конференције су на почетку, поред Шефка Црновршанина, Заштитника људских права и слобода Републике Црне Горе (уједно и домаћина конференције), др Сеније Тахировић, Регионалне директорке Save the Children Norway Канцеларије за југоисточну Европу и др Петра Теофиловића, Покрајинског омбудсмана, поздравили и званичници из црногорске власти, међу којима је била саветница председника Републике Црне Горе, помоћница Министра здравља, рада и социјалног старања Републике Црне Горе и други.

Другој конференцији су присуствовали представници из укупно 11 канцеларија омбудсмана (за децу) у југоисточној Европи. Податак да је у односу на протеклу годину дошло до повећања броја канцеларија учесница у Мрежи говори о реалним циљевима и јасним намерама њеног оснивања и одржања.

1. Представници институција омбудсмана су били из Републике Хрватске, Републике Словеније, Грчке, Републике Српске, Републике Македоније, АП Војводине, институције омбудсмана на Косову, Федерације БиХ, Албаније, Републике Црне Горе.

Будући да су теме о којима се дискутовало на конференцији од изузетног значаја за садашњи и будући рад како самих канцеларија омбудсмана, тако и осталих институција система, навешћемо усвојене закључке у целости.

Полазећи од ставова изложених на II конференцији "Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи", одржаној у Будви 17-19. октобра 2007. године,

Имајући у виду улогу коју институција омбудсмана има на пољу заштите права детета са посебним потребама као и проблематике извештавања медија о деци,

Свесни да је за унапређивање остваривања права детета у југоисточној Европи неопходна сарадња свих институција које се у свом раду баве заштитом права детета, а нарочито институција у региону,

Учесници конференције усвајају следеће закључке:

У односу на извештавање медија о деци;

- Медији могу да имају велики значај за адекватно и потпуно остваривање функција омбудсмана. Стога су одговорни медији који поштују професионалне и етичке стандарде новинарске професије природни савезници институције омбудсмана.
- Комуникацијска права деце темељна су права савременог друштва а обухватају право на информацију, право на учествовање у медијима и право на заштиту у медијима. Ова права зајемчена су деци међународним и домаћим прописима и сви јавни и комерцијални медији дужни су да их поштују.
- Слобода медија не сме бити изнад права на заштиту приватности деце у медијима.
- У сарадњи са стручњацима потребно је детаљније нормирати права деце на заштиту њихове приватности. Потребно је израдити медијске стандарде извештавања о деци, као и стандарде квалитетних програма за децу и младе.
- Предлажемо оснивање независних стручних тела на националном нивоу која ће успоставити истраживачке приоритете о позитивним и негативним утицајима медија на децу, објединити податке, те иницирати свеобухватно истраживање у тој тематици. Циљ је добити поуздан инструмент којим би се аргументовало и сузбијало кршење дечјих права од стране медија.
- Медијска писменост би требало да буде део образовног система на свим нивоима те и децу треба подстицати у креирању медијских садржаја. Нужно је сензибилисати јавност за последице које могу настати код деце због кршења њихове приватности у медијима и код новинара развијати сензибилитет за препознавање најбољег интереса детета.

У односу на заштиту права деце са посебним потребама;

- Омбудсмани у региону позивају стручну јавност и надлежне државне органе да уједначе и стандардизују терминологију⁸⁵
- Омбудсмани у региону упозоравају надлежне државне органе да успоставе базе података од значаја за различите аспекте заштите и унапређења права детета као предуслов за квалитетно остваривање права гарантованих Конвенцијом о правима детета УН-а.
- Омбудсмани у региону позивају надлежне државне органе да отклоне све препреке за ратификацију односно примену Конвенције о правима особа са инвалидитетом и тиме допринесу бољем положају деце са посебним потребама/сметњама у развоју.

---

⁸⁵ Овде указујемо на чињеницу да је током конференције уочено да различите канцеларије различито именују децу са инвалидитетом, те се она називају деца са посебним потребама, деца са сметњама у развоју и деца са инвалидитетом. У Србији је донет Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Службени гласник РС” број 33/2006) који се примењује од 25.4.2007. године, што имплицира дефинисаност термина у односу на популацију деце о којој говоримо.

4.3.3 Закључак

Друга годишња конференција представила је последњу активност у 2007. години, док је формалну завршницу чинила израда Зборника радова са значајним изводима из реализованих активности током 2007. године, тј. са свим презентацијама са конференције и закључцима како са саме конференције, тако и са оба тематска састанка. Реализацијом активности предвиђених за ову годину, као и укључивањем две канцеларије у Мрежу (Грчка и Албанија), показали смо да постоји значајан и оправдан интерес земаља у региону да размене искуство у тражењу заједничког, односно најбољег решења. Због обиља активности и иновативног приступа проблемима заштите дечјих права, као и интензивног укључивања стручњака и професионалаца из практичних делатности које се тичу деце и њихових права, у 2007. години смо доста урадили на заштити и унапређењу права деце у региону. Активности унутар Мреже усмерене су на јачање институција омбудсмана које ће посредно омогућити бољу заштиту права деце на националном нивоу. Унутар региона се путем Мреже стварају услови за здравији живот деце као и за потпуније остваривање и заштиту њихових права. Друга година пројекта, о којој говоримо у овом извештајном периоду, пружила је могућност канцеларијама омбудсмана за децу да не само активно партиципирају у Мрежи, већ и да интензивно размишљају о њеној одрживости. Канцеларије омбудсмана које су укључене у Мрежу су до сада исказале задовољство њеним постојањем. Уз то, о Мрежи се говорило и на састанку Глобалне мреже омбудсмана за децу, који је одржан у децембру 2007. године у Њујорку. Представнике Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи чинили су представници из Хрватске, који су учеснике састанка упознали са сврхом и деловањем Мреже. Том приликом је напоменуто да је важно, и поред постојања европске мреже омбудсмана за децу (ENOC), да постоје друге мање мреже са истим циљем, које су географски и историјски ближе и које успостављају сарадњу са институцијама система и невладиним организацијама. Ове институције тако постају сарадници омбудсмана на пољу остваривања заштите и промоције дечјих права у региону, чиме се свеобухватно делује на побољшање положаја деце.

4.4 Вршњачка медијација

4.4.1 Прва пројектна година – наставак

Финансијер: Министарство иностраних послова Владе Краљевине Норвешке

Партнер: Нансен Дијалог Центар Србија

Реализатор: Покрајински омбудсман

Школа учесница: Средња Пољопривредно-прехрамбена школа у Сомбору

4.4.1.1 Реализација другог семинара

Датум одржавања: 27-31. јануар 2007.

Место: Сремски Карловци

Циљна група: Ученици другог и трећег разреда Средње Пољопривредно прехрамбене школе у Сомбору

Број учесника: 20

Тренери: Сарадница из институције Покрајинског омбудсмана, омбудсманица Сомбора и тренери из мреже Нансен дијалог центра

Метод рада: радионичарски

4.4.1.1.1 Програм и циљеви

Карактеристике адолесценције и промене у овом развојном периоду (посебно у изражавању емоција), питање идентитета, ненасилна комуникација, комуникацијске вештине, значај вршњачког утицаја, притисак вршњака, идентификација конфликта из школске свакодневице, одабир потенцијалних случајева за медијацију, преговарање, разлике између преговарања и медијације, симулација конфликта и практично вежбање медијације.

4.4.1.2 Реализација трећег семинара

Датум одржавања: 10-12.април 2007.

Место: Хајдуково

Циљна група: Ученици другог и трећег разреда Средње Пољопривредно прехрамбене школе у Сомбору

Број учесника: 20

Тренери: Сарадница из институције Покрајинског омбудсмана, омбудсманица Сомбора и тренери из мреже Нансен дијалог центра

Метод рада: радионичарски

4.4.1.2.1 Програм и циљеви

Усавршавање технике рада у медијацији, симулација случајева и вежба медијације у различитим облицима рада, упознавање са вештинама и начинима презентације, промовисања и примене пројекта у школи, тимски рад.

По завршетку обуке ученицима је у мају 2007. уручен сертификат о завршеној обуци из вршњачке медијације, чиме је ова група полазника постала прва група вршњачких медијатора у АПВ из овог пројекта.

4.4.2 Друга пројектна година – први део

Финансијер: Министарство иностраних послова Краљевине Норвешке

Партнер: Нансен Дијалог Центар Србија

Реализатор: Покрајински омбудсман

Школа учесница: Зрењанинска гимназија

Тренери и организација: Сарадници из институције Покрајинског омбудсмана, омбудсманица Сомбора и тренери из мреже Нансен дијалог центра

Метод рада: Као и претходне, пројекат је и ове школске 2007/2008 године представљен директору гимназије, наставном већу и ученицима/ама школе; након одабира ужег круга и реализованог интервјуа одабран је коначан број ученика за учешће, уз писмену сагласност родитеља.

4.4.2.1 Реализација првог семинара

Датум одржавања: 28-30. новембар 2007.

Место: Хајдуково

Циљна група: Ученици другог и трећег разреда Гимназије из Зрењанина

Број учесника: 20

Тренери и организација: Сарадница из институције Покрајинског омбудсмана, омбудсманица Сомбора и тренери из мреже Нансен дијалог центра

4.4.2.1.1 Програм и циљеви семинара

Упознавање са појмом и врстама конфликта, начинима њиховог решавања, стиловима у конфликтима, фазама, потребама, интересима, позицијама, комуникацијским вештинама, вештинама активног слушања, емоцијама, вршњачком медијацијом.

4.4.3 Закључци и препоруке

Општи закључак: у основним и средњим школама Војводине уочен је пораст насилног понашања међу ученицима, као и недостатак системског деловања на успостављању позитивног и конструктивног модела решавања сукоба. Ученици препознају проблем и имају интересовање за проширење сазнања о начинима конструктивног решавања међусобних сукоба, али им је потребна и подршка одраслих у његовом остваривању.

Препоруке: Због пораста броја међусобних сукоба, агресивног понашања и насиља међу ученицима у основним и средњим школама, ученици/е, наставници/е и професори/ке, уочавају потребу за додатним обукама на пољу алтернативних техника решавања сукоба. Обука из вршњачке медијације у којој се ученици оспособљавају за медијацију показује се као добар модел развоја ученичке одговорности и партиципације у креирању конструктивног односа према решавању сукоба. Препорука би била да Секретаријат за образовање и културу и Министарство просвете, омогуће обуку из медијације, свим заинтересованим школама и просветним радницима, због исказаног великог интересовања.

4.5 Реализоване активности

Календар значајнијих активности која се тичу заштите права деце у 2007. години	
Датум	Назив активности
27 – 31 јануар	Пројекат "Омбудсман као медијатор - вршњачка медијација", реализација петодневног семинара са ученицима средње Пољопривредно-прехрамбене школе у Сомбору; Сремски Карловци
14. фебруар	Додела награда ученицима у оквиру пројекта "Право на права!", канцеларија Покрајинског омбудсмана
1. март	Посета ученика основне школе "Бранко Радичевић" из Савиног села, и "П.П. Његош" из Врбаса, сала Извршног већа
22. март	Потписивање уговора о финансијској подршци ради наставка реализације пројекта "Мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи"
4. април	Праћење тока рада у оквиру пројекта "Омбудман као медијатор", Норцев

5. април	Реализација првог тематског састанка "Здрава исхрана - здрави стилови живота; колико је сиромаштво фактор који омета остваривање здравих стилова живота " у оквиру Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи, Нови Сад
10-12. април	Пројекат "Омбудсман као медијатор - вршњачка медијација", реализација тродневног семинара са ученицима средње Пољопривредно-прехрамбене школе у Сомбору, Хајдуково
23. април	Састанак са председником фондације "Песталоци" за југоисточну Европу у вези реализације пројекта у Војводини
24. април	Додела сертификата у оквиру пројекта "Омбудсман као медијатор", Нови Сад
4. мај	Учешће на састанку радне групе кабинета Скупштине АПВ на тему "Насиље у школама"
9. мај	Гостовање у Радио Новом Саду у оквиру редовног месечног представљања рада канцеларије
22. мај	Присуство на конференцији "Образовање Рома у Војводини", Извршно веће Војводине
25. мај	Учешће на састанку радне групе кабинета Скупштине АПВ на тему "Насиље у школама"
19. јун	Састанак са Заштитником људских права Црне Горе, Нови Сад
20. јун	Реализација другог тематског састанка "Насиље међу децом (праћење кроз институције образовног, социјалног и здравственог система)" у оквиру Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи; Нови Сад
6. септембар	Обилазак општина, посета Житишту
10. септембар	Обилазак општина, посета Арадцу
12. септембар	Обилазак општина, посета Бачкој Тополи
13. септембар	Обилазак општина, посета Суботици
16-18. септембра	"Деловање омбудсмана између принципа легалитета и добре администрације" - изградња и јачање капацитета; конференција европских омбудсмана одржана у Софији, Бугарска (у организацији пројекта "Еуномија" и бугарског омбудсмана)
19. септембар	Обилазак општина, посета Кањижи
27. септембар	Учешће на семинару "Искуства омбудсмана за децу Шведске" у организацији Министарства рада и социјалне политике
4. октобар	Трибина "Насиље над децом", Виктимолошко друштво Србије
17-19. октобар	Учешће на другој годишњој конференцији Мреже омбудсмана за децу у Југоисточној Европи, Будва/Бечићи
24. октобар	Обилазак општина, посета Сланкамену
26. октобар	Посета ученика ХПТШ "Урош Предић" из Зрењанина, Скупштина АПВ
30. октобар	Представљање пројекта "Омбудсман као медијатор – вршњачка медијација" "Зрењанинској гимназији" у Зрењанину
8. новембар	Учешће на Округлом столу "Ментално здравље деце", у организацији Друштва за заштиту деце, Извршно веће АПВ
9. новембар	Реализација интервјуа са потенцијалним ученицима/ама вршњачке медијације, ученици/це Гимназије у Зрењанину
12-14. новембар	Учешће у обуци из тимског рада, Хајдуково

15. новембар	Презентација одељења заштите права деце студентима педагогије Филозофског факултета у Новом Саду
19. новембар	Посета ученика основне школе "Доситеј Обрадовић" из Зрењанина, Скупштина АПВ
20. новембар	Семинар о Ревидираној европској социјалној повељи, у организацији Министарства рада и социјалне политике Републике Србије, под покровитељством Савета Европе
26-30. новембар	Посета омбудсману Словачке и учешће на конференцији о заштити дечјих права (посвећене превенцији и малолетничкој деликвенцији), Братислава
28-30 новембар	Реализација првог семинара Вршњачке медијације са ученицима Зрењанинске гимназије., Хајдуково
4. децембар	Представљање покрајинског омбудсмана у области заштите права детета студентима правног факултета у Новом Саду, сала Извршног већа
5. децембар	Посета тематској изложби Епицентра, Нови Сад
6 и 7. децембар	Присуство на округлом столу, "Улога омбудсмана у заштити права детета – постојећи законски оквир, предности и недостаци" у Бања Луци
13. децембар	Учешће на семинару "Примена Одлуке о равноправности полова", Норцев
14. децембар	Подршка оснивању школског парламента у основној школи "Кокаи Имре" у Темерину
14. децембар	Посета ученика школе "Жарко Зрењанин", Скупштина АПВ
20-21. децембар	Присуство на семинару "Деца и медији", Црна Гора

4.6 Планиране активности

У 2008. години планирали смо следеће:

1. Реализација пројектних активности "Омбудсман као медијатор" за 2008. годину
2. Реализација пројектних активности и одржавање Мреже омбудсмана за децу у југоисточној Европи путем оснивања интернет сајта, размене искустава и текућих активности које се тичу Мреже
3. Истраживање о раду и најчешћим проблемима са којима се сусрећу Комисије за разврставање (категоризацију) деце са сметњама у развоју на подручју АПВ
4. Утврђивање стања права деце у Дневним боравцима за децу са сметњама у развоју и подршка локалним самоуправама у АПВ на том плану.

5. ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ

Драгомир Секулић и Стеван Арамбашић

5.1 Планиране активности

Планиране активности заменика Покрајинског омбудсмана за опште надлежности у 2008. години су даље ангажовање на едукацији грађана о начину рада Покрајинског омбудсмана а у циљу боље и ефикасније заштите људских права. Да би се спровеле ове активности неопходно је руководити се раније препорученим деловањем Покрајинског омбудсмана, посебно у областима права грађана на здраву животну средину, заштите потрошача и права на рад. Остваривање људских права и слобода подразумева и јачање свести код грађана о потреби да као субјекти људских права и сами учествују у њиховој реализацији и заштити.

5.2 Остваривање људских права у 2007. години

Решења која доносе општинске управе, нарочито грађевинске инспекције се и даље се често не извршавају. Пример за ову појаву су решења грађевинских инспекција о рушењу бесправно подигнутих објеката која се у великом броју случајева не извршавају и поред правоснажности. Овој појави доприносе и поступци за легализацију бесправно подигнутих објеката који се паралелно воде са поступцима за рушење ових објеката. У овим ситуацијама долази до сукоба интереса странке која има интерес за легализацију објекта, јавног интереса да се правоснажна решења извршавају и интереса странака које имају интерес да се поменути објекти уклоне. Ове чињенице доводе до правне несигурности грађана те на њих указујемо путем овог Извештаја.

Повећан је број грађана који се жале на повреде права из радних односа, посебно након спроведене приватизације. Полазећи од надлежности Покрајинског омбудсмана да контролише законитост, целисходност и ефикасност поступања органа управе, можемо констатовати да органи којима су упућена мишљења и препоруке Покрајинског омбудсмана нису поштоване у целости, што истичемо као негативне примере поступања органа општинских управа.

Имајући у виду врсту и број упућених представки грађана, посебно када је реч о остваривању права на здраву животну средину, у местима где постоје велики загађивачи незадовољство грађана је оправдано јер се не ради довољно на санирању досадашњег загађења и успостављању адекватне заштите. Решавање проблема се може постићи бољом сарадњом између општинских служби и грађана тако што ће се грађани шире укључити у процес доношења одлука у вези са заштитом животне средине као и чешће еколошке акције на свим плановима почев од општина преко Покрајине до Републике. Такође је неопходно едуковати грађане о њиховим људским правима и начинима за остваривање тих права.

У вези са остваривањем права на слободан приступ информацијама стање је донекле побољшано али не и задовољавајући, те је и у том делу потребно и даље вршити едукацију грађана о уживању тог права.

Рад државних органа, тела и служби мора на ефикасан начин да буде представљен грађанима као корисницима услуга које они пружају. У том циљу потребно је подићи ниво ефикасности и функционалности покрајинске и локалне власти, а у циљу задовољења потреба грађана и успешног развоја саме власти, потребно је подићи и ниво транспарентности рада покрајинских и општинских органа те повећати ниво укључености грађана у процесе одлучивања. На тај начин отвара се простор за дефинисање приоритета заједница у складу са реалним потребама грађана.

Већина покрајинских и општинских органа оптерећена је великим бројем запослених у односу на финансијске могућности и реалне потребе тих органа. На овај начин ови државни органи на себе преузимају непримерену социјалну функцију и кроз политику неоправданог повећања броја радних места деградира развојну функцију тих органа. Неопходан је рад на професионалном подизању капацитета запослених.

5.3 Заштитници права пацијената у Војводини

Закон о здравственој заштити Републике Србије у чл. 39 предвидео је да пацијент коме је ускраћено право на здравствену заштиту, односно онај који није задовољан пруженом здравственом услугом или поступком здравственог или другог радника здравствене установе, може поднети приговор здравственом раднику који руководи процесом рада или лицу запосленом у здравственој установи које обавља послове заштите пацијентових права. У истом члану предвиђено је да је установа дужна да организује рад заштитника права пацијената.

Покрајински омбудсман је на основу обраћања грађана утврдио постојање проблема у раду заштитника права пацијената, па је спровео анкету са циљем утврђења времена установљења заштитника, укупног броја представки, броја представки пацијената за првих шест месеци 2007. године као и разлоге због којих се пацијенти жале. Такође, заштитницима права пацијената дата је могућност и да посебно изнесу нека своја виђења и проблеме које имају у обављању ове дужности.

Од укупног броја анкетираних више од 90% је упутило одговоре на основу којих је направљена кратка анализа проблема у раду и потом је одржан и састанак са заштитницима права пацијената дана 18.10.2007. године.

Пре непосредне анализе анкете потребно је истаћи да је ова област недовољно регулисана прописима (један члан у закону о здравственој заштити) и додатно Објашњење о поступку заштите права пацијената које је донето од стране Министарства здравља, институција заштитника права пацијената, колико произилази из анкета, функционише у свим домовима здравља. Међутим, чини се да управо недовољно регулисање ове области је и довело до одређених недоумица и проблема које имају заштитници пацијената.

Питања су била упућена свим домовима здравља на територији АПВ и Клиничком центру у Новом Саду. На анкету је одговорило преко 90% анкетираних, што говори о озбиљности заштитника права пацијената и о њиховом одговорном односу према повереним дужностима.

5.3.1 Број притужби

Што се тиче питања о броју притужби скоро ни један заштитник није одговорио да није имао притужбе. Само из Дома здравља из Опова је стигао одговор да у првих 6 месеци ове године није била ни једна притужба, док није одговорено колико је, евентуално било обраћања пацијената раније, тј. пре овог периода. Број притужби зависи од места до места али можемо слободно рећи да је број обраћања двоцифрен, а у неким домовима здравља и троцифрен. Наравно да овај податак не указује да су ти домови здравља лоши тј. особље непрофесионално обавља свој посао, већ сматрамо да је на подручјима живе грађани који су или боље информисани или који имају више «храбрости» да се обрате заштитнику пацијената. У сваком случају једна од значајних тема у раду заштитника права пацијената је НАЧИН КАКО ПРЕВАЗИЋИ «СТРАХ» ПАЦИЈЕНАТА ДА ЋЕ СЕ ЗАМЕРИТИ ОСОБЉУ УКОЛИКО СЕ ОБРАТЕ ЗАШТИТНИКУ.

5.3.2 Разлози због којих се жале пацијенти

Разлози због којих се пацијенти обраћају заштитницима пацијената се у скоро свим домовима здравља «поклапају» и «своде се»

- На грубо или некоректно понашање здравствених радника, повишен тон/нељубазност од неких сестара (понегде је стојало и лекара)
- на честе паузе лекара, непоштовање радног времена
- време чекања на здравствену услугу
- квалитет пружених услуга
- издавање лекова по рецепту који изискује доста времена приликом уноса података у рачунар
- процедура која се односи на лечење ван округа
- слаба информисаност пацијената о својим правима тј. тражење помоћи/савета и око других питања у вези са здравственом заштитом, па чак и правима у вези са пензијама.

Из овога следи да је поједине случајеве могуће решити на условно (кажемо условно јер је потребна спремност обе стране да се конфликт реши) једноставан начин као што је нпр. грубо или некоректно понашање здравствених радника, непоштовање радног времена. Међутим, за решавање неких других проблема је потребно много више времена и уједно мобилисање више друштвених фактора за решење тог проблема, јер неретко је проблем недостатак материјалних средстава, лоше устројство рада здравствених установа, непознавање сопствених права од стране пацијената. Другим речима, проналажење решења за ове проблема је ван«овлашћења» заштитника пацијентових права.

У оквиру посебног дела названог «напомене» заштитници права пацијената су указали на следеће проблеме:

- Рок за решавање приговора из чл. 39 ст. 5 Закона о здравственој заштити је сувише кратак;

- Веома је тешко доћи до праве информације, јер здравствени радници поступање заштитника схватају као «атак» на њихову личност;
- Постојање "сукоба интереса" јер раде у здравственој установи и део су Унутрашње организације здравствене установе.

Утврђено је да основни проблем у раду заштитника права пацијената заправо представља чињеница недовољне законске регулативе, па је стога формирана радна група која ће уз сарадњу са свим заштитницима права пацијената упутити одређене предлоге одборима и скупштини АП Војводине за даље боље регулисање ове материје. Такође, учено је и већина сматра да је потребно донети посебан закон о заштити права пацијената. И свакако као најзначајније у циљу доброг, брзог и ефикасног пружања заштите пацијентима неопходно је обезбедити, односно пронаћи начин да се заштитници права пацијената буду ван институције односно ван здравствене установе, не седиштем али без ингеренција директора и осталог руководећег кадра над њима.

5.4 Остваривање права на новчану накнаду за време незапослености

5.4.1 Мишљење упућено Националној служби за запошљавање – филијала Нови Сад

Покрајинском омбудсману се обратило више лица са сличним проблемом који су имали пред Националном службом за запошљавање, у вези са остваривањем права на новчану накнаду. Иако се ради о републичком органу у односу на који Покрајински омбудсман нема непосредна овлашћења, обратили смо се Националној служби за запошљавање од којих смо добили одговор и који су нам објаснили из ког разлога ова лица нису могла да остваре своја права.

Наиме, подносиоци представке су сви били запослени у јавном предузећу и радни однос им је престао споразумно на иницијативу послодавца. Након престанка радног односа, сва лица су се обратила Националној служби за запошљавање да би остварили право на новчану накнаду за време незапослености. У тренутку када су се обратили Служби за запошљавање званично тумачење Министарства рада, запошљавања и социјалне политике из 2004. године, по ком је Служба поступала, је било да таква лица немају право на новчану накнаду. Након тога је Врховни суд заузео став да ова категорија лица ипак има право на новчану накнаду, а Национална служба је обавештена о томе 2006. године и од тада је признавано право на новчану накнаду. Међутим, та новчана накнада је била умањена и није се исплаћивала од момента пријављивања Служби већ само за одређени временски период.

Другим речима, због тумачења Министарства рада, запошљавања и социјалне политике Национална служба није исплаћивала новчану накнаду лицима којима је споразумно престао радни однос и тиме су лица која су се била пријавила Служби оштећена.

Право на новчану накнаду произилази из Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености, а да би се остварила потребно је да се незапослено лице пријави Служби у року од 30 дана од престанка радног односа

или престанка осигурања. Уколико се наведени рок прекорачи новчана накнада припада само за преостало време у оквиру трајања права на новчану накнаду. Дужина исплате је утврђена истим Законом и рачуна се спрам стажа осигурања.

Руководећи се начелом целисходности и правичности упутили смо **мишљење** Националној служби за запошљавање да је потребно да се радници који су стекли накнадно право на новчану накнаду, а пријављени су код Службе за запошљавање обавесте о могућности остваривања овог права. Обавештавање грађана је неопходно из разлога правичности. Наиме, грађани који су поступали у складу са законом, али нису успели да остваре своје право због става Министарства, које је накнадно промењено, не треба да сносе штетне последице и да Служба, која се брине о незапосленим лицима, треба да им помогне у остваривању свих њихових права која им по Закону припадају.

5.5 Новински текстови /медијски линч/

У последњим догађајима везаним за убиство С.Р. из Банатског Вишњићева за које је осумњичен њен син С.А., написи у многобројним новинама који су уједно представљали и извештај о овом догађају, његову сексуалну оријентацију доводе у директну везу са евентуалним извршењем догађаја. Сматрамо да, овако наметнута, атмосфера линча и нетолеранције према људима истополне сексуалне оријентације повећава угроженост ове популације.

Ако већ желимо или већ јесмо друштво у коме су забрањени сви видови дискриминације, па и дискриминација по основу сексуалне оријентације неопходно је да и медији дају свој значајан допринос професионалним извештавањем а у циљу примене домаћих и међународних антидискриминационих прописа.

5.5.1 Повреда права на приватност

Изјаве лекара и изјаве овлашћених лица министарства унутрашњих послова а које се односе на врсту задобијених повреда, као и податке о здравственом стању пацијената, а без претходне дозволе настрадалог лица-жртве, законског заступника малолетне особе или њеног законског заступника /исто и у случају лица лишених пословне способности/ је у сукобу са чл. 42 Устава Републике Србије који каже да је зајемчена заштита података о личности. Прикупљање, држање, обрада и коришћење података о личности уређују се законом.

Забрањена је и кажњива употреба података о личности изван сврхе за коју су прикупљени, у складу са законом, осим за потребе вођења кривичног поступка или заштите безбедности Републике Србије, на начин предвиђен законом. Свако има право да буде обавештен о прикупљеним подацима о својој личности, у складу са законом, и право на судску заштиту због њихове злоупотребе.

Када су у питању лекари и информације које они дају медијима, довољно је рећи узрок повређивања, нпр. пад са вишеспратнице, саобраћајна несрећа и сл. а затим и врсту повреде у смислу, тешка или лака повреда без ближег изношења повреда одређених органа настрадалих особа.

На недавно одржаној конференцији за штампу у СУП-у Нови Сад, а у вези са хапшењем шест особа осумњичених за разбојништва у кућама у којима живе старије особе, наводећи детаље начина извршења кривичног дела навели су и податак да су оштећеном паљени интимни делови тела. Не спорећи овај изузетан успех полиције сматрамо да су изношењем ових детаља (чињеница, које су значајне за кривични поступак) повређена права оштећених на приватност, а уједно је повређено њихово људско достојанство. Повреде не би било у случају када жртве лично или њихови законски заступници када је то могуће дају посебно одобрење.

Сигурно је да изношење оваквих података у јавности доприноси већем тиражу и гледаности медија, али је у супротности са позитивним прописима и заштитом људских права.

5.6 Затвори на територији АПВ

У току 2007. године настављен је мониторинг над затворима на територији АП Војводине, односно и даље су лица која се налазе на издржавању казне затвора у Војводини упућивала своје представке Покрајинском омбудсману.

Као и ранијих година углавном су представке поднете из КПЗ у Сремској Митровици. Деловање наше институције било је усмерено на спречавање кршења права и легитимних интереса затвореника. Показало се да је најбољи начин и најбоља заштита се обезбеђује као и до сада коректном сарадњом са управом за извршење заводских санкција и појединачним затворским управама. С обзиром на то да највећи број представки долази из Сремске Митровице то је највише посета и разговора са осуђеницима обављено управо у овој установи. На почетку 2007. године, тачније, током фебруара месеца извршен је мониторинг ове установе и тада су констатоване значајне промене односно напредак у односу на 2006. годину.

Наиме, у току је реновирање павиљона I, а гради се пријемно и истражно одељење, на Зеленгори и одељење без дроге. Пријемно и извршно ће бити завршено до маја месеца 2007. године, а одељење без дроге и Зеленгора требало би да буде завршена до краја 2007. године. Реновирање павиљона подразумева преграђивање просторија и смањивање броја затвореника који ће у њима боравити, а такође свака просторија ће имати санитарни чвор и туш, што је корак ка европским стандардима за смештај осуђених лица. Ова динамика је испоштована у делу изградње пријемног и истражног одељења који су већ усељени са делом промењене намене.

Међутим, услед радова на проширењу капацитета и реновирању постојећих, нарочито павиљона I, један број затвореника је смештен, односно привремено премештен у друге павиљоне, тако да су услови тренутно у том делу лошији него што су били (већи број затвореника и до 90 затвореника у једној просторији, а исти број санитарних чворова). Завод је, покушао да овај проблем реши и на тај начин што је један број затвореника пребацио у друге затворе. Међутим, ипак претрпаност постоји, али смо добили уверавања да је ова ситуација само привремена.

На основу чл. 110 ЗИКС-а, којим је прописано да осуђеници имају право на основно и средње образовање у КПЗ-у је у току спровођење пројекта едукације осуђених лица, овај пројекат је одобрио ОЕБС, Мисија у Србији. Пре почетка рада

са осуђеницима у овој области адаптиран је школски објекат и урађено је истраживање образовне структуре осуђеника. Закључени су уговори са основном и средњом школом из Сремске Митровице и НУ "Божидар Аџија".

Од укупног броја осуђеника 25. су неписмени, 101 осуђеник има недовршену основну школу, 374 има завршено основну школу, 154 недовршену средњу, 531 завршену средњу и 17 са вишом и 23 са виском школском спремом. И поред настојања преваспитне службе најмање интересовање је неписмених где има само четири полазника, а 21 полазник је обухваћен програмом за завршетак основне школе. 24 полазника похађују средњу школу, осуђеници са недовршеном средњом похађају различите курсеве (њих 43), а са завршеном средњом 3 такође похађују курсеве. Курсеви су из плана и програма НУ "Божидар Аџија" (пекари, водоинсталетери, металски). На дипломама које ће осуђеници стећи неће бити назначено где су стечене, што је значајно са аспекта каснијег евентуалног предупредњења дискриминације ове категорије лица, када "изађу" из Завода, а што је и у складу са одредбама ЗИКС-а. На жалост мали број осуђеника се пријавио за едукацију. Један од разлога је и то што осуђеници ненавикнути на овакав рад и активности у затвору са подозрењем гледају на полазнике-ученике, па чак их извргавају подсмеху. Сматрамо да је спровођење овог програма изузетно значајно и да, иако се можда није очекиван број затвореника пријавио, указујемо да је потребно наставити, и са додатним напорима и ширем ангажовањем заједнице и запослених у Заводу да се што већ број затвореника анимира да се укључе у програм.

Такође, један од планова за 2007. годину је да се сачине прецизне критеријуми за реквалификацију. Најпре да појаснимо да реквалификација представља "премештај" затвореника из једног у друго одељење, а с обзиром да овде постоји могућност злоупотребе неопходно је што детаљније регулисати ове критеријуме и прецизније него што је то учињено Законом о извршењу кривичних санкција. План је да ти услови буду таксативно набројани и да са истим затвореници буду упознати. На овај начин се предупредњује могућност самовоље појединаца који одлучују о реквалификацији затвореника. Такође би се лакше спроводила контрола реквалификације и то како од стране службе надзора Министарства правде, тако и од спољних субјеката који надзиру рад стања у Заводу.

Повећан је број представки у којима осуђеници траже помоћ наше институције за премештај у неке од окружних затвора или у отворена одељења Завода. Наш план је да их упутимо у начин на који могу да остваре ово своје право, јер на основу представки стиче се утисак да затвореници не добијају адекватну правну помоћ у вези са извршењем казне затвора, на шта је обавезан Завод, а што ћемо истражити и указати Заводу да је потребно да побољша рад у овом делу.

Притужбе се не односе на квалитет исхране, нити смо имали пријављене случајеве прекорачења употребе силе. Интересантно је да један број осуђеника се обратио нашој институцији ради заштите непушача, указујући да затвор није обезбедио посебне услове за пушаче, јер и затвореници, стражари и васпитачи пуше у свим просторијама затвора, што је у супротности са Законом о забрани пушења у затвореним просторијама. Стога ћемо упутити препоруку Управнику да се спроведе овај Закон.

Проблем који је константан је велики број наркомана и знатан број лица оболелих од хепатитиса-ц. Такође, и даље је присутан проблем са премештајем страних држављана у њихове домицилне земље када су за то испуњени услови предвиђени законима и међународним споразумима.

У циљу боље заштите права осуђеника имамо намеру да у наредној години представници канцеларије покрајинског омбудсмана у краћим временским размацима по унапред утврђеној сатници одлазе у КПЗ ради непосредног контакта и разговора са осуђеницима. Термини о нашем доласку ће бити истакнути на огласним таблама како би затвореници били правовремено обавештени.

Покрајински омбудсман је током 2007. године примио неколико представки од стране затвореника, које су се односиле на поступање управника и других службених лица у казнено-поправним заводима и окружним затворима., у вези са притужбама и жалбама које осуђеници улажу на основу члан 71 Правилника о кућном реду у казнено-поправним заводима и окружним затворима ("Службени гласник РС", број 27/2006 од 31.3.2006.године), односно осуђеници су се жалили да се по притужбама и жалбама најчешће негативно решава и да се не предузимају мере које су прописане чланом 71 Правилника. Покрајинском омбудсману пријављени су и случајеви у којима до врха затворске управе уопште и није дошла жалба неког осуђеника, јер једноставно нигде не буде евидентирана, а то даје могућност апарату унутар затвора да спроводи унутрашња правила.

Према члану 69 Правилника о кућном реду у казници-поправним заводима и окружним затворима ("Службени гласник РС", број 27/2006 од 31.3.2006.године), осуђеници се могу обратити писмено васпитачу или другом овлашћеном лицу у циљу остваривања својих права. Према члану 71 Правилника, осуђено лице има право притужбе управнику због повреде права или других неправилности које су у заводу учињене премину њему, а уколико не добије одговор или није задовољан донетим решењем, може да поднесе жалбу директору Управе за извршење заводских санкција.

На основу неколико примљених представки, Покрајински омбудсман је упутио допис казнено-поправним заводима и окружним заводима на територији АП Војводине, захтевајући да се изјасне о броју притужби и жалби уложених од стране осуђеника у другој половини 2007. године, као и о начину решавања тих притужби и жалби и о броју жалби које су упућене директору Управе за извршење заводских санкција.

5.6.1 Казнено-поправни завод у Сремској Митровици

Овлашћеном службеном лицу и управнику је упућено укупно 1.450 поднесака, од којих је 1.355 упућено васпитачу или овлашћеном лицу, а 65 директно управнику затвора. Само 4 жалбе од 65 притужби су поднете управнику, и све четири су одбијене.

5.6.2 Казнено-поправни завод у Сомбору

Уложена је само једна притужба управнику затвора, која је и одбијена, а није била ни једне жалбе упућене директору Управе за извршење заводских санкција.

5.6.3 Окружни затвор у Новом Саду

У овом затвору није постојала нити једна притужба ни жалба, односно један осуђеник је након разговора са васпитачем, у којем је поучен о својим правима, одустао од улагања жалбе управнику затвора. Међутим, управнику се у два наврата обраћао адвокат осуђеног и у оба пута му је писаним путем одговорено.

5.6.4 Окружни затвор у Панчеву

У овом затвору није поднета ни једна притужба, нити жалба од стране осуђеника.

5.6.5 Окружни затвор у Зрењанину

Према обавештењу које смо примили од управе затвора, осуђеници су поднели шест притужби и све су узете у разматрање. Једна је решена позитивно, а остале су биле беспредметне. Такође, није уложена ниједна жалба директору Управе за извршење заводских санкција.

Према изложеним подацима може се закључити да постоји "унутрашњи систем", којим се заправо опструише могућност подношења притужби и жалби осуђеника, на шта је Покрајински омбудсман и у прошлогодишњем извештају указивао. Изузетно мали број поступака по упућеним поднесцима заправо доспе до управника и касније евентуално директора Управе за извршење заводских санкција. Покрајински омбудсман се залаже за доследну примену свих законских и подзаконских аката којима се уређују питања везана за права, обавеза и статус осуђених лица, као и за једнак третман свих осуђених лица, са циљем остварења владавине права и обезбеђења основних људских права и овој категорији становништва.

На основу представки које су током 2007. године упућене Покрајинском омбудсману као и на основу резултата посете овим установама на територији АП Војводине доносимо следеће:

ПРЕПОРУКЕ

- Неопходно је проширити активности редовних посета на места у којима се налазе лица лишена слободe у складу са Опционим протоколом и на полицијске станице, имиграционе центре, центре за азиланте и сл.;
- Омогућити осуђеницима у Окружним затворима, а који су осуђени на дуже казне да буду радно ангажовани;
- Имајући у виду нови ЗИКС као и неколико подзаконских аката неопходно је права и обавезе затвореника као и кућна правила (кућни ред) учинити доступнијим затвореницима, штампањем одговарајуће брошуре или на други адекватан начин (истицањем прегледног кућног реда на видном месту и сл.);
- Омогућити затвореницима адекватну спољну бесплатну правну помоћ нарочито када се ради о остваривању неких права везаних за третман, положај, уопште боравак у затвору и то ангажовањем спољних сарадника

или формирањем посебног тима за такве послове на нивоу министарства правде;

- Увести медијацију као начин решавања сукоба између затвореника и као начин решавања спорова између лица која се налазе на издржавању казне затвора и затворског особља;
- Увести једнообразне обрасце за притужбе и жалбе осуђеника упућене затворској управи;
- Подзаконским актима уредити и као обавезно увести утврђивање здравственог стања у време пријема у казнено-поправну установу и у тренутку напуштања установе као и увести могућност добијања потврде о овим чињеницама;
- Доследније уредити вођење и чување евиденције, проширити круг обавезних регистара (поред досадашња три) а нарочиту пажњу обратити на вођење евиденције која се односи на жалбе упућене затворској управи и то у делу који се односи на пријемне печате, рокове за одговор и сл;
- Проширити обавезно вођење евиденције и то нарочито:
  - посетама лекару;
  - свим инцидентним ситуацијама;
  - свакој примени силе;
  - свакој употреби ватреног оружја;

5.7 Извештај о посетама општинама ради пријема странака

Посета су обављене по претходно утврђеном распореду и на иницијативу 16 локалних самоуправа. Циљ посета је био као и у ранијим периодима да у непосредном контакту са грађанима сазнамо који проблеми постоје у овим општинама односно месним заједницама. Разговарали смо у просеку са 12 до 15 грађана и имали сталне контакте са локалним медијима, што је допринело и упознавању грађана са институцијом. Притужбе грађана су се односиле, углавном на рад судова, а посебно на извршни поступак, такође су нам се обраћали грађани који су мали акционари и који имају проблем са исплатама дивиденди у акционарским друштвима. Значајно је истаћи да је у Оџацима одржан састанак са представницима Еколошког покрета, комуналних инспектора и начелником општинске управе због проблема у комуникацији који имају. На крају састанка је договорено да једном месечно представници Еколошког покрета и инспекције одржавају састанак. Ове активности на терену показале су се као врло значајне јер су омогућиле грађанима коју су врло слабог имовног стања, као и они коју су тек чули за постојање наше институције да се са представкама обрате покрајинском омбудсману.

Значајно је указати да је приличан број грађана затражио бесплатну правну помоћ и то углавном особе старије доби и слабог имовног стања па је неопходно системски на нивоу Републике Србије уредити питање бесплатне правне помоћи, доношењем закона који ће регулисати ову материју.

Општина/Mesna zajednica	Datum
Nova Crnja	03.09.2007.
Кањижа	05.09.2007.
Житиште	06.09.2007.
Арадац	10.9.2007.
Бачка Топола	12.09.2007.
Суботица	13.09.2007.
Мали Иђош	17.09.2007.
Сечањ	19.09.2007.
Сента	20.09.2007.
Бач	24.09.2007.
Бечеј	26.09.2007.
Беочин	27.09.2007.
Инђија	15.10.2007.
Рума	16.10.2007.
Сремска Митровица	23.10.2007.
Стари Сланкамен	24.10.2007.

5.8 Извештај са регионалне конференције "ЧУВАРИ ПРАВА" Сарајево 19.10.2007.године

У Сарајеву је одржана регионална конференција «Чувари права», на којој су учешће узели представница удружења особа са инвалидитетом, представници ресорних министарстава, невладиних организација и других институција које се у свом раду баве људским правима и то из Републике Србије Републике Хрватске и Републике Босне и Херцеговине.

Основни циљ ове регионалне конференције био је упознавање са Конвенцијом УН-а о правима особа са инвалидитетом и њеног значаја са посебним освртом на Члан 12. ове Конвенције.

На самој конференцији представљен је и рад министарстава у области особа са инвалидитетом, рад невладиних организација у овој области и извршена је анализа позитивно-правних прописа, односно законодавства све три земље у области заштите и положаја особа са инвалидитетом.

На крају конференције усвојени су закључци и заједничко саопштење које ће накнадно бити достављено.

6. РАД ПОДРУЧНИХ КАНЦЕЛАРИЈА

6.1 Извештај о раду канцеларије у Суботици

Канцеларија Покрајинског омбудсмана у Суботици прима странке сваког радног дана, осим петка. Велики број странака долази у канцеларију лично, укупно 227 у 2007. години, али често траже информације или правни савет и телефоном. У Суботици у оквиру Општинског суда делује и служба за пружање бесплатне правне помоћи, велик број неуких странака обраћа се и канцеларији Покрајинског омбудсмана у Суботици ради пружања правних и стручних савета.

На основу досадашњег искуства у раду ове подручне канцеларије може се констатовати да грађани имају поверења у институцију омбудсмана.

Канцеларија у Суботици примила је током 2007. године 79 писмене представке грађана. Један део представки није заведен, због тога што су подносиоци одустали, јер решавање њихових представки није у надлежности Покрајинског омбудсмана. Средином 2006. године дошло је до отварање канцеларије локалног грађанског браниоца-омбудсмана Суботице. Између две канцеларије је успостављена добра сарадња, која се огледа у размени информација и искуства. Према Протоколу о сарадњи између Покрајинског омбудсмана и општинског омбудсмана, општински омбудсман има приоритет у поступању када се представке односе на рад органа управе и јавних служби који делују на територији града Суботице. Постоји и такви случајеви, где обе институције заједнички поступају, јер тако допринесу и бољој заштити права грађана.

Један од карактеристика рада канцеларије у Суботици јесте и то да одређен број странака обраћа се из територије општине Кањижа, Сента, Нови Кнежевац, Мали Иђош, Фекетић. У тим местима још није дошло до отварања канцеларије локалног грађанског браниоца-омбудсмана. Те представке које се односе на рад органа управе тих општина, заводе се код подручне канцеларије Покрајинског омбудсмана. Тиме Покрајински омбудсман доприноси бољој заштити права грађана у тим општинама.

У канцеларији у Суботици 90% обраћања било је на мађарском језику.

Већи број странака се канцеларији обраћа представкама које се односе на спорост рада судова. Реформе правосудног система јесу почеле, али то још не даје очекиване резултате. У таквим случајевима странкама онемогућена или битно одложена заштита права.

Велики број жалби грађана односи се на кршење права из области радних односа. Велики је број отказа радног односа по разним основама, а највећи је број због приватизације великих предузећа или због стечаја. Запосленима се зарада, нарочито код приватних послодавца, не исплаћује редовно или не у складу са Законом, а постоји и велики број људи које раде на црно.

Нередовно плаћање пореза и доприноса од стране послодавца доводи до тога да радници не могу остварити право на здравствену заштиту и право на

пензијско осигурање. Постоји велики број грађана којима није обновљена здравствена књижица.

Постоји прилично велик број подносилаца представки које се односе на остваривање права на страну пензију – односно, бивших југословенских република – напр. Хрватска, БиХ, првенствено због тога што дуго чека на остваривање овог права.

Странке се често жале и на нељубазност административних службеника према њима, нпр. запослени у Фонду за пензијско и инвалидско осигурање, пореској управи итд.

Потребно је указати на чињеницу да су припадници националних мањина много мање запослени у неким државним органима - нарочито као шалтерски радници - него што је њихова заступљеност у становништву.

Већи број странака се канцеларији обраћа са захтевом-примедбом које се односе на повраћај одузете имовине после II светског рата. У таквим случајевима Покрајински омбудсман није надлежан, а странке упућујемо Удружењу грађана које се бави овом проблематиком.

Током октобра и новембра 2007. године пружена је могућност грађанима четири МЗ – Бачки Виногради, Шупљак, Чантавир и Макова седмица – да поднесу представке и непосредно разговарају у подручној канцеларији Покрајинског омбудсмана.

Потребно је нагласити да грађани све више говоре о проблему заштите животне средине и недовољне активности локалних самоуправа у тој области. Садржина представки на терену – укупно 14 - одговара садржини представки које су до сада биле директно упућене канцеларији у Суботици. У усменим контактима грађани поред притужби на рад органа управе, указују на спорост рада судова, на неефикасност фонда за пензијско-инвалидско осигурање и неефикасност инспекцијских служби.

На крају, потребно је нагласити спремност за сарадњу свих МЗ и треба указати на оправданост овакве делатности и потребу наставка обиласка осталих МЗ, укупно 36 у суботичкој општини, у наредном периоду.

6.2 Извештај о раду Канцеларије Покрајинског омбудсмана у Панчеву

6.2.1 Представке грађана

Канцеларија Покрајинског омбудсмана у Панчеву примила је током 2007. године 89 писмених представки грађана.

Грађани се, такође, обраћају телефоном за правне савете, што се може сматрати усменим представкама.

Структура писмених представки

Област	Број
Рад ЈКП	15
Заштита права по основу рада	14
Рад Општинске управе (органа надлежних за издавање одобрења за изградњу, грађевинске и комуналне инспекције)	37
Нерешени стамбени проблеми	5
Рад судова	15
Заштита права из пензијског и социјалног осигурања	4
Рад скупштине општине	2
Захтеви за социјалном помоћи (ради плаћања струје и лекова)	3
Заштита права на здраву животну средину	15
Рад покрајинских органа управе	1
Полиција	5
Захтеви за социјалном помоћи (ради плаћања струје и лекова)	2
Омбудсман Републике Хрватске	1
Омбудсман Републике Црне Горе	1

Напомена: Број представки исказан по врстама, односно органима на чији рад се односе, већи је од укупног броја примљених представки, јер се дешава да се иста представка односи на рад већег броја органа управе.

6.2.2 Поступање по представкама

Канцеларија Покрајинског омбудсмана у Панчеву је, током 2007. године, најчешће поступала по представкама које су се односиле на рад Општинске управе Панчево и Вршац.

Делимично се смањио број представки које се односе на рад општинских органа надлежних за издавање решења о одобрењу за изградњу грађевинских објеката, као и надлежних инспекцијских органа. Међутим, сам поступак заштите права грађана у овој области је и даље дуготрајан и најчешће се завршава легализацијом дивље градње, а самим тим и легализацијом незаконитих радњи и поступака, нашта, по правилу, указују подносиоци представки. У наведеним случајевима Покрајински омбудсман прати ток поступка и помаже подносиоцима представки правним саветима.

Приметно се повећао број представки које се односе на заштиту животне средине. Више грађана из Влајковца у Општини Вршац се обратило Покрајинском омбудсману ради заштите права на здраву животну средину

сматрајући да је ово њихово право повређено изградњом антене за мобилну телефонију у близини њихових кућа.

Покрајински омбудсман је извршио увид у документацију која се односи на спровођење поступка давања сагласности на Студију о процени утицаја на животну средину и издавање решења о одобрењу за изградњу радио базне станице РБС 2106 у Влајковцу и утврдио да је надлежни орган Општинске управе у Вршцу поступио у складу са законом, као и да, у овој фази поступка, нису повређена права подносилаца представки.

Поступајући по представкама грађана које се односе на социјалне и стамбене проблеме утврдили смо да би, за боље решавање ових проблема, требало постићи бољу координацију надлежних институција и локалне управе, по угледу на мрежу "Живот без насиља". Многи подносиоци представки се обраћају омбудсману ради решавања својих социјалних проблема и доживљавају ову институцију као социјалну. У овим случајевима се наш рад састоји у томе да их упућујемо на надлежне органе и упознајемо са тим где и на који начин могу да остваре своја права, као и у праћењу поступка остваривања њихових права.

Јавна комунална предузећа у Панчеву се нису изјаснила по једном броју представки грађана које им је Канцеларија упутила, о чему смо обавестили председника Скупштине општине Панчево.

6.2.3 Друге активности

Канцеларија је учествовала у раду Општинског тима инкорпорираних у мрежу "Живот без насиља".

Примена медијације у поступању по представкама грађана најчешће је посредна, односно наша канцеларија контактира са надлежним органима у циљу решавања конкретних проблема.

Крајем године је успостављен контакт са Координационим центром за укључивање Рома у Београду, ради покушаја системског решавања стамбених и социјалних проблема ромске заједнице. Такође пратимо и израду стратегије за декаду Рома од стране Општинске управе у Панчеву.

7. ПРЕДМЕТИ – СТРУКТУРА, СТАТИСТИКА, ЗАКЉУЧЦИ

Одлука о Покрајинском омбудсману ("Сл. лист АП Војводине" број 23/2002, 5/2004,16/05) у члану 13. став 1, алинеја 5, предвиђа да омбудсман прима и испитује представке које се односе на повреду људских права. Поступак по представкама уређен је члановима 19. до 36. Одлуке, и Пословником о раду Покрајинског омбудсмана. Грађани се Омбудсману обраћају писмено, лично доласком у канцеларију, путем телефона и интернета. За сваку представку која се прими у писменој форми, било попуњавањем формулара, било неформално написаном представком, или пак попуњеним електронским формуларом, отвара се предмет.

У периоду јануар – децембар 2007. године Покрајински омбудсман је отворио 605 предмета на основу поднетих представки. Од тога 443 (73,22%) је поднето у канцеларији у Новом Саду, 83 (13,72%) у канцеларији у Панчеву и 79 (13,06%) у канцеларији у Суботици.

У односу на претходну годину, 2007. године број предмета је повећан за трећину (605 предмета 2007. наспрам 457 предмета у 2006. години што је повећање за 32,38%). Повећање броја предмета је забележено у свим канцеларијама Покрајинског омбудсмана. Најосетније повећање је у подручној канцеларији у Суботици, а износи скоро 4 пута више него у прошлој години (79 предмета у 2007. години наспрам 21 предмета у 2006. години), док је у Новом Саду број предмета повећан за 15% а у Панчеву за 59,61%.

Из овога се може закључити да је дошло до знатног повећања броја предмета у окружним канцеларијама у Панчеву и поготово Суботици, а да је у Новом Саду то повећање изражено у процентима мање него у подручним канцеларијама, али ипак значајно.

Главни фактор за овакво повећање броја предмета у подручним канцеларијама сигурно има интензивније иступање Покрајинског омбудсмана у средствима јавног информисања где су се грађани могли детаљније упознати са радом канцеларије у Новом Саду и радом подручних канцеларија у Панчеву и Суботици.

Информисаност грађана о надлежностима Покрајинског омбудсмана је остала на приближно истом нивоу из претходне године. У 2006. години било је око 30% представки које су одбачене због ненадлежности, док је у овој години број представки одбачених због ненадлежности 31,40%, односно 190 представки је одбачено због ненадлежности од укупно 605 поднетих у овој години.

7.1 Структура органа на које се грађани жале

Типови органа на које су се односиле притужбе је следећа:

Тип органа \ Тип	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Центри за социјални рад	12	3.63%	15	6.33%	0	0.00%	27	4.46%
Фонд за пензијско и инвалидско осигурање	11	3.32%	16	6.75%	0	0.00%	27	4.46%
Институције затвореног типа	5	1.51%	1	0.42%	2	5.41%	8	1.32%
Јавне службе и јавна предузећа - локални ниво	32	9.67%	27	11.39%	1	2.70%	60	9.92%
Јавне службе и јавна предузећа - покрајински ниво	5	1.51%	5	2.11%	2	5.41%	12	1.98%
Јавне службе и јавна предузећа - републички ниво	5	1.51%	10	4.22%	2	5.41%	17	2.81%
Локална самоуправа	82	24.77%	50	21.10%	21	56.76%	153	25.29%
Национална служба за запошљавање	6	1.81%	9	3.80%	0	0.00%	15	2.48%
Недржавни субјекти	25	7.55%	12	5.06%	0	0.00%	37	6.12%
Органи других држава	7	2.11%	3	1.27%	0	0.00%	10	1.65%
Покрајинска управа	9	2.72%	7	2.95%	2	5.41%	18	2.98%
Правосуђе	49	14.80%	34	14.35%	1	2.70%	84	13.88%
Разно	19	5.74%	21	8.86%	2	5.41%	42	6.94%
Републичка управа	49	14.80%	22	9.28%	4	10.81%	75	12.40%
Затвори	12	3.63%	2	0.84%	0	0.00%	14	2.31%
Завод за здравствено осигурање	3	0.91%	3	1.27%	0	0.00%	6	0.99%
Укупно	331	100.00%	237	100.00%	37	100.00%	605	100.00%

Структура одговорних органа у представкама примљеним 2007. године

Оваква подела органа условљена је начином рада и овлашћењима Покрајинског омбудсмана. Такође, Покрајински омбудсман је одлучио да посебно обрати пажњу на рад неких органа. Ово је произашло из чињенице да Покрајински омбудсман у свом раду, а на основу Одлуке о Покрајинском омбудсману, обавља мониторинг, контролише рад здравствених установа на територији АП Војводине у којима се обавља обавезно психијатријско лечење, као и да се Покрајинском омбудсману обраћају лица лишена слободе путем кутија за представке које су постављене у затворима на територији АПВ. Установљено је да се велики број представки односи на рад правосудних органа, као и фондова за

пензијско и инвалидско осигурање, те су ове категорије посебно издвојене и приказане.

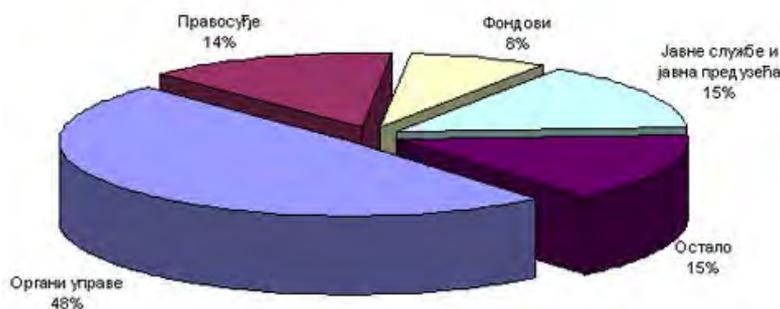
Ако посматрамо типове одговорних органа у жалбама грађана видимо да су они на различитим нивоима власти. Тако на републичком нивоу имамо правосуђе, републичку управу, фонд ПИО, затворе, јавне службе и јавна предузећа на републичком нивоу, здравствено осигурање, институције затвореног типа и националну службу за запошљавање. На покрајинском нивоу су покрајинска управа и јавне службе и предузећа чији је оснивач Покрајина. На локалном нивоу налазе се локална самоуправа, јавне службе и јавна предузећа које оснива општина, као и центри за социјални рад (иако формално контролу њиховог рада обавља покрајинска управа велик утицај на њихов рад има и општинска власт првенствено због тога што делом финансира њихов рад). Следећи графикон приказује на који ниво власти се односе представке⁸⁶:

Органе можемо поделити још и на органе управе (локална самоуправа, покрајинска управа, републичка управа, затвори, центри за социјални рад и институције затвореног типа), правосуђе, фондове (фонд ПИО, завод за здравствено осигурање и национална служба за запошљавање), јавне службе и јавна предузећа (на локалном, покрајинском и републичком нивоу). Следећи графикон показује број представки у односу на поменућу поделу⁸⁷:

⁸⁶ Недржавни субјекти, органи других држава и сл. спадају у остало.

⁸⁷ Недржавни субјекти, органи других држава и сл. спадају у остало.

7.1.1 Територијална структура

Следећа табела приказује општине са освртом на то колико подносилаца представки долази из одређених општина као и колико представки се односи на рад органа који су у надлежности општинских власти (то су органи који спадају у локални ниво власти у претходној подели).

П означава подносиоце, **С** број становника (извор: Републички завод за статистику, попис 2002. године) а индекс се добија формулом $P/S * 10000$ и представља број подносилаца представки на десет хиљада становника. У другој табели са **Пред.** је означен укупан број представки који се односе на органе локалног нивоа у тој општини. Напомене (колоне **Нап.**) су следеће:

* У овим местима постоји канцеларија Покрајинског омбудсмана па је потребно узети у обзир лаку доступност институције омбудсмана грађанима

** У овим општинама су основани локални омбудсмани, те треба имати у виду да грађани већину својих притужби на рад локалних органа износе њима.

Општина	П	С	индекс	Нап.
Ада	4	18994	2,11	
Алибунар	1	22954	0,44	*
Апатин	0	32813	0,00	*
Бач	3	14681	2,04	
Бачка Паланка	5	16268	3,07	
Бачка Топола	4	60966	0,66	
Бачки Петровац	4	38245	1,05	
Бечеј	6	40987	1,46	
Бела Црква	1	20367	0,49	
Беочин	3	16086	1,86	
Чока	5	13832	3,61	
Инђија	7	46609	1,50	
Ириг	0	12329	0,00	
Кањижа	1	27510	0,36	
Кикинда	5	67002	0,75	
Ковачица	2	27890	0,72	
Ковин	1	36802	0,27	
Кула	6	48353	1,24	
Мали Иђош	3	13494	2,22	
Нова Црња	1	12705	0,79	
Нови Бечеј	1	26924	0,37	
Нови Кнежевац	0	12975	0,00	
Нови Сад	97	299294	3,24	*
Озаци	3	35582	0,84	
Опово	0	11016	0,00	
Панчево	51	127162	4,01	*
Пећинци	0	21506	0,00	
Пландиште	0	13377	0,00	
Рума	5	60006	0,83	
Сечањ	6	16377	3,66	
Сента	4	25568	1,56	
Шид	2	38973	0,51	
Сомбор	4	97263	0,41	**
Србобран	1	8839	1,13	
Сремска Митровица	24	85902	2,79	
Сремски Карловци	2	17855	1,12	
Стара Пазова	4	67576	0,59	
Суботица	63	148401	4,25	*, **
Темерин	5	28275	1,77	
Тител	2	17050	1,17	
Врбас	7	45852	1,53	
Вршац	13	54369	2,39	
Жабалъ	1	27513	0,36	
Житиште	5	20399	2,45	
Зрењанин	6	132051	0,45	

Територијална структура подносилаца
(било је 25 подносиоца са територије ван АП Војводине)

Општина	Пред.	Нап.
Ада	4	
Алибунар	1	
Апатин	1	
Бач	4	
Бачка Паланка	8	
Бачка Топола	6	**
Бачки Петровац	5	
Бечеј	9	
Бела Црква	2	
Беочин	5	
Чока	5	
Инђија	12	
Ириг	1	
Кањижа	2	
Кикинда	12	
Ковачица	3	
Ковин	1	
Кула	6	
Мали Иђош	5	
Нова Црња	2	
Нови Бечеј	2	
Нови Кнежевац	2	
Нови Сад	147	*
Озаци	10	
Опово		
Панчево	76	*
Пећинци		
Пландиште		
Рума	14	
Сечањ	19	
Сента	4	
Шид	6	
Сомбор	5	**
Србобран	5	
Сремска Митровица	38	
Сремски Карловци	2	
Стара Пазова	12	
Суботица	86	*
Темерин	7	
Тител	3	*
Врбас	13	
Вршац	14	
Жабалъ	2	
Житиште	8	
Зрењанин	11	**

Број представки које се односе на органе на
локалном нивоу по општинама

7.2 Области

7.2.1 Општи послови

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Административна питања	39	19,12%	20	15,15%	2	11,76%	61	17,28%
Имовинско правни односи	36	17,65%	22	16,67%	2	11,76%	60	17,00%
Комунални послови	18	8,82%	21	15,91%	6	35,29%	45	12,75%
Пензијско и инвалидско осигурање	15	7,35%	5	3,79%		0,00%	20	5,67%
По сопственој иницијативи	1	0,49%	2	1,52%	2	11,76%	5	1,42%
Радни односи	22	10,78%	15	11,36%	1	5,88%	38	10,76%
Разно	17	8,33%	16	12,12%	1	5,88%	34	9,63%
Социјална заштита	14	6,86%	9	6,82%		0,00%	23	6,52%
Статусна питања	3	1,47%	3	2,27%	1	5,88%	7	1,98%
Третман у инст. затвореног типа	16	7,84%	2	1,52%	1	5,88%	19	5,38%
Урбанизам и стамбени послови	15	7,35%	10	7,58%	1	5,88%	26	7,37%
Заштита животне средине	2	0,98%	3	2,27%		0,00%	5	1,42%
Здравство	6	2,94%	4	3,03%		0,00%	10	2,83%
Укупно	204	100,00%	132	100,00%	17	100,00%	353	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2007. године из надлежности заменика за опште послове

Наведена подела по областима приистиче из надлежности Покрајинског омбудсмана да штити људска права и слободе од повреда учињених од стране покрајинске и општинске управе, те су области из надлежности ових органа посебно издвојене. Поред тога, велики број представки грађана односи се на области које нису у надлежности Покрајинског омбудсмана, али су због бројности посебно издвојене. Ту спадају радни односи (са изузецима ако се ради о радним односима у органима управе или јавним службама), имовинско правни односи који не приистичу из управних овлашћења као и административна питања која се односе на рад органа над којима Покрајински омбудсман нема никакве ингеренције.

7.2.2 Заштита права детета

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Здравство		0,00%	1	6,25%		0,00%	1	3,13%
Установе и домови за смештај		0,00%	1	6,25%		0,00%	1	3,13%
Материјална подршка		0,00%	2	12,50%		0,00%	2	6,25%
Административна питања	1	9,09%		0,00%		0,00%	1	3,13%
Директори		0,00%		0,00%		0,00%	0	0,00%
Дисциплинска одговорност		0,00%	1	6,25%	1	20,00%	2	6,25%
Изддржавање детета	1	9,09%	2	12,50%		0,00%	3	9,38%
Насиље - Вршњачко	1	9,09%		0,00%	1	20,00%	2	6,25%
Насиље - Институционално		0,00%	1	6,25%		0,00%	1	3,13%
Поверавање детета	3	27,27%	1	6,25%		0,00%	4	12,50%
Пропусти у лечењу		0,00%		0,00%		0,00%	0	0,00%
Разно	3	27,27%	5	31,25%		0,00%	8	25,00%

Регулисање виђања	2	18,18%	1	6,25%		0,00%	3	9,38%
Стручни кадар		0,00%	1	6,25%	1	20,00%	2	6,25%
Усвојење		0,00%		0,00%		0,00%	0	0,00%
Злостављање		0,00%		0,00%	2	40,00%	2	6,25%
Укупно	11	100,00%	16	100,00%	5	100,00%	32	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2007. године из надлежности заменика за заштиту права детета

7.2.3 Заштита права националних мањина

Област	Мушкарци		Жене		Удружења		Укупно	
Делотворно учешће нац. мањина у јавном животу	1	11,11%	1	25,00%	1	8,33%	3	12,00%
Дискриминација на националној основи	6	66,67%	3	75,00%	1	8,33%	10	40,00%
Говор мржње	1	11,11%	0	0,00%	2	16,67%	3	12,00%
Образовање на језицима нац. мањина	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
По сопственој иницијативи	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Службена употреба језика	1	11,11%	0	0,00%	8	66,67%	9	36,00%
Укупно:	9	100,00%	4	100,00%	12	100,00%	25	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2007. године из надлежности заменика за заштиту права националних мањина

7.2.4 Равноправност полова

Област	Мушкарци		Жене		Удружење		Укупно	
Насиље у породици	1	25,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	4,35%
Радни односи	1	25,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	4,35%
Разно	2	50,00%	17	100,00%	2	100,00%	21	91,30%
Укупно	4	100,00%	17	100,00%	2	100,00%	23	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2007. године из надлежности заменика равноправност полова

7.3 Окончање предмета

Како Покрајински омбудсман није надлежан за рад републичких органа, правосуђа, недржавних субјеката (приватних лица, приватних предузећа, политичких партија, невладиних организација итд.), односе између приватних лица, као и предмета који се тичу радних односа (са изузецима ако се ради о радним односима у органима управе или јавним службама) и имовинско правних односа, од укупно 605 предмета због ненадлежности одбачено је 190 (31,40%) представки. У складу са чланом 25. Одлуке о Покрајинском омбудсману одбачено је 1 (0,17%) представке због анонимности, односно, недостављања личних података подносиоца, 8 (1,32%) представки јер су поднете против радње или акта старијих од једне године, 10 (1,65%) представки због недопуњавања података од

стране подносиоца у прописаном року, 3 (0,50%) представке јер су се односиле на случај по коме већ постоји предмет, али нису поднети нови докази и 6 (1,00%) представки о случајевима где нису исцрпљена редовна правна средства, а није испуњен услов из чл. 24. став 2. Било је и 3 (0,50%) представки где је донет закључак да околности и докази не указују на повреду људских права, као и 2 (0,44) представки о којима је већ раније одлучивано. Ове представке је Омбудсман такође одбацио. Укупно је одбачено 223 (36,86%) представки.

Од 382 (63,17%) преосталих представки 60 (9,92%) представки је још увек у раду, а 322 (53,22%) представке су решене. Представке су решене на следећи начин:

- 1 (0,17%) случај решен је тако што је подносилац повукао представку
- 91 (15,04%) представка је уступљена на решавање органима са којима омбудсман има утврђен начин сарадње потписаним протоколима (Народна канцеларије председника републике, локални омбудсмани)
- 121 (20,00%) случај решено је тако што је покрајински омбудсман истрагом утврдио да није дошло до повреде људских права или неправилног рада органа управе.
- 12 (1,98%) случајева окончано је упућивањем препоруке, мишљења или предлога надлежном органу како би предузели мере на отклањању повреде људских права или неправилности у раду
  - а) у 9 (1,49%) случаја надлежни орган је поступио по препоруци, мишљењу или предлогу
  - б) у 3 (0,50%) случаја надлежни орган није поступио или није одговорио на препоруку мишљење или предлог
- 78 (12,90%) случаја су окончана на други начин. У овим предметима, Покрајински омбудсман истрагом није установио повреду људских права, али је након активности Покрајинског омбудсмана странка успела да оствари свој захтев.
- 15 (2,48%) случаја су решена тако што је отклоњена повреда у току истраге.
- У 2 (0,33%) случаја након спроведене истраге, Покрајински омбудсман је утврдио да је дошло до повреде људских права или неправилности у раду органа управе, али није упутио препоруку, мишљење или предлог већ је сматрао да се уочена неправилност може ефикасније решити на други начин.

7.4 Телефонски позиви и посете

У току 2007. године Покрајинском омбудсману обратило се око 2200 странака (око 1400 - 63% канцеларији у Новом Саду, око 450 - 20% у Панчеву и око 350 - 17% у канцеларији у Суботици) телефонским путем или лично које нису поднеле представке. Оне су, после разговора са заменицима/ама Покрајинског омбудсмана или сарадницима (у 90% случајева заменици/це лично и телефонски разговарају са странкама) Покрајинског омбудсмана у вези са њиховим случајем, добиле савет или су упућене на орган који је надлежан за решавање проблема са

којима се суочавају. Међутим, ако странка и поред објашњења о ненадлежности Покрајинског омбудсмана инсистира на покретању поступка, та представка се заводи као предмет. Такође, свака представка која се поднесе у писаној форми (поштом, попуњавањем формулара или електронском поштом) се заводи као предмет.

У односу на 2006. годину када је било око 1900 обраћања грађана дошло је до повећања броја обраћања за око 16%. Ово повећање се може објаснити истим разлозима због којих је повећан број предмета.

8. ПРИМЕРИ ПРЕДМЕТА

8.1 Примери представки – равноправност полова

8.1.1 Учешће жена на местима одлучивања

8.1.1.1 Пример 1

Покрајинском омбудсману су се представком обратили форуми жена пет политичких партија у којој истичу незадовољство због драстичне дискриминације жена приликом избора чланова Управног одбора Фонда за капитална улагања АП Војводине. Покрајински омбудсман се тим поводом обратио Извршном већу АП Војводине, Комисији за кадровска и административна питања, Управном одбору и директору Фонда за капитална улагања, Одбору Скупштине АП Војводине за равноправност полова. Покрајински омбудсман је од Одбора за равноправност полова добио Информацију о заступљености жена и мушкараца у управним и надзорним одборима фондова, установа и других институција чији је оснивач АП Војводина из које се види да у 17 управних одбора има 133 чланова од којих су 33 жене, или 24,8%. У надзорним одборима су од 53 члана, 22 жене или 41,5%. Међу председницима управних одбора жена је свега 17,6% (УО Педагошки завод Војводине, УО Покрајински завод за равноправност полова и Савет Дирекције за робне резерве) а у надзорним одборима 37,5%. Подаци такође показују да у појединим одборима нема жена – Фонд за развој АП Војводине, Покрајински фонд за развој пољопривреде, Фонд за капитална улагања, ЈП Војводинашуме.

Извршно веће АП Војводине упутило је допис Покрајинског омбудсмана Комисији за кадровска и административна питања, како је наведено, предлагачу решења о именовану Управног одбора Фонда за капитална улагања. У одговору Комисије која је утврдила Предлог решења о именовану Управног одбора Фонда за капитална улагања АП Војводине каже се да је она у складу са чланом 6. Одлуке о оснивању овог Фонда којом је прописано да Управни одбор Фонда има 7 чланова, да је на месту председника Управног одбора председник Извршног већа АП Војводине, док осталих 6 чланова именује и разрешава Извршно веће АП Војводине из реда својих чланова на период од четири године са могућношћу поновног избора.

На основу члана 33, ст. 1 Одлуке о Покрајинском омбудсману (Службени лист АПВ бр.23/2002, 5/2004, 16/2005) Покрајински омбудсман дао је следеће:

МИШЉЕЊЕ

Извршно веће АП Војводине и Комисија за кадровска и административна питања приликом кандидовања и именовања чланова Управног одбора Фонда за капитална улагања нису у довољној мери водили рачуна о Одлуци о

равноправности полова (“Службени лист АПВ” бр. 14/04) која у члану 17. обавезује покрајинске органе да, у оквиру својих надлежности, донесу посебне програме и планове у циљу побољшања равноправне заступљености жена и мушкараца. Саставни део ових програма и планова представљају и посебне мере за обезбеђивање равноправне заступљености жена и мушкараца у покрајинским органима.

Приликом именовања чланова Управног одбора и руководиоца инвестиционих сектора у Фонду за капитална улагања АП Војводине очигледно није вођено рачуна о равноправној заступљености мушкараца и жена у смислу Одлуке о равноправности полова, што је имало за последицу **дискриминацију на основу пола**, те Покрајински омбудсман на основу члана 33, ст. 1 Одлуке о Покрајинском омбудсману даје следећу:

ПРЕПОРУКУ

Извршном већу АП Војводине, покрајинским органима и Комисији за кадровска и административна питања да **отклоне дискриминацију жена и непоштовање Одлуке о равноправности полова** у вези са равномерном заступљеношћу оба пола у покрајинским органима. Покрајински омбудсман препоручује Извршном већу АП Војводине да у конкретном случају размотри могућност **измене** Одлуке о именовању чланова Управног одбора Фонда за капитална улагања АП Војводине како би било омогућено учешће жена у овом Управном одбору. Такође, препоручује измену и других одлука које за последицу имају или могу имати неравномерну заступљеност оба пола у покрајинским органима.

Покрајински омбудсман не спори чињеницу да је у управним одборима установа, фондова и других институција око 25% жена. На жалост, нема их у оним телима чији је оснивач АП Војводина у којима се одлучује о развоју Покрајине. Покрајински омбудсман због тога **препоручује** да се приликом именовања чланова управних одбора и других тела нарочито води рачуна о принципима равноправности полова, како би се обезбедила равноправна заступљеност мушкараца и жена на местима одлучивања, а кад год је то могуће сразмерно њиховом уделу у укупном броју становника на територији АП Војводине (50%:50%).

АП Војводина и њени органи, који су први у Србији установили механизме за постизање равноправности полова, што је темељна претпоставка сваког демократског друштва, показали би на тај начин да је остваривање родне равноправности стратешко опредељење и потврдили своју одлучност у испуњавању уставних начела о равноправности полова и ратификованих међународних докумената у овој области. Предлог закона о равноправности полова који је Скупштина АП Војводине усвојила 05. јуна 2007. године и као овлашћени предлагач упутила Народној Скупштини Републике Србије, такође установљава обавезу поштовања равноправности полова и њихову равномерну заступљеност на свим нивоима одлучивања. Комитет Уједињених нација за уклањање дискриминације жена поводом разматрања Иницијалног извештаја Републике Србије о спровођењу Конвенције о уклањању свих облика дискриминације жена изразио је у Закључним коментарима у јуну ове године забринутост због недовољне заступљености жена у именованим телима и

структурама владе, на местима доношења одлука и у дипломатској служби. Комитет захтева од државе да јача и спроводи мере којима ће повећати заступљеност жена у именованим телима и структурама власти, између осталог, кроз делотворну примену привремених, посебних мера, у складу са чланом 4, ставом 1 Конвенције и Општим протоколом Комитета број 25, како би било остварено право жена на једнако учешће у свим сферама јавног живота, а нарочито на високим нивоима доношења одлука (CEDAW/C/SCG/CO/1, Проширена неревидирана верзија, јун 2007. оригинал на енглеском језику).

Подсећамо на крају да је и само Извршно веће АП Војводине 01.12.2006. године, на 135 седници, прихватило Информацију о заступљености жена и мушкараца у јавним предузећима у АП Војводини и том приликом једним од својих закључака задужило је ресорне покрајинске секретаријате да приликом предлагања састава (чланова и чланица) органа управљања у јавним предузећима, установама, дирекцијама, фондовима, заводима, канцеларијама и другим организацијама чији је оснивач Скупштина АП Војводине, обезбеде равномерну заступљеност жена и мушкараца, односно од најмање 30% припадника/ца мање заступљеног пола.

Покрајински омбудсман сматра да би исти принцип требало да важи и за Извршно веће АП Војводине и **препоручује** Извршном већу АП Војводине да убудуће приликом доношења одлука и решења о именовању чланова покрајинских органа и само води рачуна о равномерној заступљености мушкараца и жена, а тиме и о доследном спровођењу Одлуке о равноправности полова.

8.1.2 Дискриминација на радном месту

8.1.2.1 Пример 2

Е.К. асистенткиња на Филозофском факултету у Новом Саду обратила се представком у којој је навела проблеме који су настали након што је пријавила докторску тезу на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Према њеним тврдњама шеф Одсека јој је запретио пред колегама да ће јој, уколико не одустане од доктората на београдском Универзитету, написати негативан реферат и да ће бити "склоњена" са предмета на који је изабрана 2005. године, као и да неће бити изабрана за доцента, уз то да осећа свакодневни психолошки притисак од стране претпостављеног. Успостављена је комуникација са деканом факултета, а Покрајинска инспекција за високо образовање била је мишљења да се највећи број примедби односи на поремећене међуљудске односе. О томе, као и обавезама декана у погледу законитости рада и поштовања одредби статута високошколске установе обавештени су декан факултета и странка којој је предочено и мишљење инспекције о томе да нема правног основа да се на факултету оспорава право и слобода научног рада, у смислу условљавања на којој високошколској установи ће кандидат стећи научно звање. С обзиром на налазе истраге странци Е.К. и представницима факултета понуђена је могућност одржавања медијације између ње са једне стране, а са друге, декана факултета и шефа одсека, уз посредовање Покрајинског омбудсмана као медијатора како би се спор превазишао мирним путем, али овај предлог није прихваћен на одсеку дотичног факултета уз образложење да се не ради о поремећеним међуљудским односима, него о томе да странак не испуњава законске и радне обавезе, ни основне услове за рад на универзитету.

Покрајински омбудсман је утврдио да се општим актом високошколске институције утврђује начин стицања научног звања, али није тачно одређено на ком Универзитету су запослени на факултетима обавезни да пријављују магистарске и докторске тезе које су предуслов за стицање научних звања на шта странка може да се позива у заштити својих права. Странка је добила савет да се обрати декану свог матичног факултета, а предочена јој је и могућност обраћања инспекцији за високо образовање при Покрајинском секретаријату за образовање и културу, као и могућност покретања судског поступка на основу Закона о раду који у делу 5. Забрана дискриминације од чл.18-23 тачно наводи шта се под дискриминацијом подразумева и даје могућност остваривања накнаде штете уколико се ради о дискриминацији.

8.1.2.2 Пример 3

М.М.С. са истог факултета и одсека, обратила се Покрајинском омбудсману у вези са конкурсом за реизбор у звање што се поклопило са њеном трудноћом. Према тврдњама странке на послу је била изложена шиканирању и увредама шефа одсека, такође је спречавана у обављању радних задатака, изложена лажним оптужбама, а након што је затруднела и претњама због тога што је узела боловање због „одржавања трудноће“, а касније и породилско одсуство. Покрајински омбудсман је од декана факултета затражио да, у складу са надлежностима, испита овај случај и извести о наводима странке да је била изложена претњама због трудноће, имајући на уму Закон о раду («Службени гласник РС» бр. 61/05, чланови 18 и 21) који забрањује дискриминацију засновану на полу, трудноћи, било ком личном својству, као и узнемиравање и сексуално узнемиравање. Покрајински омбудсман је странци предложио да се обрати декану и Покрајинској инспекцији за високо образовање при Покрајинском секретаријату за образовање и културу. Предочена јој је и могућност покретања тужбе за накнаду штете на основу Закона о раду уколико сматра да је дошло до дискриминације.

Декан факултета обавестио је Покрајински омбудсман да су предузети кораци како би биле испитане све околности у вези са конкурсом за реизбор у звање, који је и поништен због нерегуларности. Покрајинска инспекција је и у овом случају била мишљења да се највећи број примедби односи на поремећене међуљудске односе, да је декан факултета дужан да се стара о законитости и одлучује о правима, обавезама и одговорностима запослених у складу са Законом. Инспекција је навела и одредбу члана 72. ст. 1 Закона о високом образовању којом је утврђено да се у звање асистента бира студент докторских студија, те Факултет није овлашћен за доношење одлуке према којој се особама које су стекле научни степен магистра, непосредно пре и након ступања на снагу Закона, омогућава избор у звање асистента.

С обзиром на то да су оба случаја повезана тиме што се проблем јавио на истом одсеку Покрајински омбудсман је и у овом случају понудио посредовање у решавању сукоба мирним путем, али једна страна (шеф одсека) није прихватила медијацију.

8.1.3 Насиље у породици

8.1.3.1 Пример 4

Покрајинском омбудсману се представком обратила Д.М. из Зрењанина због насиља у породици, развода брака и поверавања деце. Странка је изразила незадовољство радом центра за социјални рад у том граду, због наводних притисака да дозволи виђање деце са оцем, иако постоји привремена мера Општинског суда у Новом Саду о забрани сваког вида узнемиравања ње и њених малодобних ћерки до правоснажног окончања поступка предвиђеног Породичним законом. Центар за социјални рад у Зрењанину преузео је случај након пресељења странке из Новог Сада у Зрењанин, тако да се поступак развода брака води у Општинском суду у Зрењанину, а судски спор због насиља у породици у Новом Саду. Од Центра у Зрењанину затражена је писмена информација о поступању у овом случају, а пошто центар није одговорио у року од месец дана, Покрајински омбудсман се обратио (и о томе обавестио Центар и саму странку) Покрајинском секретаријату за здравство и социјалну политику са молбом да интервенише и уколико је потребно, изврши ванредни надзор над радом центра. Тек након тога Центар за социјални рад је доставио извештај у којем је негирао наводе странке. Међутим, Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику је увидом у списе и њиховом анализом утврдио да поступци Центра нису били у складу са захтевима стручног поступка и стандардима стручног рада, јер не садрже доказе да је у случају био ангажован стручни тим. Извештаји Центра достављени Општинским судовима у Новом Саду и у Зрењанину шути су и не садрже довољно података о актуелној ситуацији породице Д.М. те да је требало стручније приступити процени ризика од настанка насиља оца над малолетном децом са циљем спречавања могућег ширења насиља у породици. Имајући у виду да су судски поступци за заштиту од насиља у породици и у брачном спору у којем суд одлучује и о вршењу родитељског права над малолетном децом били у току, Покрајински секретаријат је указао Центру на то да је дужан да у даљем раду води рачуна о донетим привременим мерама, те да наведене поступке оконча у складу са захтевима стручног поступка и стандардима стручног рада, као и законским овлашћењима органа старатељства.

Покрајински омбудсман сагласан је са указивањем и препорукама Покрајинског секретаријата за здравство и социјалну политику. Покрајински омбудсман је Центру упутио

МИШЉЕЊЕ

У случају Д.М. било је пропуста у раду који су допринели стварању утиска код једне од страна у спору због насиља у породици, развода брака и поверавања деце на бригу и старање, да је Центар пристрасан и да не уважава наводе о насиљу бившег супруга према њој и деци која су сведоци насиља, односно секундарне жртве. Покрајински омбудсман је мишљења да Центар није пружио ваљану психо-социјалну подршку, због чега је Д.М. поступке запослених тумачила као притисак на њу, неразумевање, па и неуважавање чињеница о насилништву и догађајима који су уследили у односима између бивших супружника.

8.1.3.2 Пример 5

Покрајинском омбудсману обратила се невладина организација „СОС телефон за жене и децу жртве насиља“ поводом пресуде Општинског и Окружног суда у Новом Саду (П.4829/06 и Гж 2647/2007) због којих је наводно угрожен рад и опстанак Удружења. Наиме, Суд је изрекао новчану казну организацији и волонтерки која је у телефонском разговору са полицијом изнела податке о наводном насилнику, који је поднео тужбу ради накнаде нематеријалне штете због претрпљених болова услед повреде угледа, части, слободе и права личности. Проблем је настао након пружене подршке и комуникације са станицом милиције и приликом размене података који имају карактер тајности. Полицијска станица је податке и име волонтерке пренела тужитељу што му је послужило као основ за покретање тужбе. Странци је уз образложење да Покрајински омбудсман није надлежан да разматра одлуке Суда нити да поступа поводом представки које се односе на рад и одлуке Суда дато мишљење о томе да сви који долазе у контакт са личним подацима треба озбиљно да размотре образложење Суда који се у случају СОС телефона за жене и децу жртве насиља највероватније руководио, првенствено потребом заштите података о личности, сматрајући да волонтерка није квалификована да информацију добијену телефоном од једне стране у брачном/ванбрачном сукобу пренеси као релевантну информацију. Покрајински омбудсман сматра да постоји потреба едукације свих оних који поступају у случајевима насиља у породици о људским правима и њиховој заштити.

8.1.3.3 Пример 6

Покрајинском омбудсману представком се обратио Р.О. због насиља у породици које трпи дужи низ година од старијег сина и жене. Странка се због овог проблема обраћала Центру за социјални рад у Бачком Петровцу, председнику општине, као и Удружењу мушког насиља, али да није наишао на одговарајућу помоћ и подршку. Покрајински омбудсман обратио се Центру за социјални рад и тражио информације о овом случају. После обављеног разговора са Р.О. у Центру за социјални рад констатовано је да им је случај познат годину дана уназад, те да је странци понуђена стручна подршка, али и помоћ у случају да се одлучи за покретање поступка пред судом, али странка није желела да у том правцу предузима никакве активности те Покрајински омбудсман није утврдио да је било пропуста у раду Центра за социјални рад.

8.1.3.4 Пример 7

Покрајинском омбудсману представком се обратила А.Д. у којој се жали на рад Центра за социјални рад у Новом Саду због тога што од 1999. године није решен њен стамбени проблем. Странка је инвалиткиња, носилац материјалног обезбеђења, а у време настанка проблема била је самохрана мајка двоје малолетне деце. Путем овлашћеног предлагача Центра за социјални рад у Новом Саду поднела је 1999. године захтев Комисији за стамбене послове Скупштине града за решавање стамбеног питања путем преноса права на давање коришћена стана у коме је становала. Комисија је након три године захтев одбила, спроведено је иселење из стана без обезбеђења нужног смештаја. Странка се поново обраћала центру за социјални рад ради обезбеђења нужног смештаја, као и другим институцијама, али Комисија све до 2007. године и обраћања Покрајинског омбудсмана није разматрала захтеве за решавање стамбеног проблема А.Д. Комисија за стамбене послове Скупштине Града Новог Сада одговорила је

Покрајинском омбудсману да сагласно одредбама Одлуке о располагању средствима стамбеног фонда Града и решавању стамбених потреба Град не располаже одговарајућим станом којим би се на одговарајући начин решио проблем А.Д.

8.1.3.5 Пример 8

У својој представи Покрајинском омбудсману В.Т. наводи проблеме који су настали након тестирања на хив о чему су сазнали становници села у коме живи са својим супругом и децом. У представи је описала породичну ситуацију, односно поремећене односе са супругом, као и то да се за помоћ обраћала невладиним организацијама и центру за социјални рад. Њен супруг је одбио предлог да посећују саветовалиште за брак и породицу, као и да евентуално промене место пребивалишта. Према наводима В.Т. деца су свакодневно изложена шиканирању, не само у селу, него и у школи. Уз представку странка је приложила фотокопије налаза који потврђују да није хив позитивна. Покрајински омбудсман је центру за социјални рад препоручио да у овом случају поступа и обави теренску посету породици, као и мишљење да би у конкретном случају била могућа породична медијација између супружника. Покрајински омбудсман је понудио успостављање контакта са породичним медијаторима и изразио спремност да помогне центру у оснаживању породице ради превезилажења проблема које има због предрасуда средине у којој живи. Након ове интервенције Центар за социјални рад ступио је поново у контакт са В.Т. и понудио подршку у виду саветодавног рада са њом и њеним супругом, као и са децом ради превладавања стања у којем се нашла В.Т. и њена породица.

8.2 Примери представки - општа питања

Од великог броја представки грађана/ки које је Покрајински омбудсман примио у 2007. години, издвојено је неколико као пример начина у поступању Институције. У неким од ових предмета, након поступања Покрајинског омбудсмана, грађани су успели да на позитиван начин реше своје проблеме. Ти предмети истичу се као позитивни примери сарадње са покрајинским и локалним органима управе. У одређеном броју случајева препоруке и мишљења Покрајинског омбудсмана нису уважени од стране покрајинских и локалних органа управе и других органа према којима се протеже надлежност деловања Покрајинског омбудсмана. О тим примерима, путем овог Извештаја, обавештавамо Скупштину Аутономне Покрајине Војводине и јавност, у складу са Одлуком о Покрајинском омбудсману (Службени лист АПВ број 23/2002, 5/2004).

8.2.1.1 Пример 1

Покрајинском омбудсману обратио се Д.С. из места Јанков Мост, представком у којој је истакао незадовољство радом месне заједнице Јанков Мост и начином на који се управља гробљем у поменутом насељеном месту. Наиме, према наводима из представке, месним гробљем у Јанков Мосту је управљао месни црквени одбор који је наплаћивао и чланарину за сахрањивање, што је било

противно позитивним прописима који пак предвиђају да месним гробљем управља месна заједница. Након обраћања подносиоца представке, Покрајински омбудсман је затражио изјашњење од општинске управе, Општине Зрењанин. Након спроведене истраге и увида у приложену документацију, Покрајински омбудсман је установио да постоје чињенице које указују на то да месним гробљем у насељеном месту Јанков Мост не управља месна заједница на начин предвиђен Одлуком о уређивању и одржавању гробља и сахрањивању (Сл лист Општине Зрењанин бр. 14/2005 и 1/06).

Имајући у виду да је према члану 18. став 1. тачка 4. Закона о локалној самоуправи (Сл. Гласник РС бр. 9/2002, 33/2002, 33/2004, 135/2004, 62/2006) уређивање и одржавање гробаља и сахрањивање изворна надлежност општине која је поменутом Одлуком поверена месној заједници, Покрајински омбудсман је упутио

ПРЕДЛОГ

Да општинска управа општине Зрењанин, у складу са чланом 48. Закона о локалној самоуправи (Сл. Гласник РС бр. 9/2002, 33/2002, 33/2004, 135/2004, 62/2006), изврши управни надзор над радом месне заједнице Јанков Мост како би се утврдило да ли поменута месна заједница управља месним гробљем на начин предвиђен Одлуком о уређивању и одржавању гробља и сахрањивању (Сл лист Општине Зрењанин бр. 14/2005 и 1/06).

Након извршеног надзора, општинска управа општине Зрењанин је известила канцеларију Покрајинског омбудсмана да ће месна заједница Јанков Мост оформити Комисију за гробна места која ће управљати месним гробљем у складу са позитивним прописима што је и учињено на седници Савета месне заједнице Јанков Мост.

Поменути представку истичемо као пример позитивне сарадње органа општинске управе и канцеларије Покрајинског омбудсмана у којој је сарадњом поменутих органа исправљена неправилност која је постојала у раду месне заједнице.

8.2.1.2 Пример 2

Покрајинском омбудсману обратио се М. В. из Новог Сада, представком у којој је истакао своје незадовољство поступањем Клиничког центра Нови Сад а у вези са заказаном операцијом.

Наиме, према наводима из представке поменутом господину је заказана операција за 13.10.2010. (редни број протокола 940). Имајући у виду здравствено стање подносиоца представке и његове године старости (71), подносилац је сматрао да су му угрожена људска права заказивањем операције са роком чекања од више од три године.

Сходно члану 26. Одлуке о Покрајинском омбудсману (Сл. лист АП Војводине бој 23/2002, 5/2004, 16/2005) Покрајински омбудсман је од Клиничког

центра Војводине тражио да се у року од 15 дана од дана пријема овог дописа изјасни у писаној форми о:

- Критеријумима којима се водите при утврђивању рокова за заказивање операције
- Пропису у коме су ти критеријуми одређени
- Могућностима за заказивање операције раније од предвиђеног рока

У изјашњењу Клиничког центра Војводине се наводи да је према стању у болници и пропусној моћи њихових капацитета, недељно могуће извршити 5 хернија са уградњом мрежице и једну класичну операцију херније. Из наведених разлога, на листи чекања пре подносиоца представке се налази 570 пацијената.

Имајући у виду наведене околности Покрајински омбудсман сматра да Клинички центар Војводине није поступио на начин супротан прописима.

Међутим, имајући у виду да је због поменутих околности подносилац представке принуђен да чека на операцију, сматрамо да то доводи до угрожавања његовог права на здравствену заштиту, које према нашем мишљењу обухвата и право на лекарску интервенцију у адекватном року. У вези са тим, апелујемо на надлежне органе покрајинске управе да у свом раду обезбеде адекватне услове за рад здравствених установа како би се омогућило адекватно право на здравствену заштиту. О овоме обавештавамо како Извршно веће и Скупштину Аутономне Покрајине Војводине тако и јавност путем годишњег извештаја Покрајинског омбудсмана.

8.2.1.3 Пример 3

Представком у писменој форми Покрајинском омбудсману се обратио П.Ј.из Ковиља у којој је навео да никада није добио Решење о утврђивању накнаде за коришћење грађевинског земљишта, што је обавеза и задатак градске управе за комуналне послове, чиме му је ускраћена могућност улагања жалбе. такође навео је да се принудна наплата врши пред судом а не у поступку пред пореском управом.

Покрајински омбудсман дописом је од Градске управе затражио изјашњење на наводе из представке и то у делу који се односи на не доношење Решења о утврђивању накнаде за коришћење грађевинског земљишта. Након спроведене истраге и примљеног изјашњења Покрајински омбудсман је дошао до закључка да је потребно, ради усклађивања да се измене и допуне одредбе Одлуке о утврђивању накнаде за коришћење грађевинског земљишта (Службени лист број 4/2004 и 14/2005) и Одлуке о обједињеној наплати комунално-стамбених и других услуга ("Службени лист Града Новог Сада број 8/94").

На основу чл. 14. Одлуке о покрајинском омбудсману дајемо

ПРЕПОРУКУ

Потребно је ускладити Одлуку о утврђивању накнаде за коришћење грађевинског земљишта (Службени лист број 4/2004 и 14/2005) и Одлуку о обједињеној наплати комунално-стамбених и других услуга ("Службени лист Града Новог Сада број 8/94") у одредбама које се односе на орган који утврђује

накнаду, право и рокова подношења приговора/жалбе и рокова за измирење обавеза.

Наиме, у првој одлуци није изричито наведено да Градска управа за комуналне послове доноси решења само за правна лица а не и за физичка лица, што уноси правну несигурност. Надаље, према чл.16 Одлуке о утврђивању накнаде за коришћење грађевинског земљишта жалба се изјављује Градском већу у року од 15 дана од достављања решења, док се према Одлуци о обједињеној наплати комунално-стамбених и других услуга приговор улаже у року од 8 дана ЈП "Информатици" од пријема рачуна. Надаље, према Одлуци о утврђивању накнаде за коришћење грађевинског земљишта рок за плаћање накнаде услуга је до 10-тог у месецу, а према Одлуци о обједињеној наплати комунално-стамбених и других услуга овај рок је до 15-тог у месецу. Иако, нигде није изричито наведено у овим одлукама, произилази да се правна и физичка лица не налазе у истом положају.

Усаглашавање ових одлука је неопходно ради отклањања правне несигурности.

Након упућивања препоруке начелница Градске управе са прописе нас је обавестила да је препорука упућена надлежним градским управама и то: Градској управи за комуналне послове и Градској управи за опште послове, на даље поступање.

Овим није завршен рад на овом предмету јер ће Покрајински омбудсман пратити даље поступање а у вези са датом препоруком.

8.2.1.4 Пример 4

Омбудсман Општине Бечеј упутио је Покрајинском омбудсману представку А.Ј. из Бечеја. Предмет представке је здравствено осигурање тј. овере здравствене књижице његове мајке, која је осигурана преко оца односно свог супруга..

Филијала у Кикинди не жели да овери здравствену књижицу мајци јер она остварује право на здравствено осигурање преко оца, који има пребивалиште у Кикинди, а мајка нема, те је став да због тога нема право да буде осигурана у филијали у Кикинди.

Наведен став заузет је на основу тумачења закона које сте дали у допису бр. 54-1615/07 од 22.08.2007. а у ком се позивате на чланове 129. и 139. Закона о здравственом осигурању и чл. 16. и 27. Породичног закона, а према мишљењу Фонда супружници морају да имају заједничко пребивалиште да би остварили право на здравствено осигурање из чл. 129 и 139 Закона о здравственом осигурању.

Сматрамо да тумачење није у складу са Уставом и да је рестриктивно. Наиме, према чл. 39 Устава Републике Србије свако има право да се слободно креће и настањује у Републици Србији, а ово право се може ограничити само у одређеним случајевима, као што су вођење кривичног поступка, ширење заразне болести или одбрана Републике Србије. Надаље, одредбе 29. и 39. Закона о здравственом осигурању не садрже обавезу супружника да имају заједничко пребивалиште да би остварили право на здравствено осигурање. Уједно, тачно је да брачни другови, према чл.16 Породичног закона закључују брак ради заједнице живота и да према чл. 27. Породичног закона супружници споразумно одређују

место становања и заједницу живота. Међутим, нигде није наведено да се заједница живота остварује искључиво уколико супружници живе у истом домаћинству тј. истом граду (општини) и да брачни другови морају имати заједничко пребивалиште, те се мишљењем Фонда дерогира право супружника да одлучују на који начин ће остваривати заједницу живота.

На основу свега наведеног и чл.32 Одлуке о покрајинском омбудсману, покрајински омбудсман упућује мишљење да је потребно изменити став Републичког завода за здравствено осигурање бр. 54-1615/07 од 22.08.2007. и да га је потребно проследити свим филијалама Завода на територији Републике Србије.

Након упућеног дописа Републички завод за здравствено осигурање нас је обавестио дана 27.12.2007.године дописом бр.02/1 број: 54-2454/07-1, да је на састанку одржаном дана 14.12.2007.године У Републичком заводу за здравствено осигурање, коме су присуствовали Директор РЗЗО-а, Помоћник министра здравља, Директор сектора за здравствено осигурање и Начелник Одељења за здравствено осигурање, заузет став да супружник и деца као чланови уже породице осигураника не морају да имају исто пребивалиште као осигураник. О измењеном ставу Републичког завода за здравствено осигурање обавештени су Покрајински завод и све филијале Републичког завода за здравствено осигурање.

8.2.1.5 Пример 5

Покрајинском омбудсману представком се обратила Ш.Е., мајка осуђеника Ш.Ј. године, који се до 26.06.2007. године налазио на издржавању казне у Окружном затвору у Новом Саду одакле је упућен у Специјалну затворску болницу у Београду. Након пријема представке тражена је дозвола од Управе за извршење заводских санкција, и након посете осуђенику, прибављена је дозвола за посету осуђеника.

Разлог подношења представке мајке осуђеника је понашање затворског чувара, односно прекомерна употреба силе и наношење повреда осуђенику.

Ш.Ј. Сл.белешка .посета ЦЕНТРАЛНОЈ ЗАТВОРСКОЈ БОЛНИЦИ 27.09.2007.

Примљен у специјалну затворску болницу у Београду дана 26.07.2007.године, на основу упута лекара Окружног затвора у Новом Саду.

У болесничком картону приликом пријема констатоване су повреде и то:

- прелом обе потколенице
- прелом десног ручног зглоба
- 3 маснице трага од пендрека у пределу десне лопатице
- 1 масница трага од употребе пендрека на грудима
- хепатитис "Ц".

Обављен разговор са , управником болнице , начелником преваспитне службе, и ординирајућим лекаром.

Ш. Ј. истиче да је повреде на ногама задобио од пада а повреду на руци да му је нанео затворски чувар, извртањем руке. Видна је повреда и у пределу лакта десне руке Шик Јожефа који указује да му је рука била потпуно извртута.

Након спроведене истраге, обављеног разговора са осуђеником и лекарима и увида у лекарску документацију, упућен је допис Министарству правде РС, Управи за извршење заводских санкција у коме смо навели да смо у поступку утврдили да је осуђеник приликом искакања са прозора који је на висини од 5 метара задобио тешке телесне повреде. С обзиром да је након пада и задобијених повреда осуђеник био онемогућен даље да настави бекство и да је затворски чувар у својој службеној белешци истакао да се осуђеник жалио да је сав сломљен и да је уз помоћ медицинског особља транспортован у хирургију где су му повреде санирание остаје нејасно откуда и када су задобијене повреде констатоване у Централној болници у Београду, манифестоване у виду конкретних крвних подлива. Сматрамо да је потребно преиспитати одговорност затворског чувара услед прекомерне употребе силе.

8.2.1.6 Пример 6

Покрајинском омбудсману представком се обратио Б.Д. из Зрењанина, коме је дана 20.10.2003.године престао радни однос на основу члана 45.Закона о унутрашњим пословима, а у вези члана 34 став 1.тачка 2 истог Закона .

Б.Д.је покренуо радни спор пред Првим Општинским судом у Београду,В П1 бр.1586/03, где је одбијен његов тужбени захтев . Ова пресуда је потврђена Пресудом окружног суда у Београду Гж-1.бр.2071/04, а такође је Врховни суд одбио Ревизију као неосновану Рев.П 30/05.

У кривичном поступку који се води пред Окружним судом у Зрењанину К.бр.66/03. Б.Д. је ослобођен од оптужбе. Врховни суд Републике Србије Кж. I 714/04, је потврдио ову ослобађајућу пресуду.

Испитујући наводе представке Б.Д. утврдили смо да је у целости и у свим радњама поступљено у складу са законом и да је, законитост поступка престанка радног односа потврђена и у одлукама надлежних судова као и у одлуци по ванредном правном леку.

Покрајински омбудсман је независна и самостална институција која се стара о заштитом и унапређењу људских права и слобода сваког лица зајамчених Уставом,потврђеним и објављеним међународним уговорима о људским правима, општеприхваћеним правилима међународног права, законом и прописима АП Војводине.

Основни принципи деловања омбудсмана су законитост, непристрасност, независност и правичност,

У Конкретном случају Покрајински омбудсман сматра да је и поред поштовања законитости при доношењу одлуке о престанку радног односа , нарушен принцип правичности, јер се ради о младом човеку који је завршио школу у Сремској Каменици, и сплетом несрећних околности тек након неколико месеци рада остао без посла.Покрајински омбудсман се писмено обратио Министарству унутрашњих послова Републике Србије и то министру лично и то са молбом да у оквиру њихових могућности изврше провере за Б.Д. и омогуће му поново заснивање радног односа на пословима полицајца, јер је приврженост том позиву показао и у овом обраћању нама.Како је реч о младом човеку,чија је

професионална оријентација свакако полиција и који је у поступку пред судом ослобођен од оптужби, сматрамо да би оваквим поступком правда и правичност биле задовољене.

9. САРАДЊА СА ДРУГИМ ОМБУДСМАНИМА, УЧЕШЋЕ НА КОНФЕРЕНЦИЈАМА, ОКРУГЛИМ СТОЛОВИМА И СЕМИНАРИМА

9.1 Учешће на мултирегионалном програму "Решавање конфликта"

Датум: 6 - 30. март 2007. године

Место: САД - Вашингтон /Washington D.C./, Њујорк /New York/, Санта Фе, Сијетл /Seattle/

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 1

Организатор: Биро за образовна и културна питања Министарства за иностране послове САД

Носилац трошкова: Организатор

Програм је усмерен на интензивно и суштинско упознавање учесника са појмом превентивне дипломатије и решавања конфликта и обухватао је теме о политичким и социјалним узроцима конфликта између друштвених група и примере стратегија и конкретних одговора власти, заинтересованих појединаца и организација на конфликте у друштву. У програму су учествовали појединци из још 9 држава који се у свом раду у државним органима, невладиним организацијама или академским институцијама баве питањима анализе и решавања конфликта.

У оквиру Програма учесници су се сусрели са стручњацима и представницима великог броја међународних, државних, невладиних и академских институција и организација у четири велика градска центра у САД. Између осталих, састанци су обухватили посете Организацији Уједињених Нација (Одсек за мировне операције), Државној хуманитарној организацији САД (USAID), Институту за мир САД (Одељење анализе и превенције друштвених конфликта), Универзитету Хауард у Вашингтону (Одељење за међународне односе и политику), Одељењу за судску медијацију при Асоцијацији струковних синдиката САД у Вашингтону, Врховном суду САД у Вашингтону, Универзитету Колумбија у Њујорку (Факултет за међународне и јавне послове), Племенском већу Тесуки Индијанаца у Санта Феу, Средњој школи у Санта Феу, градоначелнику и главном уреднику градских новина у Санта Феу који се посебно баве конфликтима међу етничким заједницама у Новом Мексику, Међурелигијском одбору у Сијетлу, Индијанском културном центру у Сијетлу, Правној клиници Правног факултета Универзитета Вашингтон у Сијетлу, као и већем броју организација и институција које се практично баве различитим аспектима решавања конфликта (нпр. Клубу медијатора при Универзитету

Хауард, CRU – Невладина организација која се бави обуком вршњачких медијатора и конфликтима међу младима, Писохоликс /Peaceholics/ - Невладина организација која ради на превенцији сукоба међу бандама у средњим школама у Вашингтону и сл.). Учесници су прошли и једнодневну радионицу о медијацији и ненасилном решавању конфликта у организацији једне приватне агенције (Partnow Consulting) која се професионално бави овом темом.

Учешће на програму је било од посебне користи јер су информације, материјали и непосредна сазнања стечени током овог програма допринели осмишљавању и реализацији трогодишњег пројекта медијације „Омбудсман као медијатор” који од 2006. године води Покрајински омбудсман, а у који су до сада били укључени представници из више од 20 општина у АП Војводини.

9.2 Учешће на округлом столу у Црној Гори

Датум посете: 23.04.2007. – 25.04.2007.

Место: Подгорица, Црна Гора

Учесника: 1

Организатор и носилац трошкова: Канцеларија ОЕБС- а у Црној Гори, са седиштем у Подгорици

Циљ: Одржавање округлог стола са темом "Улога Омбудсмана и заштита људских права и слобода у будућем Уставу Црне Горе"

У расправи и доношењу закључака са округлог стола учествовали су омбудсмани или њихови заменици из Републике Словеније, Републике Босне и Херцеговине, Републике Српске, Републике Македоније, Косова, Војводине, као и правни експерти, представници цивилног сектора и представници Савета Европе, УНИЦЕФ-а и представници извршне власти републике Црне Горе.

Након дискусије о делу устава који се односи на уставно уређење институције Омбудсмана у новом Уставу Црне Горе и поређења и анализе експертске верзије новог Устава и нацрта устава усвојени су закључци којима је одређено да предложеним одредбама нацрта Устава се не обезбеђује самосталност и независност институције, да решења предвиђена у Нацрту Устава представљају корак у назад у односу на експертску верзију Устава, да постоји потреба посебног поглавља којим би се регулисала питања у овој области (надлежност, избор, мандат, финансирање, имунитет, однос према скупштини и сл.) и да људска права и слобода у новом Уставу морају бити зајамчена најмање на нивоу Повеље о људским и мањинским правима и грађанским слободама, што у нацрту устава није обезбеђено.

Закључци учесника округлог стола биће достављени Уставном одбору.

9.3 Извештај о учешћу на регионалном семинару на тему "Сарадња власти и цивилног сектора у области заштите права мањина"

Датуми одржавања: 23.05.2007. – 24.05.2007.

Место: Durrës, Албанија

Организатор и носилац трошкова: Европска Унија и ДИАНЕТ (DIANET) пројекат Фондације Краља Бодуена (Белгија)

Учесници из канцеларије Покрајинског омбудсмана: 1

Својство учесника из канцеларије Покрајинског омбудсмана: Излагач на пленарној седници

Тема излагања: Видови сарадње Покрајинског омбудсмана АП Војводине и цивилног сектора. Пракса и искуства.

ДИАНЕТ пројекат се, уз подршку CARDS програма, реализује од јануара 2006. године у Србији, Македонији и Албанији, као интегрални део ширег програма: «Права мањина у пракси». Оба пројекта теже да подстакну различите видове сарадње између организација цивилног сектора и државних институција на различитим нивоима.

Циљеви семинара: размена искустава и упознавање са случајевима добре праксе у односима између цивилног сектора и органа власти различитих нивоа, као и са изазовима који се јављају у тим односима. Излагања и расправе су биле фокусиране на искуства у различитим земљама региона југоисточне Европе у области заштите мањинских права.

Теме излагања и дискусије биле су груписане у неколико целина, и то:

- О сарадњи између власти и организација цивилног сектора уопште
- Добра управа и њен значај за уживање мањинских права
- Односи организација цивилног сектора и институција власти у области мањинских права
- Јачање капацитета ради унапређења уживања мањинских права

Покрајински омбудсман је на пленарној седници на почетку скупа, у оквиру прве наведене теме, представио различите видове досадашње сарадње ове институције са организацијама цивилног сектора Војводине и Србије.

ЗНАЧАЈ: Представљање деловања институције Покрајинског омбудсмана као примера добре праксе у региону у погледу сарадње са цивилним сектором. Упознавање са другим моделима сарадње државних органа и цивилног сектора.

9.4 Извештај о студијској посети Покрајинског омбудсмана АП Војводине и локалних омбудсмана Србије Европском институту за Омбудсмана (European Ombudsman Institute)

Датуми студијске посете: 02.07.2007. – 05.07.2007.

Место: Инсбрук, Аустрија

Организатор: European Ombudsman Institute, Савет Европе, Покрајински омбудсман

Носиоци трошкова: Савет Европе (Council of Europe) и Министарство иностраних послова Републике Аустрије

Учесници

- из канцеларије Покрајинског омбудсмана: 1
- по 1 представник локалних омбудсмана (Зрењанин, Сомбор, Бачка Топола, Суботица, Бечеј, Шабац, Крагујевац): 7
- представник Савета Европе у Београду: 1
- **УКУПНО учесника:** 9

Посета омбудсмана из Србије Европском институту за омбудсмана (ЕОИ, са седиштем у Инсбруку), реализована је од 2. до 5. јула 2007. године. Циљ посете било је упознавање омбудсмана из Србије са циљевима, задацима и деловањем ЕОИ и институција покрајине Тирол које се баве заштитом и унапређењем људских права.

Програм рада је укључивао свакодневне састанке и дискусије у оквиру ЕОИ о питањима која се тичу институције омбудсмана, упознавање са одговарајућим решењима у праву пре свега покрајина Тирола и Војводине, и Аустрије и Србије, уз осврт на решења у упоредном законодавству. Теме су обухватиле питања посебних (тематских, специјализованих) омбудсмана, односа институција омбудсмана на различитим нивоима, разматрање нормативних решења неопходних за очување самосталности и независности ове институције, о односима и видовима сарадње омбудсмана са другим органима власти и другим субјектима, о деловању и активностима институције уопште и посебно са рањивим групама, као и питања о концепцијама људских права и стандардима њиховог остваривања.

У Аустрији осим трочланог федералног већа омбудсмана на савезном нивоу, ова институција постоји и у две од девет аустријских покрајина. Тирол је једна од две покрајине која има свог покрајинског омбудсмана, а у осталим федерални омбудсман обавља функцију и покрајинског омбудсмана на основу посебног споразума између државних власти и сваке поједине покрајине. Током сусрета са парламентарним омбудсманом Тирола разговарано је о начину

разграничења надлежности између федералног и покрајинских омбудсмана у Аустрији, о нормативним решењима која се односе на тиролског омбудсмана, о организационим питањима, о сличностима и разликама између покрајинских институција Тирола и Војводине у погледу статуса и елемената независности и самосталности, о пракси тиролског омбудсмана, и другим темама од значаја за деловање институције омбудсмана.

Омбудсмани из Србије су се сусрели и са омбудсманом за права болничких пацијената, омбудсманом за равноправност полова, омбудсманом за лица у старачким домовима, и са председником Адвокатске коморе Тирола, и упознали се са структуром, организацијом и деловањем ових институција, и са њиховом сарадњом са омбудсманом Тирола у области заштите људских права. У оквиру посете учесници су присуствовали и заседању Парламента Тирола.

ЗНАЧАЈ: Посета Тиролу је прва реализована студијска посета ове врсте за до тада конституисане институције омбудсмана Србије, на нивоу Аутономне Покрајине Војводине и локалних самоуправа. С обзиром на број и карактер институција са чијим представницима су се учесници сусрели, као и на ширину и садржај тема о којима су током боравка размењивана искуства са колегама из Тирола, ова посета је врло значајна за успостављање контаката са сродним институцијама, као и за јачање капацитета омбудсмана Србије за њихов будући рад на питањима заштите и унапређења људских права.

9.5 Извештај о учешћу на конференцији "Заштита и унапређење људских права: одговорности и ефективна правна средства"

Датуми одржавања: 12. – 13. 07. 2007.

Место: Беч, Аустрија

Организатор: ОЕБС и ODIHR (Office for Democratic Institutions and Human Rights/Канцеларија за демократске институције и људска права)

Носилац трошкова: Мисија ОЕБС-а у Србији

Учесници из канцеларије Покрајинског омбудсмана: 1

У раду конференције су учествовали представници државних институција за заштиту људских права и организација цивилног сектора из 76 држава, као и бројних међународних организација. Циљ конференције је био упознавање са начинима на које земље-чланице ОЕБС-а и друге земље учеснице конференције поступају у случајевима повреда људских права и слобода које спадају у њихову јурисдикцију ради идентификовања недостатака у националним системима за заштиту људских права. Посебно је разматрана улога коју у откривању и

отклањању тих недостатака имају судови, организације цивилног сектора и државне институције за заштиту људских права, као и могући начини за јачање њихове независности и капацитета за остваривање њихове функције. Излагања и дискусије учесника су били подељени у 3 тематске целине:

- Улога домаћих судова у промовисању и заштити људских права
- Улога заштитника људских права у цивилном сектору у отклањању повреда људских права
- Улога независних националних институција за заштиту људских права у промовисању и заштити људских права

ЗНАЧАЈ: Упознавање са стањем људских права у другим земљама, степеном поштовања међународних стандарда у овој области, искуствима других земаља у погледу деловања надлежних државних институција и организација цивилног сектора у унапређењу и заштити људских права, и могућностима јачања способности свих наведених субјеката да се ефективно баве заштитом људских права.

9.6 Извештај о посети Омбудсману Републике Српске

На позив омбудсманице - заштитнице људских права Републике Српске 2 заменика и једна сарадница Покрајинског омбудсмана посетили су ову институцију у периоду од 10. до 12. септембра 2007. године. У оквиру два радна састанка са омбудсманицом РС Надом Граховац и њеним заменицима, као и саветницима из ове институције упоређене су досадашње активности две институције. Такође, размењене су и идеје за даљу могућу сарадњу, као и проширење активности у другим областима живота, а у циљу заштите и унапређења људских права.

Другог дана посете у организацији домаћина представници Покрајинског омбудсмана обишли су Казнено поправни завод у Бања Луци, као и Васпитно-поправни дом за малолетнике-једини на територији РС. У самом затвору смо се упознали са начином рада омбудсмана РС у заштити права лица која се налазе на издржавању казне затвора или су притворена у истражном поступку. Осим радног састанка са васпитачем господином Потколњак Миланом, обишли смо оба ова затвора, а у циљу анализе смештајних услова, организације у затвору, заштите верских права и сл. Посебно треба истраћи висок степен рада на преваспитању осуђеника. Показатељ те чињенице је и 12 секција на 150 лица која се налазе на издржавању казне. Притворску јединицу нисмо посетили јер је био ванредни претрес ове јединице. Предочена су нам искуства омбудсмана у односу на затворе у протеклих пет година.

9.7 Извештај о учешћу на 11. годишњој конференцији Европске мреже омбудсмана за децу (ENOC), на тему: "Подршка деци са специјалним потребама"

Датуми одржавања конференције: 19.09.2007. – 21.09.2007.

Место: Барселона, Шпанија

Организатор: ENOC и Омбудсман Каталоније

Носилац трошкова учешћа ПО: Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд

Учесници: 1

Европска мрежа Омбудсмана за децу ове године је обележила 10 година постојања. Ове године је ENOC-ом председавао Омбудсман Грчке, а наредне године ће председавање преузети Омбудсман Каталоније, који је био и саорганизатор конференције. У раду годишње конференције ENOC-а за 2007. учествовало је око 90 представника из 40 институција омбудсмана за заштиту дечјих права и више међународних и организација цивилног сектора које прате спровођење Конвенције УН о правима детета у земљама које су је ратификовале (овој Конвенцији је од доношења 1989. године приступило највише држава у свету – укупно 193 државе чланице УН до момента одржавања конференције). Њена прихваћеност у готово читавом свету поставља пред државе чланице и посебно високе критеријуме у погледу њеног поштовања и примене од стране потписница.

Покрајински омбудсман у ENOC има статус посматрача. На конференцију је позван да као један од 14 носећих излагача, у оквиру блока о доброј пракси у раду са децом, учесницима представи активности које је институција до сада реализовала у области заштите и унапређења права детета.

Првог дана конференције су представници институција омбудсмана-чланица ENOC укратко известили о активностима у овој области током претходних година. У оквиру другог блока учесници су, подељени у 3 групе, размењивали искуства и дискутовали о питањима везаним за три теме. Покрајински омбудсман је учествовао у раду групе за тему «Спровођење препорука Омбудсмана парламенту», у циљу упознавања са искуствима других институција у вези са овим аспектом деловања омбудсмана од значаја за ефикасније уређивање и реализацију препорука омбудсмана, и ради изношења сопствених искустава и досадашње праксе. У пленарној расправи након рада по групама су изнесени главни акценти из дебата све три групе. Излагање Покрајинског омбудсмана у оквиру наредног блока «добра пракса» је било добро примљено од стране учесника, уз показано интересовање за поједине детаље везане за представљене активности.

Други и трећи дан конференције били су већим делом посвећени питањима везаним за остваривање и унапређење права деце са сметњама у развоју. Потребно је издвојити питања њиховог укључивања у постојеће системе

образовања, односно потребе прилагођавања тих система у циљу омогућавања равноправног и недискриминаторног образовања ове деце уместо њиховог изоловања и још увек преовлађујућег модела «специјалних» образовних институција (што би захтевало значајне интервенције у постојеће, широко прихваћене, образовне моделе готово у читавом свету), о начинима побољшања комуникације са децом са различитим видовима ометености у развоју, о препорукама Савета Европе везаним за права детета, о извештајима Комитету УН о правима детета и све наглашенијој улози омбудсмана и у овој области. Посебно конструктивна и по појединим питањима контроверзна расправа вођена је поводом Нацрта става ЕНОС о правима деце са сметњама о развоју, коју је припремила радна група ове асоцијације.

ЗНАЧАЈ: Учешће Покрајинског омбудсмана у раду конференције ЕНОС било је вишеструко корисно. Уз представљање деловања Покрајинског омбудсмана као позитивног примера за рад ове институције у области заштите права детета, учешће у раду конференције допринело је и непосредном упознавању са добром праксом и искуствима сродних институција, као и са савременим тенденцијама у области заштите права деце са посебним потребама која, због специфичности популације, захтевају посебан приступ и методе рада и у погледу механизма заштите њихових права.

9.8 Извештај о студијској посети Омбудсману Словачке Републике

Датум: 27.-29. 11. 2007.

Место: Братислава, Словачка

Организатор: Омбудсман Републике Словачке и Покрајински омбудсман

Носилац трошкова: Мисија ОЕБС-а у Републици Србији, Београд

Учесници из Покрајинског омбудсмана: 3

У периоду од 27-29. новембра 2007. године Покрајински омбудсман и заменице Покрајинског омбудсмана за равноправност полова и за заштиту права детета били су у службеној посети институцији Омбудсмана Словачке Републике. Први дан боравка представници Покрајинског омбудсмана провели су у разговорима са Омбудсманом Словачке, др Павелом Кандрачом, и са шефовима одељења и запосленима у институцији домаћина о питањима везаним за услове рада и досадашње деловање институција Омбудсмана у Словачкој и у Војводини, специфичностима везаним за одређене области људских права (пре свега у областима заштите права детета и равноправности полова), и у размени искустава у поступању у конкретним случајевима. Током другог дана боравка представници Покрајинског омбудсмана састали су се и са представницима Одељења за људска права при Министарству иностраних послова Словачке, са потпредседником Владе Словачке задуженим за питања људских и мањинских права г. Душаном Чапловичем, са директорком канцеларије за ромска питања, и са представницима Словачког националног центра за људска права и мањине, независном институцијом која се бави питањима заштите људских и мањинских права.

Разговори са представницима наведених институција су обухватили широк круг тема везаних за пројекте у области људских и мањинских права, и за деловање различитих словачких институција у овој области. Трећег дана боравка представници Покрајинског омбудсмана учествовали су у раду целодневне конференције у организацији Омбудсмана Словачке на тему „Деца и антидруштвене активности“, посвећеној различитим аспектима заштите права детета у ситуацијама када се она јављају као жртве или починиоци антисоцијалних дела.

ЗНАЧАЈ: Основни циљ студијске посете Омбудсману Словачке и представницима институција које се баве заштитом и унапређењем људских и мањинских права у Словачкој био је детаљније упознавање са структуром система заштите људских и мањинских права у Словачкој, и са деловањем релевантних институција у Словачкој у овој области. Непосредна размена искустава са запосленима у институцији Омбудсмана Словачке, са којом је Покрајински омбудсман успоставио контакт и извесне облике сарадње још 2005. године, била је обострано корисна, посебно у областима права детета, равноправности полова, дискриминације и права мањинских националних заједница, о којима је било највише речи током посете. Представници Покрајинског омбудсмана су имали прилику и да се информишу о искуствима и изазовима са којима се институција Омбудсмана Словачке у свом раду сусретала од оснивања, а нарочито у периоду пред и након пријема Републике Словачке у Европску Унију.

9.9 Извештај са округлог стола "Улога омбудсмана у заштити права детета – постојећи законски оквир, предности и недостаци"

Место путовања: Република Српска

Сврха путовања: Присуство на округлом столу „Улога омбудсмана у заштити права детета – постојећи законски оквир, предности и недостаци”

Организатор: Омбудсман Републике Српске

Период пословног одсуства: 6 – 7.12.2007.

Округли сто са наведеном темом организован је за земље у региону западног Балкана са циљем детаљнијег увида у начине и облике рада на пословима заштите и унапређења права детета унутар канцеларија омбудсмана или као посебних институција.

Округлом столу су присуствовали представници из Словеније (Varuh Slovenskega Pravic), Хрватске (Правобранитељ за дјецу), Црне Горе (Заштитник људских права и слобода), Црне Горе (Заштитник људских права и слобода), Босне и Херцеговине (Омбудсман Федерације Босне и Херцеговине, Омбудсман

Босне и Херцеговине и Омбудсман Републике Српске) и Србије - Војводине (Покрајински омбудсман).

Учесници су се бавили питањем улоге омбудсмана у заштити права деце, са посебним акцентом на постојеће законско уређење саме институције омбудсмана. Није случајно што је домаћин састанка била канцеларија омбудсмана са подручја Босне и Херцеговине (Омбудсман Републике Српске), јер ни ентитети а ни Босна и Херцеговина немају посебну институцију за заштиту права детета. С друге стране, ни унутар постојећих институција не постоје изабрани заменици омбудсмана за заштиту права детета. Стога је идеја организовања округлог стола била упоредна анализа постојећих закона о институцијама за заштиту права детета као и сагледавање предности и недостатака постојећих организација омбудсмана (који имају подручје рада заштите права детета) у циљу изналажења најбољег решења и законског оквира који би био гаранција самосталне, независне и професионалне институције у заштити права деце.

Представници омбудсмана (Словенија, Хрватска, Србија – Војводина) имају организован рад на подручју заштите дечјих права, док је у процесу поступак избора заменика за права детета код Заштитника људских права и слобода Црне Горе. Будући да ниједна од институције омбудсмана са подручја Босне и Херцеговине нема унутар свог рада организовано подручје заштите дечјих права, Омбудсман Републике Српске већ годинама у сарадњи са норвешком организацијом Спасимо децу (Save the Children Norway) реализује програме са циљем заштите и унапређења права деце на подручју Републике Српске. Иако квалитетни, ови програми нису инкорпорирани у рад самог омбудсмана, већ се реализују као посебне активности.

Закон о омбудсману Републике Српске („Службени гласник РС” број 4/2000) и Закон о измјенама и допунама Закона о омбудсману Републике Српске („Службени гласник РС” број 49/2004) ниједним чланом не дефинише посебно област заштите права детета. Није другачија ситуација ни у Закону о омбудсману за људска права Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ” број 19/2002) нити у Закону о измјенама и допунама Закона о омбудсману за људска права Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ” број 32/2006).

Дискусије и примери из праксе на округлом столу су показали потребу постојања заштитника за заштиту права детета, односно њиховог увођења у постојеће институције омбудсмана. Стога је уочена и потреба јаснијег дефинисања овог подручја рада свих институција омбудсмана на подручју Босне и Херцеговине. Свака од позваних институција је тако препознала значај посебног бављења децом, који у свакодневном раду реализује, било у виду мандатног рада или у виду посебних програмских активности.

9.10 Извештај са семинара "Деца и медији"

Место одржавања: Подгорица, Црна Гора

Сврха: Учешће једног представника Покрајинског омбудсмана на семинару „Деца и медији”

Организатор: Заштитник људских права и слобода Црне Горе

Период пословног одсуства: 20.12.2007. – 21.12.2007. године

Специјалистички семинар за новинаре организован је са циљем подизања свести новинара у областима и питањима која се тичу извештавања медија о деци. Осим тога, семинар је обухватио и не мање значајна питања бављења децом у свакодневним активностима у стварању новинарског израза, односно производњи програма и тежио је да апострофира значајне аспекте овог подручја рада.

Указивање на очигледне грешке новинарског рада у штампаним и електронским медијима приликом извештавања о деци, усмеравање на истинито, објективно, уважавајуће извештавање о деци као и на кодексе које би новинари требало да поштују, биле су окоснице дводневног семинара намењеног новинарима. У досадашњем раду праћења извештавања медија о деци Заштитник људских права и слобода Црне Горе је увидео да новинари приликом оваквих извештавања чине грешке, чији спектар је широк и креће се од тога да децу уопште не укључују у извештавање (иако се извештавање тиче баш њих као субјеката), преко тога да са децом воде шаљиве и необавезујуће разговоре, све до појаве да их телевизијски новинари често користе као аранжман у студију, желећи да створе топлу атмосферу и оплемењен простор. С друге стране, новинари из штампаних медија, приликом извештавања о догађају у који је укључено и дете, у настојањима да дату тему приближе грађанима, оглушују се о законска и етичка правила о извештавању о малолетницима. То се нарочито примећује у случајевима када медији указују на тежину почињеног дела и ситуације у којој се малолетник налази. Тако се често примећује да се, приликом извештавања, наводе иницијали малолетника, при чему су новинари уверени да су тиме што нису навели пуно име и презиме детета заштитили његов идентитет. Међутим, у истом тексту неретко објављују на пример име и прво слово презимена родитеља, место становања, па чак и улицу.

Ова и овоме слична указивања отворила су плодну и конструктивну дискусију која је пружила увид у постојање често несвесног кршења дечјих права приликом извештавања, али је истовремено показала да у медијима постоје појединци који су, због неких карактеристика деце о којој извештавају, спремни да праве разлику међу децом и тако остварују другачији (не)професионални приступ са различитом децом. Наглашено је да се овакве оцене односе преваходно на информативно извештавање, у коме се новинари континуирано налазе у недостатку времена. Због тога често ни не могу квалитетно да се удубе у извештавања о деци која ће подржавати остварење и заштиту њихових права, желећи истовремено да остваре принципе правовременог, објективног и истинитог извештавања.

Постојање програмски конституисаних целина које за подручје рада имају и децу утиче на то да постоји обраћање деци, те да квалитет истог добија на значају, будући да се у правим остварењима истраживачког новинарског рада огледа квалитетан и свеобухватан приступ датом проблему који за собом носи и уважавање дечјих права. У том смислу су наведена остварења Школског програма ТВНС (сада РТВ) који се у периоду од свог оснивања (1991) једним изразом који је трајао читаву деценију, а потом другим изразом у наредних пет година, на квалитетан и веома креативан начин обраћао деци, неретко их укључујући у стварање самих емисија. Овако остварени степен уважавања деце дао је веома значајне и квалитетне резултате новинарског рада. Несумњиво је да тако

конципиран садржај подразумева дуготрајну припрему која се у исто време одвија на неколико подручја (одабир и припрема деце, припрема текста, одабир локације за снимање...) Овакав приступ у себе је укључио и оправдано изостајање деце из школе. Истовремено се водило рачуна о томе да деца благовремено надокнаде пропуштен наставни садржај, континуирани васпитни рад са њима у процесу остварења што здравијег детињства, посебно у ситуацијама када вршњаци у свакодневном животу почињу да их препознају, као и неговање вредности. У подручју остваривања, заштите, промоције и унапређења дечјих права указано је да се оваквим начином рада интензивно радило на остваривању и промовисању дечјих права, којих уредници у том тренутку нису били свесни на начин како им данас приступамо, односно како их доживљавамо. У жељи да се приближе деци, те да говоре језиком блиским деци, уредници су им пружили могућност да остваре сопствени удео у медијском изразу, те заправо ненаметљиво и квалитено раде на креативном приступу остваривања дечјих права.

Закључак

У намери да пружи помоћ новинарима приликом суочавања са темама које се тичу деце, канцеларија Заштитника људских права и слобода је овим семинаром осветлила значајне проблеме у извештавању о деци. С друге стране, семинаром је указано на чињеницу да деца чине потенцијал друштва који треба неговати, те је потребно да креатори у медијима освесте неопходност активног бављења децом као популацијом као и да се не превиди учешће медија у образовању, који је дискретан али присутан и континуиран, те је његов утицај несумњив и значајан.

10. ПРОЈЕКАТ „ОМБУДСМАН КАО МЕДИЈАТОР”⁸⁸

10.1 Циљеви пројекта⁸⁹

Општи циљ пројекта је изградња капацитета омбудсмана на покрајинском и општинском нивоу путем подизања свести грађана Војводине о могућностима за остваривање њихових људских права у толерантнијем друштву користећи медијацију као једну од техника ненасилног решавања сукоба.

Посебни циљеви пројекта се односе на обучавање учесника/ца пројекта и циљних група у вештини медијације и ненасилном решавању конфликта, промовисање и увођење медијације у праксу путем њене примене у раду општинских комисија за представке и жалбе, савета за међунационалне односе, општинских мировних већа, чланова војвођанске мреже „Живот без насиља” и средњих школа укључених у пројекат. Остваривање ових циљева би довело до додатног активирања ових тела у заједници, повезивања државних органа и тела који се баве проблемима грађана на локалном и покрајинском нивоу, афирмације локалних и Покрајинског омбудсмана као институције која се бави медијацијом и увођења медијације у рад свих поменутих тела и институција као једне од преовлађујућих техника решавања конфликта у заједницама у којима раде.

10.2 Корисници пројекта у 2007. години

Обуку из медијације је током првог циклуса (2006-2007) године завршило укупно 70 особа.⁹⁰

На почетку другог циклуса приметно је било интересовање широког круга сарадника и познаника учесника обуке током прве године пројекта за учешће у другом циклусу.

Други циклус обуке (2007-2008) започело је 75 полазника чија је структура наведена у наставку. Полазници су овог пута били подељени у три групе, док је четврта група / пројектна активност усмерена на интензивније промовисање активности пројекта и медијатора у заједници.

До краја 2007. сви учесници су прошли први тродневни семинар (од укупно три семинара, односно 11 дана обуке), док су преостала два семинара планирана за пролеће 2008. године.

⁸⁸ Поглавље о пројекту медијације написала Анкица Драгин, саветница за односе са јавношћу и програме сарадње.

⁸⁹ За детаље о настанку пројекта видети Извештај Покрајинског омбудсмана за 2006. годину.

⁹⁰ Ибид – Корисници / циљне групе.

10.3 Представници општинских тела

Поред представника општинских Комисија за представке и жалбе грађана и Савета за међунационалне односе, у други циклус обуке укључени су и чланови општинских комисија за представке и жалбе грађана.

10.4 Представници мреже „Живот без насиља”

Представници ове војвођанске мреже, чије је оснивање покренуо Покрајински омбудсман са циљем ефикаснијег решавања проблема насиља у породици, про основну обуку из медијације како би у својим заједницама умели да посредују у решавању проблема између грађана и државних институција које се баве насиљем у породици.

10.5 Средњошколци

20 ученика гимназије у Зрењанину започело је основну обуку из медијације како би у својој школи почели да примењују медијацију у решавању конфликта међу својим вршњацима.

10.6 Носиоци и партнери у реализацији пројекта

Носиоци пројекта су Покрајински омбудсман АПВ и Нансен Дијалог Центар Србија из Београда.

Непосредни партнери и учесници у реализацији пројекта су 5 општинских омбудсмана из Војводине/Србије (општине Сомбор, Зрењанин, Шабац, Раковица и Суботица).

Посредни партнери су локалне самоуправе у 21 војвођанској општини, 2 средње школе и 23 општинска тима из мреже „Живот без насиља”.

10.7 Активности и резултати пројекта у 2007. години

Поред већ наведених активности на припреми пројекта, у 2006. години спроведене су и следеће пројектне активности које су произвеле и следеће конкретне резултате:

- У пролеће је одржано 8 семинара (2. и 3. семинар) првог циклуса за 4 групе полазника обуке за медијаторе (32 радна дана са 70 полазника);
- У јесен су одржана 3 семинара (1. семинар) другог циклуса за 3 групе полазника обуке за медијаторе (9 радних дана са 75 полазника);

- Четири члана пројектног тима учествовала су на напредној обуци из трансформативне медијације у Лилехамеру у Норвешкој;
- Одржана су три координациона семинара / велика састанка особља, партнера и пројектног тима (у јануару у Зрењанину, у априлу на Фрушкој Гори, у децембру у Новом Саду);
- Представници пројекта учествовали су на конференцији о мировном образовању организованом у Београду од стране ГРААС и NDC Србија;
- Одржана је велика свечана додела диплома првој генерацији медијатора који су прошли обуку у оквиру пројекта у Новом Саду (преко 130 присутних);
- Одржан је састанак медијатора из целог Баната и представника општинске управе, тужилаштва, судова, органа за прекраје, социјалних, здравствених и образовних институција из Панчева на тему будућег организовања медијатора и спровођења медијације у заједницама у Банату (23 присутних);
- На сајту Покрајинског омбудсмана постављена је страница на свима језицима у службеној употреби у АПВ и енглеском која се бави овим пројектом (www.ombudsmanapv.org/medijacija), и која се редовно надограђује и на којој постоји и форум о медијацији;
- У медијима⁹¹ је током 2007. године забележено 35 чланака и прилога на тему медијације, од којих се 25 директно односи на овај пројекат.

10.8 Наставак пројекта у 2008. години

Како је током другог циклуса пројекта оформљен и посебан тим за промоцију пројектних активности⁹², сачињен је и план промовисања до 14. маја 2008. (тј. краја друге пројекте године), те ће до тада бити обављене следеће активности:

- 75 особа које су почеле обуку у 2007. години ће је завршити на још два семинара у реализацији представника Покрајинског омбудсмана, општинских омбудсмана и спољних супервизора. Тиме ће бити окончан други циклус основне обуке медијатора у 3 циљне групе предвиђене пројектом за ову годину;
- У мају 2008. ће бити одржана свечана додела диплома полазницима друге генерације медијатора који су завршили обуку у оквиру пројекта;
- Током пролећа биће одржано више јавних догађаја и састанака медијатора који за циљ имају промовисање медијације у локалним заједницама;

---

⁹¹ О детаљима о праћењу написима у медијима у Покрајинском омбудсману видети део извештаја о медијима.

⁹² Тим чине покрајински омбудсман, заменица за права детета, заменица за равноправност полова, саветница за односе са јавношћу програме сарадње и саветница за заштиту права детета.

- 12 извештаја са појединачних догађаја биће састављени, преведени на енглески језик и достављени Нансен Дијалог Центру Србија за потребе подношења годишњег извештаја донатору (NMFA);
- Редовно одржавање и надограђивање странице о пројекту на сајту Покрајинског омбудсмана;
- Представници носилаца пројекта и директних партнера ће саставити предлог пројектних активности и буџета за 3. годину пројекта, који ће потом бити послат донатору на коначно одобрење. Очекује се да ће други циклус пројекта трајати од 15. маја 2008. до 14. маја 2009. године.

11. ПРОЈЕКАТ „СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА И ЉУДСКА ПРАВА НОВИНАРА У ВОЈВОДИНИ У 2007. ГОДИНИ”⁹³

У оквиру овог пројекта Покрајински омбудсман је спровео истраживање о слободи изражавања и људским правима новинара у Војводини током 2007. године у трајању од два месеца, а чији ће резултати, уз анализе и радове новинара и стручњака из области људских права током 2008. године бити објављено као посебан извештај Покрајинског омбудсмана.

11.1 Потребe / разлози за спровођење истраживања

Током 2007. године новинари у Србији и Војводини суочили су се са случајевима грубог кршења људских права новинара и слободе изражавања у медијима, а чији су најдрастичнији примери били напади и јавне претње новинарима.

Процес приватизације медија у Србији и додела националних, регионалних и локалних фреквенција емитерима има директног утицаја на слободу говора / изражавања у контексту специфичности Војводине (вишејезичност, мултикултуралност, постојање регионалног РТВ сервиса), што посредно може утицати на кршење људских права новинара у домену њихове професије.

Израдом посебних тематских текстова о темама које ће се директно односити на задатке истраживања (видети доле под „Задаци”), као и коначне публикације целокупног истраживања са овим текстовима, Покрајински омбудсман жели да постигне виши степен информисаности и едукованости новинара и шире јавности о људским правима која имају везе са слободом говора и информисања, као и оних која се тичу новинарске професије.

11.2 Циљ истраживања

Истраживање става новинара/-ки приватних и државних електронских и штампаних медија у Војводини о могућностима остваривања њихових људских права у домену професије, друштвеном положају њихове професије, слободи говора / изражавања начелно у светлу специфичности Војводине (вишејезичност, мултикултуралност, постојање регионалног РТВ сервиса), приватизације локалних медија и учесталих напада на новинаре током 2007. године путем

---

⁹³ Поглавље о пројекту слободе изражавања и људским правима новинара у Војводини написала Анкица Драгин, саветница за односе са јавношћу и програме сарадње.

структурисаног, полу-отвореног упитника путем испитивања двоструко стратификованог узорка од 450-500 новинара/-ки са територије АП Војводине.

11.3 Задаци истраживања

Стећи увид у став новинара/-ки о:

1. могућностима остваривања њихових људских права у домену професије;
2. друштвеном положају њихове професије;
3. степену слободе говора / изражавања у светлу специфичности Војводине (вишејезичност, мултикултуралност, постојање регионалног РТВ сервиса);
4. приватизацији локалних медија (посебно на језицима националних мањина);
5. безбедности новинара услед учесталих напада на новинаре током прве половине 2007. године;
6. прекорачењу слободе изражавања / одговорности медија;
7. припремити кратке извештаје / текстове на горепоменуте теме као прилоге самом истраживању како би се његови резултати ставили у контекст прве половине 2007. године.

11.4 Циљна група

Од 450 – 500 новинара/-ки у локалним и регионалним, електронским и штампаним медијима на територији Војводине.

Овим је обезбеђен двоструко стратификовани узорак (критеријуми: узраст, пол, језик, територија, медиј).

11.5 Партнерске институције и особље укључено у истраживање

Истраживање спроводи Покрајински омбудсман у сарадњи са Катедром за журналистику Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду.

На спровођењу пројекта из Покрајинског омбудсмана директно је ангажовано 5 особа⁹⁴, док са Катедре за журналистику учествује 1 професор⁹⁵ и 2 асистента⁹⁶ на предмету Увод у новинарство, као и приближно 100 студената журналистике као анкетари.

---

⁹⁴ Др Петар Теофиловић, покрајински омбудсман, Даница Тодоров, заменица за равноправност полова, Анкица Драгин, саветница за односе са јавношћу и програме сарадње, Светлана Нешић, сарадница за односе са јавношћу и посебне програме и Ален Шајфар, референт за информационе технологије.

⁹⁵ Др Дубравка Валић Недељковић.

⁹⁶ Мр Дејан Пралица и Динко Грухоњић.

11.6 Активности спроведене током 2007.

- Осмишљавање истраживања и израда предлога пројекта од стране Покрајинског омбудсмана;
- Техничке припреме за спровођење истраживања од стране Катедре за журналистику (финалијација и умножавање упитника, припрема анкетара, логистика, итд.);
- Спровођење истраживања на терену од стране Катедре за журналистику (интервјуи су обављени са приближно 450 новинара са територије целе Војводине);
- Прикупљање упитника од стране Катедре за журналистику и предаја на обраду Покрајинском омбудсману;
- Започета је обрада упитника и уношење података добивених истраживањем.

11.7 Планиране активности током 2008.

- Обрада и анализа података добивених истраживањем;
- Писање стручних радова на теме обухваћене истраживањем;
- Одржавање фокус група са истраживачима и представницима медија на теме обухваћене истраживањем;
- Припрема за штампу и објављивање истраживања.

11.8 Очекивани утицај истраживања (током 6-12 месеци након његовог објављивања)

- Повећана информисаност новинара и шире јавности у Војводини и Србији о положају новинара, слободи говора, приватизацији медија, безбедности новинара и могућности остваривања њихових људских права у контексту специфичности Војводине (показатељ / индикатор: учесталије медијско извештавање и јавни догађаји на ову тему);
- Повећана новинарска солидарност у омогућавању остваривања и спречавању кршења људских права новинара у Војводини / Србији (показатељ / индикатор: учесталије медијско извештавање и јавни догађаји на ову тему);
- Предузимање конкретних мера од стране надлежних регионалних / државних органа и новинарских удружења у циљу побољшања друштвеног положаја новинара у Војводини / Србији (показатељ / индикатор: иницијативе надлежних републичких и покрајинских органа, међународних и домаћих организација, образовних институција, удружења новинара, НВО, итд. на ову тему).

12. ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН И МЕДИЈИ⁹⁷

У „Одлуци о оснивању Покрајинског омбудсмана”⁹⁸, у члану 13, који уређује његове надлежности, се између осталог каже да је он овлашћен да:

- (Став 4) обавештава надлежне органе и ширу јавност о кршењу људских права;
- (Став 9) организује и учествује у организацији и припремама кампања за информисање јавности о питањима значајним за остваривање и поштовање људских права;
- (Став 10) иницира и подстиче образовање о људским правима у свим областима живота.

12.1 Покрајински омбудсман у јавности

О степену иступања у јавности Покрајинског омбудсмана⁹⁹ и темама о којима ће се огласити одлучује сам покрајински омбудсман, а начини иступања зависе од тога да ли је реч о промовисању саме институције, конкретној представци, извештајима или некој од других текућих активности.

12.1.1 Промовисање рада институције

Посебни циљеви промотивних активности Покрајинског омбудсмана, а у складу са релевантним ставовима „Одлуке о оснивању Покрајинског омбудсмана”, били би следећи:

- Подизање нивоа свести јавности о стандардима који се односе на људска права, као и о потреби усклађивања домаће законске регулативе о овом питању са међународним стандардима;
- Упознавање јавности са постојећим домаћим и међународним правним средствима и механизмима заштите људских права;
- Побољшање информисања јавности о сврси и деловању Покрајинског омбудсмана;
- Могуће проширивање постојећих области деловања и промовисање рада канцеларије Покрајинског омбудсмана.

---

⁹⁷ Поглавље о медијима написала Анкица Драгин, саветница за односе са јавношћу и програме сарадње.

⁹⁸ Одлука о Покрајинском омбудсману, Службени лист АП Војводине, бр. 23, год. I, VIII од 31. децембра 2002.

⁹⁹ Скраћено: ПО.

Најчешћи начин иступања у јавности ПО у овом смислу су **најаве** догађаја, позиви и **саопштења за медије** (којих је у **2007.** години било **укупно 47**), конференције за медије, трибине, интервјуи и гостовања поводом разних **тематских** активности и пројеката у оквиру четири области деловања канцеларије (општа питања, заштита права детета, заштита права националних мањина и равноправност полова). У првој години по оснивању (2004.) ПО је реализовао свега 2 оваква тематска пројекта, у 2005. години 9, у 2006. години 14, док их је у 2007. години организовао¹⁰⁰ укупно 35, што је чак 2,5 пута више у односу на претходну годину.

У наставку набрајамо 35 једнократних или виšekратних тематских активности / пројеката у 2007. години који су за свој примарни или секундарни циљ имали промовисање рада институције:

1. **Пројекат „Омбудсман као медијатор“** – Разне едукативне и промотивне активности (8 семинара за 4 групе полазника, обуку за медијаторе завршило 70 особа, одржан 2 састанка медијатора и 1 велики координациони састанак тима пројекта.¹⁰¹
2. **22. јануар: Презентација публикација Центра за унапређење правних студија из Београда** – Публикације „Антидискриминационо право – Водич“, „Модел закона о правној помоћи“ и „Модел правилника о раду службе правне помоћи“ организоване у сали за седнице Извршног већа АПВ.
3. **29. јануар: Посета ученика Средње пољопривредно-прехранбене школе из Сомбора Покрајинском омбудсману** – У оквиру пројекта „Омбудсман као медијатор“.
4. **14. фебруар: Додела награда победницима ликовног конкурса „Дечја права и механизми њихове заштите“** – У оквиру пројекта „Право на права“.
5. **23-24. фебруар: Вивисект Фест – „8,5 дана ангажованог плаката“** – Конференција за новинаре и јавна трибина у Извршном већу АПВ и отварање изложбе у галерији „Табло“ у Новом Саду у организацији Покрајинског омбудсмана, НВО Регионална женска иницијатива „Војвођанка“ и поменути галерије.
6. **1. март: Посета ученика О.Ш. „Бранко Радичевић“ из Савиног Села и О.Ш. „П. П. Његош“ из Врбаса Покрајинском омбудсману** – У оквиру акције Покрајинског омбудсмана „Дан отворених врата“ намењене деци и младима који желе да се упознају са радом институције.
7. **5. април: „Здравље и исхрана деце“** – Тематски састанак Мреже омбудсмана за децу у Југоисточној Европи – Одржан у Новом Саду уз учешће 9 институција омбудсмана са територије западног Балкана.
8. **23. април: Конференција за новинаре о Извештају Покрајинског омбудсмана за 2006. годину.**

¹⁰⁰ Ово су догађаји у којима је Покрајински омбудсман учествовао као главни организатор или суорганизатор. Догађаји на којима је институција учествовала у некој другој функцији дати су у тематским деловима извештаја, као и у одељку о посетама, путовањима и сл.

¹⁰¹ Појединости о целом пројекту у 2007. години видети у поглављу о пројектима.

9. 24. април: Додела сертификата полазницима обуке за медијаторе 1. циклуса пројекта „Омбудсман као медијатор” – Одржана у Новом Саду, а том приликом је сертификате медијатора примило 70 особа.
10. 7. мај: **Вивисект Фест – „Тероризам, не хвала”** - Конференција за новинаре у Извршном већу АПВ поводом изложбе ангажованих плаката студената треће године Академије уметности у Новом Саду. Изложба је трајала од 8-17. маја у галерији „Табло” у Новом Саду у организацији Покрајинског омбудсмана, НВО Регионална женска иницијатива „Војвођанка” и поменуте галерије.
11. 8. мај: Посета студената журналистике Филозофског факултета и студената Правног факултета у Новом Саду Покрајинском омбудсману – У оквиру наставе на предмету медијска етика, око 80 студената примљено је у Великој салу Скупштине АПВ.
12. 30. мај: **Састанак медијатора из Баната у оквиру пројекта „Омбудсман као медијатор”** – У организацији Покрајинског омбудсмана и чланова мреже „Живот без насиља” из Панчева, у Скупштини општине одржан је састанак медијатора и представника институција, организација и појединаца заинтересованих за медијацију како би се размотриле могућности деловања медијатора у локалним заједницама у Банату.
13. 20. јуни: „Насиље међу децом – Праћење кроз институције образовног, социјалног и здравственог система ” – Тематски састанак Мреже омбудсмана за децу у Југоисточној Европи – Одржан у Новом Саду уз учешће 9 институција омбудсмана са територије западног Балкана.
14. Јули – август: **Истраживање „Слобода изражавања и људска права новинара у Војводини у 2007.”** – Обављене припреме и започето истоимено истраживање у сарадњи са Катедром за журналистику Филозофског факултета у Новом Саду.¹⁰²
15. 21. август: **Посета Заштитника грађана Републике Србије Покрајинском омбудсману** – Прва званична посета новоизабраног заштитника грађана Републике Србије Војводини.
16. 23. август: **Посета делегације Високог комесаријата УН за избеглице покрајинском омбудсману** – Посета организована на захтев Високог комесаријата са циљем да се информише о стању људских права Рома у Војводини у светлу потписаног споразума о реадмисији.
17. 3-26. септембар: **Акција „Омбудсман ближи грађанима”** – 12 посета представника Покрајинског омбудсмана општинама и месним заједницама у Војводини током којих се са грађанима разговарало о раду локалне самоуправе, раду саме институције и примале, те примале представке грађана на терену.
18. 11. септембар: **Састанак војвођанских омбудсмана поводом 4 године од оснивања Покрајинског омбудсмана** – Састанак и конференција за новинаре у Скупштини општине Зрењанин поводом досадашњих активности и сарадње по Протоколу о сарадњи Покрајинског омбудсмана у општинских омбудсмана у Војводини, иницијативе за оснивање Удружења

¹⁰² Појединости о целом пројекту у 2007. години видети у поглављу о пројектима.

- омбудсмана Војводине, те састављања предлога измена Закона о локалној самоуправи у делу који се тиче локалних омбудсмана.
19. **28. септембар: 4 године рада Покрајинског омбудсмана** – Свечани коктел за сараднике, партнере и пријатеље институције.
  20. **18. октобар: Састанак заштитника права пацијената из здравствених установа у Војводини са Покрајинским омбудсманом** – Одржан у сали за седнице Извршног већа АПВ уз присуство преко 40 особа са циљем да се размотре могућности измене законских прописа из ове области и евентуалног умрежавања у циљу што ефикасније заштите права пацијената и унапређења рада ових служби, размене искустава, те формулисања закључака и препорука у вези могућности што квалитетнијег остваривања и заштите људских права из области здравствене заштите на територији Војводине.
  21. **18-19. октобар: Друга годишња конференција Мреже омбудсмана за децу у Југоисточној Европи** – Одржана у Бечићима у Црној Гори у организацији Заштитника људских права и слобода Републике Црне Горе уз подршку Покрајинског омбудсмана и канцеларије за југоисточну Европу норвешке организације „Спасимо децу” (Save the Children Norway). Поред 9 досадашњих чланова, мрежи су се прикључиле још 2 институције омбудсмана са Балкана.
  22. **15-24. октобар: Акција „Омбудсман ближи грађанима”** - 6 посета представника Покрајинског омбудсмана општинама и месним заједницама у Срему.
  23. **26. октобар: Посета ХТПШ „Уорш Предић” из Зрењанина Покрајинском омбудсману** - У оквиру акције „Дан отворених врата”.
  24. **15. новембар: Презентација одељења заштите права деце студентима педагогије Филозофског факултета у Новом Саду.**
  25. **19. новембар: Посета ученика О.Ш. „Доситеј Обрадовић” из Зрењанина Покрајинском омбудсману** - У оквиру акције Покрајинског омбудсмана „Дан отворених врата”.
  26. **22. новембар: „Људска и женска права, насиље у породици и механизми заштите”** – Трибина у Сенти у сарадњи са новооснованом НВО „Фемина”.
  27. **25. новембар – 5. децембар: Кампања „16 дана активнизма против насиља над женама”** – Учешће у свим активностима кампање у сарадњи са Мисијом Савета Европе у Србији и Покрајинским секретаријатом за рад, запошљавање и равноправност полова. Покрајински омбудсман је преваходно био ангажован на медијским и промотивним активностима кампање у Војводини.
  28. **27. новембар: Посета извештача Мониторинг комитета Парламентарне скупштине Савета Европе** – Упознавање са радом институције у протекле 4 године.
  29. **4. децембар: Посета студената Правног факултета у Новом Саду Покрајинском омбудсману** – У оквиру наставе на предмету породично право, око 50 студената примљено је у сали за седнице Извршног већа АПВ.

30. **4-13. децембар: семинари „Примена Одлуке о равноправности полова у АП Војводини”** – 3 једнодневна семинара за 60 запослених у покрајинским органима управе у организацији Покрајинског омбудсмана, а уз подршку Мисије ОЕБС у Србији.
31. **10. децембар: Дан људских права** – Састанак са општинским омбудсменима из Војводине и конференција за новинаре у Извршном већу АПВ.
32. **12. децембар: Јавна расправа у вези Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у АПВ** – У сарадњи са Покрајинским секретаријатом за рад, запошљавање и равноправност полова, Покрајински омбудсман је организовао скуп на ком је учествовало преко 130 представника институција и организација из Војводине које се баве насиљем у породици.
33. **14. децембар: Оснивање ђачког парламента у О.Ш. „Кокаи Имре” у Темерину** – Уз присуство представника Покрајинског омбудсмана основан је ђачки парламент, а ученицима омогућено да се на матерњем језику непосредно информишу о раду институције, о својим правима, сврси и раду ђачког парламента.
34. **14. децембар: Посета ученика О.Ш. „Жарко Зрењанин ” из Зрењанина Покрајинском омбудсману - У оквиру акције „Дан отворених врата”.**
35. **21. децембар: Новогодишњи коктел Покрајинског омбудсмана** – Свечани коктел за сараднике, партнере и пријатеље институције.

Уз ове посебне тематске активности, Покрајински омбудсман организовао је још и конференције за медије и различите догађаје за јавност (пријеме, посете, изложбе и сл.) који су пратили постојеће главне активности и према својим могућностима учешћем у активностима других институција и организација подржавао њихов рад на афирмацији и промовисању људских права у нашој земљи.

12.2 Оглашавање по представкама грађана/ки¹⁰³

У току 2007. године није било потребе да се Покрајински омбудсман огласи по представкама грађана/-ки, односно није било оглашавања по појединачним представкама покренутог од стране саме институције.

---

¹⁰³ За детаље о овлашћењима Покрајинског омбудсмана по овом питању видети Одлуку, Оп. Цит, чланове 8, 21, став 1 и 2, 32, 33 и 34.

12.3 Оглашавање по службеној дужности о дневно актуелним догађајима¹⁰⁴

У изузетним случајевима када се у јавности, односно у медијима појаве случајеви кршења људских права чије последице могу потенцијално бити погубне и за ширу друштвену заједницу, Покрајински омбудсман по службеној дужности може, осим надлежних органа, путем медија и ширу јавност обавестити о кршењу људских права.

У том случају се нарочито води рачуна да се поштују начела непристрасности и објективности, заштите људских права гарантованих домаћим законодавством и међународним документима свим грађанима и грађанкама наше земље без изузетка, као и о томе да се укаже на конкретна права која су им тим чином угрожена, те на органе који су надлежни да поступају у таквим случајевима.

У оваквим случајевима Покрајински омбудсман такође може себи да задржи право да се, пре него што би медијима дао било какву званичну изјаву, претходно подробније обавести о детаљима дотичног случаја, те да им своју изјаву достави касније (писменим или усменим путем).

Са друге стране, Покрајински омбудсман може такође одређене догађаје и појаве јавно да истакне као позитиван пример заштите, унапређења и омогућавања остварења људских права.

Током 2007. године Покрајински омбудсман се огласио о укупно 11 оваквих догађаја:

- 9. јануара: Напад на богомољу Хришћанске адвентистичке цркве у Стапару,
- 7. фебруара: Физички напад на глумце Позоришта младих у Новом Саду,
- 26. фебруара: Напад на просторије ДЗВМ-а у Новом Саду и све учесталији напади на верске објекте у Војводини,
- 16. априла: Заstraшивање и напад на новинаре Динка Грухоњића и Дејана Анастасијевића,
- 10. мај: Напад на представнике ромске заједнице у Зрењанину и на просторије ДЗВМ-а Бечеју,
- 23. јула: Исписивање нацистичких порука и разбијање прозора на згради Омладинског културног центра „Црна кућа” у Новом Саду,
- 10. август: Међународни дан младих,
- 15. новембар: Извештај организације МДРИ „Мучење као лечење: Сегрегација и злоупотреба деце и дораслих са посебним потребама у Србији”,
- 10. децембар: Међународни дан људских права,

¹⁰⁴ Одлука. Оп. цит. Члан 13, став 4.

- 21. децембар: Иницијатива Ћачког парламента О.Ш. „Петар Петровић Његош” у Врбасу,
- 26. децембар: Напад на православно гробље у Суботици.

12.4 Годишњи и посебни извештаји

Покрајински омбудсман на основу члана 37 „Одлуке” има обавезу да Скупштини АП Војводине поднесе годишњи извештај о свом раду који се објављује (став 6) „у Службеном листу Аутономне Покрајине Војводине и у средствима јавног информисања.” На основу измене „Одлуке о оснивању Покрајинског омбудсмана” („Службени лист Аутономне Покрајине Војводине” број 16/2005) Извештај Покрајинског омбудсмана за 2006. годину поднет је председнику Скупштине АПВ у предвиђеном року (до краја марта 2007. године).

На основу члана 38, став 1, Покрајински омбудсман Скупштини АПВ такође може поднети и посебан извештај „ако оцени да то захтевају нарочито важни разлози, или ако Скупштина тражи такав извештај од њега.” У ставу 3 се даље налаже објављивање овог извештаја под истим условима као и за Годишњи извештај.

Током 2007. године Покрајински омбудсман Скупштини АПВ није поднео ниједан посебан извештај.

12.5 Начини комуникације са јавношћу

12.5.1 Саопштења, најаве и позиви медијима

Своје најаве догађаја, позиве и саопштења за јавност Покрајински омбудсман медијима најчешће доставља посредством Покрајинског секретаријата за информације, а по потреби и директно (имејлом или факсом). У сарадњи са овим Покрајинским секретаријатом договарају се и текући начини извештавања о појединим догађајима у организацији Покрајинског омбудсмана, као и евентуално посебно праћење догађаја у медијима које Покрајински омбудсман и/или сам Покрајински секретаријат не прати директно (видети детаље у даљем тексту).

Уколико догађаји у Скупштини или Извршном већу АПВ, или пак ван ових зграда, подразумевају формалне протоколарне активности, Покрајински омбудсман се у том случају ослања на сарадњу протокола ових институција, као и надлежних служби задужених за разне аспекте организације догађаја у овим зградама.¹⁰⁵

12.5.2 Прес клипинг (праћење написа и извештаја у медијима)

Покрајински омбудсман у свом раду користи и „Барометар”, званични прес клипинг Покрајинског секретаријата за информације, "Огледало", недељни преглед написа у штампи, као и „Преглед”, званични месечник истог

---

¹⁰⁵ Ово је нужно истаћи посебно с обзиром на чињеницу да се Покрајински омбудсман у јануару 2007. године преселио у просторије на Булевару Михајла Пупина 25.

Секретаријата у којем се бележе сви значајнији догађаји у Скупштини и Извршном већу АПВ током протеклог месеца.

Осим тога у канцеларији Покрајинског омбудсмана се редовно прате написи у 5 дневних новина („Дневник”, „Политика”, „Грађански лист”, „Данас” и „Мађар Со” /Magyar Szó/), док се написи и медијски извештаји у другим медијима, нарочито регионалним и локалним које не обухвата „Барометар”, као и на радијима, прате путем евиденције у Покрајинском омбудсману коју води извршилац за односе са јавношћу. Чланци који се односе на промовисање, унапређење, кршење и заштиту људских права се редовно архивирају. Ови чланци су извор додатних података о посебним областима заштите људских права којима се Покрајински омбудсман бави, као и основ по коме се он по потреби оглашава о дневно актуелним догађајима (видети горе у тексту). Уз горепоменуте публикације Покрајинског секретаријата за информације, које Покрајинском омбудсману помажу да много ефикасније прати медијску покривеност својих активности, ови чланци омогућавају праћење медијског интересовања и бављења специфичним темама у вези са људским правима. У 2007. години архивирано је укупно 4.875 новинских чланака из поменутих дневних новина.

У табеларним приказима у наставку наводе се теме, односно области остваривања и заштите људских права и њихова заступљеност у 2007. години на које се односе написи у горе наведених 5 дневних листова.¹⁰⁶

1. Преглед учесталости тема / области на које се односе архивирани исечци из новина у 2007. години					
Теме	Општи послови	Права националних мањина	Заштита права деце	Родна равноправност	Укупно
Насиље	1	2	16	28	47
Управа	20	6	1	4	31
Медији****	27	4	0	0	31
Здравство	8	0	12	10	30
Толеранција	0	21	3	3	27
Образовање	0	0	26	0	26
Роми	0	21	0	1	22
Политика	0	12	0	3	15
Рад	0	0	0	13	13
Социјална заштита	4	0	6	0	10
Демографија	0	0	5	3	8
ОСИ**	4	0	1	0	5
Омбудсман***	1	0	0	3	4
НВО*	0	0	2	2	4
Верски живот	0	4	0	0	4
Култура	3	0	0	0	3
Екологија	2	0	0	0	2
Инвалиди	2	0	0	0	2
Закони	0	0	0	2	2
Људска права	0	2	0	0	2
Укупно:	72	72	72	72	288

¹⁰⁶ Уз симболичан број прибављених чланака и извештаја из регионалних и локалних медија (укључујући и сајтове / портале појединих медија који се повремено прегледају).

* (Невладине организације)   ** (Особе са инвалидитетом)

*** (Укључујући и чланке о Покрајинском омбудсману)

**** (Посебна пажња током 2007. године обрађана је извештавању медија о самим медијима због припреме истраживања "Слобода изражавања и људска права новинара у Војводини у 2007. години".)

Области остваривања, заштите и кршења људских права о којима медији најчешће пишу су насиље (нарочито у породици, вршњачко насиље или насиље као последица мањка националне или верске толеранције), управа, медији, здравство, толеранција, образовање и Роми. У област толеранције су великим делом класификовани чланци који се тичу управо њеног недостатка, односно разних врста дискриминације, исказивања различитих ставова и уверења по разним питањима, као и поступака који доводе до смањења / повећања степена толеранције, односно дискриминације.

2. Преглед броја архивираних исечака из новина у 2007. години по областима рада ПО и месецима

Област рада / Месец	Општи послови	Права националних мањина	Заштита права деце	Родна равноправност	Укупно по месецима:
Јануар	216	108	97	63	484
Фебруар	202	61	101	31	395
Март	221	35	67	40	363
Април	191	44	51	20	306
Мај	204	90	65	41	400
Јуни	290	79	72	29	470
Јули	379	60	65	46	550
Август	295	91	123	40	549
Септембар	151	73	62	25	311
Октобар	132	77	58	44	311
Новембар	221	50	65	41	377
Децембар	196	51	79	33	359
Укупно у 2007:	2.698	819	905	453	4.875

Занимљиво је да се у свакој тематској групи издваја по једна до две од 6 тема које су доминантне у њиховом укупном рангирању¹⁰⁷:

3. Најзаступљеније теме у 2007. по областима рада ПО

Најзаступљеније теме	Општа питања	Права националних мањина	Заштита права детета	Родна равноправност
1. тема	Медији	Толеранција Роми	Образовање	Насиље
2. тема	Државна управа	Политика	Насиље	Рад и запошљавање
3. тема	Здравство	Државна управа	Здравство	Здравство

Прегледом структуре архивираних чланака већ на први поглед се примећује да су одређене теме типичне за поједине тематске области рада ПО, односно да постоји тенденција да се поједине друштвене групе обухваћене овим областима (попут деце, жена и мањинских националних заједница) везују за поједине теме и појаве у нашем друштву. С обзиром на специфичности ових друштвених група, та чињеница не изненађује, али сасвим јасно указује да се о њиховим правима у одређеним областима говори више него о другима.¹⁰⁸

Ако се изузме категорија „медији“, која је помно праћена због истраживања поменутог у табели бр. 1 у овом поглављу, у 2007. години је у односу на 2006. приметан пораст броја чланака у свим областима који се баве насиљем¹⁰⁹, као и оних који говоре о толеранцији и који се баве Ромима.¹¹⁰ Написи о осталим највишим категоријама (нпр. образовању и здравству) су остали међу најбројнијима и у 2007. години, док је број написа на остале теме у приближно истим оквирима као и 2006. године.¹¹¹

12.5.3 Редовна тематска гостовања у електронским медијима

Од пролећа 2005. године Покрајински омбудсман, заменици/це омбудсмана и његови сарадници/це једном месечно редовно, прве среде у месецу, учествују у једночасовној емисији Радио Новог Сада, програма на српском језику,

¹⁰⁷ Рангирање је урађено методом бодовања три најзаступљеније теме (од 3 бода за прву до 1 бода за трећу најзаступљенију тему) у свакој области по месецима. Нпр. у области „заштита права детета“ су у новембру 2007. три најзаступљеније теме биле насиље, образовање и здравство, те су оне добиле по 3, 2 односно по 1 бод. На крају се вредност тема по појединим областима сабирала за свих 12 месеци и тиме су добијене теме о којима се у одређеној области највише писало.

¹⁰⁸ Видети и Извештај Покрајинског омбудсмана за 2006. годину.

¹⁰⁹ У односу на 2006. годину број написа о насиљу је више него удвостручен (са 216 на 449) Медији најчешће извештавају о насиљу у породици и међу децом / вршњацима, а упадљиво је повећање броја вести и краћих чланака који извештавају о службеним поступцима који се покрећу због насиља у породици, те пресудама у оваквим случајевима.

¹¹⁰ Број чланака о Ромима је у 2007. години је такође више него удвостручен у односу на претходну (у 2006. години је архивиран 91, док је 2007. архивиран 221 чланак који се тиче остваривања људских права ове етничке заједнице).

¹¹¹ Видети и Извештај Покрајинског омбудсмана за 2006. годину.

током које се повремено јављају и слушаоци/тељке са коментарима или постављају питања. Представници/це Покрајинског омбудсмана у овом програму промовишу људска права, саму институцију Покрајинског омбудсмана и надлежности, а говори се о редовним активностима и пројектима Покрајинског омбудсмана, као и о самим типовима представки грађана/ки и поступању Покрајинског омбудсмана.

12.5.4 Особље задужено за односе са јавношћу

Од септембра 2005. године канцеларија Покрајинског омбудсмана има 1 стално запослену особу на месту извршиоца за односе са јавношћу (назив радног места по систематизацији: саветник за односе са јавношћу и програме сарадње), као и извршиоца на радном месту сарадника који се по потреби ангажује на одређено време.

Поред горе поменутих активности, које обухватају и учешће у тематским пројектима и истраживањима Покрајинског омбудсмана, као и делимично послове протокола и планирања, ова особа има задатак да усклађује наступе канцеларије у јавности, да одржава контакте са представницима медија, као и да са њима договара директне сусрете са представницима Покрајинског омбудсмана различитим поводима који нису директно повезани са неким конкретним догађајем у организацији саме институције (нпр. утврђивање датума, тема, динамике и дужине посебних интервјуа о одређеним темама, уговарање гостовања на радију или ТВ-у, снимања у самој канцеларији, итд.) Извршилац за односе са јавношћу се такође бави општим питањима промовисања рада канцеларије Покрајинског омбудсмана у јавности, а по потреби и на основу овлашћења Покрајинског омбудсмана може обављати и улогу портпарола канцеларије.

Током 2007. године извршиоцима за односе са јавношћу су код обимнијих послова (нпр. изради прес клипинга, припреми материјала за штампу и сл.) повремено помагали и други запослени и стажисти.

12.5.5 Штампани материјал и публикације

Покрајински омбудсман настоји да све своје активности усмерене ка јавности у што већој мери пропрати одговарајућим промотивним материјалима (лифлетима, брошурама, постерима и сл.) по могућности на свих 5 језика и 2 писма у службеној употреби у Војводини, као и основним информацијама о Институцији на свом веб-сајту

У 2007. години је Покрајински омбудсман је израдио укупно 13.700 ком штампаних промотивних материјала (флајера, лифлета, брошура, роковника, календара и сл.), као и две тематске публикације:

- „Насиље над женама у породици – пут до решења”;
- Зборник радова са Друге конференције и састанака „Мреже омбудсмана за децу у Југоисточној Европи” током 2007. године;

12.5.6 Веб-сајт Покрајинског омбудсмана

Веб-сајт (www.ombudsmanapv.org) је током 2007. године обновљен и операционализован, те на њему корисници могу наћи основне информације о институцији, скинути релевантна документа, поднети представку (на свих 5 језика и 2 писма у службеној употреби у Војводини) и информисати се о текућим догађајима и актуелностима у Покрајинском омбудсману.

Све најаве догађаја и саопштења Покрајинског омбудсмана се од септембра 2007. редовно и ажурно постављају и на веб-сајт, а у плану је дорада и спецификавање садржаја појединих тематских области рада Покрајинског омбудсмана, као и израда посебне странице која ће се бавити темом медијације.¹¹²

12.6 Статистика медијских активности Покрајинског омбудсмана у 2007. години

У својој бази података на крају 2007. године Покрајински омбудсман је имао податке 183 новинара/-ке из 62 медијске куће (локалних, регионалних и националних дневних новина и периодичних часописа, ТВ станица, радија, новинских агенција и независних продукцијских кућа) са којима је током протекле 4 године остварила директне контакте.

Током 2007. Покрајински омбудсман је медијима послао укупно 47 званичних саопштења за јавност, најаве догађаја, позива медијима и сл., од којих су се неки односили на серије догађаја у одређеном периоду (нпр. у случају најаве посета ПО терену). На месечном нивоу је у просеку било готово 4 повода за оглашавање у медијима.

4. Заступљеност ПО у медијима током 2007. године

Месец	Штампани медији	ТВ	Радио	Укупно
Јануар	13	7	1	20
Фебруар	14	9	4	27
Март	4	2	2	8
Април	19	24	4	47
Мај	13	6	5	24
Јун	7	12	2	21
Јул	2	6	2	10
Август	14	17	1	32
Септембар	16	17	5	38
Октобар	17	16	3	36
Новембар	26	16	3	45
Децембар	12	13	2	27
Укупно:	116	139	47	335

¹¹² За детаље видети део извештаја о пројекту „Омбудсман као медијатор”.

5. Заступљеност ПО у медијима током 2007. године - Преглед по називу медија

Штампани медији	Број написа	ТВ	Број емитованих прилога	Радио	Број емитованих прилога
Базлер Цајтунг, Базел, Швајцарска	1	Аполо	2	013, Панчево	1
Блиц	11	Б92	4	021	4
Блиц магазин	1	Канал 9	15	216, Зрењанин	1
Вечерње новости	1	Мозаик	1	25, Оџаци	1
Вохенцајтунг, Базел, Швајцарска	1	МТВ, Р. Мађарска	1	5, Б. Топола	1
Време	2	Панонија	50	Б. Паланка	1
Данас	23	Пинк	2	Београд 1	2
Дневник	34	РТС 1	8	Београд 202	1
Глас Српске, Р. Српска	1	РТС 2	1	Б. Топола	1
Глас јавности	5	РТВ 2 - Мађарска ред.	1	Међународни радио Србија	1
Грађански лист	28	РТВ 2 - Ромска ред.	1	Оџаци	2
Хлас људу	1	РТВ 2 - Словачка ред.	1	Панда, Кањижа	1
Хрватска ријеч	1	РТВ 1 - Српска ред.	51	Панчево	1
Курир	1			Пријеполје	1
Мађарсо	31	Студио Б	1	РНС - Мађарска ред.	3
Панчевац	2	Супер ТВ	5	РНС - Српска ред.	12
Политика	4	ТВ Делта	1	Слободна Европа	1
Правда	2	ТВ Панчево	1	Укупно:	35
Прес	2	ТВ Сантос	1		
Укупно:	152	ТВ Суботица	1		
		Укупно:	148		

Током 2007. године Покрајински омбудсман је евидентирао 335 написа о свом раду у штампаним и електронским медијима (табеле 4 и 5), што је за 9,86% више у односу на 2006. годину.¹¹³

На основу евиденције представника медија који су долазили на догађаје у организацији ПО, о активностима ПО су поред наведених медија извештавале и новинске агенције „Бета”, „Срна” и „Тањуг”.

¹¹³ Посебно тешки за праћење су прилози на радију који се понављају у вестима или репризираним емисијама, а дешава се да се и прилог сними те да он на крају не буде емитован. Телевизијски прилози су забележени по броју емисија / првих емитовања, али не и по броју њихових реприза (нпр. у вестима). Слободна процена је да је са овим понављањима реалан број радијских и ТВ прилога о раду Покрајинског омбудсмана за још 10% виши.

12.7 Планови за 2008. годину

Током 2008. године канцеларија Покрајинског омбудсмана ће се, поред постојећих редовних активности у овој области, усмерити на 5 основних задатка:

- Појачавање сарадње са медијима и иступања према њима;
- Повећање броја посета представника ПО општинама и насељима у Војводини током којих ће се грађани непосредно информисати о раду ПО, својим правима и механизмима њихове заштите, а представници ПО гостовати и у локалним медијима;
- Праћење медијске покривености и извештавања о раду канцеларије које ће послужити као основа за израду планова промоције рада ПО у 2009. години;
- Завршетак обнављања, операционализовања и популарисања веб-сајта како би постао приступачнији и лакши за коришћење, како странкама, тако и медијима и широј јавности, те његово редовно ажурирање током године;
- Анализа сопственог прес клипинга ПО о људским правима у 2008. години која ће послужити као основа за израду плана рада за 2009. годину;
- Израда интерног документа са упутством именованим и запосленим лицима о раду у области односа са јавношћу у институцији Покрајинског омбудсмана која ће допринети стандардизацији и унапређењу рада институције у овој области;
- Завршетак истраживања „Слобода изражавања и људска права новинара у Војводини у 2007. години” и објављивање резултата у виду посебне публикације.

13. ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈ

Средства за финансирање рада Покрајинског омбудсмана у складу са чланом 41. Одлуке о Покрајинском омбудсману ("Службени лист АПВ", број 23/2002 и 5/2004 и 16/2005) обезбеђују се у буџету Аутономне Покрајине Војводине. Средства се планирају у складу са утврђеним наменама које проистичу из делокруга рада Покрајинског омбудсмана и утврђују се за сваку календарску годину доношењем Одлуке о буџету АП Војводине. Ову Одлуку на основу члана 21. тачка 5. Статута Аутономне Покрајине Војводине ("Службени лист АПВ", број 17/91) доноси Скупштина АП Војводине.

Услови и начин вођења пословних књига, састављање, приказивање и достављање финансијских извештаја се врши у складу са Уредбом о буџетском рачуноводству («Службени гласник РС» бр. 125/2003 и 12/2006), па Покрајински омбудсман као директни буџетски корисник доставља свака три месеца Покрајинском секретаријату за финансије извештај о извршењу свог буџета.

На основу Одлуке о буџету АП Војводине за 2007. годину ("Службени лист АПВ", број 06/07 и 16/07) из буџетских средстава је планиран приход од **29.696.840,00** динара док је у утрошено укупно **27.521.977,40** динара, дакле средства из буџета су извршена са **92,68%** у односу на план.

Средства су у највећој мери утрошена на функционисање Канцеларије, затим и на реализацију пројеката "Мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи".

Од првог дела донације од Save the Children Norway – извор финансирања 06 – намењеног за реализацију пројекта "Мрежа омбудсмана за децу у југоисточној Европи", оствареног у трећем кварталу 2006. године остало је неутрошено **342.495,51** динара и пренето је за коришћење у 2007. години. Током 2007. године утрошено је **322.743,23** динара.

Од новоостварених средстава у 2007. години од овог донатора у износу од **174.978,32** утрошено је **172.115,32** динара. Преостала, неутрошена средства у укупном износу од **22.615,28** динара биће пренета на коришћење у 2008. години.

14. ПРИЛОЗИ

Покрајински омбудсман	3	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Канцеларија за европске послове	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Фонд за капитална улагања	49	4	1	1	0	1	0	0	0	0	42
Покрајински фонд за развој полјопривреде	3	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Служба за управљање људским ресурсима	5	2	1	0	0	0	0	1	0	1	0
Фонд за развој АПВ	4	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0
УКУПНО	120	40	4	4	2	1	1	2	2	4	60

Opština	Jezici u službenoj upotrebi	Broj izdatih izvoda iz Matičnih knjiga											
		2006. godina						2007. godina					
		Mađarski	Slovački	Rumunski	Rusinski	Ostalo	Ukupno	Mađarski	Slovački	Rumunski	Rusinski	Ostalo	Ukupno
Ada													
Alibunar		0	0	0	0	0	4972	0	0	0	0	0	5711
Apatin													
Bač													
Bačka Palanka	Slovački	0	102	0	0	0	3156	0	73	0	0	0	3350
Bačka Topola													
Bački Petrovac													
Bela Crkva													
Beočin	Slovački	0	6	0	0	0	1367	0	4	0	0	0	2389
Bečej													
Vrbas		46	0	0	11	0	10149	53	0	0	17	0	12505
Vršac	Srpski, rumunski, mađarski	1	0	1	0	0	18868	2	0	2	0	0	41488
Žabalj													
Žitište		83	0	2	0	0	2930	57	0	9	0	0	4006
Zrenjanin		74	14	2	0	0	63284	116	67	5	0	0	87309
Kanjiža		694	0	0	0	0	5832	735	0	0	0	0	6395
Kikinda		29	0	0	0	0	15899	58	0	0	0	0	26270
Kovačica													
Kovin	Mađarski, rumunski	55	0	0	0	0	8979	37	0	0	0	0	9092
Kula	Srpski, mađarski, rusinski	223	0	0	0	0	7604	264	0	0	0	0	6913
Mali Iđoš							55						200
Nova Crnja													
Novi Bečej	Mađarski	62	0	0	0	0	3020	49	0	0	0	0	4045
Novi Kneževac	Srpski, mađarski	0	0	0	0	0	0	28	0	0	0	0	4076
Novi Sad	Srpski, mađarski, slovački, rusinski	115	153	0	1	0	137594	183	524	0	0	0	147794
Opovo													
Odžaci	Slovački, mađarski	32	54	0	0	0		10	71	0	0	0	
Plandište													
Senta		252	0	0	0	0	21566	756	0	0	0	0	24918
Sečanj	Srpski, mađarski, rumunski	35	0	0	0	0	3179	0	0	0	0	0	4926
Sombor													
Srbobran		4	0	0	0	0	4	9	0	0	0	0	9
Sremska Mitrovica													
Stara Pazova	Srpski, slovački	0	12	0	0	0	7497	0	71	0	0	0	9463
Subotica	Mađarski, hrvatski	1302	0	0	0	2671	45296	1591	0	0	0	2556	50029
Temerin	Mađarski	112	0	0	0	0	3493	325	0	0	0	0	4760
Titel													
Čoka		72	0	0	0	1978	2050	54	0	0	0	2739	2793
Šid	Slovački, rusinski	0	5	0	0	0		0	8	0	0	0	
UKUPNO		3191	346	5	12	4649	366794	4327	818	16	17	5295	458441

Opština	Jezici u službenoj upotrebi	Broj izdatih uverenja iz Matičnih knjiga											
		2006. godina						2007. godina					
		Mađarski	Slovački	Rumunski	Rusinski	Ostalo	Ukupno	Mađarski	Slovački	Rumunski	Rusinski	Ostalo	Ukupno
Ada													
Alibunar		0	0	0	0	0	75	0	0	0	0	0	97
Apatin													
Bač													
Bačka Palanka	Slovački	0	0	0	0	0	56	0	0	0	0	0	62
Bačka Topola													
Bački Petrovac													
Bela Crkva													
Beočin	Slovački	0	9	0	0	0	27	0	20	0	0	0	43
Bečej													
Vrbas		0	0	0	0	0	2735	11	0	0	6	0	3889
Vršac	Srpski, rumunski, mađarski	0	0	0	0	0	107	0	0	0	0	0	101
Žabalj													
Žitište		0	0	0	0	0	74	0	0	0	0	0	69
Zrenjanin		0	0	0	0	0	240	0	0	0	0	0	385
Kanjiža		14	0	0	0	0	27	15	0	0	0	0	29
Kikinda		0	0	0	0	0	150	7	0	0	0	0	120
Kovačica													
Kovin	Mađarski, rumunski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kula	Srpski, mađarski, rusinski	1	0	0	0	0	33	0	0	0	0	0	31
Mali Iđoš							2						22
Nova Crnja													
Novi Bečej	Mađarski	0	0	0	0	0	7	1	0	0	0	0	5
Novi Kneževac	Srpski, mađarski	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	5
Novi Sad	Srpski, mađarski, slovački, rusinski	0	0	0	0	0	240	0	0	0	0	0	370
Opovo													
Odžaci	Slovački, mađarski	1	4	0	0	0		0	5	0	0	0	
Plandište													
Senta		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sečanj	Srpski, mađarski, rumunski	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0	9
Sombor													
Srbobran		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sremska Mitrovica													
Stara Pazova	Srpski, slovački	0	0	0	0	0	68	0	48	0	0	0	94
Subotica	Mađarski, hrvatski	55	0	0	0	14	281	47	0	0	0	53	226
Temerin	Mađarski	3	0	0	0	0	13	3	0	0	0	0	13
Titel													
Čoka		0	0	0	0	12	12	0	0	0	0	16	16
Šid	Slovački, rusinski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO		74	13	0	0	26	4159	85	73	0	6	69	5586

Opština	Jezici u službenoj upotrebi	Broj izdatih uverenja o državljanstvu											
		2006. godina						2007. godina					
		Mađarski	Slovački	Rumunski	Rusinski	Ostalo	Ukupno	Mađarski	Slovački	Rumunski	Rusinski	Ostalo	Ukupno
Ada													
Alibunar		0	0	0	0	0	2064	0	0	0	0	0	1975
Apatin													
Bač													
Bačka Palanka	Slovački	0	0	0	0	0	1721	0	5	0	0	0	1953
Bačka Topola													
Bački Petrovac													
Bela Crkva													
Beočin	Slovački	0	0	0	0	0	778	0	0	0	0	0	963
Bečej													
Vrbas		22	0	0	10	0	4299	12	0	0	4	0	5954
Vršac	Srpski, rumunski, mađarski	0	0	0	0	0	6642	0	0	0	0	0	7264
Žabalj													
Žitište		0	0	0	0	0	2029	0	0	4	0	0	2792
Zrenjanin		8	0	0	0	0	25110	6	0	0	0	0	29810
Kanjiža			0	0	0	0	2615	11	0	0	0	0	3081
Kikinda		8	0	0	0	0	9024	4	0	0	0	0	11092
Kovačica													
Kovin	Mađarski, rumunski	0	0	0	0	0	4907	0	0	0	0	0	4408
Kula	Srpski, mađarski, rusinski	0	0	0	0	0	6044	0	0	0	0	0	5733
Mali Idoš							351						1379
Nova Crnja													
Novi Bečej	Mađarski	5	0	0	0	0	1445	6	0	0	0	0	1739
Novi Kneževac	Srpski, mađarski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1114
Novi Sad	Srpski, mađarski, slovački, rusinski	4	2	0	0	0	65856	3	2	0	0	0	68637
Opovo													
Odžaci	Slovački, mađarski	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	
Plandište													
Senta		15	0	0	0	0	7529	58	0	0	0	0	10104
Sečanj	Srpski, mađarski, rumunski	0	0	0	0	0	2317	0	0	0	0	0	2373
Sombor													
Srbobran		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sremska Mitrovica													
Stara Pazova	Srpski, slovački						5635						6353
Subotica	Mađarski, hrvatski	57	0	0	0	1524	15158	0	70	0	0	1337	15953
Temerin	Mađarski	0	0	0	0	0	1898	35	0	0	0	0	1578
Titel													
Čoka		0	0	0	0	1221	1221	0	0	0	0	1424	1424
Šid	Slovački, rusinski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO		119	2	0	10	2745	166643	135	77	4	4	2761	185679

Opština	Jezici u službenoj upotrebi	Broj prvostepenih upravnih postupaka											
		2006. godina						2007. godina					
		Mađarski	Slovački	Rumunski	Rusinski	Ostalo	Ukupno	Mađarski	Slovački	Rumunski	Rusinski	Ostalo	Ukupno
Ada													
Alibunar		0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0	13
Apatin													
Bač													
Bačka Palanka	Slovački	0	0	0	0	0	97	0	0	0	0	0	57
Bačka Topola													
Bački Petrovac													
Bela Crkva													
Beočin	Slovački	0	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0	27
Bečej													
Vrbas		0	0	0	0	0	166	0	0	0	0	0	126
Vršac	Srpski, rumunski, mađarski	0	0	0	0	0	249	0	0	0	0	0	286
Žabalj													
Žitište		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zrenjanin		0	0	0	0	0	346	0	0	0	0	0	322
Kanjiža		2	0	0	0	0	82		0	0	0	0	56
Kikinda		0	0	0	0	0	422	0	0	0	0	0	192
Kovačica													
Kovin	Mađarski, rumunski	0	0	0	0	0	48	0	0	0	0	0	90
Kula	Srpski, mađarski, rusinski	0	0	0	0	0	38	0	0	0	0	0	59
Mali Iđoš							13						35
Nova Crnja													
Novi Bečej	Mađarski	0	0	0	0	0	88	0	0	0	0	0	68
Novi Kneževac	Srpski, mađarski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
Novi Sad	Srpski, mađarski, slovački, rusinski	0	0	0	0	0	853	0	0	0	0	0	763
Opovo													
Odžaci	Slovački, mađarski	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	
Plandište													
Senta		1	0	0	0	0	164	1	0	0	0	0	172
Sečanj	Srpski, mađarski, rumunski	1	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0	33
Sombor													
Srbobran		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sremska Mitrovica													
Stara Pazova	Srpski, slovački						97						136
Subotica	Mađarski, hrvatski	22	0	0	0	0	516	5	0	0	0	0	483
Temerin	Mađarski	5	0	0	0	0	20	8	0	0	0	0	30
Titel													
Čoka		0	0	0	0	18	18	0	0	0	0	21	21
Šid	Slovački, rusinski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO		31	0	0	0	18	3272	14	0	0	0	21	2976

Општине	Број лица која су засновала радни однос у 2007. години	Национална припадност											
		Срби	Мађари	Хрвати	Словаци	Румуни	Русини	Роми	Бугари	Буњевци	Југословени	Неопредељени	Немамо податке
Србобран													
Сремска Митровица	10	10											
Стара Пазова	5	5											
Суботица	11	2	3	1						1	2	2	
Темерин	4	3										1	
Тител													
Чока													
Шид	13	12					1						
УКУПНО	219	157	25	1	11	3	2	1	1		6	12	